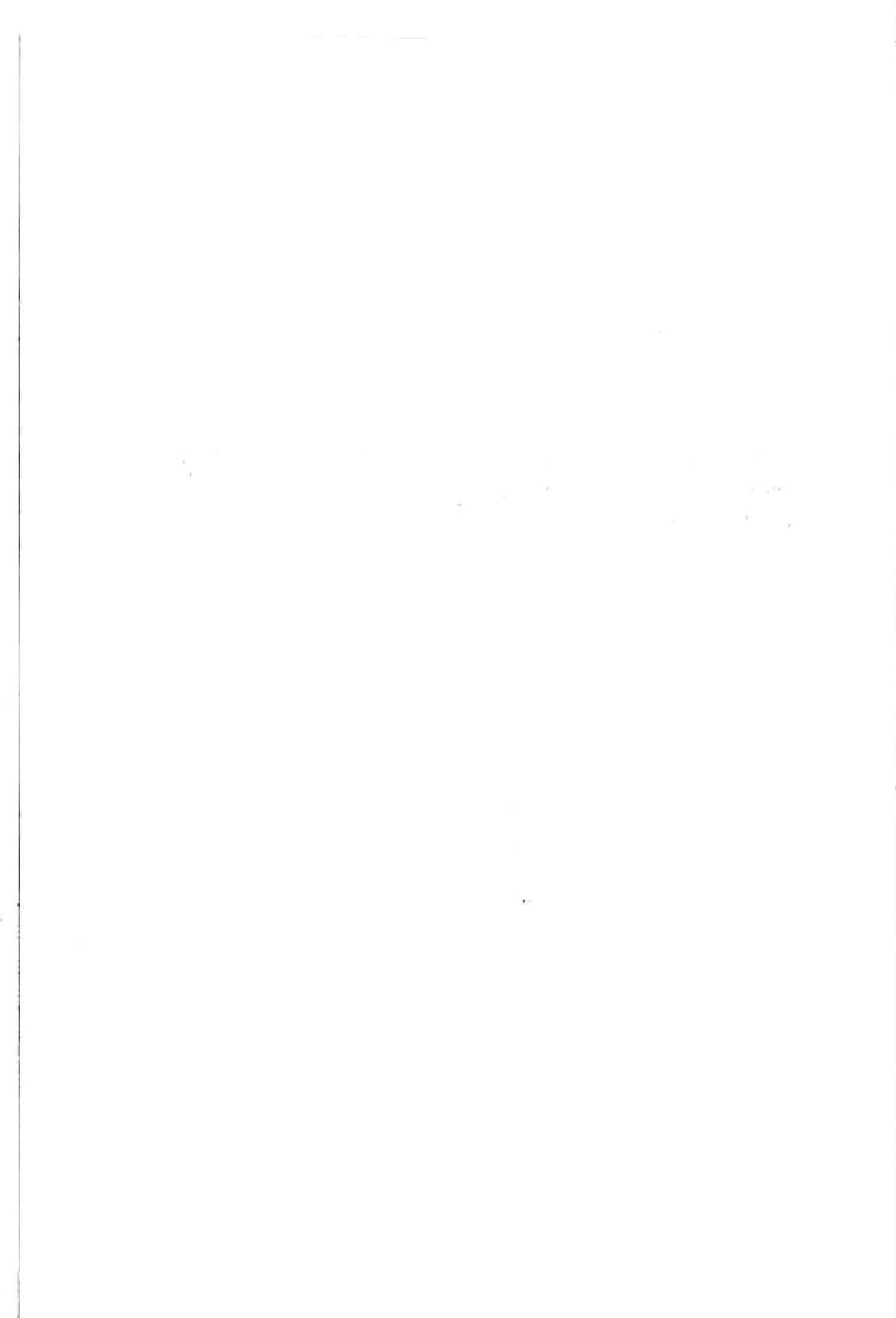

VOJENSKÉ ROZHLEDY

2/93

VYDÁVÁ MINISTERSTVO OBRANY ČESKÉ REPUBLIKY

VOJENSKÝ TEORETICKÝ ČASOPIS ARMÁDY ČESKÉ REPUBLIKY

VOJENSKÉ ROZHLEDY

2

DRUHÝ (TŘICÁTÝ ČTVRTÝ) ROČNÍK

Veškeré články uveřejněné v časopisu Vojenské rozhledy vyjadřují výhradně názor autora k dané otázce. Nejsou oficiálním názorem velení Armády České republiky.

Redakce časopisu Vojenské rozhledy

SLOVO VYDAVATELE

"Zřizuje se armáda České republiky. Jejím úkolem je bránit svobodu, nezávislost a územní celistvost České republiky."

Zákon "O Armádě České republiky"
č. 15 /1993 Sb., § 1.

Vážení čtenáři,

1. ledna 1993 se začala psát historie nového státu - České republiky. Zároveň se začíná i historie nové armády - Armády České republiky - a jejího teoretického časopisu.

Vojenské rozhledy zůstanou i nadále časopisem, jehož hlavním cílem je maximálně přispět k tomu, aby Armáda České republiky důsledně naplňovala své poslání, aby byla armádou moderní, demokratickou, vysoce bojeschopnou a uznávanou jak občany České republiky, tak v zahraničí. Jen taková armáda může významně přispívat k suverenitě našeho státu.

Aby byly Vojenské rozhledy žádaným časopisem, musí odrážet dynamiku vývoje mezinárodních vztahů, politiky České republiky, vývoje armády a vojenství, a napomáhat k orientaci vojenských profesionálů v tomto vývoji.

Náčelník Generálního štábu AČR - NMO generálporučík Ing. Karel Pezl dal v minulém čísle Vojenských rozhledů v článku "Armáda České republiky - dobrý den" mnoho podnětů k rozvoji konstruktivní diskuse, přičemž zdůraznil její hlavní zásadu: **"To, co je dnes nejdůležitější, je dosažení kvalitativních změn."** To je i hlavním předsevzetím odborného vydavatele časopisu - Hlavní operační správy Generálního štábu Armády České republiky.

Plně si uvědomuji, že výcvikový rok 1993 bude především rokem významných změn ve všech oblastech činnosti a života Armády České republiky, ale i rokem zpracování dlouhodobějších perspektiv jejího všestranného vývoje.

Mohu to například dokumentovat i tím, že jsme od začátku roku intenzivně pracovali na nové organizační struktuře ministerstva obrany ČR a Generálního štábu Armády České republiky a na koncepci výstavby armády do roku 1996. Naší snahou nyní bude předložené návrhy po projednání ve vládě a v parlamentu co nejrychleji realizovat.

Současně s přípravou nové koncepce AČR jsme přikročili k vypracování vojenské strategie obrany, k zpracování dokumentace pro obranu České

republiky a její uvádění do branné pohotovosti, Plánu uvádění MO a Směrnice pro uvádění AČR do vyšších stupňů připravenosti. V praxi ověřujeme návrh nového předpisu pro přípravu a vedení operací a nový polní řád. Je to proces neukončený a i nadále budeme rozpracovávat otázky vedení operací v nových podmínkách a strukturách velení. A tak bych mohl pokračovat ve výčtu řešených koncepčních a praktických úkolů.

To vše by mělo být podnětem pro Vás, čtenáře a dopisovatele Vojenských rozhledů, k hledání nových myšlenek, nápadů a návrhů. Celá redakční rada od Vás očekává, že Vaše články se budou vyznačovat konkrétností, logickým uspořádáním a budou dávat vedoucím pracovníkům i určité náměty ke zkvalitnění jejich řídicí činnosti. Chceme, aby došlo k větší vyváženosti teoretických článků s články zobecňujícími praktické zkušenosti z realizovaných změn v armádě. Jsme si vědomi, že to bude vyžadovat hledat nové osobnosti a dát široký prostor jejich názorům.

V závěru mi dovoluji vyjádřit přesvědčení, že s Vaší aktivní pomocí Vojenské rozhledy sehraji důležitou roli v rozvoji Armády České republiky a napomohou k růstu profesionality nás všech.

Náčelník Hlavní operační správy GŠ AČR
plukovník gšt. Ing. Pavel Jandáček

Podplukovník PhDr. Jan Eichler, CSc.

NATO A EVROPSKÁ BEZPEČNOST

V době bipolárního heterogenního systému mezinárodních vztahů byla vojenská bezpečnost pojmána jako společná záležitost dvou větví NATO - severoamerické a západoevropské. Zvyšování vojenské síly západoevropských zemí a budování tzv. evropské obrany bylo oceňováno kladně, a to z následujících důvodů:

- znamenalo "přerozdělení nákladů" v rámci upevňování věrohodnosti odstrašovacího potenciálu NATO,

- upevňovalo evropský pilíř NATO, čímž odstrašovalo SSSR na nižší, a tím pádem i na účinnější úrovni.

Po rozpadu SSSR a po zániku Varšavské smlouvy však náhle vyvstal "deficit nepřítelů" a začalo se hovořit o "krizi identity NATO". Vytvořila se příznivá situace pro západoevropskou iniciativu, směřující ke skoncování se závislostí na tzv. bezpečnostních zárukách USA a k vytvoření samostatného bezpečnostního systému, spočívajícího především na orgánech západoevropské ekonomické, politické a vojenské integrace. Takový vývoj by však znamenal oslabení významu

a potřebnosti NATO. Z toho důvodu se cílem NATO stalo dokázat nezbytnost a nenahraditelnost spojení mezi severní Amerikou a západní Evropou i za nové situace. Mezi atlantickými spojenci tak vyvstal rozdíl v názoru, jakou roli má NATO hrát v novém systému evropské bezpečnosti. Vyhranily se dvě zásadně odlišné varianty.

AMERICKÁ VARIANTA

Zdůrazňuje nezastupitelnost NATO a jeho prvořadou roli. Dokumenty, zpracované v poslední době Pentagonem a Radou národní bezpečnosti USA ukazují, že USA přistupují k problematice evropské bezpečnosti z následujících pozic:

▲ Zajistit uhájení statutu jediné supervelmoci, který USA získaly po rozpadu SSSR; v zájmu toho "za každou cenu udržet současnou rozdělenost někdejšího SSSR a učinit vše proti tomu, aby se z Ruska nebo kolem Ruska znovu vytvořila světová velmoc".

▲ K uhájení statutu jediné světové velmoci využít všechny prostředky "zvláště pak vojenskou sílu jako základní nástroj vlivu na mezinárodní vývoj":

- v tomto směru přikládají Američané klíčový význam "vojenské přítomnosti všude, kde by mohla být zpochybněna vedoucí úloha Spojených států",

- dalším dílčím cílem USA v tomto směru je získat všude, kde to bude možné, mezinárodní podporu svého postupu tak, jak tomu bylo ve válce o Perský záliv, a bez ní postupovat pouze v nezbytných případech,

- ve zmíněných dokumentech se dokonce objevuje i výraz "odstrašování" - tentokrát však je namířený nikoli proti SSSR, nýbrž "proti možným rivalům", kteří by chtěli zvýšit svoji regionální nebo dokonce globální roli.

▲ V oblasti nazývané jako "nová architektura evropské bezpečnosti" je cílem USA "zabránit vytvoření výlučně evropského systému bezpečnosti, který by mohl destabilizovat NATO". Evropská obrana a stejně tak i koncepce bezpečnosti jsou pro USA přijatelné pouze to té míry, do jaké odpovídají doktríně, strategii a záměrům NATO. USA v tomto směru vycházejí z názoru, že západní Evropa ještě není natolik zralá, aby mohla vzít svůj osud do svých vlastních rukou. ZEU a KEBS proto považují ve vztahu k NATO pouze za doplňkové instituce, jež mají především "posilovat věrohodnost bezpečnostního systému NATO" a působit jako evropský pilíř Atlantické aliance.

EVROPSKÁ VARIANTA

V protikladu k tomu však mnozí západoevropští odborníci i političtí činitelé zdůrazňují, že nárůst vlivu a samostatnosti západní Evropy je neodvratitelný. Odvolávají se především na ukazatele mezinárodního politického vlivu ve třech oblastech. Přiznávají Spojeným státům prioritu ve vojenské oblasti, okamžitě však dodávají, že ani tato priorita nemůže zadržet vývoj k nezávislosti Evropy na tzv. bezpečnostních zárukách USA. Dále uvádějí, že USA jsou daleko k prioritě v ekonomické a diplomatické oblasti, především v důsledku nárůstu vlivu a sebe-

vědomí takových států, jakými jsou Japonsko, SRN, Francie a západní Evropa jako taková.

Výrazně evropskou alternativu vůči americkému pojetí evropské bezpečnosti vypracovala a prosazuje Francie. Usiluje o oslabení leadershipu USA v Evropě, o omezení role a vlivu NATO. Za určující považuje instituce nového systému evropské bezpečnosti především Západoevropskou unii a proces KBSE. Její zástupci hovoří nikoli o evropském pólu Atlantické aliance, ale právě naopak o přeměně NATO v atlantický pól evropské obrany.

Současná situace obsahuje jak příznivé, tak i nepříznivé faktory pro prosazení francouzského pojetí evropské bezpečnosti:

a) příznivé:

- myšlenková síla a přitažlivost francouzského návrhu na vytvoření Evropské konfederace,

- konec studené války dal za pravdu francouzskému pojetí odstrašování, které se, na rozdíl od amerického, nikdy neodklonilo od záměru dokázat nesmyslnost války a nikdy se neorientovalo na strategii kontrastů a na přípravu eskalačních scénářů jaderné války;

b) nepříznivé:

- rivalita západoevropských zemí:

- Velká Británie blokuje francouzské úsilí o evropskou jednotu a tím výrazně napomáhá Spojeným státům v jejich snaze eliminovat rivala, kterým by se mohla stát sjednocená Evropa,

- SRN se po opětovném sjednocení bude snažit překonat dosavadní statut "ekonomického obra a politického trpaslíka", usiluje o silné ovládnutí prostoru střední a východní Evropy a svým vlivem na evropské události může Francii převážít.

- relativní slabost v ekonomice - ve srovnání se SRN je Francie velmi málo přítomna v zemích střední a východní Evropy, a to nakonec může vést k tomu, že tyto země, pod tlakem naléhavých ekonomických potřeb, dají přednost německému pojetí evropské bezpečnosti před francouzským.

STANOVISKA VRCHOLNÝCH ORGÁNŮ NATO

Za stavu, daného zánikem dlouhodobé hrozby, deficitem nepřítelů a obavou z krize identity se stanoviska vrcholných orgánů NATO vyvíjejí následujícím směrem:

*** Americká varianta úlohy NATO v novém systému evropské bezpečnosti je považována za příznivou, a to ze dvou hlavních důvodů:**

- klade důraz na uchování "trvalé vazby mezi bezpečností severní Ameriky a západní Evropy a je konkrétním vyjádřením kolektivního úsilí, směřujícího k obraně společných zájmů všech jeho členů",

- usiluje o uchování NATO jako nadnárodní nevládní organizace, která je "hlavním činitelem změn, zdrojem stability, nezastupitelným garantem bezpečnosti

všech svých členů, a proto bude nadále hrát klíčovou roli v nastolování trvalého mírového řádu v Evropě, zakládaného na spolupráci a prosperitě".

*** Evropská varianta** (a zejména pak ta, kterou prosazuje Francie), je pro NATO nepřiznivá, neboť:

- důrazem na západoevropskou integraci nejen v ekonomické, nýbrž i v politické a vojenské oblasti směřuje k posílení a významu Evropských společenství, Západoevropské unie a procesu KBSE, a to se nemůže prosadit jinak než oslabením významu a vlivu NATO,

- směřuje k oslabení vlivu USA v Evropě a tím ke zpochybnění nezbytnosti NATO jako integrační instituce mezi USA a západní Evropou.

ROVINY PŘÍSTUPU K EVROPSKÉ BEZPEČNOSTI

V závěrečných dokumentech NATO a stejně ve stanoviscích jeho nejvyšších politických i vojenských činitelů se v poslední době projevuje snaha vysvětlovat linii Aliance v těchto rovinách:

● Rovina obecných zásad a přístupů, v nichž se evropská i americká varianta shodují, zahrnuje zejména:

- "Vojenský rozměr Aliance zůstane podstatným činitelem, ale v nové situaci bude více než kdy jindy působit ve službě politického pojetí bezpečnosti".

Největší význam přitom je přikládán předcházení konfliktů a krizí, a to zejména cestou eliminování následujících krizových faktorů:

- * rozšiřování zbraní hromadného ničení,

- * narušení strategicky důležitých cest pro zásobování členských zemí NATO surovinami a zdroji energie,

- * terorismus a sabotážní akce.

- Názor, že západoevropská integrace a proces KBSE "hrají důležitou roli při upevňování mezinárodní bezpečnosti" a při "využívání mírových prostředků k ochraně lidských práv, demokracie a priority práva v případě porušení principů a závazků, stvrzených účastníky KBSE".

- V neposlední řadě je to názor, že po zániku bipolarity a monolitní dlouhodobě působící hrozby vyvstala řada rizik, jež mohou vést k otřesům celých regionů a tím ohrozit i stabilitu Evropy. Avšak v názoru, jak těmto rizikům čelit se již projevují rozdíly.

● Rovina rozdlů - v řadě ostatních směrů se však dokumenty NATO a stanoviska nejvyšších činitelů jednoznačně přiklánějí k americké variantě. Jde zejména o následující:

Ve vztahu k Západoevropské unii se zdůrazňuje názor, že nárůst role a zodpovědnosti evropských členů je důležitým činitelem obnovy Aliance a že posláním "evropské bezpečnostní identity a role Evropy v oblasti obrany je upevnit základní transatlantickou vazbu jejímž garantem je Aliance a plně zachovat strategickou jednotu a bezpečnostní nedělitelnost všech spojenců".

● Rovina, v níž se stanoviska NATO přiklánějí k americkému pojetí evropské bezpečnosti:

- Pokud jde o úlohu ZEU, římská deklarace šéfů vlád a států NATO ji vysvětluje jako "nástroj k upevnění evropského pilíře Aliance". Dále se zdůrazňuje, že "NATO je aliancí, jež způsobem jaký nemá v dějinách obdoby sdružuje bezpečnostní politiku a obranný potenciál. Proto právě z ní budeme čerpat nezbytnou podstatu budoucí struktury dlouhodobé stability a bezpečnosti v Evropě".

- Pokud jde o KBSE je uznáván její přínos zejména v následujících směrech:

- * vytváří dobrý rámec pro konzultace mezi všemi státy procesu KBSE,
- * umožňuje využívat mírových prostředků k upevňování míru a důvěry na starém kontinentu,
- * mohla by vypracovat a zavést systém předcházení konfliktům,
- * má možnosti, jak podpořit demokratický vývoj v zemích střední a východní Evropy.

Zároveň s tím však se zdůrazňuje, že pole působnosti KBSE v případě napětí nebo krizí je omezeno výlučně na oblast politiky, ekonomiky a práva, nikoli však obrany a vojenství. NATO se nadále považuje za "jedinou spolehlivě fungující organizaci kolektivní bezpečnosti, která je nezbytná jako strategická protiváha ohromné geopolitické masy, jež je nadále vybavena ohromným vojenským potenciálem".

Pokud jde o úlohu USA a o tzv. transatlantické spojení, připouští se, že vojenská přítomnost USA v západní Evropě může být omezena. Zároveň se však znovu zdůrazňuje, že "bez severoamerického závazku by evropské země ztratily pojišťovací prvek, díky kterému se mohly spojit a překonat historické nesnášenlivosti ...". Spojené státy zůstávají "pacifikátorem" Evropy, bez něhož by evropské země mohly podlehnout pokušení opětovně zakládat svoji bezpečnost na národním základě a tak se vrátit ke křehkým vojenským paktům, jaké známe z minulosti.

Atlantické pojetí tzv. nové evropské bezpečnostní architektury tedy počítá stejně jako pojetí francouzské se třemi základními prvky - NATO, ZEU a KBSE. Odlišuje se v tom, že právě NATO považuje za základní a nejdůležitější.

VOJENSKÝ ROZMĚR ATLANTICKÉHO POJETÍ EVROPSKÉ BEZPEČNOSTI

VOJENSKÁ STRATEGIE

Vojenskostrategické důsledky rozpadu SSSR a zániku Varšavské smlouvy zhodnotilo NATO na svém londýnském zasedání tím, že se odklonilo od pojmu "přední obrana" a více se nyní orientuje na "omezenou přítomnost v přední linii". Stejně tak oslabilo důraz kladený na jaderné zbraně a tím se vlastně vzdálilo od strategie "pružné reakce".

V návaznosti na to byly na římském zasedání šéfů států a vlád nastíněny tyto další zásady:

- ▲ nedělitelnost bezpečnosti všech atlantických spojenců (znamená, že útok

proti kterémukoli z nich by byl považován za útok proti celé Alianci a tomu že by odpovídala i odvěta),

▲ zastavení případné agrese v co nejkratší době a co nejdále od území členských států Aliance (v případě agrese co nejvíce omezit rozsah území, na které by se agresor mohl dostat),

▲ odpovídající kombinace konvenčních a jaderných sil; ozbrojené síly NATO jsou považovány za "hlavní a základní pojistku, která na nejnižší nezbytné úrovni předchází a zabraňuje válce a v případě agrese má za úkol znovu nastolit mír".

POSLÁNÍ OZBROJENÝCH SIL

* V době míru mají dnes ozbrojené síly NATO tři základní úkoly:

- **chránit členské země** Aliance proti rizikům, ohrožujícím bezpečnost členských států,

- **přispívat k uchování stability a rovnováhy** v Evropě,

- **bránit mír**.

* V případě krize jsou ozbrojené síly považovány za hlavní nástroj k nalezení mírového východiska.

* V případě agrese mají na ni **co nejrychleji a co nejúčinněji odpovědět a znovu obnovit územní celistvost** všech členských států Aliance.

Dvě základní kritéria účinnosti ozbrojených sil (OS) NATO jsou: **pružnost a mobilnost**. Znamenají, že OS:

● budou zahrnovat jednotky pozemního vojska, vojenského letectva a vojenského námořnictva schopné "bezprostřední a rychlé odpovědi na velký rozsah okolností, z nichž mnohé jsou nepředvídatelné",

● jsou organizovány tak, aby v potřebném čase mohly rychle zvýšit svou sílu, a to zejména cestou mobilizace záloh, organizačních změn a posílení výzbroje,

● mají takovou strukturu, která jim umožňuje bezproblémové doplňování, rychlé rozvinutí a rychlý nárůst jejich počtů a síly právě tam, kde toho je největší potřeba.

Posláním konvenčních sil je čelit jakékoli podobě konvenčního ohrožení. Pružnost a mobilnost má v jejich případě tato dvě kritéria:

- schopnost přemístit se v případě potřeby z jedné oblasti do druhé, jak tomu bylo během války o Perský záliv,

- jejich síla musí být natolik působivá, aby účinně odstrašovala vývěru jakékoli vážné vojenské hrozby a aby jí účinně čelila v případě, že by se stala hrozbou konkrétní.

Vytyčená strategie a z ní vyplývající úkoly se odrážejí v **rozdělení konvenčních sil do tří druhů**:

- **Síly reakce**, jež jsou tvořeny na multinacionálním základě a jejichž úkolem je plnit úkoly na nejrůznějších terénech. Tyto síly se mají vyznačovat vysokým stupněm připravenosti, profesionalizace a pohotovosti. Budou dále rozděleny na síly okamžité reakce a na síly rychlé reakce, jež budou početnější a budou tvořeny pozemními, vzdušnými a námořními silami.

- **Síly hlavní obrany**, jež budou organizovány na základě národních stacionárních jednotek. Budou představovat nejpočetnější složku ozbrojených sil Atlantické aliance, v níž budou zastoupeny pozemní, vzdušné i námořní síly.

- **Posilové jednotky**, tvořené především ozbrojenými silami USA, ale i evropských zemí. Budou obsahovat jak aktivní, tak i rámcované jednotky, určené k mobilizačnímu doplnění v případě potřeby.

Tomuto rozdělení ozbrojených sil do tří druhů se však vymyká nedávno založený francouzsko-německý sbor, který se zatím formuje jako nikoli atlantická, nýbrž západoevropská jednotka. Proto také vyvolává polemiky především mezi zástupci USA a Francie.

Na jednání ministrů zahraničí členských států NATO konaném v Oslo dne 4. 6. 1992 náměstek amerického ministra zahraničí L. Eagleburger záměrně zdůrazňoval, že USA "přikládají NATO nové poslání - hájit a udržovat mír v nové Evropě". Navíc američtí zástupci neustále kladli otázku, proč je nutné vytvořit francouzsko-německý armádní sbor, když existují sbory NATO. Znepokojení zdůvodňovali i tím, že o tomto sboru jim nebyly poskytnuty potřebné podrobnosti.

Naproti tomu Francie nadále trvá na prioritě západoevropské koncepce, její ministr zahraničí to na jednání v Oslo vyjádřil slovy: "cílem je pragmatické využití nikoli Aliance, nýbrž jejích prostředků".

Proto nakonec "závěrečné komuniké, věnované ochraně míru v Evropě muselo být v důsledku dialogu hluchých natolik dvojsmyslné, aby umožnilo rozdílné interpretace - americkou, dle níž má NATO hrát novou roli, a francouzskou, dle níž má obrana Evropy být zajišťována jednotlivými evropskými státy, přičemž rozhodování, koncepce a kontrola této činnosti mají přináležet procesu KBSE".

Jaderné zbraně jsou nadále považovány za nenahraditelné, neboť "každému agresorovi dávají najevo nevypočitatelnost a nepřijatelnost rizika agrese". Londýnská deklarace se tak stala prvním dokumentem, ve kterém se již neobjevuje výraz "jaderné odstrašování".

Je také prvním dokumentem NATO po dlouhých letech, ve kterém se uvádí stanovisko, že "základní role jaderných zbraní je politická: bránit mír a předcházet válce i jakékoli formě nátlaku. Jejich posláním je udržovat každého potenciálního agresora v nejistotě, jaká by byla odpověď na jeho vojenskou agresi". Jde o mimořádně pozoruhodný obrat k dobrému, a to z následujících důvodů:

● Poprvé po dlouhé době NATO nehovoří o nutnosti obnovit či upevnit věrohodnost jaderného odstrašování. Tím je vytvořen dobrý předpoklad ne-li k zastavení, pak přinejhorším k výraznému zpomalení tempa zbrojních závodů, k posílení mezinárodní důvěry a ke "zvýšení věrohodnosti kontroly zbrojení".

● NATO se po dlouhé době vrací k původnímu smyslu jaderného odstrašování a přestává je - na rozdíl od ještě nedávné minulosti - posuzovat výlučně na základě eskalačních scénářů, stavů patu či šachu.

LITERATURA:

- De la Gorce P. M.: Les Etats-Unis et la maîtrise du monde. In.: Le monde diplomatique, duben 1992, s. 1, 14 a 15.

- *Déclaration de Rome...* s. 19, 24.
- *La concepte stratégique de l'Alliance...*s. 27, 30.
- **Worner M.:** *L'OTAN transformée: la portée du sommet de Rome.* In.: *Révue de l'OTAN*, prosinec 1991, s. 8.
- *Le Monde* 6. 6. 1992.

Podplukovník Antonín Svěrák

AKTUÁLNÍ OTÁZKY TRANSFORMACE SEVEROATLANTICKÉ ALIANCE

Současné převratné změny v mezinárodně politické, ekonomické a bezpečnostní situaci na evropském kontinentu nás přímo či zprostředkovaně vybízejí zamýšlet se nad dalším osudem Evropy či jejích jednotlivých států a národů. Je zřejmé, že stále výraznější úlohu při utváření nové Evropy budou sehrávat vedle tradičních velmocí západoevropská integrační uskupení. Mnohé si rovněž můžeme slibovat od helsinského procesu. Potvrzuje se, že ekonomická prosperita kontinentu má úzkou návaznost na existenci politické stability, jejíž úroveň je do značné míry určována příslušnou vojenskou stránkou. Otázka budování nové bezpečnostní architektury se proto dostává do popředí zájmu evropské veřejnosti, státních a vládních představitelů, teoretiků a činitelů vojenskopolitických a ekonomických uskupení. Navíc je umocňována nejistou situací ve Společenství nezávislých států a na území bývalé Jugoslávie, přičemž nelze vyloučit vznik dalších ohnisek napětí.

Hlavní západní organizací, která v celé své historii systematicky a úspěšně usiluje o vyloučení války jako prostředku státní politiky je Severoatlantická aliance. Vzhledem k tomu, že v minulém roce redakce Vojenských rozhledů věnovala prostřednictvím svých příspěvatelů dostatečnou pozornost politické stránce Nové strategické koncepce aliance a v této souvislosti i dalšímu uplatňování Harmelovy doktríny, soustředím se na aktuální otázky vojenské transformace NATO, současný stav a perspektivy obranné spolupráce evropského Západu a Východu.

NOVÁ STRUKTURA KONVENČNÍCH OZBROJENÝCH SIL NATO

Ministři obrany členských států aliance na zasedání vojenského výboru NATO 10. – 11. 12. 1992 v Bruselu s definitivní platností rozhodli o restrukturalizaci atlantických konvenčních ozbrojených sil a schválili plán jejich transformace.

Konvenční síly jsou tvořeny **silami reakce, hlavními obrannými silami a silami pro posílení.**

Síly reakce (RF - Reaction Forces), jejichž výstavba má být ukončena do roku 1995, budou složeny z jednotek pozemního vojska, vojenského letectva a námořnictva. Typický je pro ně mnohonárodní charakter, vysoký stupeň připravenosti a schopnosti rychlého zasazení v celém smluvně stanoveném prostoru působnosti NATO. Podřízeny budou vrchnímu velitelství spojeneckých ozbrojených sil (SOS) NATO v Evropě v belgickém Casteau. RF se dále dělí na **síly rychlé reakce a síly okamžité reakce.**

Základem sil rychlé reakce (RRF - Rapid Reaction Forces) jsou útvary a svazky pozemního vojska. Vytvoří **jeden armádní sbor (ARRC - Allied Reaction Rapid Corps)** se **sedmi divizemi v celkové hodnotě 50 - 70 000 osob.** Dvě divize budou pod britským velením - obrněná na území SRN a lehká pěší ve Velké Británii, na aeromobilní budou participovat Belgie, Nizozemsko, SRN a Velká Británie, tzv. jižní divizi budou tvořit brigády Itálie, Řecka a Turecka, další dvě divize postaví Itálie, Německo a Spojené státy. Španělská vláda uvažuje o vyčlenění dvou brigád do ARRC. Americká divize by měla mít v evropských skladech těžkou bojovou techniku, přičemž živá síla by se přesunovala na kontinent pouze v případě krizové situace či vypuknutí konfliktu. Zahájení výstavby mnohonárodního armádního sboru rychlé reakce bylo oficiálně oznámeno počátkem loňského října v německém Bielefeldu.

Součástí sil rychlé reakce je také stálá námořní flotila NATO ve Středozemním moři (STANAVFORMED - Standing Naval Force for the Mediterranean) se základnou v Neapoli, jež byla vytvořena v polovině loňského roku. Jejím hlavním úkolem je ochrana států jižního křídla aliance z regionu Středozemního moře - jednoho z potenciálních prostorů hrozby pro NATO. Flotila je budována podle organizačních principů aliančních námořních sil v Atlantiku a kanálu La Manche. Participuje na ní Itálie, Řecko a Turecko trvale se šesti plavidly - fregatami a torpédoborci, další plavidlo mají střídavě po třech měsících do skupení vyčleňovat Velká Británie a USA. Nizozemsko a SRN plánují zúčastňovat se společných námořních cvičení. Obdobně se uvažuje i o účasti Francie a Španělska, které nejsou integrovány ve vojenské struktuře NATO.

Síly okamžité reakce (IRF - Immediate Reaction Forces) v hodnotě **zesílené brigády s 5000 příslušníky** nahradí nynější mobilní síly NATO z velitelství v Heidelbergu. Jedním z hlavních úkolů bude vytvářet podmínky pro transport sil rychlé reakce do prostoru krize.

Hlavní obranné síly (MDF - Main Defence Forces) mají být tvořeny ozbrojenými silami středoevropských států, tj. Belgie, Nizozemsko, SRN a dále Dánsko, Velká Británie a USA. Předpokládána účast jedné kanadské brigády doposud nebyla oficiálně potvrzena. Koaliční vojska budou v tomto prostoru zredukována o jeden armádní sbor, resp. sedm divizí. Mají tedy dosáhnout počtu **sedmi armádních**

sborů se šestnácti divizemi. V přímé podřízenosti velitele SOS NATO ve střední Evropě mají působit americký armádní sbor a dvěma divizemi USA a po jedné brigádě německé a kanadské, belgický se čtyřmi brigádami Belgie, po jedné ze SRN a USA, nizozemský s jednou až dvěma divizemi Nizozemska a jednou německou, dva armádní sbory SRN se dvěma německými divizemi a po jedné z Nizozemska, Velké Británie a Spojených států. Smíšený armádní sbor dánsko-německý bude tvořen dvěma národními divizemi. Poslední armádní sbor se dvěma německými divizemi má působit na území bývalé NDR a bude pod národním velením až do úplného odsunu bývalé Západní skupiny sovětských vojsk z tohoto prostoru v roce 1994.

Ve výstavbě MDF lze předpokládat proti tomuto plánu určité korektury, zejména vzhledem k ohlášené silné redukci ozbrojených sil Belgie a Nizozemska, ale i dalších států aliance, snížení jejich vojenských výdajů a záměru plně profesionalizovat vojenskou službu.

Síly pro posílení (AF - Augmentation Forces) mají být tvořeny americkými, kanadskými, britskými a španělskými kontingenty, rozmístěnými na domácích územích a předurčenými k tomu, aby v krizové situaci posílily vojska dislokovaná zejména ve středoevropském prostoru.

ATLANTICKÁ VELITELSTVÍ

V souladu s plánem reorganizace koaličních konvenčních ozbrojených sil dochází také k výrazným změnám ve struktuře velitelských orgánů aliance. Mezi nejdůležitější patří snížení počtu vrchních velitelství SOS NATO ze tří na dvě. Sídlo vrchního velitele SOS v Evropě (SACEUR) zůstává v Casteau, vrchního velitele SOS v Atlantiku (SACLANT) v americkém Norfolku. Z pohledu národnostního obsazení budou oba Američané. V Evropě je jím nyní generál Shalikashvili, v Atlantiku admirál Paul D. Miller. Vrchní velitelství SOS v průlivu La Manche (SACCHAN) v anglickém Northwoodu bylo zrušeno. Jeho velitel, resp. Velká Británie ztratila privilegované místo. Pro Angličana je proto rezervována funkce zástupce SACEUR, zatímco druhý zástupce, obligatorně představitel německé generality, byl z tabulek vyřazen.

Dosavadní velitelství SOS NATO v severní Evropě je nahrazeno velitelstvím severozápadní Evropy (CINCNORTHWEST). Velitelské stanoviště se přesunulo z norského Kolsaasu do britského High Wycombu (velitelem je Angličan). Úkolem nového velitelství je koordinovat činnost všech druhů ozbrojených sil aliance v oblastech Velké Británie, Norska, Severního moře, kanálu La Manche a baltských přístupů.

Rozsáhlé změny ve struktuře velitelských orgánů NATO ve střední Evropě i v jejich personálním obsazení vyhovují především německým zástupcům. Velitelem SOS ve střední Evropě je generál H. von Ondarza s velitelským stanovištěm v nizozemském Brunssumu. Většinu personálu zde tvoří Nizozemci a Belgičané, zbytek Britové a Američané. Rozpouští se velitelství Severní skupiny armád a 2. spojenecké taktické letecké velitelství v Mönchengladbachu stejně jako velitelství Střední skupiny armád v Heidelbergu a 4. spojenecké taktické letecké velitelství v Ramsteinu. V podřízenosti velitele SOS ve střední Evropě zůstane velitelství

pozemních ozbrojených sil ve střední Evropě v Heidelbergu (ve velení a na funkci náčelníka štábu se budou střídát Němec a Nizozemec), velitelství taktických leteckých sil v Ramsteinu (americký velitel a německý náčelník štábu) a velitelství pozemních, námořních a leteckých ozbrojených sil v dánském Karupu (dánský velitel, náčelník štábu Němec).

Se snižováním počtu velitelství ve struktuře NATO souvisí i značné omezení jejich personálu. Do konce roku se počítá se ztrátou 20-25 % pracovních míst.

Bez podstatných změn zůstane jižní křídlo NATO s velitelstvím SOS NATO v jižní Evropě v Neapoli.

SMĚRNICE PRO POUŽITÍ JADERNÝCH ZBRANÍ

Řídící orgány NATO a hlavně skupina pro jaderné plánování velmi intenzivně zkoumají návrh **nové směrnice pro použití prostředků jaderného napadení**, která nahradí Politickou směrnicí pro použití jaderných zbraní NATO, přijatou v roce 1986 ve skotském Gleneagles. Dokument je odlišný především v tom, že již **nepočítá s hromadným úderem jaderných zbraní** proti nepříteli z Východu, ale předkládá seznam potenciálních ohrožení prakticky ze všech světových regionů, kde by mohly být případně atlantické jaderné zbraně zasazeny. Za oblasti největšího nebezpečí pro země koalice jsou označena území bývalého Sovětského svazu, Blízkého východu a Středomoří, za prostory zvláštního zájmu pak Suezský kanál, turecké úžiny a Gibraltar. Je zřejmé, že plány použití jaderného potenciálu zemí NATO se budou v budoucnu řídit principem tzv. **řízené eskalace, tedy selektivního nasazení jaderných zbraní** proti případnému protivníkovi, který by nemohl být zastaven konvenčními ozbrojenými silami. V platnosti ovšem zůstává čl. 55 Nové strategické koncepce aliance, označované jako MC 400, který zdůrazňuje: "Základní smysl jaderných sil spojenců je politický, tj. zachovat mír a předcházet nátlaku a jakémukoli válečnému konfliktu. Jaderné síly budou i nadále plnit základní úlohu tím, že se postarají o nejistotu v mysli kteréhokoliv agresora, pokud jde o povahu odpovědi spojenců na vojenskou agresi. Existence jaderných prostředků dokazuje, že jakákoli agrese nepředstavuje rozumnou variantu. Nejvyšší záruky bezpečnosti spojenců poskytují jaderné strategické síly aliance, zvláště pak Spojených států. Nezávislé jaderné síly Velké Británie a Francie plní hlavně národní odstrašující funkci, ale také přispívají k celkovému systému věrohodného odstrašování a k bezpečnosti spojenců."

Z uvedeného vyplývá, že v případě nezbytnosti a obrany uskupení nebo jeho jednotlivých států se aliance nezbavuje možnosti použít jaderné zbraně jako první.

V souvislosti s odsunem amerických taktických jaderných zbraní z Evropy se západoevropští ministři obrany aliance dohodli, že jejich země budou Spojeným státům poskytovat ročně asi 250 miliónů USD na udržování a ošetřování jejich konvenčních zbraní a bojové techniky, umístěné ve skladech a zařízeních na evropském kontinentu.

"OUT OF AREA" - ZÁSAH MIMO ÚZEMÍ

Zasedání rady NATO na úrovni ministrů zahraničních věcí 4. 6. 1992 v Oslo

otevřelo opět otázku revize čl. 6 Washingtonské smlouvy - zakládajícího dokumentu Severoatlantické aliance. V současných podmínkách stanovuje prostor působnosti na území USA a Kanady, vody Atlantického oceánu včetně přilehlých moří, zálivů a průlivů na sever od obratníku Raka a ostrovů v nich, spravovaných některým z členských států; a evropský zájmový prostor, tj. území a pobřežní vody evropských členských států aliance.

Úvahy o zásahu sil koalice mimo území členských států - out of area - nejsou v její historii ničím mimořádným. Většinou se objevovaly v souvislosti s intervenčními zásahy některého z členů aliance mimo vlastní území, např. v Indočíně, na Blízkém východě, ale i při posledních bojích o koloniální panství jako v případě salazarovského Portugalska. Příslušná jednání byla většinou iniciována Spojenými státy.

Podnětem k současným úvahám a variantám možnosti zásahu koaličních vojsk mimo prostor jejich působnosti se stala občanská válka na území bývalé SFRJ a v Náhorním Karabachu, eskalace těchto ozbrojených konfliktů a nebezpečí jejich rozšíření do sousedních oblastí, ale i vznik nových krizí.

Ministři se v Oslo mj. dohodli na tom, že je potřebné vést další jednání o možnosti použití vyčleněné atlantické jednotky ať již v rámci NATO, Západoevropské unie (ZEU) nebo Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě (KBSE) pro udržení či obnovení míru v krizovém regionu. Případné "peace-keeping forces" by mohly tvořit jednotky smíšeného francouzsko-německého armádního sboru v síle asi 15 000 osob. Závažným problémem jsou však otázky podřízenosti těchto mírových sil a rozhodování o jejich použití, které by muselo být přijímáno ad hoc a vlastně bez konsensu, na základě svobodné volby každé země. Situace by se asi značně zjednodušila, kdyby v rámci KBSE mohly být spolu se západními státy nasazovány (jako nyní v případě OSN) i státy bývalého východního bloku. Konečně je třeba připomenout, že revizi čl. 6 by musel schválit summit NATO a ratifikovat parlamenty jednotlivých členů aliance, což se při značné těžkopádnosti v politickém rozhodování v NATO zdá být obtížné překonatelnou překážkou.

Nicméně zasedání rady NATO 17. 12. 1992 v Bruselu velmi pozitivně ovlivnilo, že NATO se vlastně poprvé v historii přímo účastnilo na mírových operacích OSN a zabezpečování sankcí její Rady bezpečnosti. Ve spolupráci se ZEU lodě aliančních států v Jaderském moři kontrolovaly dodržování ekonomického embarga vůči Srbsku a Černé Hoře, jakož i zákazu dovozu zbraní do všech republik bývalé Jugoslávie. Prapory UNPROFOR také využívaly některá zařízení velitelství NATO a létající střediska řízení a uvědomování koaličního výstražného systému AWACS se podílela na monitorování vzdušného prostoru nad Bosnou a Hercegovinou.

ALIANCE A FRANCOUZSKO-NĚMECKÝ ARMÁDNÍ SBOR

Vrchní velitel SOS NATO v Evropě generál John Shalikashvili, generální inspektor bundeswehru generál Klaus Naumann a náčelník generálního štábu francouzských ozbrojených sil admirál Jacques Lanxade podepsali v lednu t. r. dohodu o vztazích mezi Severoatlantickou aliancí a smíšeným francouzsko-

německým sborem, na jehož vybudování se v loňském květnu domluvili v La Rochelle prezident Mitterrand s kancléřem Kohlem.

V případě nasazení má být sbor podřízen podle prostoru zásahu příslušnému velitelství NATO, což je mj. považováno za důležitý krok k užší vojenské spolupráci mezi Francií a vojenskou strukturou koalice. Sbor může také být dán za určitých okolností k dispozici Západoevropské unii, což také vojensky těsněji připoutává Paříž k evropskému Západu.

Zájem na členství ve sboru, který po dosažení operační pohotovosti v roce 1995 má dosáhnout hodnoty 35 000 osob, předběžně projevily Belgie, Španělsko a Lucembursko. První dvě země jsou již zastoupeny pozorovateli na velitelství sboru ve Strasbourgu. S vyčleněním konkrétních vojenských kontingentů ovšem jejich vlády ještě váhají.

V průběhu slavnostního podpisu generální tajemník NATO Manfred Wörner zdůraznil, že dohoda je základním kamenem pro výstavbu nového evropsko-atlantického bezpečnostního pořádku a že je dobrá jak pro Francii a SRN, tak i pro celou Evropu a Severoatlantickou alianci.

Vytvoření společného armádního sboru svědčí také o snaze Francie a SRN posílit vlastní mocenské postavení na kontinentu, ale i o zájmu vytvořit účinný mechanismus pro řešení současných i budoucích krizí v Evropě. Z toho vyplývají i rozdílná stanoviska států NATO k jeho vytváření a případnému použití.

Proti budování sboru jako mimoatlantického vojenského prostředku (kterým - vzhledem k neúčasti Francie ve vojenské struktuře NATO - nesporně je) velmi ostře vystupují Spojené státy. Přestože jejich vojenští a političtí představitelé v minulosti mnohdy volali po vyšším podílu Evropanů na obraně starého kontinentu, nyní se zde obávají snížení svého vlivu. S posilováním francouzsko-německé vojenské spolupráce a zvyšováním jejího vlivu v Evropě pochopitelně nesouhlasí také Velká Británie. Za nejlepší způsob jak aktivizovat proces utváření evropské bezpečnostní identity považují její představitelé zapojení Francie do vojenské struktury a činnosti NATO. Britský ministr obrany Rifkind v tomto smyslu odmítá německou argumentaci, že prostřednictvím sboru bude Francie více zainteresována na otázkách celoevropské obrany. Prosazuje tzv. "double hatting", což znamená, že ZEU by neměla vytvářet pevné struktury paralelní s NATO, ale naopak společně západoevropské vojenské jednotky by měly sehrávat úlohu jak ve prospěch ZEU, tak i NATO. V této souvislosti Velká Británie navrhla Nizozemsku vytvořit smíšenou obojživelnou jednotku, kterou by bylo rozšířeno budování mnohonárodních vojenských jednotek v Evropě. Dala tak příklad i ostatním státům a eliminovala výlučnost francouzsko-německého armádního sboru, jenž by se měl podle představ jeho zakladatelů v budoucnu stát Euro-sborem.

SEVEROATLANTICKÁ RADA PRO SPOLUPRÁCI

Snahy zemí střední a východní Evropy o zajištění vlastní ochrany a státní suverenity vedou logicky k Severoatlantické alianci. I když východoevropským představitelům je dáváno najevo, že v nejbližší budoucnosti jejich plné zapojení do koalice není možné, vedení NATO a činitelé jeho členských států si

uvědomují nezbytnost podílu mimozápadní Evropy na budování bezpečnosti celého kontinentu.

Spolupráce aliance se zeměmi bývalé Varšavské smlouvy se začala formovat již koncem osmdesátých let. Přesnější kontury však dostala až v průběhu zasedání vrcholných orgánů NATO na podzim 1991. Z iniciativního návrhu ministrů zahraničních věcí Spojených států a SRN a na základě kodaňského prohlášení rady NATO "Partnerství se státy střední a východní Evropy" byla na zasedání hlav států a vlád zemí aliance v Římě ustavena Severoatlantická rada pro spolupráci (NACC - North Atlantic Cooperation Council). Její zaměření dostalo konkrétnější podobu na jednání ministrů zahraničí 19.-20. 12. 1991 v Bruselu, jehož se zúčastnili rovněž partneři z Bulharska, ČSFR, Estonska, Litvy, Lotyšska, Maďarska, Polska, Rumunska a tehdejšího SSSR.

Na tomto inauguračním zasedání se jeho účastníci dohodli na pravidelných formách setkání, mezi něž patří semestrální schůzky ministrů zahraničních věcí při příležitosti zasedání rady NATO na této úrovni, jednání NACC na úrovni ministrů obrany a dalších vojenských představitelů nebo setkání zástupců stálé rady NATO s velvyslanci partnerských zemí, pokud si to vyžádají okolnosti či jednání výborů rady NATO (především politického, ekonomického a vojenského) s představiteli zemí střední a východní Evropy.

Současná spolupráce zahrnuje projednávání takových otázek, jako je např. plánování obrany, demokratická koncepce kontroly ozbrojených sil, vztahy mezi civilním a vojenským sektorem, konverze zbrojní výroby atd. Předmětem společného zájmu jsou rovněž programy tzv. třetí dimenze NATO, což znamená spolupráci v oblastech vědy a ekologie.

Konkrétním pozitivním přínosem NACC byla především příprava a podepsání dodatku ke Smlouvě o konvenčních ozbrojených silách v Evropě, který upřesnil technické detaily její realizace. Tím se urychlil proces příprav helsinské následné schůzky v červenci 1992.

Může se však zdát, že celková činnost tohoto společného orgánu západní a východní Evropy po slibném začátku nyní poněkud stagnuje. Setkání ministrů zahraničí a obrany, náčelníků štábů, civilních a vojenských expertů dostala sice pravidelný ráz, řada důstojníků z východních armád sbírá zkušenosti v zařízeních členů NATO, konají se semináře a konference, na nichž západní partneři předávají svoje více či méně potřebné a fundované poznatky. Složitější je to však již s konkrétní vojenskou spoluprací a se zapojováním Východu do systému celoevropské bezpečnosti.

Právě těmito otázkami se zabývalo zasedání Severoatlantické rady pro spolupráci v prosinci loňského roku v Bruselu. Schůzky se zúčastnili zástupce nynějších 37 členských zemí NACC a jako pozorovatel Finsko, kteří se dohodli na posunu činnosti z roviny proklamativní a teoretickoseminární do oblasti konkrétní praktické vojenské spolupráce. V pracovním plánu rady na letošní rok se více než v minulosti klade důraz na společné vojenské akce, mezi kterými by svoje místo měla nalézt i společná vojenská cvičení nebo simulační vojenské hry.

Na počátku letošního roku se členy Severoatlantické rady pro spolupráci staly Česká republika a Slovenská republika.

Pozornost věnovaná Severoatlantické alianci z hlediska jejího místa a úlohy při

zajišťování evropské bezpečnosti bude nesporně narůstat. NATO se stává předmětem intenzivního zájmu představitelů zemí střední a východní Evropy, které v něm vidí sílu, schopnou spolugarantovat i jejich suverenitu a demokratický vývoj. Nakolik bude aliance schopna plnit tuto úlohu v nových podmínkách, bude záležet i na posilování její vnitřní soudržnosti a vyváženém uplatňování evropské bezpečnostní identity. Důležité budou také vazby na další činitele, vstupující do procesu utváření mírového řádu v Evropě a efektivní reakce na v mnohém ještě nepředvídatelný vývoj na kontinentu, ale i v mimoevropských regionech.

Ukazuje se, že poměrně konzervativní atlantický aparát je schopen adekvátní reakce ve vojenských otázkách, méně však již v záležitostech politického charakteru. Je to důsledek nejen konsensního způsobu rozhodování, ale také stále důraznějšího prosazování národních zájmů hlavních členských států aliance.

Literatura

- Jane's NATO Handbook, IISS, London 1990.
- The North Atlantic Treaty Organisation, NATIS, Brussels 1989.
- The Alliance's New Strategic Concept, NATIS, Brussels 1991.
- Declaration du Conseil de Cooperation Nord - Atlantique sur dialogue, partenariat et Cooperation, NATIS, Brussels 1991.
- The Future Tasks of the Alliance (Harmel Report), NATIS, Brussels 1967.
- NATO Final Communiqués 1949-1992, NATIS, Brussels 1991.
- The North Atlantic Treaty. Washington D. C., April 4, 1949.
- Harmel, P.: Quarante ans de relations Est-Ouest, NATIS, Brussels 1987.
- Wörner, M.: The Atlantic Alliance in the New Era, NATIS, Brussels 1991.
- NATO Review - ročník 1990-1992.

VOJENSKOPOLITICKÉ ASPEKTY SIL RYCHLÉHO ZÁSAHU NATO A ZÁPADOEVROPSKÉ UNIE

Významné změny vojenskopolitické situace v Evropě v letech 1969-1990 nesly s sebou i nutnost přehodnocení úlohy, místa, velikosti a způsobu plnění úkolů ozbrojených sil jak jednotlivých států, tak i koalic.

Přestalo být reálné rozpoutání válečného konfliktu nenadálým útokem hromadných uskupení ozbrojených sil s rozhodnými cíli a s případným použitím jaderných zbraní. Zhroutil se bipolární systém zajištění bezpečnosti a začalo drobení států východní, střední a jihovýchodní Evropy. Došlo k rozhodné změně předchozích poměrů sil a k odsunu masy bývalých sovětských vojsk ze střední Evropy, který bude definitivně završen úplnou evakuací těchto vojsk z území SRN do 31. srpna 1994.

Opatření pro posílení důvěry a bezpečnosti, dohodnutá v rámci procesu KBSE a v průběhu doby dále rozvíjená, jakož i realizace přijatých opatření "otevřeného nebe" vytvořila takovou průhlednost vojenských aktivit evropských států, která prakticky znemožnila nekontrolovatelnou koncentraci ozbrojených sil. Opatření konvenčního odzbrojení v Evropě podle zásad Pařížské smlouvy z listopadu 1990 a Helsinských dohod z června 1992, která jsou realizována od června téhož roku, postupně snižují počty hlavních zbraňových systémů, využitelných pro útočnou válku. Smlouvou zakotveného stavu má být dosaženo v červnu 1995.

Místo rizika velkého konfliktu se objevila nová rizika v podobě etnických konfliktů, sociálních otřesů, hromadné migrace obyvatelstva, mezinárodního terorismu a proliferace jaderných a chemických zbraní.

V této situaci byla dosavadní vojenskopolitická seskupení nucena reagovat a změnit svoji bezpečnostní politiku i strategii a vyvodit z ní závěry i pro novou organizaci a úkoly svých ozbrojených sil.

Nejrychleji a přitom nejúčinněji reagovalo na tuto situaci NATO. Tento předstih byl v neposlední řadě i výsledkem včas zřízené speciální studijní skupiny ve štábu ozbrojených sil NATO v Evropě ještě v roce 1989, která dokázala v krátké době vypracovat a předložit řídicím orgánům paktu použitelné návrhy na řešení.

Tyto návrhy se spolu s celkovým hodnocením perspektivní situace na kontinentu staly východiskem pro přijetí významných změn ve vojenské strategii NATO na zasedání Rady NATO v Římě v listopadu 1991.

Její hlavní změny lze charakterizovat jako:

- konstatování možnosti překvapivého hromadného útoku z východního směru,

- nevyhnutelnost nové koncepce ozbrojených sil paktu, tj. neúčelnost udržování kompaktních pozemních ozbrojených sil v dosavadní síle a hustotě a jejich následnou redukci,

- zachování akceschopnosti a možnosti zásahu ozbrojených sil paktu v celém prostoru jeho geografického rozsahu,

- trvalá možnost mobilizace a narůstání sil případným přisunem ozbrojených sil ze zámorí,

- zachování úlohy námořních sil paktu a námořního letectva jako strategického prvku prvořadé důležitosti, zabezpečující spojení evropského a amerického pilíře paktu,

- kalkulace s případnou (zatím teoretickou) možností rychlého zásahu svých ozbrojených sil v místech vypuknutí konfliktů,

- snížení taktických jaderných kapacit z 80 % na 20 % stavu před rokem 1991, tj. praktického vyřazení celých kategorií taktických jaderných zbraní s ponecháním kategorie taktického letectva dvojího použití ("dual capability aircraft") se schopností nést a používat jak jaderné pumy, tak i řízené střely typu "vzduch - země",

- ponechání spolehlivého strategického jaderného "deštníku" na rozumné úrovni.

Z rozboru změn ve vojenské strategii NATO po římském summitu vyplynula i nutnost celkové reorganizace ozbrojených sil paktu hlavně ve střední a západní Evropě.

Jestliže byl vysloven požadavek redukce jejich počtů z dosavadních 1,5 miliónu zhruba na polovinu, vyplynula z toho i reorganizace ozbrojených sil do tří hlavních skupin při současném vzdávání se staré strategie přední obrany.

Tyto tři hlavní skupiny jsou definovány jako:

- sbor rychlé reakce - Rapid Reaction Corps (RRC),

- hlavní obranné síly - Main Defence Forces (MDF),

- záložní síly - Augmentation Forces (AF).

Předmětem této úvahy je pouze první z nich, tj. sbor rychlé reakce. Jeho úkoly jsou dány požadavkem, aby byl schopen plnit bojové úkoly na kterémkoliv místě uvnitř hranic koalice včetně spojovacího prostoru mezi její americkou a evropskou částí, a to do sedmi dnů od vydání rozkazu k provedení takové akce. Kromě toho existuje již dnes mobilní svazek o síle 5000 mužů, schopný zahájit plnění bojového úkolu do 72 hodin. Celková síla sboru rychlé reakce by měla v nejbližších dvou letech dosáhnout 70 000 mužů ve čtyřech divizích (z toho dvě britské a dvě smíšené). První ze smíšených divizí by měla být složena převážně z jednotek německých s případným doplněním o jednotky holandské nebo belgické, další převážně z italských s možným doplněním jednotkami dalších "jižních" států NATO (Španělska a Řecka). Počítá se rovněž s některými jednotkami USA, nikoli však pozemními, nýbrž zajišťujícími vzdušnou přepravu a příkrytí bojové činnosti letectvem a bojovými vrtulníky. Velitelem sboru je britský generál J. Mac Kenzie, což vyplývá i z většinového podílu britských vojsk, a jeho velitelství je v německém Bielefeldu. Viděno politiky - jde o zvýšení vlivu a specifické váhy užší angloamerické aliance na vojenskou politiku NATO s nutným přihlédnutím k rostoucímu vlivu Německa.

Celkově má sbor umožnit lepší a rychlejší účinnou reakci na jakoukoli krizovou situaci v Evropě. Zatím však trvá limitace jeho působnosti uvnitř aliance podle Washingtonské smlouvy z roku 1949. Ačkoli jeho složení vojenskotechnicky umožňuje i širší použití a je schopné reagovat na možnost ohrožení i zásahu mimo zmíněný prostor, jsou statutární dokumenty paktu v tomto smyslu překážkou. Nová situace v Evropě si proto může dříve či později vynutit i jejich změnu a v rámci těchto změn případně i jinou regulaci přijímání nových členů paktu. Tím by se mohly zvýšit šance dalších, především střeoevropských států na plnoprávné členství v NATO.

Zásadně by však jakýkoli ozbrojený zásah mimo prostor vlastní koalice musel být proveden se souhlasem Rady bezpečnosti OSN a v souladu s platnými pravidly regulace ozbrojených konfliktů.

V uvedené oblasti však probíhá další vývoj, urychlený konfliktními situacemi v Evropě, zvláště pak na území bývalé Jugoslávie. Na tento vývoj reagovalo již zasedání Rady NATO na úrovni ministrů zahraničních věcí v Oslo v červnu 1992. Vyjádřilo připravenost paktu podpořit rozhodnutí KBSE v jejím úsilí o zachování míru, jestliže o to požádá a dosáhne-li se konsensu jak všech členských států NATO, tak i členských států žadající instituce, tj. KBSE bez jednoho - tak zvaný "konsens - 1". Právě zde se přes všechny překážky statutárního charakteru vytváří možnost použití síly rychlé reakce NATO na základě pověření OSN pro KBSE jako regionální organizaci v duchu možností, daných chartou OSN.

V souladu se zhoršující se bezpečnostní situací v Evropě reagoval na možnost použití ozbrojených sil NATO k obnovení nebo zachování míru na konferenci o bezpečnostní situaci v Mnichově 5. - 6. února 1993 generální tajemník paktu Manfred Wörner, který žádal o rozšíření těchto možností a varoval spojence před příliš rychlou redukcí ozbrojených sil. Přitom nehovořil výslovně o silách rychlé reakce zřejmě proto, že nejsou považovány za dosti silné k řešení rozsáhlých konfliktních situací.

Zkušenosti z konfliktu na území bývalé Jugoslávie ukazují, že 20 000 mužů sil OSN nestačilo k obnovení míru ani oddělení bojujících stran a jen na zajištění koridorů pro humanitární akce se předpokládal kontingent o síle 100 000 mužů. Vzniká otázka, jaké síly by byly potřebné k celkové likvidaci konfliktu. V pozadí takové kalkulace jsou zkušenosti z války v Perském zálivu a počty tam zasazených sil a prostředků.

V současné době však vzniká v Evropě nový svazek sil rychlého zásahu na bázi nové obranné politiky Evropských společenství (ES) a její obranné složky - Západoevropské unie (ZEU).

K aktivizaci obranné politiky ES dochází v rámci její kodifikace v Maastrichtských dohodách z února 1992 a organizačními opatřeními ZEU, přijatými rovněž v roce 1992.

Z ustanovení o bezpečnostní politice v části V. Maastrichtských dohod vyplývá, že ZEU jako integrální součást ES má vypracovat a provést rozhodnutí nebo akce, které se týkají obrany. Současně se vylučují kolize a uznávají závazky členských států v NATO a respektují zvláštnosti bezpečnostní politiky jednotlivých států. Nestojí v cestě ani dvoustranné spolupráci, ani spolupráci v rámci ZEU nebo

NATO. Vytvářejí však dostatek podnětů ke zvýšení aktivit ZEU i v oblasti konkrétních bezpečnostních opatření, jak o tom svědčí i vývoj poslední doby.

Významnou událostí, kterou je možno chápat jako odevzu na Maastrichtské dohody, bylo jednání Ministerské rady ZEU 19. června 1992 v Petersbergu a Bonnu. Její deklarace představuje nejkonkrétnější dokument tohoto grémia od doby převratných změn v Evropě v roce 1989.

Její politická část vyjadřuje souhlas s novým vývojem v procesu KBSE v bezpečnostní oblasti, především s možností zahájit a vést mírové operace jako regionální organizace podle kapitoly VIII. Charty OSN. ZEU je v tomto případě připravena podporovat proces zabránění konfliktům a zvládnutí krizí, což je dáno mírou rozvoje operačních schopností ZEU a souladem s Maastrichtskými dohodami. Současně považuje deklarace NATO za jeden z nepochybných základů evropské bezpečnosti a vítá reformní proces, probíhající v tomto seskupení.

Deklarace schvaluje i přenesení generálního sekretariátu ZEU z Londýna do Bruselu do konce ledna 1993. To by znamenalo nejen zlepšení součinnosti s tamními centrálními organizacemi ES, nýbrž i s velitelstvím NATO v Evropě, umístěném v blízkém Casteau.

Pro vojenskou integraci členských států ZEU má stěžejní význam rozhodnutí o schůzkách náčelníků štábu armád dvakrát ročně vždy před zasedáním Rady ministrů, v případě potřeby i příležitostně. Jako nejzávažnější je možno hodnotit opatření ke zvýšení operativní role ZEU, především ustanovení plánovacího štábu a vytvoření vojenských jednotek. Členské státy vyjádřily připravenost dát k dispozici jednotnému velení jednotky z celého spektra svých konvenčních ozbrojených sil.

Případné zasazení těchto jednotek by bylo realizováno vždy podle rozhodnutí Rady ZEU v souladu s ustanoveními Charty OSN. Z toho je patrné, že vrcholné orgány koalice si plně uvědomují, že jakékoli zasazení jejich ozbrojených sil mimo území členských států bez souhlasu a procedur OSN postrádá mezinárodní právní podklad.

Současně deklarace vymezuje i jiné možnosti zasazení jednotek ozbrojených sil ZEU - kromě jejich příspěvku ke společné obraně - a to v akci humanitárního a záchranného charakteru a při plnění úkolů zajištění míru, jakož i zvládnutí krizí včetně opatření k obnovení míru. Přitom se odvolává i na článek 5. Washingtonské dohody, případně na článek V. pozměněné Bruselské dohody.

Vojenské jednotky koalice se mají skládat z ozbrojených sil členských států ZEU, včetně sil, plnících úkoly pro NATO, v tomto případě po konzultacích s NATO, a být organizovány na mezinárodní základně. Členské státy mají v krátké době sdělit, které jednotky a štáby vyčlení pro společné úkoly. V případě, že již existují vícenárodní jednotky nebo je jejich zřízení plánováno, mohou být se souhlasem příslušných členských států dány k dispozici společnému velení, což by se zřejmě týkalo již existující společné francouzsko-německé brigády.

Plánovací štáb, podřízený Radě ZEU, začal působit dnem 1. října 1992 v Bruselu ve společné budově s generálním sekretariátem této organizace. Prvním náčelníkem štábu se stal generálmajor Caltabiano, příslušník italských vzdušných sil.

V deklaraci byly stanoveny rovněž hlavní úkoly a odpovědnosti tohoto štábu, mezi které patří především příprava plánů pro případ zasazení ozbrojených sil

v podřízenosti ZEU, vypracování nezbytných doporučení pro požadované řídicí systémy včetně trvalých pokynů pro případné vybrané řídicí štáby, vypracování a vedení přehledu jednotek a jejich kombinací, které budou přiděleny ZEU pro určité operace.

Mandát plánovacího štábu byl ve stejný den, tj. 19. června 1992, ministerskou radou schválen.

Přímým důsledkem této situace je rozhodnutí o zřízení společného armádního sboru ZEU o uvažované předběžné síle 35 000 mužů, složeného zpočátku z jednotek a svazků německých a francouzských, později údajně i z italských nebo případně i z jednotek dalších členských států ZEU. Vychází se přitom ze zkušenosti stávající společné německo-francouzské brigády o 4200 mužích, jejíž torzo existuje již několik let. Je však málo pravděpodobné, že by státy Beneluxu měly tolik volných sil, aby je dávaly k dispozici do uvedeného mezinárodního svazku, a to aspoň do doby, než dojde k jejich stažení z území SRN a k celkové reorganizaci. Účast jednotek jiných států se jeví zatím jako iluzorní.

Symptomatické se jeví umístění tohoto armádního sboru ve Štrasburku, který je i sídlem Rady Evropy a evropského parlamentu. Znamená to pokus o zvýraznění celkového posílení evropské integrace i v oblasti vojensko-bezpečnostní.

Ideově i věcně zde hraje vedoucí úlohu Francie, která není členem vojenské organizace NATO. A právě z tohoto hlediska naráží vytvoření ozbrojených sil ZEU na značnou kritiku v USA, a to jak u státních orgánů, tak i nezávislých publicistů a komentátorů. Vidí v tom nepotřebné zdvojení integračního úsilí NATO v oblasti vytvoření sil rychlého zásahu, které jsou v rámci NATO účinnější a navíc zajištěné výraznou vzdušnou podporou především vzdušných sil USA. Kromě toho mají prakticky zajištěn jednotný systém velení i materiální základnu.

Jde tedy o zvýraznění "evropského pilíře" společné obrany anebo o posílení úlohy osy Paříž - Bonn? Vzhledem k tomu, že Francie je mimo vojenský svazek NATO, jeví se jako pravděpodobnější druhá téze. Nemůže zde plně obstát ani argument, že ozbrojené síly ZEU nejsou vázány ustanovením o možnosti jejich použití pouze v geografickém rámci koalice. Na takové použití nemají prostě mezinárodně právní podklad. Kromě toho není ani naléhavá potřeba těchto vojsk k posílení obrany západní Evropy, protože síly NATO v Evropě jsou samy o sobě více než postačující k zajištění bezpečnosti. V neposlední řadě mají vrcholné orgány NATO již zajištěnou koordinaci s KBSE a pracují na vytvoření mechanismů, umožňujících regionální akce pod patronací OSN s nabídkou případného použití ozbrojených sil NATO ve prospěch řešení konfliktních situací pokud možno v celé oblasti geografického vymezení prostoru KBSE.

V každém případě je otázka vztahů obou druhů ozbrojených sil rychlého zásahu předmětem jednání vrcholných orgánů NATO, ES i ZEU s cílem konečného reálného řešení.

K takovému postupu došlo až po dalším jednání 21. ledna 1993, kdy byla v bruselském sídle NATO podepsána dohoda o začlenění vznikajícího armádního sboru ZEU do struktury vojenské organizace NATO. Sbor bude na základě této dohody spadat do kompetence operačního velení velitelství NATO v Evropě. Dohodu podepsali hlavní velitel ozbrojených sil NATO v Evropě a vojenský představitel Francie a Německa. Tím prakticky dochází ke zdvojení sil rychlého zásahu

na evropském kontinentě, i když je to spojeno s určitými procedurálními komplikacemi, vyplývajícími z rozdílného statutu NATO a ZEU. Z politického hlediska dochází objektivně k přiblížení Francie k vojenské organizaci NATO, aniž by do této organizace formálně vstoupila.

Prvním velitelem armádního sboru ZEU byl jmenován s účinností od 1. října 1993 německý generálmajor Helmut Willmann. To rovněž svědčí o rostoucím vlivu Německa v západoevropských vojenských mezinárodních organizacích.

Existenci obou druhů sil rychlého zásahu lze hodnotit jak politicky, tak i vojensko-odborně.

Z politického hlediska je jejich výstavba výrazem pružné reakce na změněnou situaci v Evropě, ale i odpovědnosti za bezpečnost, kterou na sebe přebírají jak NATO, tak i ZEU. Je současně reakcí na jiné druhy bezpečnostních rizik, která se buď projevila přímo, nebo jsou dosud v latentním stavu.

Vzájemný vztah obou aliancí se přenáší i na kompetence ve vztahu k oběma druhům sil rychlého zásahu. Zde se jednoznačně ukazuje větší váha NATO, které výše uvedenou dohodou vytvořilo jak právní, tak i odborný rámec pro koordinaci výstavby i možné použití těchto sil. Ukázalo se, že kritika "dvoukolejnosti" byla reálná a pravdivá a vedla ze strany ZEU k uznání nutnosti společného postupu.

Současně se potvrdil rostoucí vliv užší koalice USA a Spojeného království v NATO jako celku i zvyšování úlohy Německa v prostoru kontinentální Evropy. Zato postavení Francie se v tomto smyslu poněkud oslabilo určitým uznáním vedoucí úlohy NATO v obraně západní Evropy i v rodícím se perspektivním systému celoevropské bezpečnosti.

Rostoucí úloha NATO se mimo jiné projevila i v dohodě, přijaté na zasedání Severoatlantické rady pro spolupráci (NACC) v Bruselu 17. 12. 1992, která umožňuje poskytnutí ozbrojených sil pro mírové operace jak státy NATO, tak i ostatními členy NACC při dodržení procedur OSN a na základě jim odpovídajících rozhodnutí KBSE. Zde se prakticky začal vytvářet i mezinárodně právní podklad pro použití sil rychlého zásahu. Z tohoto hlediska však stále platí, že bez rozhodnutí Rady bezpečnosti OSN je použití síly v mezinárodních vztazích nepřipustné. Jinak by totiž oba druhy ozbrojených sil rychlého zásahu bylo možno charakterizovat jen jako mechanismy a nástroje k ochraně vlastních zájmů, a to z celoevropského hlediska pouze menšinového uskupení států a tyto síly by získaly jen charakter "četníků Evropy".

Z vojenského hlediska jsou celkové počty, výzbroj a operační možnosti těchto sil účinné při prevenci nebo potlačování dílčích konfliktních situací, které dosud nepřerostly v celoplošné válečné operace na větším území. Kromě toho dosáhnou své plné akceschopnosti až v průběhu 1 - 2 let.

Jako výkonnější z nich lze však již nyní hodnotit sbor rychlé reakce NATO, a to nejen pro jeho dvojnásobné předpokládané počty, nýbrž hlavně pro jeho dopravní možnosti a očekávanou úroveň letecké podpory, bez níž je každé použití takových sil nemožné. Kromě toho se může opírat o zaběhnutý systém velení a řízení a o existující výkonnou logistiku.

Celková koordinace obou druhů sil rychlého zásahu se zřejmě odehrála i na pozadí akcí námořních sil NATO i ZEU v Jaderském moři při blokadě zbytkové Jugoslávie, kdy válečné lodě byly jednou nazývány silami OSN, jindy silami ZEU, přičemž jejich podřízenost byla prakticky dvojediná s výjimkou francouzských, kde příslušnost pouze k ZEU byla jednoznačná. Stále se tedy projevuje stav, kdy obranné aspekty ZEU představují vlastně integraci do integrace, protože všechny její členské státy jsou současně členskými státy NATO s výjimkou zvláštního postavení Francie. V tomto smyslu je tedy koordinace obou druhů sil rychlého zásahu příznakem dalšího ujednocování zásad i způsobů obrany západní Evropy a jejich postupného přerůstání do perspektivního celoevropského bezpečnostního systému. To současně předznamenává i politickou účelnost hledání cest vstupu dalších, především středoevropských států, do existujících obranných společenství, z nichž se jako nejúčinnější jeví NATO.

Plukovník v zál. Ing. Stanislav K o č í ř, CSc.

SOUČASNÁ STRATEGIE NÁRODNÍ BEZPEČNOSTI USA A SDI

Bývalý prezident USA G. Bush ve svém vystoupení 2. 8. 1990 v Aspensském institutu humanitárních výzkumů formuloval zásady strategie národní bezpečnosti Spojených států, jejíž koncepce bude zásadně ovlivňovat celosvětový vojensko-politický vývoj. Obranná politika USA má být podle ní založena na čtyřech hlavních principech, a to na jaderném zadržování, předsunuté přítomnosti, přiměřené reakci na krizové situace a na rekonstituci.

Základ obranné doktríny USA má i nadále tvořit strategie jaderného zadržování zaměřená na upevňování jaderné stability. Spojené státy předpokládají pokračovat v modernizaci strategických jaderných sil a jejich prostředků velení, řízení a spojení, jakož i v rozvoji účinné ochrany proti balistickým řízeným střelám jiných států. Strategická obranná iniciativa (SDI) bude zaměřena na obranu USA, jejich ozbrojených sil v zámoří a spojenců před omezeným počtem balistických řízených střel, přičemž její komponenty budou rozmístěny v kosmu, na souši i na mořích; současně bude pokračovat výzkum a vývoj v této oblasti.

Ve výzkumu a využívání kosmického prostoru, tj. výšek nad 100 km nad zemským povrchem, zahájeném již v druhé polovině padesátých let, dosáhly

Spojené státy značného kvantitativního i kvalitativního rozvoje a realizovaly jej dvěma základními způsoby - družicemi (družicovými systémy) a kosmickými tělesy s lidskou posádkou.

Soudobé kosmické družice, z nichž se přibližně 70 % pohybuje na nízkých oběžných drahách (150 až 500 km), lze rozdělit podle jejich určení na:

- **Průzkumné družice** (dnes zastoupeny typy Big Bird a Key Hole) slouží k trvalému sledování zájmových prostorů. Jejich hmotnost se pohybuje kolem 13 tun, životnost asi 1 rok a jejich aparatura má schopnost rozlišovat na jednom milimetru až 175 čar, což umožňuje identifikovat předměty na zemském povrchu o velikosti 50 až 30 cm.

- **Navigační družice** (dnes zastoupené typy Transit, Navstar) slouží pro stanovení přesného místa uživatele na zemském povrchu. Pro potřeby ozbrojených sil je možnost určovat místo s přesností ± 15 m, pro ostatní uživatele s přesností ± 100 m. Možnost využití systému s uváděnou přesností je dána aparaturou s kódovým vstupem a celá činnost je plně automatizována.

- **Družice včasné výstrahy** (současný typ DSP) jsou nejčastěji umísťovány na geostacionárních drahách (výška 36 000 km, doba oběhu shodná s dobou otáčení Země) a vybaveny infradetektory citlivými zejména na tepelné záření z činnosti raketových motorů. Kosmický systém, který má především zjistit zážeh raketových motorů mezikontinentálních balistických řízených střel a jejich start, je doplněn pozemní optoelektronickou sledovací technikou.

- **Spojovací družice** (zastoupené typy Syncom, Telstar, Milstar) jsou určeny k bezporuchovému, vysokokapacitnímu a utajenému spojení v regionálním i globálním měřítku. Družice jsou nejčastěji umísťovány na geostacionární dráze, např. tři družice umístěné nad rovníkem a se vzájemným odstupem po 120° spojově pokrývají Zemi až po 70° severní a jižní šířky. Elektronické vybavení družic umožňuje např. u antén upravovat jejich vyzářovací charakteristiky a tím vytvářet spojově pokryté malé nebo velké plochy, místa s nulovým příjmem signálu apod. Pro zvýšení odolnosti proti radioelektronickému rušení, odposlechu a radioprůzkumu se na družicích používají rádiové prostředky s pseudonáhlými změnami kmitočtu až 120krát za minutu. U technicky nejpokročilejších systémů se používá laserové spojení, a to především modrozeleného pásma, které jako jediné proniká mořskou vodou, což zabezpečuje spojení s atomovými ponorkami, dlouhodobě operujícími pod mořskou hladinou. Spojovací družice (systémy) slouží jak speciálně vojenským, tak i komerčním účelům, např. družice Intelstat (moderní obdoba vojenské družice DCSP-2) má 20 televizních a 6000 telefonních kanálů.

- **Geodetické družice** (Anna, Geos) jsou nejčastěji umísťovány na drahách ve výšce 4000 km a s jejich pomocí je prováděna trojrozměrná triangulace v globálním měřítku s důrazem na stanovení přesné polohy jednotlivých bodů a digitalizaci terénu.

- **Meteorologické družice** (Tiros, Nimbus) jsou určeny pro objektivní znalost a předpověď počasí pro vojenské i komerční účely. Jsou zpravidla umísťovány na synchronních drahách ve výšce přibližně 800 km.

- **Družice radioelektronického průzkumu** (Ferret, Rorsats) jsou určeny ke

kontrole a ovládání elektromagnetického spektra na strategické a taktické úrovni. Získaných poznatků se využívá nejen pro speciální vojenská opatření, ale i pro činnost v politickodiplomatické, zejména zákulisní oblasti.

● **Družice pro zjišťování jaderných výbuchů** (Vela) doplňují systémy průzkumných družic a slouží jak pro zjišťování jaderných výbuchů, tak i v případě potřeby pro sledování radiačního zamoření zemského povrchu.

Kosmické programy s lidskou posádkou (Mercury, Gemini, Apollo, Skylab) byly ukončeny v roce 1973 a těžiště zájmu bylo přeneseno na problematiku kosmických transportérů. Kosmické transportéry (raketoplány) hrají svými možnostmi, zejména vícenásobnou přepravou osob a materiálu, významnou roli v ovládání a využívání blízkého kosmického prostoru. Raketoplán (Space Shuttle) startuje jako raketa, na orbitální dráze se pohybuje jako pilotované kosmické těleso a přistává jako letoun. Soudobé raketoplány se pohybují ve výškách 150 až 500 km, přistávací manévry je dlouhý asi 1760 km, přistávací rychlost 334 km.h⁻¹ a náklady na vynesení užitečné zátěže na oběžnou dráhu činí přibližně 350 US dolarů na 1 kg.

Přenesení těžiště obrany proti mezikontinentálním balistickým řízeným střelám do kosmického prostoru, deklarované tehdejšími prezidentem R. Reaganem 23. 3. 1983, je jedním z nejzávažnějších opatření v celém systému tzv. Strategické obranné iniciativy (SDI) USA. K této problematice byly s využitím nejpřednějších odborníků zpracovány dvě základní studie, a to:

1. Studie o bezpečnostní strategii budoucnosti, ve které byl analyzován vliv využití kosmu na státní a vojenskou politiku, na vojenskou doktrínu a na další směry vědeckotechnického rozvoje. Ve studii zaujímá významné místo analýza faktoru času a je zdůrazněna mimořádně krátká doba, která bude k dispozici pro rozhodnutí o použití systémů (prvků) protiraketové obrany, což bude klást mimořádné nároky na rozhodovací proces politického vedení státu a vyžadovat přijetí zvláštních opatření již v době míru.

2. Studie o obranných technologiích, ve které na základě perspektivy vývoje technologií v následujících 15 až 20 letech byly analyzovány technické aspekty protiraketové obrany. Studie potvrdila reálnou možnost ničit mezikontinentální balistické řízené střely v jejich startové a postartové fázi, jakož i možnost ničit jejich bojové hlavice po oddělení od nosných částí raket, a to kvantovými paprskovými zbraněmi a protiraketovými zbraněmi na bázi kinetické energie.

Na základě závěrů obou studií a po schválení Kongresem byla prezidentem USA podepsána Směrnice č. 119, ve které je konkretizován výzkum a vývoj pěti samostatných programů protiraketové obrany, a to: prostředků pro zjišťování, sledování a vyhodnocování cílů; zbraní využívajících soustředěné elementární energie; zbraní využívajících kinetické energie; systémů řízení protiraketové obrany a opatření ke zvýšení odolnosti a účinnosti jednotlivých prvků systému a dalšího rozvoje nosných technologií.

Rozvoj zbraňových systémů pro použití v kosmu je nejrozsáhlejší oblastí výzkumu a vývoje celé protiraketové obrany. V současné etapě rozvoje těchto prostředků je položen důraz na výzkum a vývoj paprskových zbraní a zbraní na bázi kinetické energie.

Paprskové zbraně jsou systémy využívající k ničivému účinku energie

elementárních částic. Současný výzkum je zaměřen do dvou směrů získání úzkého paprsku o vysoké energii, a sice na kvantové zbraně a zbraně částicové, přičemž lepších výsledků a i větší důraz je položen na zbraně kvantové.

Základem kvantových zbraní jsou vysoce výkonné kvantové generátory produkující různé druhy elektromagnetického záření. Podle druhu produkovaného záření je lze dělit na:

- lasery: generátory produkující viditelné a ultrafialové světlo,
- xasery: generátory produkující rentgenové záření,
- grasery: generátory produkující gama záření.

Z paprskových zbraní nejvíce pokročil vývoj vysokovýkonných chemických laserů pracujících v impulsním režimu s výstupním výkonem přibližně 10 MW.

Předpokládané použití laserových zbraní uvádí **tabulka**.

Tabulka

Účel použití	Výkon [MW]	Průměr zrcadla [m]	Přesnost zamíření [mikroradián]
Oslupování průzkumných družic	0,2	3	1
Ničení družic	2 - 5	6 - 8	0,2
Ničení bojových hlavic	10 a více	12 - 14	0,05

Pro spolehlivé zničení družic, řízených střel a jejich bojových hlavic se požaduje dosažení výkonu 25 MW, což přibližně odpovídá ničivému účinku 22 kg klasické trhavy.

Technická realizace předpokládá v počáteční fázi umístění laserových generátorů na zemi a v kosmickém prostoru družice se zaměřovací aparaturou a odrážecím zrcadlem (přesnost vybroušení se požaduje 0,0001 mm). V další fázi, tj. asi v letech 1995-2000, se předpokládá umístit celý systém laserové zbraně na družicích. Vývoj je zaměřen na získání účinnějších druhů záření, na vytvoření přepadové střely s laserovou hlavicí a na laserové zbraně v pozemních a atmosférických modifikacích.

Částicové zbraně jsou dalším typem paprskových zbraní ničících kosmické cíle vysokou koncentrací energie. Jsou založeny na možnosti urychlovače vysílat proud elementárních částic (protonů, elektronů) na cíle rychlostí blízkou rychlosti světla. Urychlené částice při zásahu cíle pronikají do hloubky kovových materiálů, kde způsobují deformaci jejich atomové struktury a částí energie, která se při nárazu mění v teplo, způsobují tavení nebo lomy materiálu v důsledku teplotního pnutí. Hodnota odpadové energie se požaduje 4 až 6 MJ, což přibližně odpovídá ničivému účinku 5 kg klasické trhavy. Částicové zbraně jsou ve velmi raném stádiu výzkumu a úspěšné zkoušky prototypu lze očekávat až po roce 1995.

Zbraně na bázi kinetické energie jsou založeny na vysokém ničivém účinku velmi

rychle letící střely bez trhavé náplně. (Experimentálně bylo ověřeno, že kovový předmět o rozměrech 2x2 cm urychlený na rychlost 8 km.s⁻¹ dokáže prorazit kovovou desku 10 až 12 cm silnou).

Protiraketové a protidružicové střely jsou po kvantových paprskových zbraních druhým nejvýznamnějším prostředkem protiraketové obrany. Dva velmi úspěšné experimenty zároveň ukazují směry jejich dalšího vývoje.

Při prvním byla zničena cvičná bojová hlavice mezikontinentální balistické řízené střely Minuteman protiraketou odpálenou ze země. Protiraketa byla složena ze dvou stupňů nosné rakety Minuteman a vlastní protiraketové hlavice (střely). Hlavice místo trhaviny měla složená elastická ramena, která po opuštění atmosféry se rozvinula do podoby obráceného deštníku o průměru 4,6 m a navíc byla vybavena velmi citlivým infrasensorem. Obě tělesa, pohybující se rychlostí asi 22 000 km.h⁻¹, se střetla ve výšce 160 km a cílová hlavice byla zcela roztržena a zčásti pulverizována.

Při druhém byla zničena vyřazená meteorologická družice amerického námořnictva protiraketou odpálenou z upravené verze letounu F-15. Odpálení bylo provedeno ve výšce 27 km nad zemí a koncový stupeň protiraketky dosáhl rychlosti přibližně 50 000 km.h⁻¹.

Dalším typem zbraně na bázi kinetické energie je tzv. elektromagnetické dělo. Jeho princip spočívá v tom, že na vodič o určité délce (tj. hlaveň děla), kterým protéká proud, umístěný v homogenním magnetickém poli, působí síla kolmá k vodiči i magnetickému poli, a je přímo úměrná intenzitě magnetického pole, velikosti protékajícího proudu a délce vodiče. Síla udílí podle druhého Newtonova zákona střele zrychlení, které je přímo úměrné této síle a nepřímo úměrné hmotnosti střely. Ke snížení proudových ztrát a zmenšení opotřebení hlavně jsou např. kontakty zhotoveny z tekutých materiálů a k udělení počátečního pohybu střely je používán prachový či tlakový detonátor. Jako střelivo se používá střela bez trhavé náplně o hmotnosti 1 až 2 kg, dostřel je asi 1 000 km a bojová rychlost střelby se uvažuje kolem 60 ran.min.⁻¹. Elektromagnetická děla mají být zavedena nejprve do výzbroje raketoplánů a později do výzbroje družic. Současně probíhá vývoj jeho modifikace jako protitankové a protivzdušné zbraně.

Celý soubor protiraketových prostředků na bázi kinetické energie doplňují vyvíjené protiraketové vrhače, kosmické miny a družicové stíhače.

V celé škále protiraketových prostředků se zásadně neuvažuje s vývojem protiraketových zbraní s jadernou náplní, a to pro velmi negativní vlivy elektromagnetického impulsu.

Značný důraz při zabezpečování realizace přijatých programů je kladen do oblasti jejich řízení a koordinace. Vedle ústředního orgánu pro řízení celkové strategické obrany USA bylo vytvořeno Kosmické velitelství (SPACEKOM), jehož hlavním operačním orgánem je Spojené středisko kosmických operací; hlavním úkolem tohoto střediska je plánování kosmických operací, včetně obrany průzkumných a výstražných kosmických systémů USA.

Z hlediska celkového pojetí protiraketové obrany se především zkoumá její čtyřfázová varianta, přičemž:

1. fáze (tzv. aktivní) se počítá od zázehu až po dohoření raketových motorů mezikontinentálních balistických řízených střel, trvá 120 až 300 vteřin, probíhá

v atmosféře, event. v blízkém kosmickém prostoru a je charakteristická vysokými demaskujícími příznaky odpalovaných raket. Detekční systémy (infra, radiolokátory a teleskopy) by měly zabezpečit sledování do 2000 cílů, jejichž ničení by měly provádět laserové zbraně a elektromagnetická děla.

2. fáze (tzv. postaktivní) se počítá od vyhoření raketových motorů do okamžiku oddělení bojových hlavic od nosných raketových částí; její trvání se předpokládá 2 až 10 minut a probíhá v blízkém kosmickém prostoru ve výškách 200 až 700 km. Demaskující příznaky jsou značně sníženy, pro sledování se počítá s infratechnikou a radiolokátory, pro ničení laserové zbraně.

3. fáze (tzv. balistická) se počítá od okamžiku uvolnění bojových hlavic od nosných raketových částí až do okamžiku jejich opětného vstupu do atmosféry. Probíhá ve výškách asi 700 až 1200 km a je časově nejdelší (20 až 30 minut). Identifikace cílů, kromě krátkodobých zážehů korekčních raketových motorů, je nízká. K sledování se předpokládá použití průzkumných družic, přičemž velmi složitým problémem je rozlišení bojových hlavic od hlavic klamných. Identifikované cíle by měly být zničeny zbraněmi na bázi kinetické energie umístěnými na družicích.

4. fáze (tzv. koncová) se počítá od opětného vstupu bojových hlavic do atmosféry. Detekce cílů se požaduje od výšek 200 km s absolutní přesností u všech cílů s odrazovou plochou až do 0,15 m². Cíle by měly být ničeny protiraketami dalekého (asi 150 km) a blízkého (30 km) dosahu, elektromagnetickými děly a laserovými zbraněmi, přičemž minimální výška ničení je stanovena na 15 km nad zemským povrchem.

Základním úkolem současné etapy je tedy výzkum a vývoj prostředků protiraketové obrany a její koncipování jako systému. Obrana je založena na nejaderných prostředcích a vyplývá z ní koncepce zaručeného přežití i při hromadném použití mezikontinentálních balistických řízených střel. Z hlediska enormně vysokých finančních nákladů, např. cena jednoho systému na oběžné dráze se pohybuje kolem 800 mil. US dolarů a celý systém se odhaduje na 1000 mld. US dolarů, je tempo realizace protiraketové obrany řízené Kongresem, a to v závislosti na celkové mezinárodní vojenskopolitické situaci.

ODZBROJOVACÍ PROCES V EVROPĚ A JEHO KONTROLA

V závěru roku 1990 - 19. listopadu se do Paříže sjeli nejvyšší představitelé všech účastnických států KBSE s cílem podepsat Chartu pro novou Evropu, která, kromě jiného, zahrnuje Vídeňský dokument 1990 o opatřeních k posílení důvěry a bezpečnosti.

Samostatně byla podepsána **Smlouva o konvenčních ozbrojených silách v Evropě** (Smlouva), která má z hlediska dalšího upevňování bezpečnosti, vzájemné důvěry a stability v Evropě rozhodující význam. Vytváří zcela nové podmínky pro zajištění bezpečnosti, slouží k podstatnému snížení a omezení vojenské výzbroje, ke zvýšení transparentnosti vojenských organizací, předvídatelnosti vojenských činností a k včasnému zamezení vzniku nebezpečných incidentů vojenské povahy.

Smlouva o konvenčních ozbrojených silách v Evropě byla podepsána nejvyššími představiteli 22 členských států NATO a bývalé Varšavské smlouvy (v současné době se zvýšil počet účastnických států na 30). Mnozí účastníci summitu označili Smlouvu za bezprecedentní, neboť z hlediska upevňování bezpečnosti a stability v Evropě nemá analogii a představuje kvalitativně zcela nový krok vpřed. Smlouva je koncipována jako dohoda dvou vojensko-politických aliancí k nastolení bezpečné a stabilní rovnováhy konvenčních ozbrojených sil v Evropě na nižších úrovních než dosud, i když každý stát vystupuje jako samostatný subjekt. Na tomto základě jsou stanovena početní omezení výzbroje a ostatní techniky uvedené ve Smlouvě. Její realizace je významným příspěvkem k budování demokratické, mírové a jednotné Evropy.

Jednou z velmi důležitých částí Smlouvy je Protokol o inspekcích, který určuje kontrolu výchozích stavů celého procesu snižování a trvalé dodržování stanovených počtů konvenční výzbroje.

Základem detailně propracovaného a finančně nákladného kontrolního systému je pravidelné poskytování podrobných údajů o výzbroji a organizační struktuře jednotlivých armád. Smlouva rovněž předpokládá určitý počet inspekcí i mezi státy, patřícími ke stejné skupině.

Garantem plnění Smlouvy je ministerstvo zahraničních věcí České republiky.

K organizačnímu zabezpečení realizace závazků v oblasti odzbrojení byl v rámci generálního štábu Čs. armády v roce 1990 zřízen **Úřad pro kontrolu odzbrojení**,

který je určen ke kontrole uzavřených dohod a smluv. Odpovídá za včasné shromáždění a předávání informací podléhajících oznamovací povinnosti ostatním účastnickým státům Smlouvy prostřednictvím ministerstva zahraničních věcí. Uskutečňuje inspekční činnost na území ostatních účastnických států, dále zabezpečuje přijímání cizích inspekčních týmů a jejich činnost na území vlastním.

Po nezbytném vyškolení základního kádru inspektorů se začal Úřad pro kontrolu odzbrojení (ÚKO) intenzivně připravovat k plnění nastávajících úkolů. V průběhu měsíce března 1991 ÚKO ve spolupráci s představiteli verifikačních středisek bundeswehru, americké a maďarské armády provedl ukázkové inspekce na našem území a v SRN pro pozorovatele všech účastnických států. Cílem těchto akcí bylo, kromě jiného, poukázat na možný přístup k praktickému provádění inspekci a jejich zabezpečení. Tímto byly položeny základy pro systematickou přípravu nejen příslušníků naší, ale i dalších armád.

Po ukázkových inspekcích následovalo **zkušební období**, které bylo ukončeno vstupem Smlouvy v platnost. V jeho průběhu byly uskutečněny reciproční inspekce, které přispěly k získání profesionálního přístupu, k navázání spolupráce a v neposlední řadě i osobních kontaktů mezi příslušníky armád. ÚKO realizoval v uvedeném období celkem 43 zkušebních inspekci na 38 objektech kontroly a v 5 stanovených oblastech na území SRN (včetně objektů americké armády), Francie, Velké Británie, Belgie, Maďarska, Polska, Lucemburska, Itálie, Řecka. Inspektoři uvedených států uskutečnili na území ČSFR 35 zkušebních inspekci na 31 objektech kontroly a ve 4 stanovených oblastech.

Po vstupu Smlouvy v platnost následovalo **"období ověřování základních údajů"**, které probíhalo v době od 17. 7. 1992 do 13. 11. 1992. V tomto období inspekční týmy ÚKO uskutečnily v souladu se zvláštním plánem na území ostatních účastnických států 39 inspekci, z nichž bylo 37 inspekci objektů kontroly a 2 inspekce v místech snižování. Kromě uvedených aktivních inspekci (tzn. ÚKO v zahraničí) se inspektoři ÚKO zúčastnili v rámci spolupráce s verifikačním střediskem Polské republiky ve čtyřech případech a Maďarské republiky v jednom případě inspekci těchto států jako členové jejich týmů a naopak, inspektoři těchto států se zúčastnili ve stejném počtu inspekci prováděných ÚKO. Hostitelské strany vytvořily pro činnost čs. inspekčních týmů odpovídající podmínky, které jim umožnily plnit stanovené úkoly v požadovaném rozsahu. U převážné většiny provedených inspekci nebyly zjištěny zásadní rozdíly v oznámených a zjištěných počtech konvenční výzbroje a techniky.

Ve stejném období měla ČSFR na základě vypočítané kvóty pasivních inspekci (tzn. cizí inspektoři u nás) - 20 % z počtu objektů kontroly - povinnost přijmout na svém území 37 inspekci, bez zahrnutí inspekci míst snižování. U útvarů Čs. armády se uskutečnilo celkem 44 inspekci z ostatních účastnických států, z nichž bylo 38 inspekci objektů kontroly a 6 v místech snižování. Z toho vyplývá, že přidělená kvóta pasivních inspekci byla vyčerpána ostatními účastnickými státy na 102,7 %. ČSFR tak patřila společně s Ruskem a Ukrajinou mezi nejprověřovanější účastnické státy. Při inspekci objektů kontroly byla dodržována ustanovení Smlouvy, velitelé objektů i příslušníci doprovodných týmů prokázali připravenost k přijetí inspekci. Příjezdy inspekčních týmů na území ČSFR byly v řadě případů

zplánovány tak, že se na našem území nacházely zároveň dva inspekční týmy různých států NATO s určitým časovým překrytem.

Ze stručného přehledu o inspekční činnosti vyplývá, že opatření a úkoly vyplývající ze **Smlouvy o konvenčních ozbrojených silách v Evropě** jsou všemi účastnickými státy plněny. Smlouva je pochopena jako významný akt posilování důvěry mezi státy a snižování napětí v Evropě.

Dne 14. 11. 1992 bylo v odzbrojovacím procesu **zahájeno tříleté období snižování**, ve kterém je snižovací povinnost České republiky 1278 ks tanků, 1689 ks bojových obrněných vozidel, 1488 ks dělostřeleckých systémů nad 100 mm a 64 ks bojových letounů. Tato povinnost je dána tím, že k 13. 11. 1995 musí Česká republika dosáhnout **stanovené národní úrovně**, tzn. nemůže disponovat více než **957 ks tanků, 1367 ks bojových obrněných vozidel, 767 ks dělostřeleckých systémů, 230 ks bojových letounů a 50 ks úderných vrtulníků**. První rok tohoto období zavazuje všechny zúčastněné strany **snížit svoji úroveň zbraní a bojové techniky nejméně o 20 %, druhý rok nejméně o 60 % a v závěru třetího roku dosáhnout národní úrovně**.

V současné době probíhá první rok období snižování (14. 11. 1992 - 13. 11. 1993), ve kterém je Česká republika povinna snížit svoji úroveň nejméně o **320 ks tanků, 423 ks bojových obrněných vozidel, 327 ks dělostřeleckých systémů a 16 ks bojových letounů**. Inspekčními týmy států NATO bylo k 15. 2. 1993 potvrzeno zničení 30 až 40 % výzbroje a bojové techniky určené pro toto období. Vzhledem k tomuto dosavadnímu průběhu lze předpokládat, že **Česká republika splní úkoly prvního roku snižování nad rámec své povinnosti a vytvoří si předpoklady pro včasné a úplné naplnění Smlouvy**. Dosavadní průběh inspekci na našem území, kterých bylo v počátku tohoto období uskutečněno 18, prokázal profesionální připravenost příslušníků ÚKO k zabezpečení této činnosti. Ve stejné době inspekční týmy Armády České republiky provedly 4 inspekce na území Belgie a Itálie.

Na základě dosud získaných zkušeností lze předpokládat na území České republiky v tomto i následujícím roce stejnou intenzitu inspekční činnosti, což představuje průměrně přijmout v každém týdnu nejméně jeden inspekční tým ze zahraničí.

ALIANČNÍ POLITIKA

Západoevropské bezpečnostní struktury pocházející ještě z období bipolárního rozdělení světa mají v řadě případů tomuto odpovídající charakteristické znaky. V době svého vzniku byly poplatné diametrálně odlišným politickým a vojenským zájmům Východu a Západu. Přitom ve vojenské oblasti existovala přibližná rovnováha, která zjevně napomohla zabránit ozbrojenému konfliktu vysoké intenzity.

S posttotalitní Evropou se v globálním měřítku utvářejí odlišné bezpečnostní podmínky, které jsou základem pro formování některých nových obranných koncepcí. Při jejich koncipování se posuzuje alternativní řešení s větší úlohou aliance NATO, nebo zkoumá význam a uplatnění komplexní kolektivní bezpečnosti. Tyto dvě základní otázky mají několik aspektů.

Pozitivním přínosem již bylo rozhodnutí o rozšíření funkcí NATO, jako vojensko-politické organizace, která může plnit úlohu mírových misí v součinnosti s Konferencí o bezpečnosti a spolupráci v Evropě.

Úsilí řídicích orgánů NATO se též soustřeďuje na jednání s východoevropskými zeměmi s cílem vytvořit Severoatlantickou radu pro spolupráci (NACC). Jde o fórum, které patrně (podle vyjádření některých představitelů) plně nevyhovuje všem zainteresovaným ze střední a východní Evropy. Řada zemí totiž prokazatelně usiluje o přidružení (popřípadě přímý vstup) do NATO. Především tím chtějí zamezit eventuálnímu napadení, čelit možnému vzniku lokálního (regionálního) konfliktu, či případnému oživení starých pořádků ve svých regionech.

Je přirozené, že tyto garance stejně jako členství, nechce NATO z pocho-pitelných důvodů plošně poskytovat. Domnívám se, že v tomto ohledu nebude přijetí za člena aliance samozřejmou normou, ale pravděpodobněji vzácnou výjimkou.

Zájem středovýchodních států Evropy o vstup do aliance NATO podněcuje její politická stabilita garantovaná flexibilními a mobilními ozbrojenými silami vyzbro-jenými nejmodernějšími bojovými prostředky. S přibývajícím riziky a nebezpečím ve střední a východní Evropě pozornost věnovaná této alianci nadále poroste. Tato důvěra je zcela přirozeným důsledkem současného stavu této aliance, která si stále udržuje vysokou úroveň spojeneckých ozbrojených sil, včetně lidského potenciálu.

Přesto ani obranná organizace NATO není bez problémů. Prochází nyní etapou významných přeměn a jako by hledala svůj modus vivendi, a to jak mezi samotnými členskými státy, tak ve vztahu k dalším západoevropským integračním usku-pením, jakož i nejvážnějším středoevropským aspirantům na členství. Ukazuje se, že vzhledem k narůstajícím rizikům je pro celoevropskou bezpečnost žádoucí, aby NATO našlo co nejdříve svou novou roli na evropské scéně a stejně jako v minu-

losti se stalo i dnes a zejména v budoucnosti v integrované Evropě garantem rozvoje demokracie a prosperity.

V našich podmínkách je v tomto ohledu cílový stav zřejmý. Modelové řešení zní asi takto - v případě, že vývoj hospodářství v České republice bude příznivý a jeho pozitivní výsledky umožní zajistit rozvoj české armády tak, aby dosáhla v hlavních oblastech standardu vyspělých armád, pak by bylo možné uvažovat o jejím případném spojení s evropskou bezpečnostní strukturou, zřejmě s aliancí NATO. To je postup logický, používaný řadou zemí a jejich vlád, které nelze ani náznakem obviňovat z neodpovědného přístupu k obraně suverenity a svrchovanosti svých zemí.

Z uvedených důvodů patrně najde uplatnění co nejužší přimknutí k této politické a vojenské organizaci a na základě výsledků politických jednání se ještě výrazněji prohloubí spolupráce. Případný vstup do NATO znamená sdílení povinností, závazků a plnění vojenskopolitických opatření, která z toho budou nezbytně vyplývat.

Současné a perspektivní modifikované vztahy k alianci by pro AČR mohly znamenat rozšíření všeobecných a vojenskoodborných poznatků, oboustranných zájmů v operační a bojové přípravě. Spolupráce by jistě mohla přispět k osvojení složité bojové techniky a zbraňových systémů, kterými by pravděpodobně měla být postupně AČR podle ekonomických možností vyzbrojována.

Aktuální zřejmě bude přebírání velmi cenných zkušeností z profesionalizace armád západních zemí. S tím souvisejí věcné otázky výcviku vojenského profesionála, uplatnění informačních systémů při zdokonalování přípravy velitelů a štábů a zefektivnění procesů řízení a velení v míru i za války. Jsou i problematické okruhy otázek vojenské základní služby, která se patrně bude u nás stejně jako jinde dále zkracovat na nezbytnou dobu (pouhého jednoho roku i méně). Tato a další široká spolupráce české armády s vyspělými armádami NATO je důležitá zvláště v kontextu systému obrany státu, který se ukazuje v současných podmínkách malého státu efektivní jen v rámci koalice.

Spolupráce by mohla z vojenskopolitického hlediska přispět například i k:

- Přiblížení domácí vývojové a vojenské výrobní základny na principech tržního mechanismu vyspělým technologiím západních zemí.
- Překonání základních problémů efektivního uplatnění moderních zbraňových systémů v průběhu vedení ozbrojeného konfliktu.
- Zajištění vysoké úrovně systému informatizace, zejména interoperability v této oblasti s armádami NATO.
- Usnadnění integrace materiálně technického zabezpečení armády na vojenských logistických principech a vytváření základních předpokladů k dosažení kompatibility se systémy vyspělých armád.
- Prohloubení společných zájmů v systému obrany, s uplatněním principu dostatečného obranného spojení. Tím se rozumí spolupráce mezi státy s takovou úrovní sil a prostředků, které spojencům zajistí (v případě nezbytnosti) spolehlivou ozbrojenou obranu.

● Předcházení eventuálním krizovým jevům, eliminování rizik a možných ohrožení demokracie, případného chaosu a hrozbám.

Zájem o spolupráci s aliancí NATO není nový. Tato problematika budila pozornost již v roce 1989. Tehdy však byla v rámci odzbrojovacích jednání klíčovou otázkou probíhající diskuse o již zmíněné kolektivní bezpečnosti Evropy. Kolektivní bezpečnost (v podmínkách rovné bezpečnosti pro všechny) je po všech odborných i méně kvalifikovaných diskusích pravděpodobně dobrou myšlenkou. Praxe (např. na jugoslávském příkladu aj.) však potvrdila, že jde o pouhou vizi. Vzájemné ujišťování o zajištění společné bezpečnosti, která není závislá na aliančních prvcích a z nich vyplývajících přísných zásadách v politické a vojenské oblasti, se ukázala nemožnou a stala se prozatím pouhou naivní vyabstrahovanou představou.

Kolektivní bezpečnost, ať má jakýkoli název, udržuje za současného stavu malou naději na úspěch jak z historických, tak současných teoretických důvodů. Po odstranění totalitních režimů ve střední a východní Evropě se prakticky ukázalo, že vzniklá situace sporným hypotézám o kolektivní bezpečnosti není vůbec přizpůsobena. Mírová spolupráce a soulad by pravděpodobně panovaly jen do té doby, než by jeden, popřípadě více partnerů rozhodlo o porušení rovnováhy a klidu. V tomto ohledu bude účelné připomenout některé klíčové momenty z minulosti.

Vraťme se například k začátku první světové války. Rakousko-Uhersko se tehdy v červenci 1914 rozhodlo (ze známých důvodů) zaútočit na Srbsko. A jak to s onou proklamovanou jednotou vypadalo v "trojspolku" s ohledem na vazby s Itálií, ukazuje následující krátký úryvek z knihy "Podivné aliance" (M. Hlavnička, Praha 1988, str. 208): *"Celá naše politika vůči Itálii byla v oné kritické periodě nepřetržitou řadou chyb, hodnotil po první světové válce rakousko-italské vztahy bývalý římský vyslanec von Lutzow. K tomu se družil vzácný stupeň naivity, který předpokládal, že Itálie... náhle na náš povel zmobilizuje svou armádu k boji na život a smrt. Italové se cítili dotčeni, nebyli přece ... loveckými psy, kterým stačí zapískat, aby vyrazili."*

V literatuře se v této souvislosti uvádí ještě jedna zajímavost. Rakousko-uherský vyslanec v Římě von Mérey ještě 29. července informoval ministra zahraničních věcí hraběte Berchtolda, že Itálie podle jeho názoru *"v případě evropské konflagrace určitě splní svou spojeneckou povinnost"*. Čtyřicet hodin nato musel ovšem do Vídně telegrafovat, že *"Itálie nemá žádný závazek, aby se války zúčastnila..."*.

Příklad poskytují i třicátá léta tohoto století. Zejména složitý rok 1935 a postoj tehdejších spojenců k fašistické Itálii, když zaútočila na Habeš. Přesto, že císař Haile Selassie v Ženevě intervenoval, nikdo se neujal povinnosti a podle zásad kolektivní bezpečnosti nezformoval vojska proti agresorovi. Tehdejší Liga národů sice přijala opatření, ale sankce nesplnily cíle. V Británii a Francii váhaly s ozbrojeným zákrokem proti Mussolinimu, protože doufaly, že se jim podaří ho získat do aliance proti Hitlerovi. Ten však využil blokády a plně zásobil fašistická italská vojska vším potřebným a nakonec r. 1936 Itálie zabrala Habeš a Liga národů zanikla.

V případě aktivního zapojení do NATO by z pozice České republiky nešlo o nějakou historickou analogii, popřípadě rekonstrukci minulých jevů spojených

s evropským kontinentem. Nelze však opomenout, že přibližně od 18. století je historie bezpečnostních vazeb Evropy charakteristická snahou o vojenskou integraci. Bude proto vhodné předešlou dobu z hlediska alianční politiky blíže specifikovat.

Již dlouhou dobu v minulosti se smluvním předivem proplétaly státy malé i velké, velmoci nevylímají. V řadě případů šlo o svazky pevnější, jindy zase labilní. Některé státy (skupiny států) vůči sobě jednaly častokrát jako přátelé a podruhé zaujímaly postoje opačné - nepřátelské. Tradice spojeneckých svazků nevylučují skutečnost potvrzující úzkou alianční spolupráci ve vojenské oblasti i se zapojením českých zemí. Za rakousko-uherského soustátí sehrály důležitou roli v různých aliancích, jejichž vznik se traduje před více jak sto lety. Také během let nedávno uplynulých nelze opomenout Varšavskou smlouvu.

Ukazuje se, že historie je sugestivním obrazem toho, jak by bylo vhodné postupovat při vytyčování základních cílů, postupů, rámce a časové dimenze přijetí České republiky do současné jediné fungující evropské obranné aliance. Zvláště když z vojenské historie evropského kontinentu je pro jeho uspořádání charakteristický alianční řád. Dokazují to desítky smluvních ujednání, spolků, dohod, společenství, paktů, které sehrály větší či menší měrou stabilizující roli v rámci kolektivní bezpečnosti. Jsme neoddelitelnou součástí dřívější vnitřní a zahraniční politiky evropských států, velmoc rakousko-uherského soustátí nevylímají.

Například v 70. letech minulého století vznikl spolek tří císařů, kolem roku 1876 byla založena společnost pro oboustranné zajištění míru, roku 1880 se konstituoval společný obranný val proti válce a revoluci a 1911 francouzsko-ruská vojenská dohoda. Z dalších je možné mj. připomenout konzultační pakt, závaznou třístrannou tajnou neutralizační smlouvu, německo-rakouskou dvojspolkovou smlouvu (1879), mírovou trojspolkovou smlouvu, tzv. zajišťovací smlouvu mezi Ruskem a Německem atd.

Jejich výčet není sice úplný a dokonalý, avšak uvedené množství postačuje k podpoře tvrzení, že kvalitativní kritéria v mírovém úsilí nejsou rozhodující signaturou. Smlouvy a dohody této povahy nemohou válkám zabránit, snad ozbrojené konflikty čas od času pomáhaly oddálit. Nakonec i takový "trojspolek" z roku 1891 světovou válku neodvrátil.

Příčinu tohoto je možno spatřovat v mnoha aspektech. Především se třístílo úsilí o zabezpečení obrany. Přesto, že státy o mír usilovaly, což vyjadřovaly dohodami, smlouvami apod., chyběl zde jeden společný koordinovaný zájem v rámci celé Evropy. Prání vyhnout se válce dohodou či smlouvou nebylo podepřeno potřebnými mechanismy odzbrojení, které jsou nyní uplatňovány. Na nový, kvalitativně vyšší stupeň, vzrostlo vlivem nových technologií, vědeckých poznatků a jejich širokého uplatnění, celkové poznání společnosti, které akt násilí jednoznačně odsuzuje.

Přesto, že je řada poznatků z vojenské historie sporných, mohou v některých momentech rozšířit současné poznatky. Například se ukazuje, že strukturovat bezpečnostní záruky v rámci Evropy do více paktů je nanejvýš nevýhodné a neúčelné. Ostatně zmíněné historické zkušenosti to potvrzují. Tyto záruky podle mého názoru může dát jedna politicko-vojenská organizace s pevným řádem a politickým programem. Jedině tehdy má naději na udržení míru dnes

i v budoucnosti. Prioritní politické aspekty musejí vždy nalézat podporu ve vojenské síle a v odhodlání ji v případě nutnosti použít.

Změny, které by tak bylo vhodné do současné bezpečnostní politiky promítnout, nezbytně souvisejí s charakterem současného ozbrojeného konfliktu. V průběhu jeho vedení se používají moderní vysoce přesné zbraně a uplatňují se nové způsoby ničení protivníka, které od základu mění způsoby vedení vzdušných a pozemních operací.

Nové věcné podmínky vedení ozbrojeného konfliktu způsobují značnou zranitelnost odvetných prostředků. Současné vyspělé zbraňové systémy a jejich technologie použití spíše podněcují vznik ozbrojeného konfliktu, než by mu bránily. Hrozí vytvoření takových složitých podmínek, kdy se jedna strana může vyhnout vlastnímu zničení jen tím, že uplatní osvědčené způsoby tak, aby nemohla být sama v nevýhodě. Hlavním posláním silné aliance je vytvoření předpokladů k oslabení nebo úplnému vyloučení takové situace.

K tomu má současná aliance NATO nejzákladnější dispozice. Především je politickou organizací, která svými mechanismy zaručuje, aby se sporům předcházelo a jejich řešení uskutečňovalo preventivně, politickými mírovými prostředky. Použití ozbrojených sil by mělo následovat až v krajním případě. Z toho vyplývá, že Severoatlantická smluvní organizace je silou, která vychází z jejího nejdůležitějšího vojenskopolitického seskupení.

Aliance nyní zahrnuje území evropských členských zemí, Turecka, Řecka a severní části amerického kontinentu, hladinu Středozemního moře a severního Atlantiku (na sever od obratníku Raka). NATO se systémově dělí na politickou a vojenskou část. Nejvyšším orgánem politické organizace je rada. V ní jsou zastoupeny všechny členské země. Z hlediska aktivní činnosti vojenské organizace má zvláštní postavení Island, který nemá vlastní ozbrojené síly. Na jeho území je umístěna vojenská základna, kterou využívají i další členské státy.

Přes prioritní politický vliv je vojenské organizaci NATO přikládán prvořadý význam. Na zdokonalování a zvyšování vojenské síly v podmínkách nižších počtů se vynakládají velké prostředky. To umožňuje, aby NATO bylo relativně stále a připravené čelit jakékoli hrozbě. V roce 1949 byla doba jeho původní existence stanovena na 20 let. To však neznamená, že jde o koalici dočasnou. Naoopak, je trvale upevňována a v současné době můžeme doufat i v její rozšíření o další členskou základnu.

Zdůvodnění existence této organizace dokazuje současná složitá vojenskopolitická situace v Evropě. Po rozpadu Varšavské smlouvy NATO zůstává jako jediná akceptovatelná síla, schopná plnit na základě politického rozhodnutí strategickooperační úkoly. Důležitou roli přitom má vedoucí úloha, kterou zde zaujímají Spojené státy. Síla NATO spočívá především v jejich vojenské síle. To je též výhodou aliance na rozdíl od Západoevropské unie, Evropského společenství a Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě. Zejména Evropské společenství do současné doby nezlískalo dimenzí vojenské bezpečnosti.

Je proto samozřejmostí, že armáda USA i ostatní členské země využívají území svých spojenců. Členství v NATO vyžaduje podřízení a kontrolu vojenskopolitického potenciálu zainteresovaných zemí, včetně výstavby a případného

použití ozbrojených sil. Podle dominantního postavení vznikla uvnitř aliance určitá hierarchie, odpovídající zapojení členů, které se musí podřídí každý členský stát.

Z postavení České republiky je důležité členění aliance do čtyř skupin zemí. První a jediná supermocnost USA, která bere na sebe největší díl zátěže. Dále jsou zde dvě země se zvláštními úkoly a zvláštním vlivem. Jde o Velkou Británii a Francii. Další dvě země mají zvláště důležitou strategickou polohu - SRN a Itálie. Obdobnou význačnou geopolitickou a geostrategickou polohu uprostřed Evropy má rovněž naše republika.

S eventuálním spojením s NATO souvisí celá problematika koaliční obrany země, která zahrnuje široký okruh otázek kontinuity související s kompatibilitou s armádami aliance. Začlenění obranných kapacit státu do politicko-vojenského potenciálu NATO proto plně závisí na výsledcích politického jednání. Vše nasvědčuje tomu, aby časové horizonty v tomto směru nebyly příliš vzdáleny a vycházely z formulace odpovídajících odezev. Bude nutno v tomto směru udělat mnoho práce, zejména v politické sféře. V prvním pořadí bude potřebné získat veřejné mínění, které by mělo uvedené tendence v zájmu zachování suverenity a svrchovanosti země podpořit.

Ing. Jaroslav Němec

PŘÍSTUPY VYUŽITELNÉ PŘI TVORBĚ A REALIZACI BEZPEČNOSTNÍ POLITIKY ČESKÉ REPUBLIKY

MEZINÁRODNÍ BEZPEČNOST ČESKÉ REPUBLIKY

Bezpečnostní situace od roku 1990 ukazuje, že budoucí vývoj v Evropě a ve světě je spojen s četnými nejistotami a výzvami. Čelit velkému množství kvalitativně nových a různorodých výzev je značně obtížné a zejména státy procházející procesem politické a ekonomické transformace nejsou pro tyto úkoly dostatečně připraveny. Mezinárodní bezpečnostní systém neposkytuje záruky, že vždy dokáže předcházet vzniku krizových situací, zabránit vzniku ozbrojených konfliktů nebo zabezpečit jejich nešíření a rychlé utlumení. Nejistoty budoucího vývoje představují pro bezpečnost v Evropě nejen nová rizika, ale i nové příležitosti.

Riziko je možnost, že z různých alternativ budoucího vývoje nastane některá z alternativ nepříznivých. Nejistoty a rizika vedou k tomu, že bezpečnostní politika a plánování obrany musí být vždy plánováním pro všechny alternativy budoucího vývoje a nikoli jen pro vybrané (nejpravděpodobnější, nejpříznivější nebo pro "katastrofické scénáře"). Zdrojem současných rizik jsou nepřekonané historické nespravedlnosti a existující politické, sociální, ekonomické, národní, etnické, náboženské aj. rozdíly a nerovnosti. Jestliže tyto rozdíly nejsou vnímány jako potenciální vlastní obohacení pak mohou přerůst v odmítání, odpor, nevraživost a touhu vnímaný rozdíl odstranit. Může se vytvářet krizová situace, která dává vznik pocitu ohrožení.

Objektivní existence ohrožení zahrnuje nejen schopnost (vojenskou sílu), ale nutně i úmysl (vůli vojenskou sílu použít k dosažení politických cílů). Bezpečnost, chápáná jako stav objektivní neexistence ohrožení, nemůže být založena na rozdíl od subjektivního pocitu na víře, ale na důvěře. Účastníci mezinárodního bezpečnostního systému musí pro posilování vzájemné důvěry vytvářet potřebné předpoklady mezi něž patří zejména přiměřenost a průhlednost obrany a mechanismy ověřování souladu prováděných opatření s deklarovanými úmysly.

Mezinárodní bezpečnost má různé dimenze, zejména politickou, ekonomickou, sociální, ekologickou a vojenskou (viz obr. 1). Z geopolitické situace zřetelně

vyplývá prioritizace zahraniční politiky pro zajištění bezpečnosti České republiky. I když vojenská dimenze by se v bezpečnostní politice ČR měla uplatnit až jako poslední, nelze podceňovat její význam, který se v kritické situaci může stát rozhodujícím. Vytvoření a udržování věrohodné schopnosti obrany vyžaduje značné a trvalé úsilí státu, které nelze odkládat.

Česká republika pro zajištění své bezpečnosti a obrany potřebuje armádu schopnou plnit jasně definovaná rozdílná poslání v míru, krizových situacích a za války. Musí být připravena na možnou účast v ozbrojených konfliktech malé, střední i velké intenzity i na činnost v nově obsahově vymezované kategorii nevalných operací.

Vznik armády ČR (AČR) časově spadá do období, ve kterém armády demokratických států rozsáhle využívají příležitosti nabízené přeměnami probíhajícími od počátku devadesátých let. Bezpečnost ČR bude možné zajistit početně menší armádou, ve které se bude zvyšovat podíl dobrovolné vojenské služby a snižovat podíl i zkracovat délka povinné vojenské služby.

Se snižováním početního stavu armády a zvyšováním podílu dobrovolné vojenské služby budou nabývat na významu problémy zajištění růstu obranné síly, jestliže a až to bude potřebné (včetně problémů regenerace a rekonstrukce vojenských celků za války), problémy dosažení potřebné úrovně vojenských materiálůvých i nemateriálových technologií a problémy řízení chronicky nedostatkových zdrojů.

VOJENSKÉ SCHOPNOSTI

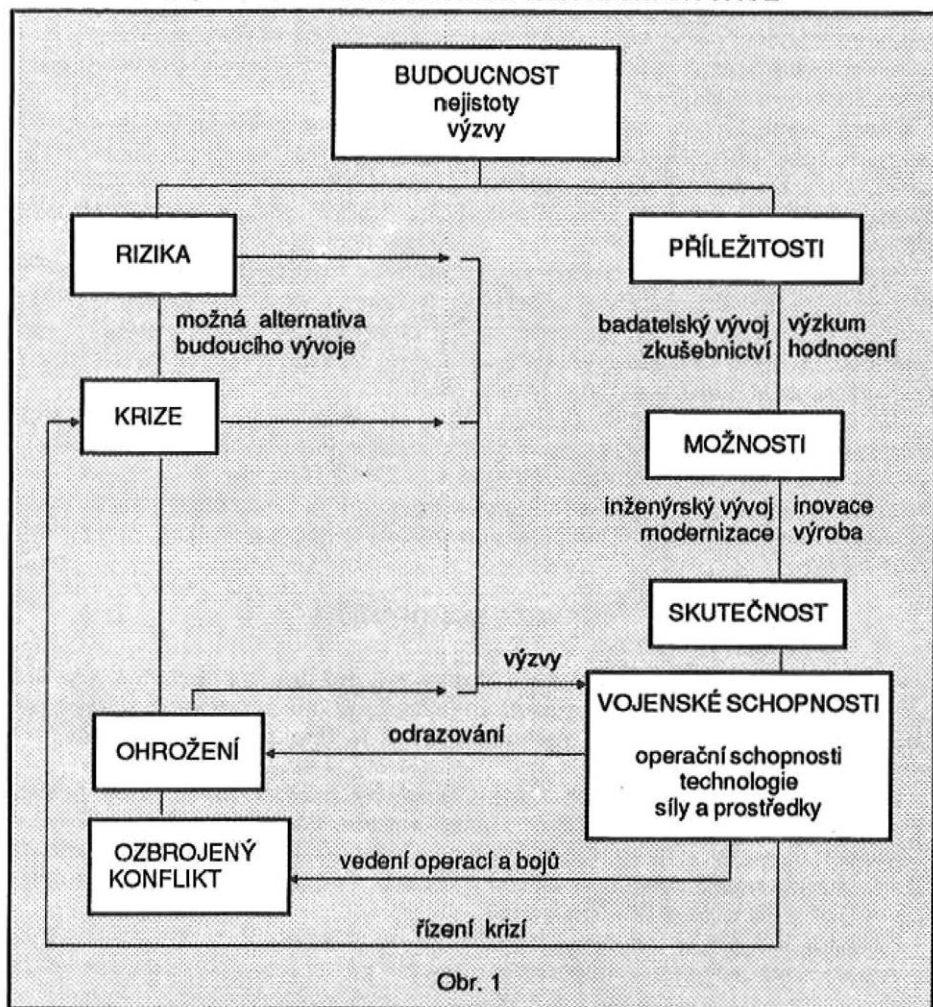
K řízení krizí, odrazování ohrožení a obraně musí mít armáda nezbytné vojenské schopnosti, jejichž hodnota je funkcí dosažené úrovně operačních schopností, používaných materiálových a nemateriálových technologií a disponibilních sil a prostředků (viz obr. 1).

V rozměrech a podmínkách České republiky nabývá mezi zdroji příštích vojenských schopností mimořádný význam systém vědy a systém vzdělávání. Dosažená úroveň vojenských schopností je vždy výsledkem minulých investic do vědy a vzdělávání a současná úroveň výzkumu, vývoje a vzdělávání rozhoduje o úrovni příštích vojenských schopností.

Základní badatelský výzkum vyhledává a identifikuje nabízející se příležitosti a vytváří nové znalosti a koncepce. Základní orientovaný výzkum za využití zkušebnictví a hodnocení ověřuje uskutečnitelnost těchto koncepcí a identifikuje oblasti jejich možného využití. Proces výzkumu je procesem transformace příležitostí v možnosti.

Badatelský a inženýrský vývoj přetváří koncepce do prakticky vyrobitelných a využitelných produktů. Je to proces transformace možností ve skutečnost. Invenční a inovační procesy realizují "architekti budoucnosti" - vědeckí pracovníci a inženýři, jejichž přípravu zajišťuje systém vzdělávání.

MODEL MEZINÁRODNÍ BEZPEČNOSTNÍ SITUACE

Obr. 1

NÁSTROJE A STRUKTURY SYSTÉMU BEZPEČNOSTI A OBRANY

Prvním předpokladem bezpečnosti je předvídání, vnímání a hodnocení rizik, krizových situací a ohrožení. Orgány státní zákonodárné a výkonné moci pro tento účel vytvářejí potřebnou strukturu zahrnující především parlamentní komise a výbory, rady podporující činnost vlády, ministerstva (zejména zahraničních věcí a obrany) a jejich agentury.

Rizika vnímá pochopitelně i veřejnost. Mimořádnou úlohu přitom zastává akade-

mická obec a vědecká komunita, které se touto problematikou zabývají v nevládních institucích. Jejich expertiza a veřejné mínění spoluvytvářejí prostředky hromadného sdělování, přispívá k lepšímu pochopení problémů a na druhé straně vytváří prostředí, ve kterém je vláda nucena obhajovat legitimitu své bezpečnostní politiky.

Bezpečnostní politika se formuluje na rozhraní mezi státní legislativou a administrativou, zejména v dialogu s ministerstvy zahraničních věcí a obrany. Jejím nejvýznamnějšími produkty jsou směrnice a rozpočet pro obranu. Procedury tvorby směrnice jako strategie obrany jsou mimořádně pružné a na rozdíl od doktrinárního přístupu umožňují reagovat na změny bezpečnostní situace v reálném čase při respektování principů pluralitní demokracie (viz obr. 2).

V demokratických společnostech se uplatňuje systém civilního (občanského) řízení a kontroly armády. Hlavním orgánem realizace strategie obrany je ministerstvo obrany se silným nebo převažujícím zastoupením občanských pracovníků v jeho personálním obsazení.

Poslání ministerstva obrany je výrazně orientováno na koncepční, normotvorné a standardizační činnosti. V tomto kontextu se zdůrazňuje role ministerstva obrany jako orgánu parlamentu a vlády pro řízení obrany a armády ve srovnání s jeho úlohou vyplývajícím z jeho příslušnosti k armádní organizační struktuře.

Strategickým (=koncepčním) plánováním ministerstvo obrany vytváří předpoklady pro přizpůsobování armády měnícím se podmínkám, vymezuje rámec a stanovuje normy chování prvků organizační struktury armády a vytváří standardní procedury a technologické postupy pro procesy rozhodování a realizace rozhodnutí.

Významnou funkcí ministerstva obrany, chápaného jako orgánu státní administrativy stojícího mezi vládou a armádou, je obhajoba vojenské (obránné) politiky a rozpočtů na obranu před orgány státní legislativy a vyvažování potřeb a zdrojů, které jsou pro realizaci vojenské politiky k dispozici. Základním nástrojem, který ministerstvu umožňuje plnit funkce vyplývající z jeho odpovědnosti a poslání, je systém plánování, programování a rozpočtování.

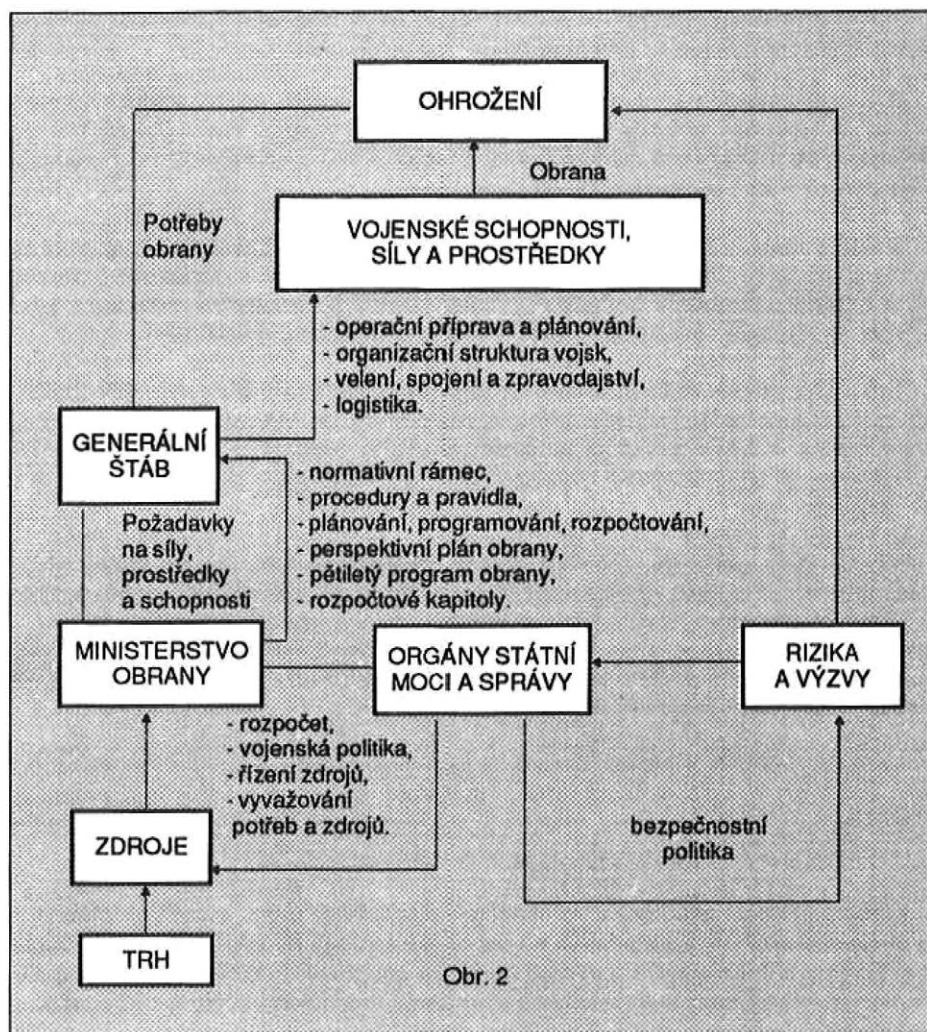
Vojenská politika a jednotlivé problémově orientované politiky se vytvářejí na rozhraní mezi ministerstvem obrany a vojenskými velitelstvími, zejména v dialogu s generálním štábem armády, který je prvkem integrujícím úsilí prvků organizační struktury armády. Jejím hlavním produktem jsou operační směrnice.

Generální štáb studuje a prokazuje potenciální nebo existující ohrožení a předkládá souhrnný požadavek na uspokojení potřeb obrany ministerstvu obrany. Po schválení rozpočtu a vydání operační směrnice ministerstvem obrany ve spolupráci s vojenskými velitelstvími koordinuje naplňování účelu a cílů operační směrnice.

Hlavním nástrojem realizace vojenské politiky je systém plánování, programování a rozpočtování, jehož hlavními produkty jsou perspektivní plán obrany, klouzavý pětiletý program obrany a schválený rozpočet na obranu.

Realizace operační směrnice produkuje požadované vojenské schopnosti, umožňující čelit definovaným ohrožením.

SYSTÉM BEZPEČNOSTI A OBRANY STÁTU

Obr. 2

USPOKOJOVÁNÍ POTŘEB OBRANY

Předmětem zájmu všech vlád je zdrojově náročný proces uspokojování potřeb obrany racionalizovat. Jedním z úspěšných řešení je vytvoření integrovaného systému výzkumu, vývoje a akvizice.

Plánovací proces zahajuje uvědomění si potřeb obrany a jejich vyjádření předložením požadavků. V hierarchii uspokojování potřeb má zvláštní místo potřeba čelit ohrožení, které je pro tyto účely definováno jako možnost omezit nebo negovat některou vlastní vojenskou schopnost nezbytnou pro obranu. Státy, jejichž koncepce obrany počítají s technologickou převahou, zahrnují do ohrožení i moment vyloučení možností vlastního "technologického překvapení" v důsledku rozvoje vědy a technologií (a samy se snaží připravit technologické překvapení potenciálními protivníky).

Všestranný podrobný rozbor potřeby je podkladem pro formulování požadavku na vojenskou schopnost, kterou je nutné získat. V požadavku se specifikují požadované vlastnosti, které se neshodují s konkrétním systémem. Přístup a technické řešení, vedoucí k jejich dosažení, se navrhuje v procesu vytváření alternativních koncepcí a studia předpokladů a podmínek jejich uskutečnitelnosti.

Analýza uskutečnitelnosti koncepce dosažení požadované vojenské schopnosti je podkladem pro volbu akviziční strategie. Přednost se dává uspokojení potřeby modernizací existujícího systému, získáním hotového produktu nebo alespoň maximálnímu využití hotových produktů a řešení jako součástí nového systému. Při schvalování zahájení výzkumu a vývoje se zpravidla vyžaduje podání důkazu, že požadovanou vojenskou schopnost nelze jiným způsobem získat.

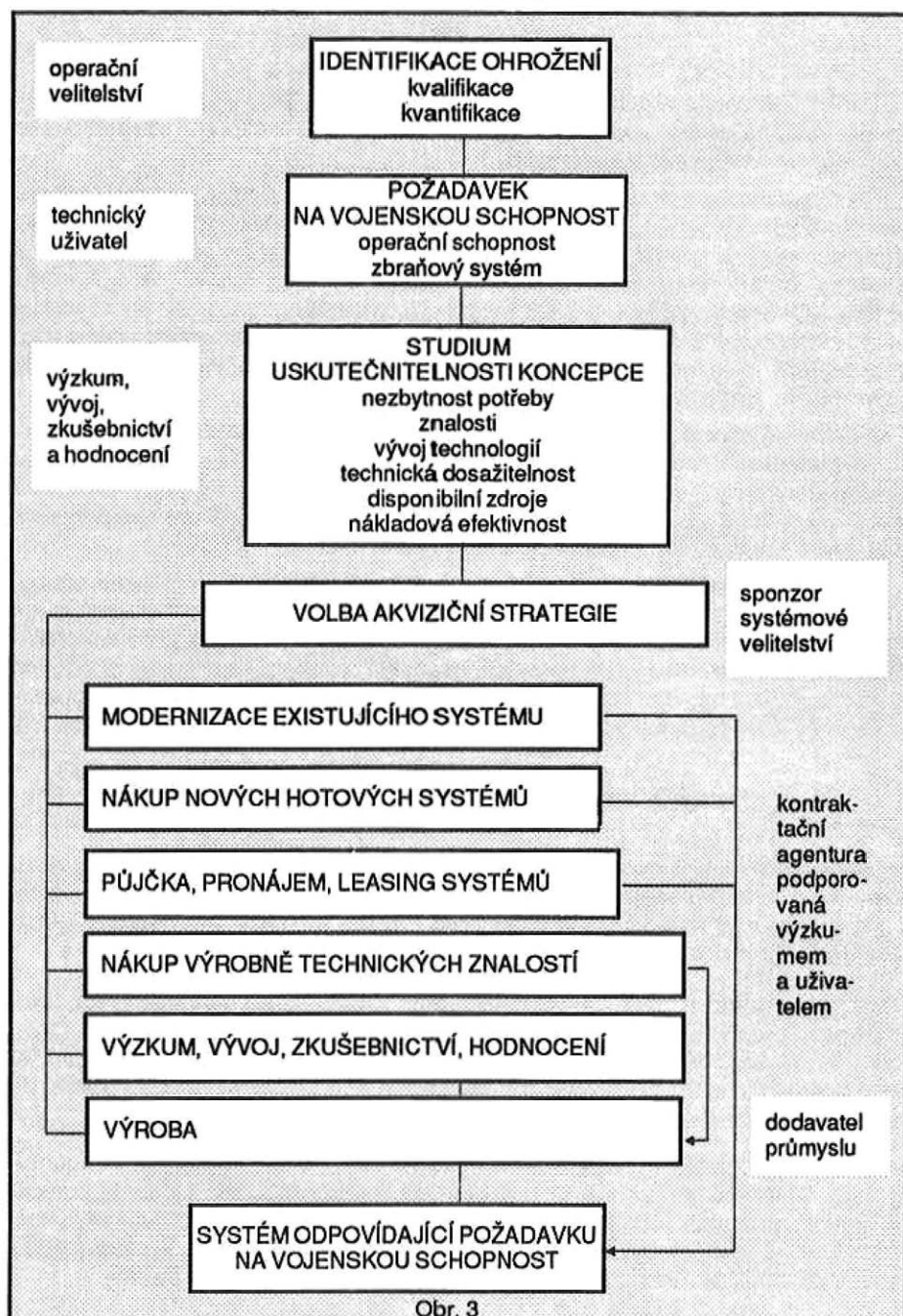
VÝZKUM, VÝVOJ, ZKUŠEBNICTVÍ A HODNOCENÍ

Jedinečnost funkce výzkumu a vývoje, spočívající ve schopnosti vytvářet nové poznatky a využívat je pro vyhledávání příležitostí a jejich přeměnu v možnosti a skutečnosti, má rozhodující význam i pro armády menších států, jejichž zdroje pro obranu jsou omezené - viz obr. 3 a 4.

I při omezeném rozsahu nebo neexistenci vlastní výrobní základny v oblasti obranného průmyslu musí mít armáda znalosti potřebné k tomu, aby byla zdatným kupujícím a uživatelem a byla schopna zabezpečit přinejmenším zavádění do užívání, provoz, udržování, výcvik a efektivní operační použití složitých systémů po celou dobu jejich životnosti.

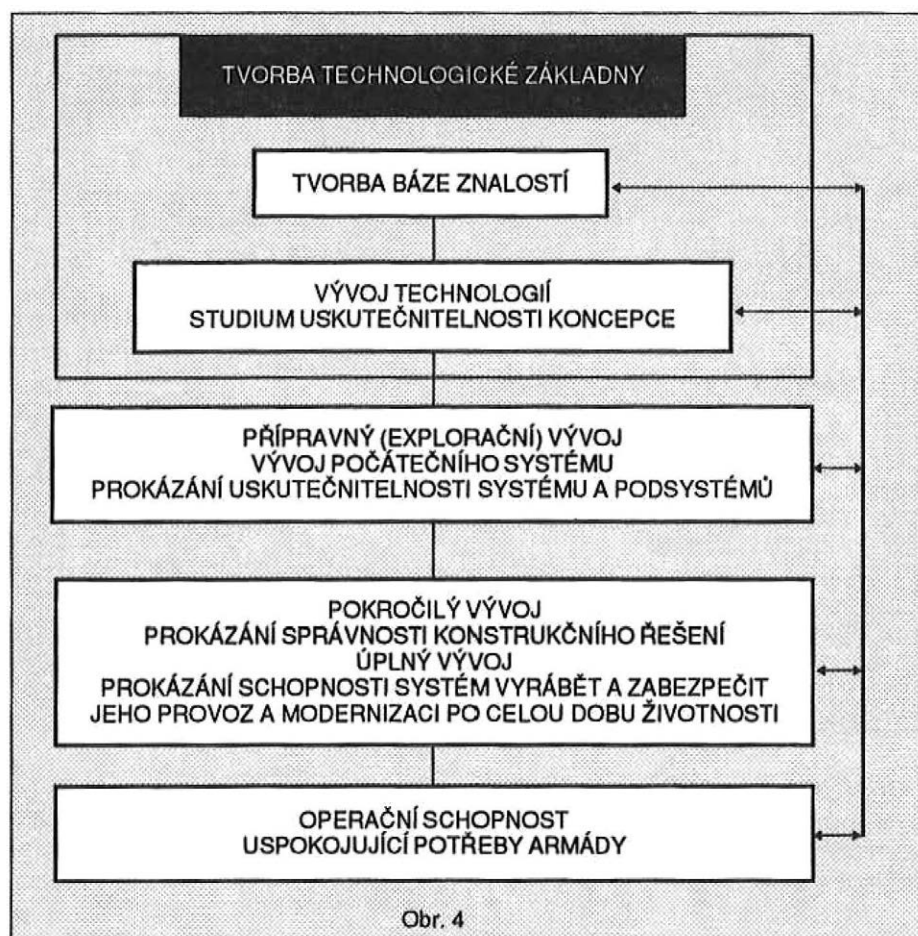
Být zdatným kupujícím předpokládá, že technický uživatel i kontraktní agentura mají podrobné znalosti o všech aspektech (technických, technologických, servisních, právních, obchodních, nákladových, cenových, patentových, vlastnických aj.) a etapách vývoje, výroby a používání nakupovaného systému, které jim umožní optimální volbu zdroje a prostředků uspokojení potřeb obrany.

INTEGROVANÝ SYSTÉM VÝZKUMU, VÝVOJE A AKVIZICE

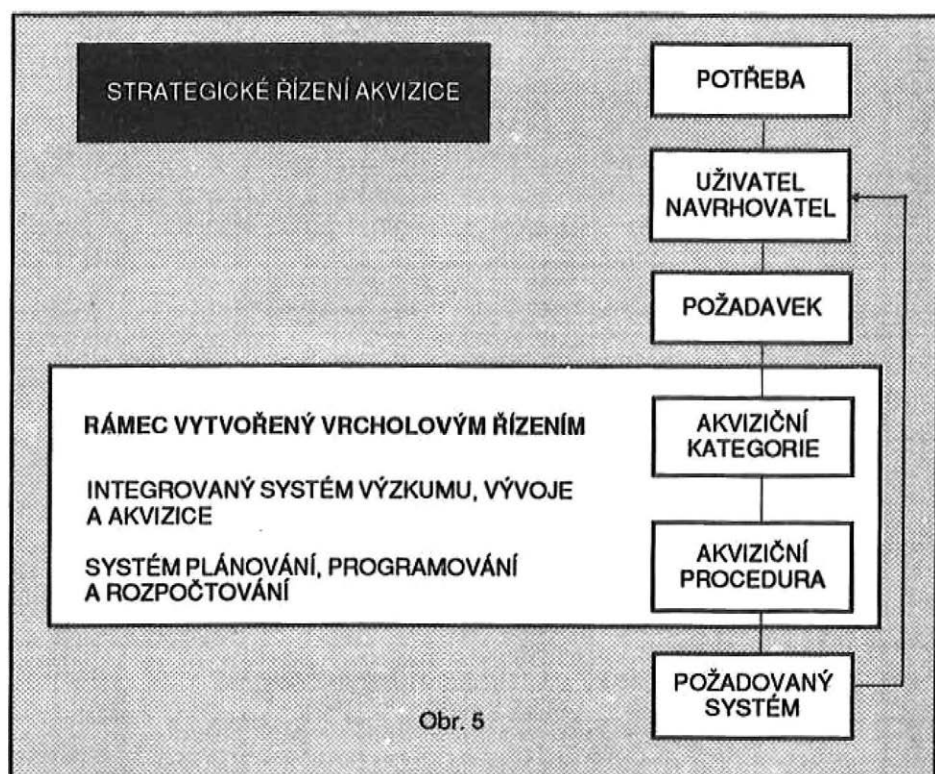
Obr. 3

FUNKCE VÝZKUMU A VÝVOJE

AKVIZICE

Uspokojování potřeb obrany získáváním požadovaných vojenských schopností je složitým rozhodovacím procesem, zahrnujícím velké množství alternativ i zainteresovaných účastníků. Základním prostředkem racionalizace tohoto procesu je vytváření vhodných rámců pro činnost zainteresovaných subjektů a standardních procedur, zabezpečujících jeho přehlednost a efektivnost.

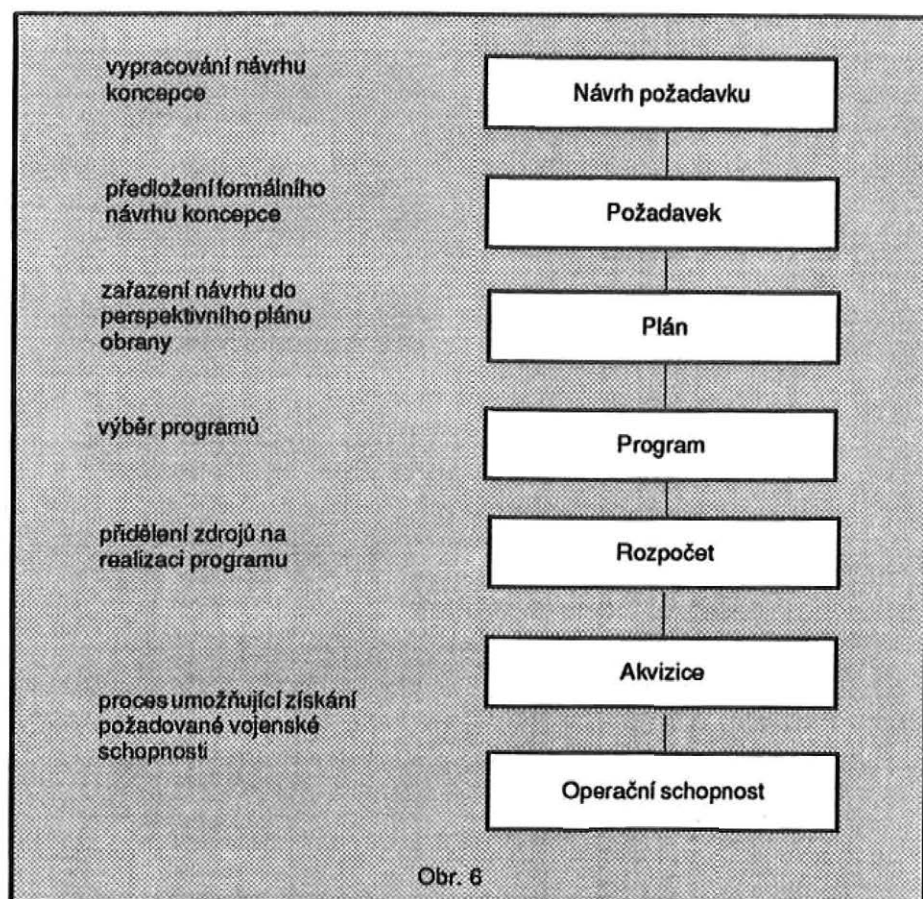
Procedura umožňuje požadavek koncového uživatele co nejrychleji zařadit do systému celoarmádní soutěže o uznání nezbytnosti a přínosu požadované vojenské schopnosti a získání zdrojů na jeho realizaci v procesu plánování, programování a rozpočtování - viz **obr. 5, 6**.

PLÁNOVÁNÍ, PROGRAMOVÁNÍ A ROZPOČTOVÁNÍ

Požadavek na získání vojenské schopnosti předkládá složka armády, která pokládá uspokojení své potřeby za nezbytné. Navrhovatelem je často přímo příští technický uživatel. Pro účely plánování se po obhájení nezbytnosti požadavek zařazuje do některé akviziční kategorie. Nejvýznamnějšími kritérii pro zařazení do určité akviziční kategorie je většinou výše očekávaných nákladů a naléhavost dosažení požadované vojenské schopnosti.

Každá akviziční kategorie má vlastní proceduru, která stanovuje účastníky akvizičního procesu, jejich úlohu, požadovanou dokumentaci a orgány přijímající rozhodnutí. Procedura je sledem řady rozhodnutí typu pokračovat/nepokračovat.

OBECNÉ SCHÉMA AKVIZIČNÍ PROCEDURY

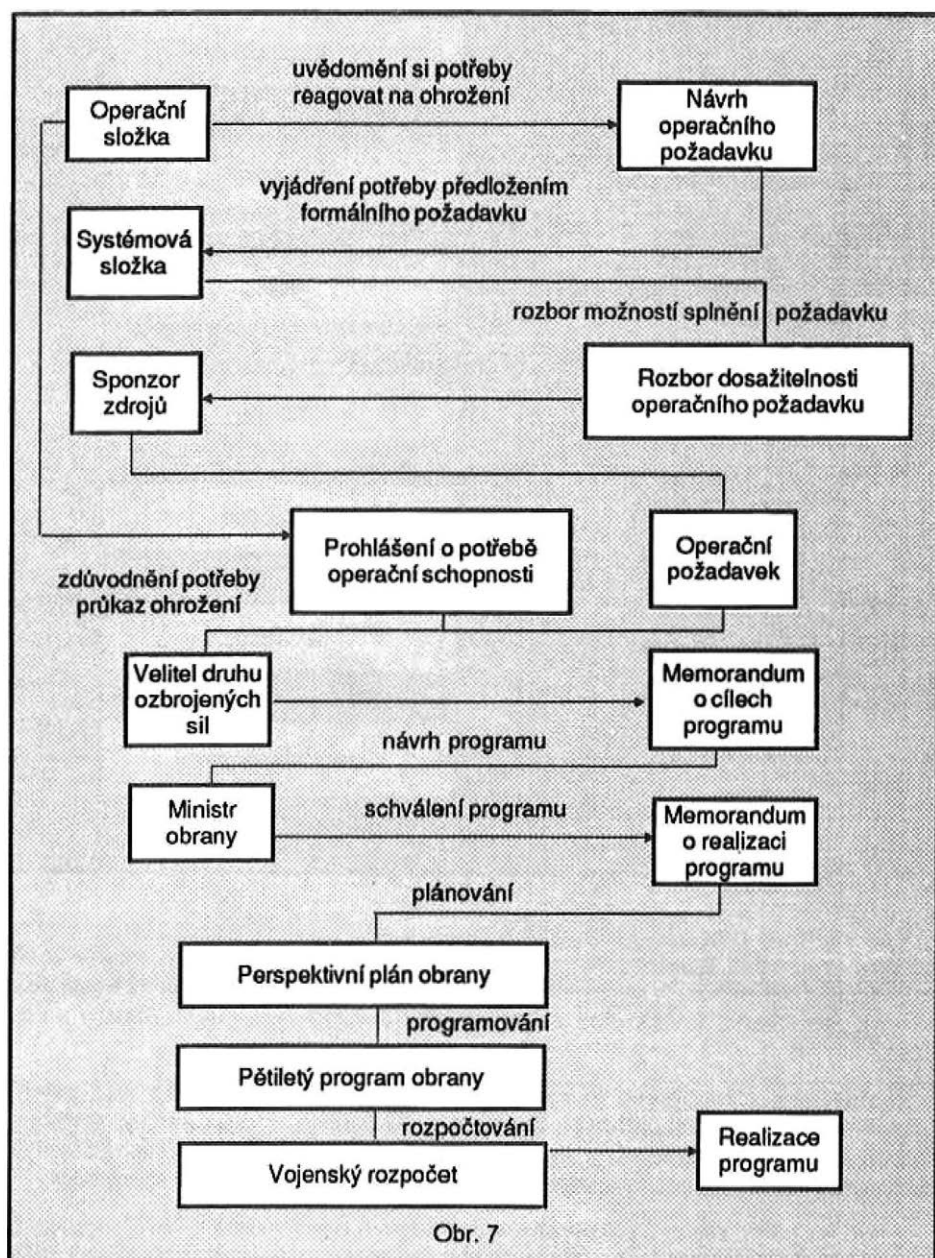

V první etapě procedura akviziční kategorie ověřuje nezbytnost získání požadované vojenské schopnosti, uskutečnitelnost a dosažitelnost navrhované koncepce a její přínos. V nejvyšší akviziční kategorii končí rozhodnutím ministra obrany. Schválené návrhy jsou zařazeny do perspektivního plánu obrany - viz. obr. 7.

Perspektivní plán obrany je každoročně revidován a doplňován seznamem (zásobníkem) koncepcí určených k realizaci. Koncepce, které dosáhly potřebný stupeň zralosti jsou definovány do formálních programů a projektů, jejichž cílem je získání produktu umožňujícího dosáhnout požadovanou vojenskou schopnost.

V této etapě se časově sfázované a rozpočtově orientované návrhy programů a projektů účastní výběrového řízení, ve kterém jsou ve standardních procedurách

UPLATNĚNÍ POŽADAVKU

Obr. 7

na základě stanovených kritérií hodnoceny jejich přínosy, stanovovány priority a vybírány programy pro zařazení do klouzavého pětiletého programu obrany. Pětiletý program obrany je opět každoročně doplňovaným a revidovaným seznamem (zásobníkem) programů a projektů určených k realizaci.

Programy mohou být buď komplexní (zahrnující všechny etapy - úplný výzkum a vývoj, výrobu, zavedení do užívání a zabezpečení systému včetně modernizace po celou dobu jeho životnosti) nebo dílčí (např. při nákupu hotového produktu mohou zahrnovat pouze technické a operační zkušebnictví a hodnocení a kontrolu připravenosti logistiky).

Závěrečnou a rozhodující etapou je rozpočtování. Programy a projekty zařazené do pětiletého programu obrany se znovu účastní výběrového řízení o získání finančních prostředků z rozpočtu pro obranu. Teprve po přidělení finančních prostředků na daný fiskální rok a příslibu nebo opce na další období je možné realizaci programu zahájit.

Procedury se využívají i při řízení programu. Program zahrnuje mezníky, ve kterých se dosažené výsledky srovnávají s cíli, stanovenými pro danou etapu. I v tomto případě se v každém mezníku rozhoduje o tom, zda program může vstoupit do další etapy, formou pokračovat/nepokračovat.

Plukovník prof. Ing. Karel Novotný, CSc.

VÝCHOZÍ PODMÍNKY PRO BEZPEČNOST NAŠEHO STÁTU

Různým způsobem a odlišně organizované ozbrojené síly jsou nedílnou součástí každé společensko-ekonomické formace. Se vznikem států dochází k jejich cílevědomému přebudování do armád s pevnými organizačními strukturami, pravidly a řády. Jejich hlavním úkolem se především stává povinnost zabezpečit násilnými prostředky - ozbrojenou silou - prosazování ať obranných či útočných cílů vedení daného státu či koalice. Vedle této své hlavní funkce se armády postupně staly symbolem a hlavním garantem státní samostatnosti a celistvosti.

K největšímu rozmachu armád došlo po druhé světové válce, zejména po vytvoření dvou proti sobě stojících politickovojských bloků - NATO a Varšavské smlouvy. V jejich celkovém zaměření především na začátku převládaly v podstatě dvě základní tendence: snaha po rozšíření přinejmenším sféry svého vlivu a vedle

toho úsilí, jak v tom protivníkovi zabránit. Bez ohledu u koho ta nebo ona tendence převládala, vedla tato v podstatě konfrontační politika postupně až k nekontrolovatelným a u států Varšavské smlouvy dokonce ekonomicky nezvládnutelným závodům ve zbrojení, ke zvyšování početních stavů armád, budování vysoce nákladného a přitom bohudík nevyužitého bojového potenciálu a ke komplexní přípravě státu na totální válku k likvidaci protivníka.

Se zánikem Varšavské smlouvy a ukončením tak bipolarity, která do té doby jednoznačně určovala vývoj zejména ve středoevropských a východoevropských státech, se objevily a stále přetrvávají názory, že nebezpečí ozbrojené konfrontace patří definitivně minulosti. Odtud byl již jen krok k všeobecným závěrům, že armáda je v soudobých podmínkách zbytečná, v lepším případě, že je třeba alespoň rozhodným způsobem omezit její počty.

V podstatě stejné názory je slyšet také u nás. Dokonce zaznívají z míst, která za bezpečnost státu nesou různou míru odpovědnosti. Nejčastějšími důvody, které se v souvislosti s těmito tendencemi uvádějí, jsou:

- naše armáda jako celek nikdy nebojovala,
- žádné nebezpečí nám v současné době nehrozí,
- položku rozpočtu na armádu lze využít účelněji.

Pokud jde o skutečnost, že **armáda jako celek nikdy nebojovala**, není to její vina. Každá armáda, a tedy i naše, je součástí dané společnosti, daného státu. Jako taková je podřízena vedení státu a ozbrojenou silou plní jím stanovené úkoly. Podle potřeby může v míru provádět ve prospěch společnosti také další činnosti. K naplnění všech svých úkolů, zejména ozbrojenou silou, potřebuje podporu také dalších oblastí - resortů společnosti. Patří mezi ně především průmysl, zemědělsko-průmyslový komplex, doprava, spoje, finance apod. Bez jejich vysoce cíleně řízené koordinované spolupráce již v míru, hlavně však za války, není armáda schopna stanovené úkoly sama zvládnout buď vůbec, nebo jen z části a i to pouze po určitou, značně omezenou dobu. Ostatně na tuto skutečnost pamatují i naše základní legislativní normy, zakotvující všeobecnou odpovědnost za obranu státu jako jednu ze základních povinností každého občana.

Pokud jde o předmnichovskou armádu, svědčí o její vysoké připravenosti rychlé zaujetí obrany státní hranice v noci z 30. dubna na 1. května 1938, které znemožnilo wehrmachtu vpadnout již tehdy na naše území. Obdobně tomu bylo také v září 1938. Armáda byla připravena plnit svůj úkol. Vedení státu pod tlakem západních mocností a z části také v důsledku bojové činnosti dobře vyzbrojených a organizovaných ordnerských hord, působících v příhraničním prostoru, bylo nuceno kapitulovat před mnohonásobně silnějším protivníkem a účinnou diverzí jeho stoupenců zejména v pohraničí.

Všestranné kvality naší předmnichovské armády však dokazuje skutečnost, že většina jejích vojáků z povolání, ale i ostatních příslušníků armády se v průběhu druhé světové války aktivně zapojila ať do domácího, tak i zahraničního odboje.

Po rozpadu Varšavské smlouvy a nabytí plné suverenity a samostatnosti stojí naše republika před úkolem **zajistit svým občanům život v míru a svou vlastní existenci**. I když nemáme konkrétního protivníka, vývoj ve světě i Evropě ukazuje, že s výjimkou členských států NATO není zatím zajištěna bezpečnost žádného ze států, které jsou mimo tento pakt. Nebezpečí globální války podstatně pokleslo.

Zmenšilo se rovněž nebezpečí použití jaderných zbraní. Obtížně zmapovatelná situace v jejich rozšiřování mezi další státy však tuto možnost dosud nevylučuje. Současně s ukončením bipolarity vyvstalo v Evropě **nebezpečí lokálních, případně regionálních válek**. Dokazují to války jak na území bývalé Jugoslávie, tak války mezi nástupnickými státy SSSR. I když ani tento druh válek zatím naší republice nehrozí, nelze je perspektivně s jistotou vyloučit.

S nerovnoměrným vývojem ve státech střední a východní Evropy je totiž spojena řada bezpečnostních rizik. Jak ukazuje současnost, jejich příčiny je třeba hledat především v rozdílech národnostních, politických, ekonomických, sociálních, náboženských, jazykových, kulturních, územních, uplatňování lidských práv apod. Mezi nejaktuálnější z nich patří především tendence k nacionalismu, které nelze navíc vyloučit ani v západní Evropě. Jeho podstatou je snaha uplatnit národní zájmy případně také na úkor někoho druhého. V tom právě je jejich největší nebezpečí a skrytá možnost vzniku války. Na druhé místo se zařadila rizika ekonomická. S ekonomickými riziky danými výkonností hospodářství jednotlivých států je spojena životní úroveň obyvatel a z ní vyplývající rizika sociální. Jejich projevem může být nekontrolovatelná migrace obyvatelstva do jiného státu. V důsledku toho pak mohou vznikat ekonomické potíže státu, kam migrace směřuje, růst kriminality a postupně i možnost vzniku války. Ke všem těmto možnostem je třeba navíc přiřadit nebezpečí mezinárodního terorismu a obchodu s drogami.

S existujícími, případně dalšími možnými riziky souvisí vnitřní nestabilita současných států, možnost změny v jejich vedení a tím jak vnitřní, tak zahraniční politiky.

Z uvedených eventualit ohrožení vyplývá, že jak v současnosti, tak v příštích letech se počet úkolů spjatých s bezpečností republiky a jejího obyvatelstva dále zvýší. Vedle přípravy obrany státu proti napadení protivníkem musí být armáda schopna řešit také úkoly vyplývající z možných rizik. Cílem přitom musí být zabránit včasnými a rozhodnými opatřeními ohrožení republiky, zejména jeho eskalaci ve válku. K úspěšnému splnění těchto požadavků musí kvalita armády dosahovat nejméně stejné úrovně a profesionality, jako je tomu v kterémkoli jiném oboru lidské činnosti. Je tomu tak tím spíše, že v případě války či státu jde o lidské životy, bytí a nebytí státu a také o jen těžce nahraditelné až zcela nenahraditelné ztráty ekonomické, kulturní, o devastaci lidské psychiky, přírody a případně další škody. Zkušenosti dokazují, že **válkou způsobené ztráty a škody vždy přesáhly částky věnované na armádu a její bojeschopnost**. Armáda byla v minulosti vždy nejdůležitějším a často také posledním faktorem, který zabránil válce nebo zajistil další existenci státu. Je proto nanejvýš aktuální a současně poučné, že podle statistických vyhodnocení lze v tomto století označit jen 4 roky za dobré, tzn. bez válek.

Všechny moderní demokratické státy proto v zájmu udržení míru vynakládají určitou část svých rozpočtů na ozbrojené síly a jejich modernizaci. Jsou si totiž vědomy toho, že je to v současné době i nejbližší budoucnosti nejlepší záruka jejich bezpečnosti, života v míru a tím také hospodářské prosperity.

Zkušenosti posledních let ukazují, že pro každý stát je ekonomicky únosné vyčleňovat na budování armády jen určitou část svého národního důchodu.

V případě, že tato částka přesáhne únosnou mez, nedostává se financí na jiné oblasti zajišťující stabilitu a funkčnost státu. Dochází k zaostávání jeho vývoje, zostřování napětí uvnitř státu a tím jeho labilitě. V závislosti na konkrétních možnostech státu mohou částky vynakládané na armádu nad únosnou mez po delší dobu způsobit zhroucení státu zevnitř bez zásahu vnějšího protivníka. Tak tomu bylo v nedávné době např. v Etiopii, ale také v bývalém SSSR. Na armádu bylo totiž v Sovětském svazu vynakládáno ať přímo nebo nepřímo až 35 % národního důchodu. V USA to bylo kolem 6 % a v dalších zemích NATO okolo 3 %. Podle stejných statistik ČSFR, Polsko a Maďarsko vyčleňovaly na armádu 5 %. Nový Zéland kolem 4 %. V současné době se všeobecně uvažuje o zásadním snížení rozpočtu. V USA to má být asi na 3,5 %, v ostatních státech NATO ze 3 až na 2 %. Je si ovšem třeba uvědomit, že jde o státy, jejichž armády jsou komplexně vyzbrojeny špičkovou bojovou technikou a jejich další modernizace je řízena komplexně a koordinovaně z jednoho centra, a proto je také nanejvýš úsporná.

Naproti tomu v zemích Varšavské smlouvy byla na základě zkušeností Sovětského svazu z druhé světové války **upřednostňována kvantita**. Výsledkem je soudobým podmínkám neodpovídající úroveň bojové techniky, nedostatky v možnostech jejího provozování a zastaralý, praxi druhé světové války odpovídající způsob vedení bojové činnosti. Bezpečnostní politika Varšavské smlouvy, včetně naší armády, byla v podstatě orientována na ovládnutí příhraničních prostorů na území protivníka a vytvoření tak podmínek pro zasazení hlavních sil Sovětské armády k zahájení útoku.

Je pochopitelné, že taková bezpečnostní politika neodpovídá ani současné mezinárodní situaci a ani našim zájmům a potřebám. Je ji proto třeba zásadně změnit a stanovit tomu odpovídající úkoly, které zajistí její realizaci.

BEZPEČNOSTNÍ POLITIKA NAŠÍ REPUBLIKY

Pod pojmem **bezpečnostní politika se v textu rozumí souhrn možností a činností** všech jak civilních, tak vojenských sil při zajišťování mírové existence státu a života jeho obyvatelstva proti jakékoli úhroze z vnějšku. Současně s tím, pokud se to nepodaří, je nezbytné včas vytvořit a v případě potřeby zajistit podmínky pro obranu samostatnosti a celistvosti státu ozbrojenou silou. V krajním případě alespoň vytvořit bojovou činností příhodné podmínky k obnovení samostatnosti a celistvosti státu s přispěním mezinárodních bezpečnostních struktur.

Z uvedené charakteristiky bezpečnostní politiky především vyplývá, že je **součástí politiky státu**. Ve své podstatě má **bezpečnostní politika dvě fáze a do obou se promítá multidisciplinárnost jak vnitřní, tak mezinárodní situace**.

Fázemi jsou **předcházení ozbrojenému konfliktu a vedení ozbrojeného konfliktu**. V obou fázích je třeba řešit problematiku jak konfliktu z krizí, tak obranu státu proti napadení potenciálním protivníkem. Základem pro armádu musí být příprava proti horší variantě, a tou je obrana proti napadení.

Multidisciplinárnost bezpečnostní politiky je dána tím, že obrana státu není

záležitostí pouze armády. Patří do ní také další oblasti lidské činnosti, zejména zahraniční politika státu, jeho průmysl, zemědělsko-průmyslový komplex, infrastruktura, doprava, spoje, finance a další. Každá z těchto oblastí se na základě cílů stanovených Radou obrany státu musí určitým procentem své celkové aktivity **podílet jak na přípravě, tak případném uskutečnění variant zajištění bezpečnosti státu** a tím také bezpečnosti své. Je žádoucí, aby vyčleněné procento co nejtěsněji souviselo s běžnou činností své oblasti.

Vzhledem ke stanoveným cílům a poslání armády jako hlavního garanta a vykonavatele úkolů komplexní obrany republiky je třeba **přihlížet k jejím objektivizovaným potřebám a požadavkům**, umožňujícím dosažení vytyčených cílů. V případě ekonomické neprůchodnosti těchto požadavků je třeba cíle a úkoly k jejich dosažení korigovat podle konkrétní situace a ekonomických možností. Z hlediska funkčnosti systému obrany je nutné zachovávat mezi jednotlivými oblastmi a jejich činnostmi pro obranu odpovídající vzájemný kvalitativní a kvantitativní poměr. V případě procentuálního poklesu některého z požadovaných opatření pod určitou mez se může stát celý systém obrany nefunkčním. Stanovení vzájemného optimálního poměru opatření jednotlivých oblastí se musí stát jedním **ze základních úkolů zkoumání vědecké fronty jak armád, tak příslušných resortů.**

Přestože věda se jeví jako nejeekonomičtější a také nejefektivnější prostředek budování a rozvoje naší armády, zůstává zcela ve stínu požadovaných rychlých (pokud možno ještě včera) řešení. Nejčastěji používanou "vědeckou" metodou za dané reality jsou zbožná přání a intuice, využívající více či méně dosavadních, soudobým podmínkám často neodpovídajících, zkušeností. Výsledkem, jak jsme často svědky, jsou narůstající finanční ztráty vyvolané potřebou různých změn. V souvislosti s tím je vhodné si připomenout slova Leonarda da Vinci: "Ti, kteří se zabývají prací bez vědění, jsou jako námořníci stoupající na loď bez kormidla a bez kompasu, kteří nikdy neví s jistotou, kam plují." Historie tato slova již nesčetněkrát potvrdila.

V souvislosti s uplatňováním vědy v armádě při zajišťování obrany republiky je třeba zdůraznit zejména cílenost jejího zaměření k dosažení maximálních ekonomických úspor a současně efektu. Jeho podstata spočívá v tom, že je nutné rozvíjet především **teorii vojenského umění** jako jediný obor, kterým se kromě armády nikdo jiný nezabývá. Prvořadým úkolem přitom je najít optimální způsob využití nynější bojové techniky a současně vytyčit požadavky na vývoj té bojové techniky, která je nezbytná k účinnému vedení bojové činnosti s protivníkem vzhledem k parametrům jeho bojové techniky a z toho vyplývajících možných způsobů zahájení a vedení agrese.

V soudobých podmínkách a v nejbližších letech to bude vzhledem k našim ekonomickým podmínkám nejlevnější, a proto pravděpodobně také hlavní způsob rozvoje možností naší armády.

Realizace tohoto požadavku ovšem předpokládá plnou podporu **bádání především v oblasti vojenské vědy a tomu také odpovídající personální zabezpečení.** Jestliže vědecká práce patří v každém oboru k vrcholu jeho aktivit,

nemůže tomu být ve vojenské vědě jinak. V minulých letech vzhledem ke koaliční teorii mnoho volného prostoru pro opravdový rozvoj vojenské vědy v našich podmínkách nezůstalo. Zřejmě proto nějakou dobu také potrvá, než budeme mít dostatek k tomu fundovaných pracovníků.

Vědeckou práci nelze v žádném případě považovat za jakýsi druh zlepšovatele hnutí. Jejím posláním je na základě systémové analýzy a s využitím vědeckých metod stanovit objektivní cíle, jichž je třeba dosáhnout, a jakými kroky je uskutečnit. Interval jednotlivých kroků lze podle konkrétní situace a podmínek, včetně ekonomických, prodlužovat či zkracovat. Jestliže nenastane zásadní změna vstupů, z nichž se při řešení jakéhokoli vědeckého úkolu vycházelo, nelze žádný z vytyčených kroků obejít. Pokud k tomu dojde, končí to po určité době zpravidla návratem k původně stanovenému postupu za cenu ztráty času a vynaložených nákladů.

Teorie obrany republiky musí vycházet zejména z analýzy mezinárodní situace, z vlivu soudobé, ale také perspektivní bojové techniky, na možnosti zahájení a vedení agrese proti naší republice a vlastních možnostech, včetně velikosti území.

VÝCHOZÍ MEZINÁRODNÍ PODMÍNKY PRO OBRANU REPUBLIKY

I když možnost ozbrojených konfliktů v Evropě značně poklesla, při politické a ekonomické nestabilitě a rostoucímu nacionalismu, zejména ve střední a východní Evropě, dosud nezmizelo nebezpečí jejich vzniku. Jak ukazují současné poznatky, zatím ani ve světě a ani v Evropě neexistuje s výjimkou NATO funkční bezpečnostní systém. Jak vyplývá z projevů vedoucích představitelů NATO, o rozšiřování své členské základny neuvažují. Chce se tím zabránit novému rozdělení Evropy, tomu, aby to nebylo chápáno jako posunutí "železné opony" dále na východ. Při respektování principu jednomyslnosti při přijímání rozhodnutí a zatím neexistující politické a ekonomické stabilitě středo- a východoevropských států, by případné přijetí některých států fungování NATO jen ztížilo. Vzhledem k zásadní odlišnosti a nekompatibilitě bojové a ostatní techniky členů NATO se státy mimo tento pakt nepovažují z vojenského hlediska přijímání za vhodné. Přitom jsou ochotni těmto zemím pomáhat především přípravou kádru a také jinak. Perspektivně uvažují, že postupným celoevropským propojením, především politickým a ekonomickým, se vytvoří také podmínky pro integritu vojenskou. Významnou úlohu při tom může mít KBSE a jiné celoevropské politické, ekonomické a vojenské organizace.

Jak vyplývá z jednání kolem Maastrichtských dohod, nelze ani tento způsob integrace považovat za snadný a bezkonfliktní. Ukazuje se, že ukončením bipolarity a tím ztráty nepřítelů dochází k řešení různých zejména politických, ekonomických, ale také národnostních problémů v západních státech samých a mezi nimi.

Vznik fungujícího celoevropského bezpečnostního systému není proto krátkodobou záležitostí. I když základní kroky k jeho vybudování již byly vykonány, k jeho akceschopnosti je především zapotřebí:

- vypracovat a schválit konkrétní pravidla hry,

- vypracovat a schválit systém sankcí za jejich nedodržování a způsob jejich realizace,

- vypracovat a schválit účinný systém kontroly dodržování přijatých pravidel,

- vypracovat funkční donucovací systém - ozbrojenou sílu pro bezprostřední prosazování sankcí.

Každé z těchto opatření vyžaduje množství práce i jednání a tím ne měsíce, ale roky do doby, než bude možné hovořit o akceschopném kolektivním bezpečnostním orgánu.

I při jeho existenci však není jistota, že jeho zásah na obranu některého z členských států **přijde včas a s potřebnou silou**. Je pravděpodobné, že k rozhodnutí o opatřeních, která bude třeba provést k zabránění či dokonce již odražení konfliktu, včetně případného nasazení bezpečnostních sil, se musí sejít vedení členských států, včetně napadeného i agresora. Jednání jistě nebude snadné. V jeho průběhu může dojít k podpurným, ale také protestním akcím proti připravovaným opatřením v parlamentech či dokonce v ulicích jednotlivých členských zemí. I v případě, že vše půjde hladce, si určitou dobu vyžádá zplánování odsouhlasených opatření, jejich příprava a také uskutečnění. O tom, že je to úkol nesnadný a časově náročný, se můžeme přesvědčovat denně z jednání OSN i KBSE a realizace jejich rozhodnutí v praxi. V žádném případě **nejde o dny, ale spíše o týdny**. V případě použití ozbrojených sil to bude pravděpodobně ještě delší.

Jak je jen z orientační analýzy možností zásahu kolektivního bezpečnostního systému zřejmé, bude jeho zásah i vybudování vyžadovat čas. Při rozloze naší republiky je třeba na činnost protivníka reagovat bezprostředně. Toho lze dosáhnout jen vlastními silami. **Těžiště je proto třeba zejména na začátku hledat ve vnitrostátních opatřeních, ve vybudování komplexního, plně funkčního systému obrany.**

Komplexní systém obrany státu musí tvořit především jeho zahraniční, vojenská i ekonomická a sociální politika. Velký význam v jejich opatřeních budou mít zejména všestranné mezinárodní smlouvy všeho druhu, vypracování vojenské doktríny, úroveň a rozložení ekonomiky na území státu a její možnosti včetně rozvoje, kvalita infrastruktury, konsolidovaná vnitrostátní situace, v zásadě politická jednota obyvatelstva, jeho podpora vedení státu, vůle a připravenost bránit suverenitu a integritu státu, technická úroveň, kvalita a možná (mobilizačním rozvinutím) kvantita armády, její výzbroj a připravenost k zabezpečení a vedení strategické obranné operace jako krajního opatření.

Konkrétní obsah jednotlivých opatření musí odpovídat **nejen soudobé situaci, ale brát v úvahu také její pravděpodobný vývoj**. Pokud tomu tak není, patří takto organizovaný systém obrany minulosti. Jeho akceschopnost se stává problematickou. Právě v tom je nezastupitelná úloha vojenské vědy. Musí všechny tendence nejen včas zaznamenávat, ale vyvozovat z nich potřebné závěry pro stanovení zásad přípravy velitelského sboru a vojsk k efektivní obraně státu. Při jejich stanovování je třeba vyjít z možného způsobu zahájení a vedení agrese potencionálním protivníkem. Historie učí, že rozhodující a určující vliv na to má bojová technika.

MOŽNOST ZAHÁJENÍ A VEDENÍ AGRESE PROTI NAŠÍ REPUBLICE

I když v současné době nemáme konkrétního protivníka a nehrozí nám bezprostředně napadení, zvýšilo se nebezpečí vzniku různých krizí. Jejich možný vývoj bude vyžadovat včasnou reakci s cílem likvidovat je hned v zárodku a nedopustit jejich rozšíření. K tomu je třeba mít bojeschopnou armádu, tzn. takovou, která potencionálního protivníka od napadení odvrátí a pokud se to nepodaří, schopnou za aktivní podpory obyvatelstva a hospodářství státu ubránit suverenitu a celistvost republiky.

Neexistence skutečného protivníka zvyšuje požadavky na široké teoretické znalosti a kvalitu přípravy velitelského sboru naší armády. Je to dáno tím, že teprve při ohrožení státu konkrétním protivníkem bude možné připravovat a plánovat odpovídající operace k obraně státu, potřebné informace o protivníkovi budou získávány postupně v průběhu narůstání krizové situace a zejména po napadení protivníkem. Doba narůstání úhrozy republiky může být v závislosti na možnostech protivníka různá a stejně tak způsob zahájení a vedení jeho útoku. Je proto pochopitelné, že umění velitelů a štábů aplikovat znalost zásad vojenského umění na konkrétní podmínky a tyto dokonale využít bude při soudobých a ještě více perspektivních možnostech armád rozhodující.

Při přípravě k odvrácení potencionálního protivníka od napadení a k jeho odrážení **strategickou obrannou operací** je třeba vycházet z možností vedení útoku protivníkem s uplatněním vědeckotechnických poznatků. Jejich využití se promítlo do všech oblastí lidské společnosti a vyvolalo tomu odpovídající změny v jejich činnosti. K nejvýznamnějším všeobecným iniciátorům změn patří **elektronika**. Její využívání v armádách spolu s mohutnou ničivou silou soudobých prostředků a vysokou motorizací vojsk vytvořilo předpoklady pro zásadní změny v teorii zahajování a vedení činností.

K základním parametrům prostředků, jimiž jsou soudobé armády vybaveny, patří zejména jejich: - z hlediska rozlohy naší republiky prakticky neomezený dosah, - velká přesnost prostředků ničení ještě dále zvyšována municí se samonaváděcím zařízením až na přesnost bodovou, - vysoká mobilita vojsk, - celoplošně až několikanásobně různými prostředky zajišťovaná zpravodajská a průzkumná činnost, - schopnost vyhodnocovat získané informace v relativně krátkém až v reálném čase a plná možnost využití počítačů pro modelování bojové činnosti a dosahování tak maximální objektivizace a realnosti rozhodování.

Průvodními jevy uplatnění parametrů soudobé bojové a ostatní techniky jsou především možnost provádět údery silami a prostředky do značné, případně celé hloubky sestavy protivníka na vybrané, z hlediska vedení války rozhodující objekty jak vojenského, tak hospodářského významu a řídicí, hospodářská a politická centra. Údery mohou být prováděny současně nebo postupně na cíle v různých částech celého zájmového prostoru s vysokou přesností. To umožňuje, aby cíle, které byly ničeny plošně soustředěním množství prostředků ničení, byly buď ničeny nebo na potřebnou dobu vyřazovány jedním nebo dvěma údery speciální munice.

Nejvhodnějšími prostředky ničení jsou letectvo, raketové vojsko a také vzdušné výsadky, diverzní skupiny i jednotlivci a pozemní jednotky se speciálními úkoly. Výhoda letectva je v tom, že je schopno si stanovený cíl samo vyhledat (nebo jeho

polohu upřesnit), zničit či vyřadit, výsledky úderu vyhodnotit a na základě toho úder podle potřeby opakovat. Jeho nevýhodou je, že při letu k cíli je vystaveno působení protiletadlových prostředků protivníka.

Lze předpokládat, že napadení zahájí protivník leteckými a raketovými údery s časovým předstihem před úderem pozemními vojsky. K využití leteckých a raketových úderů nebo také k plnění samostatných úkolů může protivník zasadit vzdušné výsadky a diverzní skupiny. Některé úkoly související s narušováním hospodářství a řízení státu diverzními skupinami i jednotlivci mohou zahájení agrese dokonce předcházet. Všechny plněné úkoly budou vycházet z jednoho zámyslu. Jeho prvořadým cílem může být otevření prakticky druhé fronty různé bojové intenzity a zaměření v kterékoli části území republiky a v různou dobu narušit či dokonce rozvrátit její hospodářství, systémy řízení státu i vojsk a přivést republiku ke kolapsu dříve, než toho lze dosáhnout pozemními silami, probíjejícími se přes státní hranice.

Jsem si vědom určité nadsázky této varianty, ale již soudobé možnosti bojové a ostatní techniky používané armádou k tomu vytvářejí předpoklady. V souvislosti s pokračujícím uplatňováním nových vědeckotechnických poznatků také v armádě lze perspektivně počítat ještě s dalším zvýšením těchto předpokladů. Dokazují to ostatně také trendy ve všech soudobých armádách. Jejich podstatou je nahradit masovost armád špičkovou technikou. Bylo by totiž podle mého názoru mylné se domnívat, že armáda jako součást společnosti bude stát mimo zavádění vědeckotechnických poznatků do praxe a stane se ve srovnání s ostatními oblastmi společnosti jakýmsi skanzenem. V takovém případě by se stala nefunkční, její úloha by byla zpochybněna a výdaje na ni mrháním.

Protože účinnější prostředky jsou u vyšších stupňů velení všech moderních armád, budou jejich údery také rozhodující při napadení naší republiky potenciálním protivníkem. Umožňuje jim to rovněž jejich přístup k získávání k tomu potřebných informací. S vybavením těchto stupňů všestrannějšími, výkonnějšími a kvalitnějšími zpravodajskými i průzkumnými silami a prostředky poroste důležitost toku informací shora dolů. O to bude obtížnější získávání zpráv protivníkem mařit.

Možnost plnit rozhodující úkoly ničení přímo vlastními prostředky hlavním velením, případně operačními celky, mění úlohu pozemních vojsk útočníka. Jejich úkolem zejména na začátku útoku bude rychlým pronikáním taktických celků na samostatných směrech především využít úderů nadřazených stupňů a mezer v sestavě bránících se vojsk. Tím pokračovat v ničení jejich údery již narušeného systému velení, zejména zámyslu, rozdrobením jejich sestavy a zaváděním se do boje sil s největším bojovým potencionálem. Zasazením taktických druhých sledů vytvořit podmínky pro rychlý postup do hloubky území republiky k ovládnutí stanovených prostorů, čar a objektů, zajišťujících dosažení cílů agrese. Jejich usku-tečnění postupnými operacemi na způsob druhé světové války ztrácí, podle mého názoru, zejména v podmínkách prostorových rozměrů naší republiky, na významu a reálnosti a patří minulosti.

Vysoká mobilita vojsk je dána nejen jejich motorizací a mechanizací, ale také jejich přepravou vzduchem. Význam motorizace a mechanizace vojsk je v tom, že jim umožňuje v krátkém čase soustředit síly a prostředky v zájmovém prostoru a po

splnění úkolu je opět rozptýlit. Rychlým soustředěním sil a prostředků využívajících palebných úderů mohou vojska překvapivě získávat převahu nad protivníkem, zvyšuje se intenzita, úpornost a rozhodnost bojové činnosti. Bude docházet k rychlému střídaní druhů bojových činností, zejména na taktických stupních vzroste epizodičnost bojů. Z obránce se může stát útočník a z útočníka obránce. Rozdíl mezi útočníkem a obranou se bude snižovat. Budou vznikat podmínky pro činnost na směrech a pro promíchávání sestav bojujících vojsk obou protivníků. Souvislé fronty, jak je známe z první a druhé světové války, patří zejména v našich geografických podmínkách již nyní minulosti. Bojová činnost bude probíhat převážně podél komunikací a bude vyúsťovat v boj o města.

V souvislosti s parametry soudobé a tím spíše perspektivní bojové a další techniky nelze nechat bez povšimnutí **možnost překvapení**. Snaha po jeho dosažení patří k základní abecedě všech dob. Historie to dokumentuje řadou příkladů. Za všechny stojí za to alespoň jmenovat Hanibalův, pro Římany překvapivý přechod Pyrenejí a Alp za 2. punské války (218 až 201 př. Kr.), nenadálý útok Japonska na přístav Pearl Harbour 7. 12. 1941, kterým byla zničena podstatná část amerického válečného loďstva, a konečně také v roce 1990 překvapivé obsazení Kuvajtu Irákem. Význam překvapení a jeho dopady s dosahem a účinkem prostředků ničení a mobilitou vojsk neklesají, ale naopak vzrůstají. Přitom se především uvažuje o překvapení v prostoru a čase. Dokazuje to názorně také zahájení spojeneckých vojsk k osvobození Kuvajtu v roce 1991. Nemusí však jít o takový druh překvapení.

KONCEPCE OBRANY REPUBLIKY

V současné době zaměření a úroveň **teorie našeho vojenského umění neodrážejí soudobé a tím méně perspektivní možnosti bojové a ostatní techniky**, využívané moderními armádami. Naše řády a předpisy v podstatě konzervují s dílčími vylepšeními poznatky z druhé světové války. Nové názory se objevují řídce a jejich formulace a obsah jsou velmi opatrnické.

Je to dáno především:

- přeceňováním a tím také přežíváním poznatků z druhé světové války, s tehdejší a později také koaliční územní rozlohou a jejími cíli,
- nedostatečně hlubokým prováděním analýz vlivu nové bojové a ostatní techniky moderních armád na vedení bojové činnosti,
- omezeným prostorem pro tvůrčí teoretickou práci a iniciativu v naší armádě,
- podceňováním vědecké práce a významu teorie pro přípravu zejména velitelů a štábů, ale také vojsk,
- nedostatkem péče o výběr a vhodné typy vědeckých pracovníků, jejich soustavný růst, malým zájmem o jejich práci a s neodpovídajícím oceněním,
- nepostačující pozorností kompetentních orgánů výsledkům vědecké práce a novým myšlenkám někdy dokonce až jejich přehlížením,
- přetrvávající bázlivosti velitelského sboru prosazovat nové myšlenky.

Vzhledem k významu obrany pro zajištění mírového života naší republiky, její samostatnosti a celistvosti musí být **její příprava a organizace v popředí zájmu našeho velitelského sboru a zvláště vědeckých pracovníků**. Protože bojová

činnost je střetnutím dvou protivníků, musí se při formulování cílů, úkolů a způsobu technologie jejich plnění vycházet z možností protivníka a vlastních. Zásadou přitom musí být připravit se na nejhorší variantu. Stanovené úkoly a způsoby jejich plnění jsou prakticky nejdůležitějším vstupním podkladem pro určení složení armády a jejích struktur. Jen tak lze zajistit efektivnost budování armády a tím také obrany republiky, bude-li to nutné.

Prvořadým úkolem státu jako celku a armády zvlášť musí být odvrátit potenciálního protivníka od napadení republiky, protože cílem každé agrese je zisk, lze odvrátit napadení republiky jen tehdy, jestliže protivník dospěje k závěru, že ztráty způsobené agresí by převýšily jeho případný zisk. Přesvědčit jej o tom musí zvážení možných důsledků napadení v rámci mezinárodním, naše mezinárodní smlouvy o všestranné spolupráci a pomoci včetně vojenské s ostatními, zejména sousedními státy, či úroveň připravenosti a odhodlání naší armády, ekonomiky i obyvatelstva bránit republiku. Pozornost je třeba především věnovat vypracování teorie přípravy a vedení obrany. Na kvalitě teorie a jejím zvládnutí velitelským sborem a vojsky závisí kvalita připravenosti a schopnosti armády plnit stanovené úkoly.

Při koncipování teorie obrany republiky **je třeba brát v úvahu zejména, že:**

- potencionální protivník bude usilovat o zahájení agrese s překvapením alespoň v prostoru a čase,

- obrana bude probíhat jen na vlastním, rozlohou omezeném území,

- agresor se bude snažit dosáhnout rozhodujících úspěchů a cílů agrese dříve, než mohou zasáhnout mezinárodní instituce, s cílem postavit tak světovou veřejnost v podstatě před hotovou věc,

- účinný zásah mezinárodních sil proti agresorovi si vyžádá určitý čas,

- iniciativa a převaha budou hlavně na začátku agrese plně na straně protivníka především v době, prostoru a způsobu zahájení napadení republiky,

- dosah soudobých prostředků ničení (letectva a raket) umožňuje od začátku agrese působit na kteroukoli část území republiky jak současně, tak v různou dobu,

- údery letectva a raket protivníka budou využívat, ale také samostatně působit jeho vzdušné výsadky, diverzní skupiny i jednotlivci s cílem otevřít druhou frontu kdekoli v hloubce území republiky, a to jak současně, tak v různou dobu a ničit vybrané důležité objekty na celém území státu,

- od počátku agrese bude protivník zaměřovat značné úsilí na dezorganizaci řízení státu, jeho ekonomiku a armádu,

- protivník bude využívat velké ničivé síly a pohyblivosti vojsk k rychlému a překvapivému měnění prostorů a směrů hlavního úsilí, měnění poměru sil v prostoru, intenzity a druhů bojové činnosti,

- pronikání pozemních vojsk protivníka na samostatných směrech spolu s činností jeho vzdušných výsadků a diverzních skupin budou vytvářet v podstatě samostatná ohniska bojové činnosti v různých částech území republiky jak současně, tak v různou dobu,

- účinky soudobých prostředků ničení a vysoká mobilita vojsk umožní protivníkovi rychlé přenášení úsilí bojové činnosti z jednoho směru na druhý,

- jsou odsouhlasené počty naší armády a vybrané bojové techniky,

- každá obrana musí být aktivní.

Z uvedených vstupů, které je třeba při zajišťování samostatnosti a celistvosti republiky respektovat jednoznačně, vyplývá prvořadost **vypracování jim odpovídající technologie obrany státu**, její přípravy a vedení. Při plnění tohoto úkolu musí být pozornost zaměřena zejména na:

▲ vypracování našim podmínkám odpovídající technologie obrany republiky s důrazem na:

- maření leteckých a raketových úderů protivníka a jejich snížení na minimum,
- ničení vzdušných výsadků a diverzních skupin protivníka dříve, než se stačí zorganizovat k plnění jim stanovených úkolů nebo je dokonce splnit,
- vedení urputné činnosti s pronikajícími pozemními silami protivníka hned od státní hranice,
- zajištění možnosti manévru silami a prostředky k aktivnímu vedení obrany republiky,
- účinné všestranné zabezpečení vojsk vším potřebným k vedení obrany a z toho vyplývajících úkolů,
- pružné, pevné, nepřetržité a jednotné velení v souladu se stupněm odpovědnosti za dané teritorium;

▲ zplánování a v maximálně možné míře již v míru také uskutečňování opatření, vytvářejících předpoklady pro organizovanou efektivní obranu republiky podle jednoho zámyslu,

▲ zabezpečení dostatku včasných a kvalifikovaných informací.

V soudobých podmínkách jsou nejničivějšími prostředky letectvo a rakety. Je proto reálný předpoklad, že protivník jimi zahájí agresí. Podmínkou jejich efektivního nasazení však je dostatek informací zejména o cílech, jejich správné řízení a navedení. Průzkumné a prováděcí prostředky tak spolu s místy velení, letectvem a raketami vytvářejí systém ničení strategického, případně operačního charakteru. Jejich společným jmenovatelem je využívání **elektroniky**. Na její prvořadé vyřazení je proto třeba se zaměřit již se zahájením války. Vzhledem k různým prostorům rozmístění a působení jednotlivých prostředků těchto systémů se budou proto na boji s nimi podílet všechny současné druhy vojsk s přihlédnutím k jejich dosahu a možnostem.

Hlavními prostředky ničení letectva a raket protivníka ve vzduchu bude integrovaný systém PVO. Letectvo a rakety protivníka na zemi mohou ničit vedle letectva také vzdušné výsadky a zejména vysoce pohyblivé speciální skupiny pozemního vojska, které pronikly přes nesouvislou čáru dotyku. Zejména při nedostatku ve srovnání s nimi nákladného a také vysoce zranitelného letectva může jejich význam růst.

Pro zajištění dostatku včasných a kvalifikovaných informací je třeba včas organizovat a připravit **zpravodajské a průzkumné orgány** s cílem odhalit přípravu protivníka k napadení republiky, rozkrytí jeho zámyslu v krátké době po zahájení a poskytovat podklady pro rozhodování velitelů, štábů a řízení vojsk v průběhu vedení obrany. Získávání informací je třeba organizovat tak, aby pokrývalo celý zájmový prostor jednotlivých, zejména samostatně bojujících celků.

Možnosti letectva, raket, vzdušných výsadků, diverzních a speciálně připravených skupin umožňují působit prakticky na jakoukoli část území republiky jak

v začátku, tak v průběhu vedení bojové činnosti. vytvářejí se tím podmínky pro **setření rozdílu mezi frontou a zápolím**. Obranu je proto třeba připravit a organizovat po celém území státu již v míru. Její aktivizace a realizace bude záviset na konkrétní činnosti protivníka. V různých částech území se bude lišit intenzitou a také dobou vedení bojové činnosti.

Při předpokládaných limitech mírových početních stavů naší armády a jejím případném dalším snižování nebude tzv. polní vojsko ani v mobilizačním rozvinutí schopno zabezpečit obranu republiky všude samo. Při jeho zasazení do bojů hned na státní hranici je třeba zvážit jeho **vhodnost a účelnost**. Jsou pro to dva **důvody**. Prvním z nich je, že zámysl protivníka může být znám nejdříve za 6 až 8 hodin po zahájení, případně až druhý den. Předčasné nasazení nejlépe vycvičených a vyzbrojených sil do boje není vhodné. Znemožňuje nebo alespoň ztěžuje jejich přeskupení na nový směr či do nového prostoru. Vojska je třeba vystřídat, soustředit, dát jim úkol, zplánovat jej, přemístit vojska do nového prostoru bojové činnosti a zasadit. **To vše vyžaduje čas**. K jejich zasazení tak může dojít pozdě. Stejně platí také u vojsk přesunovaných ze vzdálených prostorů. Navíc je problematické přesunout je odněkud, kde budou za pár hodin zapotřebí.

Druhým důvodem je, že bojová činnost na vlastním území umožňuje zejména:

- vybudovat včas a ve variantách v podstatě optimální systém obrany s možností využití připravených variant podle konkrétní situace,
- optimalizovat vyzbrojení a organizační struktury v souladu s plánovanými úkoly obrany a variantami jejich plnění,
- připravit maximálně efektivní systém palebného ničení,
- využít obranných a ochranných vlastností terénu k ochraně vojsk a prostředků,
- vybudovat včas odpovídající systém velení, včetně spojovací soustavy,
- organizovat střežení vybraných důležitých objektů,
- organizovat všestranné, maximálně integrované zabezpečení, využívající místních zdrojů a podmínek; podmínky k tomu vytvořit již v míru pomocí smluv s příslušnými subjekty a odpovídajícími legislativními opatřeními a normami.

Z toho, co bylo řečeno, jednoznačně vyplývá potřeba připravit, organizovat a také procvičit obranu republiky celoplošně a na celém území principu a ve variantách odpovídajících možnému vývoji situace v daném prostoru.

Možnost maximálně uplatnit všechny uvedené zásady má vojsko územní obrany. Dokonale zná prostor své předpokládané činnosti a může se na ni dokonale připravit. Navíc skutečnost, že brání svou rodinu a kraj násobí jeho sílu. Obrana stanoveného prostoru tak bude efektivnější než při plnění stejného úkolu polním vojskem. Úměrně úkolům musí být vojsko územní obrany také vyzbrojeno i částí limitované bojové techniky. Vzhledem k tomu, že jednotlivé části tohoto vojska jsou vázány na určitý prostor, může se jejich organizační struktura i výzbroj lišit. Vždy však jim musí být zachována možnost manévru.

Kromě sil určených k obraně stanoveného prostoru je třeba mít strážní jednotky ke střežení důležitých objektů a jejich obraně proti vzdušným výsadbám a diverzním skupinám protivníka.

Vzhledem k tomu, že jde o druh pozemního vojska vytvářeného mobilizačním způsobem, bude nutné již v míru vypracovat systém jeho přípravy k plnění konkrétních obranných i zabezpečovacích úkolů a ty také již v míru procvičovat. Přitom hodnotu rozvíjených sil a tím průběh jejich mobilizování bude účelné volit podle konkrétní situace v regionu. V souladu s tím může být rozvíjení vojska územní obrany prováděno po etapách s možností maximálního využití jeho příslušníků také pro zabezpečování hospodářského chodu státu. Vojenská doplňovací velitelství všech stupňů musí být schopna síly vojska územní obrany nejen mobilizačně rozvinout, ale také již v míru je k plnění úkolu připravovat a za bojové připravenosti jim velet. Tomu musí odpovídat i jejich mírová organizační struktura.

K plnění nepředvídatelných a speciálních úkolů, zejména k plnění úkolů v hloubce sestavy protivníka, k rychlému přehrazení směrů postupu pronikajícího protivníka, ke zvýšení hodnoty vojsk na určitém směru nebo v určitém prostoru bude účelné mít v rámci hlavního velení vysoce pohyblivé a dobře vyzbrojené síly. Při krizových situacích mohou být tyto síly použity v součinnosti s ministerstvem vnitra nebo také samostatně k zvládnutí krizových situací. Současně budou určeny k plnění uzavřených závazků v rámci mezinárodních bezpečnostních sil.

Aktivitu obrany lze uvažovat ve dvou rovinách. Na taktických stupních do útvaru v to se bude projevovat především jako **pružnost obrany**. Její podstatou bude využitím palby, manévru, obranných a ochranných vlastností terénu ve stanoveném prostoru působit protivníkovi ztráty, vázat jako síly, vnucovat mu svou vůli a současně chránit vlastní síly a prostředky. K zajištění pružnosti obrany se jeví vhodné vyčlenit část limitované bojové techniky do vojska územní obrany.

Vlastní aktivita se projevuje prováděním **protiztečí a protiúderů**, k nimž musí velitelé od svazku výše mít síly vyzbrojené takovou bojovou technikou, aby protizteč či protiúder byly úspěšné. Pro tyto úkoly se jeví nejvhodnější používat především vyčleněné části polního vojska.

Při **organizaci všestranného zabezpečení vzrůstá význam využití místních zdrojů**. Při bojové činnosti na vlastním území je třeba tyto zdroje včas zmapovat a rovněž připravit.

Vysoce aktuální se stává **maximální integrace zabezpečení** v daném regionu. Jiný způsob se jeví nejen jako neekonomický a neefektivní, ale z hlediska zajištění organizovanosti života za války až škodlivý a jen těžko zvládnutelný. Význam regionálních orgánů, především vojenských velitelství tím nesporně vzroste. Lze předpokládat, že vedle plnění úkolů při obraně regionu proti výsadbám, diverzním skupinám a také proti pozemním silám protivníka budou muset také zajistit všestranné zabezpečení vojsk, jejich přesuny a celkovou organizovanost života na jim vymezené části teritoria státu.

Zvláštní pozornost zasluhuje **organizace velení**. Možnost současného či postupného vzniku různě velkých ohnisek bojové činnosti kdekoli na území republiky, prudké změny situace, přenášení úsilí protivníka vyžadují, aby po centrálním

plánování koncepce obrany došlo k jejímu postupnému rozplánování podle relativně samostatných terénních celků (okresy?) vždy s jedním plně odpovědným velitelem za stanovený prostor obrany. Zabezpečení každého z těchto terénních a současně organizačních celků připravit tak, aby byl pro plnění svých úkolů v podstatě samostatný.

Prostory obrany jednotlivých organizačních celků vojska územní obrany je třeba volit tak, aby přehrazovaly možné směry útoku protivníka. Současně v rámci vyššího organizačního celku musí vytvářet podmínky pro narůstání úsilí obrany do hloubky.

Trvalé řízení obrany z centra při předpokládaném dynamickém vývoji situace obrany republiky, stejně jako případná existence dvou velitelů s úkoly v podstatě shodnými, mohou působit problémy.

Jak vyplývá z této stručné charakteristiky řešení obrany republiky, jeví se vhodné v podstatě následující složení armády:

- pozemní vojsko: polní vojsko, vojsko územní obrany, síly rychlého nasazení,
- letectvo a integrovaný systém PVO,
- týlové technické a zdravotnické zabezpečení.

Skončení epochy bipolarity přineslo zásadní politické a ekonomické změny ve státech střední a východní Evropy. Ve vojenské oblasti byly státy postaveny před úkol zajistit svoji samostatnost a celistvost. Při neexistenci funkčního celoevropského bezpečnostního systému a také v případě jeho funkčnosti musí státy plnit tento úkol především vlastními silami. To se týká také naší republiky.

Uplatnění současných vědeckotechnických poznatků ve výzbroji soudobých armád, jejich dosah a účinnost umožňují současně působit na kteroukoli část území republiky. Ukazuje se, že nelze nadále uvažovat v parametrech zkušeností z druhé světové války nebo koaliční vojenské doktríny. Je třeba především na základě hlubokých analýz možnosti protivníka i vlastních a s přihlédnutím k vojensko-geografickým podmínkám republiky vypracovat teorii její efektivní obrany. Některé myšlenky jejího řešení jsou nastíněny v tomto příspěvku.

PROČ VOJSKO ÚZEMNÍ OBRANY?

V rámci předpokládaných reorganizačních změn v armádě v roce 1993 je nezbytně nutné konstituovat nový druh pozemního vojska - vojsko územní obrany. Článek předkládá teoretická zdůvodnění pro realizaci tohoto procesu. V analýze se zabývá možnými variantami ohrožení a stavem operační připravenosti eliminovat tato ohrožení. Předkládá požadavky na výstavbu vojska územní obrany v systému obrany České republiky. Umožňuje širší vojenské veřejnosti snadněji se orientovat v dané problematice.

Současné vojenskopolitické uspořádání v Evropě vyžaduje nově koncipovat bezpečnostní a brannou politiku státu. Geostrategické položení republiky nás nutí vypracovat a realizovat vlastní koncepci obrany bez koaličních vazeb, respektující ekonomické možnosti a uspořádání státu. Zároveň požaduje orientovat bezpečnostní a brannou politiku směrem k aktivnímu a účinnému zapojení do budování systému kolektivní bezpečnosti v Evropě.

Základ pro splnění těchto požadavků vytváří současná vojenská doktrína, ve které jsou vedle politických nástrojů k zajištění bezpečnosti státu formulovány i úkoly ozbrojeným silám a jejich rozhodující součásti - armádě, jejímž hlavním úkolem je na základě zjištění příprav k vojenskému napadení státu odvrátit ohrožení suverenity státu včasným přijetím nezbytných obranných opatření. V případě napadení odrazit pozemní i vzdušný útok agresora z kteréhokoliv směru a na jakoukoliv část území státu. Síly, které pronikly na území státu, ničit aktivní činností pravidelných nebo mobilizačně rozvinutých sil k obnovení územní celistvosti a suverenity státu.

Koncepci zabezpečení obrany státu ovlivňují kromě uvedeného hlavního úkolu zásadním způsobem i další doktrinární zásady. Především není specifikován konkrétní protivník a nejsou ani definovány potencionální hrozby, připouští se ovšem vojenské ohrožení státu. Proto je důležité hledat a aplikovat všechny možné způsoby a opatření pro trvalé zabezpečení spolehlivé obrany státu.

Ozbrojenou obranu státu zpravidla armáda zabezpečuje samostatně, opírajíc se o obranný potenciál země, i když rozpoutaný ozbrojený konflikt se vždy stane předmětem celoevropského zájmu. Ve své struktuře a činnosti musí mít armáda obranný charakter s předurčením k odvrácení a odrazení možné agrese.

Obranu je nutné chápat jako obranu jednoho uceleného strategického prostoru,

jehož obranyschopnost je závislá na udržení celistvosti a akceschopnosti státu a zabezpečení podmínek pro manévr ozbrojenými silami po celém území. Efektivnost současné obrany je podmíněna vysoce dynamickou činností vojsk na území státu spojenou se spolehlivým udržením důležitých prostorů a přehrazením ohrožených směrů. To znamená, že společným cílem je vytvořit podmínky především pro odvrácení potencionálního protivníka od napadení. V případě, že se to nepodaří, musí být naše republika připravena přejít jako celek (nejen armáda) k obraně celistvosti, suverenity a ochraně **především obyvatelstva**. Vysoká připravenost, odhodlání a schopnost účinně se bránit musí každého z potencionálních protivníků přesvědčit o tom, že jeho agrese bude neúčinná a nesmyslná.

MOŽNÁ RIZIKA OHROŽENÍ

V současném období nelze vyloučit ve střední Evropě možná rizika ohrožení státu vyplývající z politických změn, ekonomických rozdílů a národnostních napětí. Tato rizika mohou vyústit do ohrožení obyvatel, bezpečnosti a suverenity státu. Podle charakteru je můžeme členit na **vojenská a nevojenská** a území naší republiky se tak může stát válčištěm v případě vzniku:

Globálního konfliktu, kdy území státu bude vtaženo do konfliktu mezi velmocemi a ke střetnému sražení vojsk velmocí na našem území, bude se jednat o konflikt vysoké intenzity s možností použití jaderných zbraní. **Předpoklad vzniku globálního válečného konfliktu je z hlediska současné vojensko-politické situace a vývoje málo pravděpodobný.**

Armáda se zúčastní války, kterou nebude schopna rozhodujícím způsobem ovlivnit, ani jí zabránit. Pro řešení obrany je tato varianta nejméně příznivá a její výsledek je obtížně předvídatelný, pravděpodobně však katastrofický. Armáda, která prochází reorganizací, v souladu se zámyslem použití zahájí boj se vzdušným a pozemním protivníkem a povede obranou operaci. Na celistvou a plošnou obranu státu však nebude mít dostatek sil a prostředků, nedokonale bude provádět obranu a ochranu významných objektů, prostorů a směrů, nebude moci poskytovat účinnou pomoc při likvidaci následků napadení. Tento úkol musí převzít a být připraveno částečně plnit mobilizované (povolané) vojsko na daném teritoriu. Pod pojmem mobilizované vojsko je nutné si připravit síly, které budou předurčeny v daném teritoriu pro jeho obranu, předvystrojeny a budou schopny v co nejkratší době, řádově několik desítek hodin plnit úkoly.

Lokálního nebo regionálního konfliktu, kdy může jít o konflikt střední intenzity s "absolutními cíli" potencionálního agresora, tzn. snahu o násilnou změnu politického systému s následnou vojenskou kontrolou, případně likvidace státu jako samostatného suverénního státu a nebo časově a prostorově omezený konflikt s dílčími cíli, jako vojenský způsob řešení dílčích územních, národnostních případně revanšistických a jiných požadavků. Pro vedení války s absolutními cíli disponuje ze sousedních států v současné době potřebnými silami pouze SRN.

Půjde-li o konflikt nízké úrovně s "omezenými cíli", je pravděpodobné, že po ovládnutí části území by došlo k utlumení vojenské činnosti a přechodu k nátlaku

a vynucování si původních a nebo i větších požadavků v souvislosti s celkovou situací uvnitř státu a mezinárodní odezvou.

V obou případech bude pozemní vojsko postupně uváděno do plné připravenosti, vyčleněné síly a prostředky zaujmou kryt státní hranice a umožní organizovaný přechod z mírového na válečný stav, operací a mobilizační rozvinování, zaujímání, budování a vedení obrany. Ne vždy budou mít dostatek sil zabránit protivníkovi v ovládnutí výhodných prostorů a objektů v hloubce území, zejména pak na vedlejším směru, důsledně využívat obranných čar, ženině-technických opatření, zabezpečit obranu a ochranu objektů zvláštní důležitosti, evakuaci obyvatel z ohrožených prostorů, zabezpečení pořádkové služby. Opět se naskytá možnost, aby tyto úkoly plnily teritoriální síly.

V případě nevojenského ohrožení mohou nastat krizové situace vnější i vnitřní při jejich řešení bude nezbytná spoluúčast širších ozbrojených sil (CO, policie, požární sbory, atd.). Mobilizované vojsko v daném regionu se může **vyjimečně** podílet na zesílení střežení státní hranice, na střežení prostorů a objektů zvláštní důležitosti, na regulační a pořádkové službě, na záchranných pracích a evakuaci osob.

ZKUŠENOSTI Z BUDOVÁNÍ TERITORIÁLNÍCH SIL V OSTATNÍCH ZEMÍCH

V ozbrojených silách většiny evropských demokratických států existují mimo armády ozbrojené síly budované na územním principu, které plní obdobné úkoly při obraně těchto států, i když jsou různě nazývané - teritoriální vojsko, síly, domobrana, garda atd.

Tyto teritoriální síly mají nezastupitelné místo v systému obrany každé země. Hlavní úkoly pro tyto síly jsou postaveny tak, aby mozaikovitě přispěly k funkčnímu systému obrany. Tyto úkoly jsou spojeny a úzce souvisí s úkoly, které plní polní vojska jako je např. zabezpečení komunikační zóny, příprava teritoria k obraně i ochraně a vedení bojové činnosti.

Teritoriální síly jsou zároveň obvykle schopny vzhledem ke své dislokaci po celém teritoriu, aktivně a v krátké době přispět k obraně území při vojenských ohroženích a vytvořit tak podmínky pro efektivní činnost polních sil. Zpravidla zahrnují **aktivní síly a mobilizované síly**.

Organizační struktura těchto sil je členěna územně a zpravidla odpovídá správnímu členění země. Jednotlivé stupně státní správy mají obvykle svůj štáb teritoriálních sil a jemu podřízené jednotky. Orgány státní správy se podílejí na organizaci, řízení a zabezpečení obrany a bezpečnosti na svém území tím, že mají přidělenou odpovědnost za určitý region, což jim umožňuje vytvářet a využívat útvary a jednotky podle místních potřeb s ohledem na zvláštnosti daného regionu.

Druh výzbroje je ovlivněn především předpokládanými úkoly. Jednotky předurčené k plnění bojových úkolů, jež jsou zpravidla mobilizovány mají výzbroj obdobnou jako polní síly, která není však nejmodernější, ale odpovídá soudobým požadavkům na obranu. Strážní a pořádkové jednotky mají zpravidla lehkou pěchotní výzbroj.

Vzhledem k tomu, že teritoriální vojsko v každé zemi plní specifické podmínky, lze velmi obtížně dát nějaký vzor pro výstavbu obdobných sil u nás.

VÝCHOZÍ PODMÍNKY PRO VZNIK NOVÉHO DRUHU POZEMNÍHO VOJSKA

Vzhledem k možnosti vedení útoku protivníkem na směrech, **vzrůstají nároky na relativní samostatnost jednotlivých bránicích se celků s přesně časově a prostorově vymezenými cíli.** Ničivé údery do celé hloubky území obránce spolu s možnými četnými vzdušnými výsadky a organizováním diverzních skupin prakticky **vyžadují obranyschopnost a vše co s ní souvisí na celém teritoriu státu.**

V soudobých podmínkách se jeví a nabízí jako velmi výhodná **obrana prostoru**, která představuje vedení obranné operace se silným protivníkem, kdy je cílem zabránit za každou cenu pronikání útočníka do hloubky území. Úsilí obránce je soustředěno na udržení zaujatých prostorů, ničení protivníka před soustavou bránicích se vojsk v dotyku i těch, které se do sestavy vklínily. S využitím všech sil a prostředků jsou ničeny především obrněné cíle a palebné prostředky nepřítele tak, aby byl zastaven jeho postup. Tak se vytváří výhodné podmínky pro ničení úderného uskupení.

Při vedení obrany prostoru převažuje vedení obranné činnosti (obrana rajónů, čar, prostorů a pásem). Využívá se ochranných vlastností terénu, včasnými připravenými palbami a zátarasy všeho druhu. Připravený systém paleb, znalost terénu a ochrana ženijně vybudovaných postavení zvyšují možnost menšími silami zastavit i mnohonásobně silnějšího útočníka.

Větší hloubka obrany vyžaduje vyčlenit více sil a prostředků v operační hloubce obrany a v hloubce sestavy, **dokonalé využití znalostí obranných a ochranných vlastností terénu, provedení ženijních opatření a připravenost systému paleb.** Palebné a úderné prostředky musí být schopné ničit i druhé sledy a zálohy útočníka. **Osnovou obrany prostoru je obrana klíčových rajónů a prostorů (čar), jejichž udržení má rozhodující význam pro soudržnost obrany, obrana a ochrana důležitých prostorů, objektů, majetku a hodnot obyvatel.** Takto pojatá obrana prostoru musí odpovídat reálným ohrožením a rizikům, změnám v jejich důležitosti, vzniku nových netradičních ohrožení a rizik, dané ekonomické situací a zabezpečovat z vojenského hlediska věrohodnou obranu, ke které bude mít obyvatelstvo důvěru.

Při posouzení plnění obranných úkolů pozemním vojskem lze konstatovat, že **pozemní vojsko plní významnou úlohu při obranně státu, je určeno k odrážení pozemního útoku agresora, k rozdrčení sil, které pronikly na území státu a k obnovení územní celistvosti.** Při nevojenském ohrožení může být s ostatními druhy ozbrojených sil použito k likvidaci následků vážných přírodních, ekologických a technologických katastrof. Na základě této charakteristiky mezi hlavní úkoly pozemního vojska patří:

1. V období bezprostředního ohrožení státu potencionálními silami, demonstrací připravenosti a odhodláním bránit suverenitu státu (odstrašováním) odradit protivníka od agrese.

Plnění tohoto úkolu je determinováno:

- * Ekonomickými možnostmi státu.
- * Lidským potenciálem.
- * Současným stavem armády, především z hlediska vojenské výzbroje a techniky.
- * Strategicko-operačními zásadami použití armády.

Při plnění tohoto úkolu je nutné mimořádnou pozornost věnovat strategickému zpravodajství s cílem vyloučit moment překvapení za strany agresora, protože jeho kvalita a věrohodnost informací může zásadním způsobem přispět k zabezpečení suverenity státu při minimálním rozsahu obranného systému. Zpracovat program legislativního zabezpečení všech problémových oblastí komplexního systému obrany a dát tomuto systému "**všenárodní charakter**", aby se změnil částečně netečný postoj veřejnosti k vlastní armádě a branné politice, což negativně ovlivňuje obranyschopnost státu a proces transformace armády. Vytvořit podmínky, aby **armáda byla moderní armádou, připravena kdykoliv se postavit na odpor možnému agresorovi.**

2. V případě napadení v součinnosti s ostatními druhy ozbrojených sil odrazit agresi protivníka, a to z kteréhokoliv směru.

Vzhledem k tomu, že neznáme konkrétního protivníka a k možnosti vedení útoku agresora na směrech, vzrůstají nároky na **relativní samostatnost jednotlivých bránících se celků**. Bylo ukázáno, že protivník bude využívat diverzní činnost proti důležitým objektům na celém území státu. To vyžaduje obranyschopnost a vše co s ní souvisí na celém teritoriu státu. V současné době stávající svazky jsou schopny pouze vést boj s útočníkem na hlavním směru před předním okrajem a na hlavním pásmu obrany s cílem způsobit mu maximální ztráty a zastavit jeho postup v samém počátku operace. Jako jeden z rozhodujících momentů v této fázi se jeví **včasné zaujetí obrany, předstunutých postavení, znalost terénu, dovedné využití ženijně technických zátarasů. Připravenost částí sil k provedení manévru na přehrazení směru a k zaujetí obrany výhodných prostorů a objektů.**

Šířka jednotlivých operačních zón (200 i více km), operačních směrů (30 - 70 km) a zejména možnost pronikání protivníka na dalších směrech povede k **disproporcii mezi počtem požadovaných sil a prostředků a reálnými možnostmi.**

Stávající motorizované, mechanizované a tankové svazky jsou schopny tyto úkoly plnit až po mobilizačním doplnění za 10 až 15 dní.

Zde se jeví jako velmi výhodné využít momentu **včasnosti** zaujetí příkrytí státní hranice, **znalostí** terénu a ochrany a obrany důležitých prostorů a objektů, aby tyto úkoly plnily **mobilizované jednotky v daném regionu a v co nejkratší době.**

3. Při proniknutí protivníka na území státu, ničit jej aktivně vedenou obranou a rozhodnými protiúderem, obnovit státní hranici a udržet tak suverenitu a celistvost státu.

Podstata plnění tohoto úkolu spočívá v soustředění úsilí do úporného držení zaujatých prostorů, pásem, postavení, ve včasném a smělém manévru silami a prostředky, palbou a zátarasy na ohrožené směry s cílem nedovolit agresorovi pronikat do hloubky území, oslabit jeho útočný potenciál a na výhodných čarách jej zastavit. Dovedné využívání prostorů a ochranných vlastností terénu, vedení obrany ohniskovým způsobem, obrana klíčových prostorů a objektů s možností manévru a rychlého soustředění sil a prostředků na vybraných směrech vyžaduje mít **samostatné taktické jednotky** (zřejmě o síle zesíleného praporu), **schopné autonomně a dlouhodobě bránit klíčové prostory a objekty na kterých závisí soudržnost obrany.**

ZDŮVODNĚNÍ OBJEKTIVNÍ POTŘEBY VYTVOŘENÍ TERITORIÁLNÍHO VOJSKA

Z toho co bylo uvedeno v předešlé části vyplývá rozpor mezi potřebou rychlého operačního rozvinutí vojsk k překrytí státní hranice na jakémkoliv úseku, a nutností bránit územní celistvost se stále zmenšující se armádou.

Protože zatím neexistuje celoevropský bezpečnostní systém, musí naše republika zabezpečit obranu vlastními silami a bez cizí pomoci. Řešení se naskytá v mobilizačním vytvoření vojska v rámci pozemních sil, které by napomohlo všechny výše uvedené rozpory na daném teritoriu vyřešit. Nejschůdnější cestou bude pravděpodobně vytvoření nového druhu pozemního vojska, které by řešilo včas problémy celoplošnosti obrany, zabezpečení manévru a přeskupení vojsk na ohrožený směr i všeobecnosti obrany a ochrany objektů.

Tento úkol by na sebe mohlo vzít teritoriální vojsko, které by bylo budováno na územním principu a které by se rozvíjelo jen v případě války.

Reálné řešení problematiky teritoriálního vojska vyžaduje zabývat se především takovými činiteli, které ovlivňují, nebo mohou ovlivnit a zajistit efektivnost obrany našeho státu.

Mezi tyto rozhodující činitele náleží:

1. Probíhající reorganizace.
2. Vedení bojové činnosti.
3. Stav vyzbrojení a všestranné zabezpečení.

1. **Probíhající reorganizace** v armádě, zejména u pozemního vojska, představuje především plánované, radikální snižování jejího počtu. Postupný přechod k poloprofesionální armádě naznačuje, že tak jak v stanovených časových etapách se počty stávajících svazků budou snižovat, celou řadu úkolů nebude možné plnit stálými jednotkami. Bude nutné hledat náhradu v teritoriálním vojsku pro plnění vedlejších nebo méně důležitých úkolů, čímž zákonitě poroste jeho úloha a místo v celkovém systému strategie obrany státu.

Místo a úloha teritoriálního vojska poroste také proto, že samotná profesionalizace stálé armády bude spočívat v prvé řadě v profesionalizaci rozhodujících funkcí v bojových jednotkách, které jsou pro ničení protivníka určující a minimálně nezbytného počtu profesionálů k zabezpečení jejich dokonalé funkčnosti. V současné době nadešla doba zásadního přehodnocení celé sféry materiálního zabezpečení vojsk v souvislosti s obrannou doktrínou státu, což

v praxi bude znamenat, že část úkolů týlového a technického zabezpečení převezme teritoriální vojsko.

2. Úderné prostředky protivníka mohou působit do velké hloubky a využít jejich účinků vytváří podmínky pro stírání rozdílu mezi frontou a zápolím. Z toho důvodu je třeba připravit a organizovat obranu po celém území státu již v míru. Její aktivace a realizace bude záviset na činnosti protivníka. V různých částech území se bude lišit intenzitou a také dobou **vedení bojové činnosti**. Z těchto skutečností vyplývá požadavek **být neustále schopni bránit kterýkoliv prostor na území státu**. Tento úkol může bez větších obtíží plnit teritoriální vojsko. Je naprosto přirozené a žádoucí využít je k obraně těch regionů, na němž se formují. Brání to, co je jim důvěrně známé a hodnoty, které sami vytvářeli. Nasazení sil teritoriálního vojska k obraně jim určených prostorů je velmi výhodné zejména z důvodů dokonalé znalosti daného prostoru, což při boji s útočícím agresorem je jedna ze silných stránek obrany. Ve spojení s dalšími pomáhá postupně snižovat převahu agresora a vytváří podmínky pro získání iniciativy, zastavení jeho postupu a pro přechod vlastních sil z obrany do útoku.

3. Rozhodujícím činitelem, který bude ovlivňovat bojovou sílu teritoriálního vojska je jeho výzbroj. Při rozhodování o ní je třeba vycházet z podlimitních počtů naší armády a vybrané bojové techniky, kterou nelze zařadit do jednotek vojsk stojících již v míru. Z hlediska potřeb obrany se bude jednat především o protiletadlové prostředky, protitankové zbraně, minomety, případně granátomety - všechno s ráží menší než 100 mm, které budou určeny pro bezprostřední obranu bráněných prostorů a objektů.

Státuprávní uspořádání, ekonomická situace státu a pravděpodobně další omezování výdajů na ozbrojené síly budou zřejmě určující tendencí výstavby teritoriálního vojska v nejbližších letech. **Z požadavků na teritoriální vojsko vyplývá, že musí být součástí pozemního vojska, která se včas mobilizačně rozvine v daném teritoriu a bude se podle svého předurčení a výzbroje podílet na účinné obraně teritoria, ochraně a obraně objektů zvláštní důležitosti.** Vybavení těchto vojsk musí odpovídat soudobým požadavkům a jejich významu při obraně státu a je vhodné jej nazývat v našich podmínkách **vojskem územní obrany**.

ZÁKLADNÍ POŽADAVKY NA VÝSTAVBU VOJSKA ÚZEMNÍ OBRANY

Při stanovování požadavků na výstavbu vojska územní obrany (VÚO) je žádoucí ovlivnit budoucí podobu armády, její organizaci, dislokaci a modernizaci její výzbroje.

Při výstavbě vojska územní obrany je žádoucí vycházet z těchto požadavků:

Respektování závěrů mezinárodních dohod o stavu výzbroje v naší armádě, což znamená efektivní začlenění techniky do VÚO, která při provádění reorganizaci v současné době je nadpočetná a která z hlediska obrany zvýší bojové možnosti VÚO.

● **Připravenost a odhodlanost lidského potenciálu k obraně**, jenž rozhodujícím způsobem ovlivní systém obrany a dává mu existenční smysl. Zde musí sehrát rozhodující úlohu nová jasná branná politika státu, která posílí občanskou identifikaci se státní suverenitou. Současné chladné a netečné postoje většiny naší společnosti k dění v armádě a branné politice negativně ovlivňují obranyschopnost státu, proces profesionalizace a transformace v naší armádě.

● **Teritoriální doplňování** předpokládá použití vojsko územní obrany výhradně k obraně prostoru, ve kterém se formuje, který dokonale zná a kde budou bránit vlastní vytvořené hodnoty a domovy.

● **Výběrové uvádění do připravenosti** předpokládá, že do jednotek vojska územní obrany budou zařazováni vojáci z místa bydliště, kteří budou již předvystrojeni a budou připraveni plnit úkol v co nejkratší době.

● **Úměrnost výzbroje stanoveným úkolům**. Charakter použití ovlivní druh výzbroje. Jinou výzbroj budou mít jednotky, které budou plnit úkoly obrany v přikrytí státní hranice a jinou jednotky ve vnitrozemí, které budou plnit úkoly střežení a ochrany. Při realizaci tohoto požadavku je nutné mít na zřeteli, že tyto jednotky budou bojovat proti protivníkovi, který je vyzbrojen moderní technikou s účinnými palebnými prostředky. Hlavní důraz je nutné položit na dostatečnou protitankovou a protiletadlovou obranu. Kromě toho tyto jednotky vyzbrojit všemi stávajícími a vyvíjejícími druhy zatarasovací techniky, minového materiálu s širokým spektrem účinků a způsobů iniciace. Pro naši společnost je ekonomicky výhodnější některé úkoly obrany přenést na teritoriální vojsko, které bude mobilizačně vytvářeno, než udržovat zvýšené počty u stálých svazků.

● **Samostatnost a iniciativa** při plnění úkolů vyplývá z toho, že vojáci budou z daného prostoru, budou znát úkol a bránit svoje domovy a blízké. Velitelé všech stupňů musí být schopni řešit iniciativně a samostatně dynamické situace ve svém prostoru nasazení (objektu), ale také úkoly, které se mohou lišit od tradičních bojových úkolů ale vždy v souladu se zámyslem nadřízeného.

● **Přísná účelovost výcviku v malých jednotkách** představuje výcvik provádět formou krátkodobých stmelovacích cvičení praktickou formou, úzce jej specializovat a organizovat po organických jednotkách v terénu nebo prostoru pravděpodobného nasazení (pokud to bude možné) s využitím posádkových UVZ. Při výcviku dbát na úzkou součinnost se stálými jednotkami.

● **Jednoduchost organizační a řídicí struktury a jasná podřízenost**. Organizační struktura vojska územní obrany zabezpečit jejich samostatnost, možnost povolávat jen nezbytnou část v daném regionu, musí být podřízena zájmu

operačního plánu a v rámci něho realizovat obranu a ochranu vybraných objektů, zajistit manévruschopnost uskupení pozemního vojska a všestranné zabezpečení vojsk.

PŘEDPOKLÁDANÉ ÚKOLY NOVĚ TVOŘÍCÍHO SE VOJSKA ÚZEMNÍ OBRANY

Úkoly nově tvořícího se vojska územní obrany se musí vytvářet v kontinuitě s plánovanými úkoly, reorganizačními změnami, transformací armády a vycházet z reálných potřeb a ekonomických možností státu.

Úloha vojska územní obrany v systému obrany státu:

1. V době mimořádných opatření.

2. Za branné pohotovosti státu.

1. Pod pojmem "**mimořádná opatření**" je třeba chápat taková opatření a situace, kdy státu nehrozí bezprostřední vojenské ohrožení. Půjde vždy o situace, ve kterých zákon neumožňuje, nebo není účelné ani únosné použití jednotek polního vojska, ale o situace, které se běžně vymykají z běžné činnosti ostatních ozbrojených sborů státu, jako jsou např. likvidace rozsáhlých přírodních, ekologických a jiných katastrof na příslušném teritoriu, udržení pořádku a ochrana majetku i státu.

Krytí státní hranice před kontrolou se vymykající rozsáhlé migraci osob, či jiné činnosti, ohrožující zájmy státu a jeho zákony.

Činnost jednotek a útvarů VÚO musí být v souladu se zákonem a časově ohraničena na nejmenší možnou míru.

Použití vojska územní obrany v těchto případech v době míru bude **vyjíméčné**.

2. Za "**branné pohotovosti státu**" hlavním úkolem VÚO bude:

Obrana a ochrana důležitých vojenských, průmyslových objektů a komunikací proti záškodnické a diverzní činnosti.

Za důležité vojenské objekty je nutné považovat stálá VS, objekty integrované PVO, letiště, sklady, základny a zařízení, kasárna, která vojska opustí po odchodu do pole.

Za významné průmyslové objekty je nutné považovat takové objekty, které mají rozhodující význam pro obrannou ekonomiku nebo objekty, které by svým zničením ohrožovaly jak obyvatelstvo, tak i vojska.

Pod obranu a ochranu komunikací je třeba chápat obranu a ochranu komunikačních objektů na nich - mostů, tunelů, důležitých železničních uzlů atd.

Obranu a ochranu těchto objektů na teritoriu je nutné organizovat v závislosti na jejich počtu, velikosti a významu silami do samostatné strážní čety.

Vedení bojové činnosti by se uskutečňovalo v součinnosti s jednotkami, útvary a svazky pozemního vojska nebo samostatně, a to:

- Bojovou činnost VÚO vést s **cílem** zaujmout kryt státní hranice a zabezpečit tak mobilizační rozvinutí a stmelení vojsk.

- Zabezpečit obranu boků a těžko dostupných prostorů, obranu přístupu k důležitým administrativně-hospodářským a politickým aglomeracím.

- Provést likvidaci menších jednotek protivníka, TVV a diverzních skupin a jednotek, které se prolomily do hloubky.

K plnění těchto úkolů budou vytvořeny brigády, pluky a prapory VÚO.

Zabezpečení manévru ozbrojených sil na teritoriu.

Organizovat pořádkovou a regulační službu na daném teritoriu, zabezpečit obnovu poškozených komunikací a komunikačních objektů a podílet se na budování, obraně a ochraně přepravišť přes vodní překážky.

Ke splnění těchto úkolů budou vytvořeny integrované silniční pořádkové prapory (silpořpr), ženíjní silniční prapory (žsilpr).

Udržování součinnosti mezi vojenskými a civilními orgány a organizacemi.

Při naplňování součinnostních funkcí je nezbytné vycházet z toho, že obrana státu není úkolem pouze armády, ale musí se na ní podílet svými opatřeními a vyčleněnými silami i ostatní administrativní složky státní správy (okresní správy spojů, silnic, dopravy, zdravotnictví, opravářská zařízení atd.) Udržování součinnosti s nimi je nezbytností. Tato součinnost bude nabývat na významu v případě nutnosti evakuace obyvatelstva z ohrožených prostorů nebo bojových zón.

ZÁVĚR

Politický vývoj a změny, k nimž došlo a stále ještě dochází zejména ve střední Evropě, vyžadují nově koncipovat obrannou politiku, která musí být jako celek připravena plnit úkoly obrany suverenity a celistvosti.

Probíhající reorganizace v armádě zejména u pozemního vojska představuje radikální snižování jejího počtu. Úkoly obrany však narůstají, z toho důvodu je oprávněný požadavek nově koncipovat vojsko územní obrany na principu územního řízení.

Podle svého předurčení, charakteru a výzbroje je vojsko územní obrany novou součástí pozemního vojska, které je předurčeno k plnění bojových a dalších úkolů ve svém teritoriu je schopno s nízkými náklady zabezpečit efektivní plošnou a trvalou obranu svěřeného teritoria a čelit tak možným ohrožením a rizikům. Vzhledem k tomu musí odpovídat také jeho vyzbrojení a vybavení.

Vojsko územní obrany bude vytvářeno především mobilizačním způsobem, budou je tvořit síly pro vedení bojové činnosti, strážní službu a všestranné zabezpečení a také další odborné činnosti v hloubce bojových sestav vojsk. Z hlediska efektivnosti plnění úkolů se jeví účelné, aby velení všem vojskům na daném teritoriu bylo prováděno integrovaně vojenským velitelstvím.

Z uvedeného vyplývá, že v současné době, která je poznamenána nepříznivou ekonomickou situací státu a pravděpodobně dalším omezováním výdajů na armádu je nutné vytvořit v celkovém systému strategie obrany státu vojsko územní obrany na principu územního řízení, které musí být schopno plnit některé úkoly za stálé jednotky naší armády.

Seznam použité literatury:

- **Pezl Karel:** Úloha ČSA v komplexní strategii obrany ČSFR. FMO-GŠ/HOS-OS, Praha 1991.
- **Kolektiv:** Zpráva o zhodnocení stavu operačních a bojových možností vlastních vojsk a vymezení dílčích problémů v otázkách přípravy a vedení operací, výzkumná zpráva k řešení úkolu Zásady operačního umění ozbrojených sil ČSFR, IVOU.

Plukovník doc. Ing. Václav Marýš, CSc.

NA CESTU NOVÉ ČESKÉ ARMÁDY

Již jen prostý výčet problémů, které musejí konstituující se Česká republika a její rodící se armáda v zájmu prosperující, dostatečně zabezpečené společnosti vyřešit, je velmi výmluvný.

Porážka Varšavské smlouvy a její úplný rozpad snížily sice riziko hrozby globální raketojaderné války, zvýšily však možnou četnost výskytu jiných, ve všech základních atributech velmi neurčitých konfliktů značitelných dle svého rozsahu jako "regionální" a své technologie jako "konvenční".

Příčina je zjevná. Zánik uměle udržované bipolární rovnováhy a stability vede k nezadržitelnému (neřízenému) rozpadu poražených a přechodu do stavu nové samovolné a labilní rovnováhy multipolární. Ta se však opět stejně nezadržitelně začne integrovat na nových základech do nové kvality o stále menším počtu pólů o vyšším potenciálu, ale i antagonismu.

Nový, nestabilní svět je, ale i stále více bude, stavěn před nové rovnice o počtu neznámých úměrných polaritě jak co do mnohosti pólů, tak i jejich individuální potenci.

Permanentní úspěšné řešení těchto rovnic je úkolem bezpečnostní politiky každého státu.

Chápeme-li proto bezpečnostní politiku státu v nejobecnějším pohledu jako souhrn opatření kodifikujících odpovědnost státu za realizaci a udržování podmínek, které umožní nejúčinnější (optimální) rozvoj obecné, sociální prosperity společnosti, musíme předpokládat, že bude jako první dostatečně vyhodnocován vztah mezi:

- **obecnou zahraniční politikou** definovanou jako zdroj integrované "agresivity" státu a jeho politických i ekonomických institucí vůči okolí,

- **vnější bezpečnostní politikou** definovanou jako schopnost důsledky dané "agresivity" paralyzovat,

- **bezpečnostní politikou vnitřní** definovanou jako míra stability a akční jednoty státu i společnosti ve vztahu k aktivitám předchozím.

Dokážeme-li chápat jak obecnou zahraniční politiku, tak i vnitřní bezpečnostní politiku vstupně jako parametr, teprve potom můžeme vymezit problémový prostor pro analýzu bezpečnosti vnější, tj. vymezíme prostor pro předurčení odpovídající (požadované) podoby armády. Ta pak, chce-li najít své nové místo a úlohu v novém státě a společnosti a spolu s nimi v jejich okolí, musí:

① Rozpoznat své deformace odkryté zánikem globální strategie Varšavské smlouvy předepisující zcela jednoznačně úlohu, prostředky i způsoby jejich použití vždy jen ve zcela determinovaných dimenzích bez ohledu na dílčí členské zájmy, možnosti, prostor i čas.

Viděno očima členů, šlo dle dosaženého výsledku o nejdražší, nikoli však neúčinnější stupeň "kolektivní" bezpečnosti zaplacené totální ztrátou nezávislosti, státní svérápnosti a ekonomickou intolerancí, a nakonec i globální porážkou. Přitom nově vzniklý (osvobozený) stát přešel do stejné riskantní a nežádoucí situace bezpečnostního vakua, tj. vyřešil svou nepřijatelnou situaci jen podmíněně a z pouhé poloviny.

② Definovat nový výchozí stav ohrožení chápáný jako dynamický, v čase i prostoru proměnný, v podmínkách bezpečnostního vakua vždy rozměrově absolutní atribut úzce závislý na vývoji státnosti, vnitřní stabilitě státu, jeho hospodářské situaci, její orientaci, provázanosti a dynamice jejího rozvoje.

③ Rozpoznat prakticky stejně se projevující deformace vznikající jako důsledek dělení armády pro rozpadu federace, tj. dělení nerespektující žádné ze zřetelných kritérií orientujících vznikající stav ve prospěch nové požadované bezpečnosti.

④ Rozpoznat zděděný komplexně chápáný, velmi neutěšený stav projevující se:

● závažnou intelektuální i morální degradaci velitelského (operačně štábního) myšlení a z něj vyplývající zánikající, až ztracené, role velitelů a vojensko-vědeckých "operačních" kádřů dobrovolně vyklízejících po více jak dvě desetiletí svá místa nejen pracovníkům politickým, ale posléze i obecně technickým (v důsledku toho se čs. vojenská věda postupně uzavřela nejen uvnitř státních hranic, ale až i za hranicemi resortu a katastrofálně zaostala, i když s odvoláním na počty udělovaných titulů a vědeckých hodností "vykazovala" pravý opak),

● tomuto stavu a prohlubující se ekonomické krizi státu odpovídajícím materiálně technickým zaostáváním bezkonceptní nesouměřitelnosti složek, typovou přebujelostí a stavovou nevyvážeností.

⑤ Poznat a respektovat existující novodobé způsoby vedení bojů a operací, jejich praktikované organizační uspořádání a řízení, a tomuto poznání důsledně přizpůsobit myšlení organizátorů operací i realizátorů bojů a podřídit těmto požadavkům i organizačně technický rozvoj.

⑥ Předurčit výchozí, opět neutěšený stav a možnosti rozvojových zdrojů a předurčit jejich dlouhodobý vývoj jako nevyhnutelnou podmínku cílevědomé přestavby a koncepčně zajištěného rozvoje.

V konečné podobě musí tato komplexní analýza vyústit v dostatečně exaktní vymezení obou základních hodnot "disponibilních potenciálů", tj. trvale dosažitelné minimalizované výše "mírových" provozních rezerv a krátkodobě maximalizované obranné integrované výkonnosti armády, státu i společnosti pro případ neodvrácené války vybrané z existujícího spektra možných konfliktů jako etalon, ke kterému budou jak obsahové, tak časové úvahy vztahovány. Již jen prostá představa dovolí rozpoznat, jak závažný úkol výběr správného etalonu představuje. [Disponibilní válečný potenciál je nejvyšší možný souhrn vojenských i občanských, lidských, morálních, organizačních i materiálně technických (ekonomických) hodnot aktivovatelných ve prospěch žádaného řešení vznikajícího válečného konfliktu. Jeho neúspěšné vyčerpání má za následek totální porážku. Mírový vojenský potenciál je minimalizovaná hodnota potenciálu válečného zajišťující cílevědomý nutný provoz, výcvik a rozvoj armády v mezidobí mezi možnými konflikty.]

Současně s tím musí analýza umět definovat i příslušné **přechodové charakteristiky** (tj. souhrn vybraných kritériálních stavů vymezujících dobu přechodu mírového potenciálu na potenciál válečný; včasné rozhodnutí o zahájení přechodu je projevem nejvyšší zpravodajské profesionality systému) těchto potenciálů jako projev nejvyšší profesionality v oblasti myšlení, zajištěného fungování státního organismu a zajištěné součinnosti mezi vojenskou a nevojenskou sférou.

Cílem bezpečnostní politiky je vytvoření a udržování takových podmínek, kdy reálné ohrožení a jeho důsledky je možné vždy paralyzovat. Každé "válečné ohrožení" představuje hrozící vznik škody o určitém obsahu, rozsahu a pravděpodobnosti jejího vzniku rozdělitelné na přímou část škody vzniklou fyzickou likvidací bezpečnostních zábran (obránných opatření) a část následnou, vyplývající z nových podmínek nastolených agresorem v případech, kdy agrese bude úspěšná.

Pro posouzení tohoto stochastického jevu je významné, že:

- následná část škody je zpravidla vždy vyšší a rozhodující,
- její rozsah i význam exponenciálně roste s rozsahem konfliktu,
- **její realizace je však vždy podmíněna úspěchem agrese.**

Z funkční logiky agrese vyplývá, že charakter a rozsah ohrožení bude určovat agresor se zřetelem na rentabilitu agrese určenou poměrem jím očekávaných zisků a ztrát.

Je stejně logické, že i bezpečnostní politika (obránce) chce-li mít úspěch by měla disponovat takovými silami, které úspěšnou agresi nedopustí ani v případě reálného možného nejsilnějšího agresora.

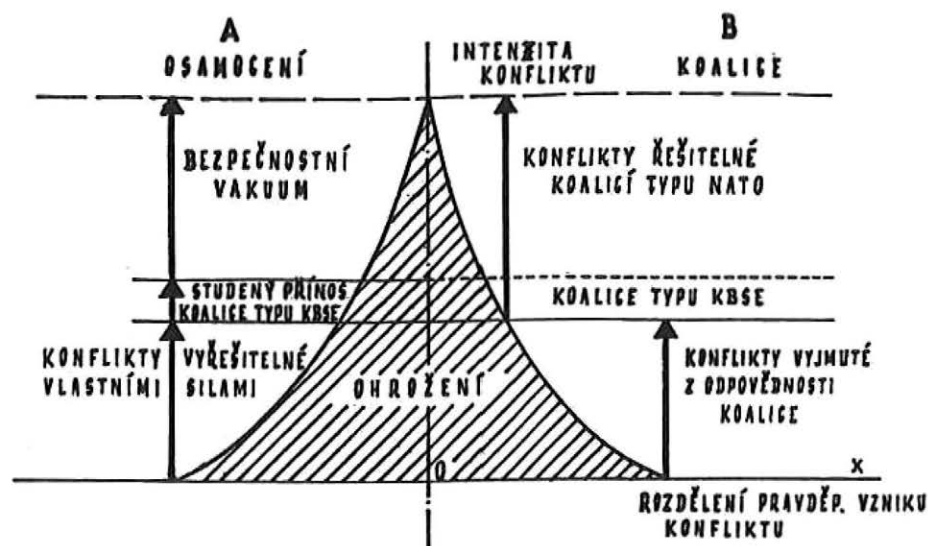
Tím však je předurčena nejen nutná výkonnost k tomu potřebných ozbrojených sil, ale i náklady potřebné k jejich vzniku a provozování.

Splnění tohoto požadavku může každý stát usilovat dvěma způsoby, a to:

- v osamocení za plné vlastní náklady,
- společně s jinými za sdružené náklady v rámci koalice.

Je snadno prokazatelné, že malý ekonomicky slabý stát žijící na zvláště exponovaném místě, stejně světově exponovaného regionu, má jedinou možnost, tj. zajistit svou "obranou dostatečnost" a její "ekonomickou dosažitelnost" jen cestou členství v nadnárodních ozbrojených silách disponujících zcela určitou "latentní" výkonností (disponibilním válečným potenciálem) včetně nutné zastrašující jaderné výbavy a sdružené ekonomické potence jako účinných prostředků na poli prevence. (Na tomto místě je nutné zdůraznit, že každé možné řešení orientované směrem k pluralitnímu a demokratickému západnímu světu by mělo být úspěšnější a v důsledku toho i levnější než zaniklé, neúspěšné řešení totalitní. Dále je nutné pochopit, že tyto úvahy strategické úrovně vycházejí z úměrně dlouhých - vždy víceletých - časových konstant, i z představy postupné, opět víceleté realizace. Nepředpokládají tedy "skokový přechod" z "bezpečnostního vakua a osamocení" kandidátů členství do plného členství do NATO, neboť i tato organizace se bude nepochybně měnit.)

Vyjdeme-li z historii prověřeného axiomu, že ani nejsilnější stát nemůže být současně plně bezpečný i zcela nezávislý, neboť i agresor má možnost se sdružovat, je nutné za dosažitelné optimum považovat stav, kdy z odpovědnosti koalice jsou vyjmuty všechny "horké" konflikty, které může daný člen koalice řešit vlastními silami (vlastní armádou) - viz obr. 1.

Obr. 1

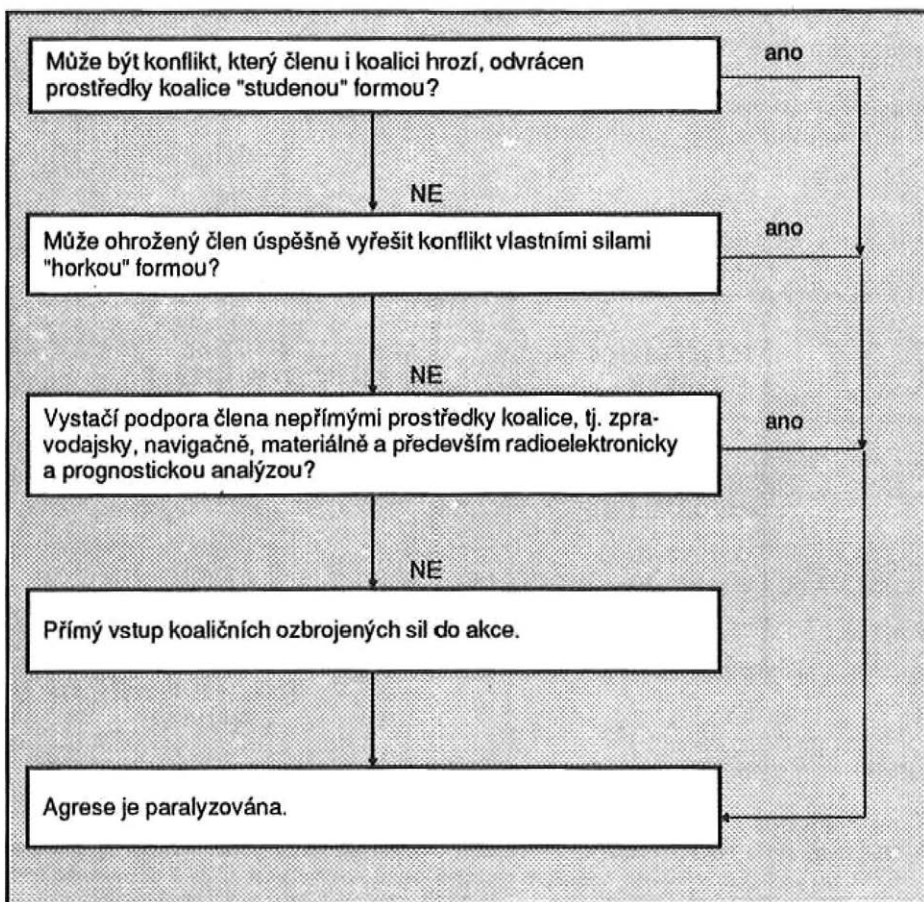
VYSVĚTLENÍ

- Koalice typu NATO disponuje konkrétní dostačující strategickooperační výkonností s nutnou jadernou výbavou, vysokým ekonomickým potenciálem i vůlí a schopností tyto hodnoty použít.

- **Koalice typu KBSE** postrádá konkrétní ozbrojené síly nad rámec možností člena, disponuje však vysokým ekonomickým potenciálem i vůlí ho využít.
- **Osamocený malý stát** disponuje pouze vlastní ekonomicky dosažitelnou strategickooperační výkonností, nevýznamným potenciálem ekonomickým a podmíněnou vůlí tento souhrnný potenciál aktivně použít.

To nás proto plně zavazuje hledat a najít takovou armádu, která dosáhne maximální výkonnosti za limitní, nejvýše vydělitelné náklady neohrožující prioritní obecnou prosperitu státu. (Není bez zajímavosti, že o řešení této úlohy se pokouší i autor Robejšek ve své knize Obrana bez armády, neboť i on jistou armádu navrhuje. Vadou je, že není schopen prokázat, že právě jeho návrh je oním optimálním řešením armády o maximální výkonnosti docílitelné za dané limitující náklady. Je vždy totiž nutně mít na zřeteli, že **nejdražší je vždy ta armáda, která svou válku prohraje.**)

Filozofie tohoto pojetí bezpečnosti je založena na algoritmu, který je znázorněn na **obr. 2.**

Obr. 2

Základním úkolem nové armády České republiky (AČR), její přestavby i výstavby, je tedy nalézt takové její složení a připravit ji pro takové způsoby použití, které vykáží za vydělitelné postupně narůstající prostředky v každém časovém okamžiku přestavbového intervalu:

- nejvyšší strategickooperační výkonnost a
- průběžnou začlenitelnost do vyšších koaličních struktur.

Není pochyb, že jde o mimořádně náročný prognostický úkol z oblasti dynamické strukturální analýzy v současné době v armádě, se zřetelem na intelektuální, ale ještě více morální úroveň vojenskovědeckých pracovníků operačního zaměření, prakticky neřešitelný.

Složitý nástup na tuto cestu vyžaduje velmi náročný výběr vedoucích pracovníků, zcela netradiční způsob myšlení, vysokou koncepčnost vybraných úkolů a technik jejich řešení i zcela netradiční individuální výběr řešitelských kolektivů, tvořených "na míru" k řešeným úkolům. Není pochyb, že současní vedoucí pracovníci vojenskovědeckých pracovišť strategickooperačního zaměření ve své většině těmto požadavkům nevyhovují.

Závěrem mohu konstatovat, že řešení probíhající přestavby a výstavby nové Armády České republiky vyžaduje:

▲ organizačně oddělit exekutivní pracoviště řešící krátkodobé operativní úkoly od vojenskovědeckých pracovišť badatelského předurčení,

▲ vojenskovědeckým pracovištěm vytvořit podmínky odpovídající závažnosti a náročnosti řešených úkolů,

▲ výchozí struktura vojenskovědeckých pracovišť musí být podřízena systémovému členění ozbrojených sil v zájmu zvýraznění i využití výhod specializace (nová armáda musí opustit princip vševojskové organizace a přejít na princip funkčních systémů, tj. systém letectva a PVOS, systém pozemních polních a teritoriálních vojsk a systém materiálně technického zabezpečení; každý ze systémů musí být v zájmu své funkce rozdělen na centralizovanou část "organizace činnosti" a decentralizovanou část "realizace činnosti"),

▲ za krajně náročný vstupní úkol považovat obsahovou a metodickou promyšlenost (koncepčnost) řešených úkolů a jejich personální i materiálně technické zabezpečení,

▲ výběr vedoucích pracovníků podmínit předložením zdůvodněných projektů jak předchozí požadavek splnit (rozpoznat připravenost i motivaci vybíraného vedoucího pracovníka je prvořadým úkolem konkursních komisí, v jejichž rukou tak spočívá podstatná míra odpovědnosti za úspěch přestavby a výstavby armády v celku; vědecká pracoviště se nesmí stát sinekurami zjištěných nebo méně schopných uchazečů).

Je zcela zdůvodněný předpoklad, že přestavba i výstavba nové AČR bude natolik úspěšná, nakolik úspěšná bude nová vojenskoteoretická fronta, které je dnes více než kdy jindy třeba popřát, aby našla cestu jak ctít a naplnit charakte-

ristiku úspěšného začínajícího badatele "ordinovanou" nositelem Nobelovy ceny za výzkum v oblasti rakoviny Dr. D. Burkitem: **"Přístup k problému je důležitější než schopnost, motivace je důležitější než metody, charakter je důležitější než chytrost, a srdce - to musí hrát ve vaší práci větší roli než hlava."**

Najdou-li se takto smýšlející a jednající lidé, vytvoří se i odpovídající kolektivy, které dané úkoly postupně splní.

Plukovník v zál. Ing. Evžen Hořava, CSc.

KVANTIFIKACE POJMU OBRANNÁ DOSTATEČNOST

Z uveřejněných úvah a rozborů vojenských teoretiků vyplývá, že cílevědomost, dynamika a v řadě případů i racionálnost dřívějších válečných konfliktů byly závažně omezeny mimo jiné:

- technickou úrovní prostředků vedení boje,
- nedostatečnou úrovní dostupné organizovanosti,
- nedosažitelností dostatečně operativní i kvalitní dlouhodobé prognostiky.

V současné době technický pokrok dává možnost nahradit kvantitu kvalitou; hrubou silou, nadbytečnou a neracionálnou ničením, zvláště jadernými zbraněmi, přesností ničení a dynamikou vedení bojové činnosti. Možnost včasného získání velkého množství informací, existence výkonných technických prostředků jejich přenosu, zpracování a zobrazení či rychlých metod vyhodnocování umožňuje věrohodnější předpovědi činnosti protivníka. Podstatným zkvalitněním velení je možné dosáhnout i vysokého stupně organizovanosti vlastní bojové činnosti.

A tak soudobé konflikty novou technologií vedení bojové činnosti (zvláště pak její "třetí dimenzi" a radioelektronickou válkou) a informační dostatečností nabývají charakteru vysoce cílevědomě jednajících soustav.

PROGNÓZOVÁNÍ PRŮBĚHU A VÝSLEDKU KONFLIKTU - VÁŽNÝ FAKTOR OVLIVŇUJÍCÍ VZNIK A PRŮBĚH KONFLIKTŮ

Zdánlivě vedlejším, ve skutečnosti však velmi závažným, důsledkem těchto změn je i značné "zprůhlednění" moderního boje. Připočteme-li k již uvedenému

dostatku aktuálních informací a existenci výkonných prostředků pro jejich zpracování i dostupnost účinných analytických a simulačních metod možného průběhu bojové činnosti vojsk, dojdeme k závěru, že lze za jistých podmínek hrozící konflikt vymežit a stanovit vztahy předurčující s přijatelnou pravděpodobností jeho řešení.

Můžeme tedy konstatovat, že dnes **existují potřebné podmínky pro krátkodobé i dlouhodobé prognózování průběhu "studených" a "horkých" konfliktů** různého rozsahu. Lze přijmout i takový závěr, že **schopnost prognózovat průběh a výsledky konfliktů se tím dokonce stává jedním z vážných faktorů umožňujících konfliktům předcházet nebo zabránovat jejich přechodu od studené k horké formě.**

K tomu, aby **prognózy** mohly plnit požadavky na ně kladené, musí být postaveny na zcela reálných základech. Tam, kde je to možné a nutné, **by měly vycházet z objektivního modelového řešení.**

Jedním z významných výchozích předpokladů objektivnosti tohoto řešení je **schopnost agresora i obránce definovat cíl agrese, zhodnotit její očekávaný výsledek a posoudit její rentabilitu.**

V několika výzkumných pracích plk. doc. Ing. Václava Maryšky, CSc., je jednak zdůvodněno, proč je třeba zdroje současných vojenských konfliktů vidět prioritně v ekonomických záležitostech a dále, že konečným cílem konfliktů je násilné přerozdělení především ekonomických zdrojů prosperity států, samozřejmě se ziskovým výsledkem pro agresora. Také se v nich dokazuje, že tyto skutečnosti jsou plně platné i pro ČR.

Vyplyvají z nich následující **dílčí závěry:**

- Vzhledem k tomu, že ČR důsledně odmítá násilí při řešení mezinárodních sporů, může vojenský konflikt rozpoutat jen agresor.

- Tento konflikt bude veden v rozsahu a podobě, jež vyplynou z ekonomických a dalších hodnot, které chce agresor získat a z našich vojenských protiopatření, jež musí překonat.

- Sumu hodnot, které chce agresor získat, nazveme "hodnotu cíle agrese - HCA". Ta může být různá, od zcela nepatrné až po celý ekonomický, vojenský a územní potenciál státu.

- Na uskutečnění tohoto programu musí agresor vynaložit určité "náklady agrese - NA", které mají řadu různých komponentů, z nichž nejvýznamnější jsou ztráty utrpěné našimi protiopatřeními.

Z těchto dílčích závěrů vyplývají pro obě bojující strany následující **základní závěry:**

* Pro agresora bude agrese rentabilní jen tehdy, bude-li platit, že "přínos uskutečněné agrese - PUA" bude větší než hodnota nákladů agrese, neboli když:

$$HCA > NA.$$

Pak musí platit, že:

$$PUA = HCA - NA > 0.$$

* Pro nás jako pro obránce pak vyplývá, že obrana je dostatečně zajištěna tehdy, platí-li, že:

$$HCA < NA, \text{ neboli } \text{že}$$

$$HCA - NA < 0.$$

V tomto případě můžeme tedy konstatovat, že náš vojenský potenciál dosáhl potřebné úrovně obranné dostatečnosti.

Poprvé u nás použil takového vyjádření úrovně obranné dostatečnosti plk. doc. Ing. Petr Tobiášek, CSc., ve výzkumné zprávě Analýza a rozvinutí obranné dostatečnosti (IVOU Brno, srpen 1991).

KVANTIFIKOVANÉ VYJÁDŘENÍ ÚROVNĚ OBRANNÉ DOSTATEČNOSTI

V dalším se pokusím velmi jednoduchým způsobem naznačit, že existuje poměrně reálná možnost ještě přesnějšího vyjádření uvedených základních závěrů. Že je tedy **možnost podrobnější kvantifikace výše popsané úrovně obranné dostatečnosti**, a to pomocí následujících hodnot charakterizujících konflikt a na základě vztahů mezi těmito hodnotami, předurčujících s určitou pravděpodobností rozsah i výsledek konfliktu.

■ **Hodnota cíle agrese HCA**, která je zpravidla tvořena třemi složkami:

- sumou hodnot vyplývajících ze získání a následného využívání ekonomického potenciálu obránce a jeho infrastruktury HCA_E (tato složka se ve většině případů podílí rozhodujícím způsobem na celkové výši HCA),

- vojensko-strategickou hodnotu vojenského potenciálu HCA_V , který získá agresor a může se jím posílit vůči okolí,

- vojensko-strategickou hodnotu území HCA_U , která vystupuje opět jako významný faktor vůči okolí.

Mezi složkami platí vztah:

$$HCA = HCA_E + HCA_V + HCA_U.$$

■ **Hodnota protiopatření obránce**, která na agresora dopadne, nebo která musí překonat, aby dosáhl cíle agrese. Tuto hodnotu je možné vyjádřit hodnotou ztrát agresora - **ZA**, které utrpí bojovou činností obránce (případně i spojenců obránce):

- především jeho ekonomika na vlastním území ZA_E ,

- dále jeho ozbrojené síly při boji se silami obránce ZA_V .

I zde platí vztah:

$$ZA = ZA_E + ZA_V.$$

■ **Hodnota vojenské (bojové) síly agresora HVSA a obránce HVSB**, kterou jsou ochotni a schopni v konfliktu aktivovat. Jejich hodnoty jsou zpravidla úměrné

hodnotě cíle agrese. Hodnota vojenské síly se zatím nejčastěji vyjadřuje před zahájením konfliktu (operace), nebo ve zvoleném čase "t", a to značně nepřesným ukazatelem **hodnot vojenských potenciálů** HVSA_p a HVSB_p, které jsou ovšem relativně jednoduché, neboť jsou v podstatě určeny jen množstvím sil a prostředků které chce nebo může zasadit bojující strana do konfliktu nebo které může v určitý čas t v konfliktu použít.

Lépe vystihuje hodnotu vojenské síly bojujících stran ukazatel **výkonnost vojenského systému** (výkonnost vojsk) HVSA_v a HVSB_v, který již zachycuje určitou možnou tendenci vývoje a více se v něm odráží faktor kvality a času. Je totiž závislý nejenom na množství sil, prostředků a jejich druhu, tvořící podsystémy, ale i na jejich palebné síle a možnostech manévru (na vyšších stupních velení pak ve větší míře závisí i na ochraně vojsk, velení a dalších druzích zabezpečení). Palebnou sílu lze velmi obecně charakterizovat jako množství vojenské ničivé práce (vyjádřené hodnotou zničených cílů) vykonané podsystémy za jednotku času.

Poměr vojenských sil použitých v konfliktu má vliv na jeho rozmach, průběh v čase a tím i velikost ztrát bojujících stran. Tento poměr se určuje pro rozhodující podsystémy bojujících stran, přičemž lze tyto podsystémy navzájem srovnávat samostatně nebo na základě jejich váhy určuje různým způsobem **agregovaný ukazatel - celkový poměr vojenských sil**.

Žádný z uvedených způsobů nevyjadřuje však závislost poměru vojenských sil a tudíž i průběhu ztrát na čase (viz **poznámka 1**). Jde totiž o záležitost velmi složitou, kterou lze s jistou pravděpodobností vyjádřit jen pomocí matematických modelů operací.

Poznámka 1:

Průběh ztrát v čase vyjadřuje nelineární závislost $ZA(t) = f(\text{poměru sil}, t)$.

Pro naši praktickou potřebu ji lze nahradit uvedenou závislostí lineární, kterou lze s přijatelnou nepřesností použít pouze pro poměr sil blízký 1. Při větším poměru vojenských sil ve prospěch agresora lze lineární závislost použít jen pro názorný příklad s vědomím, že **vliv poměru sil se bude projevovat ve skutečnosti v agresorův prospěch daleko významněji, než jak to udává lineární závislost**.

Pro lepší názornost zůstaňme u jednoduššího vyjádření, kde:

$$k = \frac{HVSB}{HVSA} \text{ a}$$

ZA₁ hypotetickou hodnotu ztrát pro vyrovnaný poměr vojenských sil, kdy $k = 1$.

Potom ve zcela obecné rovině platí:

$$ZA = k \cdot ZA_1 = k \cdot (ZAE_1 + ZAV_1).$$

Tento vztah není přesný a znázorňuje zde spíše tendenci vlivu poměru sil, předpokládanou snahu agresora zvýšit ho v mezích daných HVSA_{max} a mezinárodní situací ve svůj prospěch.

■ **Hodnota vlivu okolí HVO** je závislá na vztahu okolí k stranám v konfliktu

přímo vystupujícím. Může být kladná, nulová či záporná, mít jevovou podobu ignorace, zastrasování nebo přímé účasti a formu bezprostřední vojenské pomoci.

Vojenská pomoc se projevuje jako veřejně nabídnutý (vojenské odstrašování) nebo skutečný přírůstek vojenského potenciálu HVO_{AV} , HVO_{BV} a mění v předchozím bodu uvedený poměr vojenských potenciálů, a to tak, že:

$$k = \frac{HVSB + HVO_{BV}}{HVSA + HVO_{AV}}$$

Pokud není vojenská pomoc poskytnuta, pak $HVO_V = 0$.

Ekonomická pomoc HVO_E se v současné době projevuje nejčastěji formou hrozby nebo realizací ekonomických sankcí zpravidla proti agresorovi, kterému tím potenciálně (ekonomické odstrašování) nebo fakticky sníží celkový přínos uskutečněné agrese. Tím se samozřejmě přímo ovlivňuje i hodnota meze agrese.

■ **Hodnota kompenzace negativních etických vlivů agrese KNEV** vyjadřuje taková velikost hodnoty přínosu agrese, která je schopna vzájemně vyrovnávat záporné etické vlivy agrese ve vztahu k okolí. Také tato hodnota potenciálně nebo fakticky sníží celkový přínos uskutečněné agrese a přímo ovlivňuje i hodnotu meze účelnosti agrese.

■ **Hodnota meze účelnosti (rentability) agrese MU** představuje minimální hodnotu agrese, pro niž je ještě - agresorovi únosné konflikt vést. Racionálně uvažující agresor si tuto hodnotu ujasní ještě před zahájením agrese.

Platí pro ni následující vztah vyjádřený v přehledném agregovaném tvaru:

$$MU \leq HCA - ZA - HVO_E - KNEV - I \delta I,$$

kde: δ je celková chyba odhadu zahrnující vliv nepřesnosti odhadů jednotlivých hodnot.

Ve tvaru vyjadřujícím i jednotlivé složky agregovaných ukazatelů lze hodnotu meze účelnosti (rentability) agrese popsat takto:

$$MU \leq HCA_E + HCA_V + HCA_U - \frac{HVSB + HVO_{BV}}{HVSA + HVO_{AV}} \cdot (ZA_{E1} + ZA_{V1}) - HVO_E - KNEV - I \delta I \pm IR \quad (\text{viz poznámka 2})$$

Poznámka 2:

Tato nerovnost bude ve skutečnosti ještě zvýrazněna tím, že použitá nepřesná lineární závislost:

$$ZA = \frac{HVSB + HVO_{BV}}{HVSA + HVO_{AV}} \cdot (ZA_{E1} + ZA_{V1}),$$

nahrazuje se stejnými důsledky pro agresora, které jsou uvedeny v poznámce 1, následující přesnější nelineární závislost:

$$ZA(t) = f(ZA_{E1} + ZA_{V1}, t).$$

Stanovuje-li si obránce pro své kalkulace hodnotu meze rozpoutání agrese agresorem, měl by si ujasnit a do výpočtu zahrnout i **hodnotu konstanty IR** a směr jejího působení (tj. zda snižuje, nebo zvyšuje mez účelnosti agrese). Tato konstanta **vyjadřuje totiž míru působení faktorů iracionality na rozhodnutí o zahájení agrese**, pokud nejsou zahrnuty jiným způsobem do celkové chyby odhadu.

Agresor při výpočtu hodnoty meze rozpoutání agrese s touto svojí iracionalitou vědomě počítat nebude, odrazí se však v hodnotách jiných ukazatelů.

Za teoretickou mez účelnosti lze považovat:

$$MU = HCA - ZA - HVO_E - KNEV - [I\delta I] = PUA_{min}.$$

Platí-li tedy, že:

$$PUA < PUA_{min} = MU,$$

pak je agrese nerentabilní a racionálně uvažující agresor by ji neměl uskutečnit.

Smysl a přínos popsaných úvah zatím spočívá spíše v modelové představě o hodnotách a vztazích, vyjadřujících obsah a dynamiku konfliktu než v jejich okamžité praktické využitelnosti. Naznačuje jakým způsobem by mohly a měly být naše úvahy vedeny, kam by mělo být naše další zkoumání zaměřeno.

Je však nutné zároveň upozornit, že článek objasňuje nový pojem "**výkonnost vojenského systému**", odvoditelný nejen z množství sil a prostředků, které systémy tvoří, ale i z jejich palebné síly a možností manévru, definovaných jako množství ničivé práce (vyjádřitelná hodnotou zničených cílů) realizovatelné systémem za jednotku času (za část nebo celou dobu trvání konfliktu).

Chápeme-li tuto výkonnost ve smyslu "příkonu", pak **finální výkonnost** bude záviset ještě na účinnosti velení a účinnosti ochrany.

MOŽNÉ USPOŘÁDÁNÍ SOUSTAVY VÝCVIKU A VZDĚLÁNÍ V ARMÁDĚ ČESKÉ REPUBLIKY

Armáda České republiky (AČR) potřebuje **novou výcvikovou a vzdělávací soustavu**. Tento fakt je dán souborem společenských, ekonomických a vojensko-politických změn, které neustále probíhají.

Výcvikem při tom rozumíme proces získávání nezbytných návyků a dovedností, které voják dané odbornosti na dané funkci potřebuje k plnění svých povinností.

Vzděláváním rozumíme proces získávání vojenských profesních teoretických a praktických vědomostí, všeobecných i speciálních humanitních a technických znalostí, tedy proces rozvíjení rozumových schopností, potřebných pro výkon povolání a pro život vůbec.

Je zřejmé, že výcvik a vzdělávání se navzájem doplňují a podmiňují a společně ústí ve formulování nezbytných odborných morálních a etických vlastností vojáka.

Cíle vytváření zmíněné soustavy lze formulovat následovně:

Cíl ① řádu:

Vytvořit takovou soustavu výcviku a vzdělávání, která poskytne armádě vycvičeného vojáka, praporčíka a důstojníka v kvalitě, odpovídající potřebám moderní armády, v nezbytném počtu, struktuře a v daném čase.

Cíle ② řádu:

1. Vytvořit soustavu ekonomickou.
2. Vytvořit soustavu pružně reagující na změny ve vojenství a ve společnosti.
3. Vytvořit soustavu otevřenou.

Cíle ③ řádu:

1. Zachovat genofond vědomostí a vědy, který se historicky vytvořil ve vojenském školství a výcvikovém systému.

2. Plně využít současných školských a výcvikových zařízení armády.

Každá, a tím více soustava výcviku a vzdělávání, musí vycházet z vlastní **filozofie**. Předloženým souborem názorů se ji pokusím formulovat a následně, alespoň v hrubých rysech na konkrétním návrhu soustavy, prověřit, zda je v našich podmínkách uskutečnitelná.

Tato filozofie vychází z poznatků, které jsem získal při studiu zahraničních systémů (Belgie, Holandska, Velké Británie, Francie a SRN). Těžiž z nejlepších rysů naší tradice, za které lze považovat pragmatismus Hranické akademie a současný akademismus vysokoškolského vzdělávání důstojníka, který je zvláště v Evropě navýsost moderní.

FILOZOFIE NOVÉ VÝCVIKOVÉ A VZDĚLÁVACÍ SOUSTAVY

Systém výcviku a vzdělávání v Armádě České republiky by měl mít s uvážením nedostatků systému minulého, současných možností a potřeb, perspektivy vývoje armády a zkušeností armád vyspělých demokracií, následující charakteristické rysy.

① Integrovanost systému výcviku v armádě a vojenského vzdělávacího systému (vojenských škol).

Projevy:

- Soustředěné využití výcvikové techniky a výukových prostředků.
- Vojáci všech kategorií se připravují tam, kde je to ekonomicky výhodné a funkčně příslušné.

② Úzká propojenost systému výcviku a vzdělávání se systémem kariér a jeho mnohastupňovitost.

Projevy:

- Vojákovi je vždy poskytováno tolik **konkrétních vědomostí**, kolik potřebuje pro svoji funkci a **tolik obecných vědomostí**, jaká je perspektiva jeho kariéry.
- Jednotlivé stupně vzdělání se váží na systém kariér zvláště v uzlových bodech a vzájemně se doplňují.
- Voják stráví, zejména z počátku až 50 % své kariéry ve školách a kursech, zbytek ve výcviku u jednotky.

③ Mnohavstupovost a mnohavýstupovost.

Projevy:

- Kterýkoli občan a voják se může ucházet o vstup do armády a o příslušný stupeň vzdělání. Musí ovšem prokázat příslušné vzdělání, morální kredit a schopnosti. Neprokáže-li v průběhu služby výsledky, schopnosti, resp. zájem, má mít možnost ze systému vystoupit za solidních sociálních podmínek, které musí být definovány jen délkou služby.

④ Výběrovost.

Projevy:

- V každém stupni vzdělávání a v předchozí službě se rozhoduje o budoucím směru kariéry komplexním výběrem.
- Výběr musí být náročný, aby zajistil během kariéry postupné zmenšování podílu vojáků vyšších hodnot na celkovém počtu.

⑤ Zabezpečení potřebného rozvoje myšlení.

Projevy:

- Velitel (vedoucí) příslušného stupně musí mít vyšší úroveň vzdělání a tedy i myšlení než jeho podřízení.
- U důstojníků s dlouhodobým úvazkem to předpokládá vysokoškolské vzdělání. U důstojníků generálního štábu pak strategické myšlení (založené na vyšších manažerských schopnostech a geopolitických znalostech).

⑥ Propojenost se systémem civilního vzdělávání.

Projevy:

- Výchova specialistů v oborech, kde je to pro armádu neekonomické (lékaři, právníci, dentisté, duchovní, veterináři, tělocvikáři) na civilních VŠ.

- Systém armádních stipendií.

- Systém přípravy absolventů VŠ na důstojníky v záloze s těžištěm v armádě, s možným základem na VŠ.

- Personální propojení civilních a vojenských škol v oblasti odborníků.

⑦ Otevřenost směrem k civilní veřejnosti.

Projevy:

- Tam, kde je to možné, existence vojenských škol podle stejných zákonů jako civilní školství (viz zákon č. 172/1990 Sb.).

- Organizace kursů pro civilní odborníky (štábní úředníky, manažery, poslance, členy vedení politických stran a odborů apod.).

- Možné paralelní školení vojáků a civilních odborníků na některých vojenských školách, zejména vysokých (tento přístup může výrazně ovlivnit přípravu záloh a přispět k image armády).

Systém uvedených vlastností umožní pružně reagovat na potřeby armády v míru, při zvýšeném ohrožení a při změnách stupně její profesionalizace.

DRUHY ŠKOL V SYSTÉMU VÝCVIKU A VZDĚLÁVÁNÍ

Jednou z možností, jak naplnit filozofii uspořádání nové vzdělávací soustavy Armády České republiky tak, jak byla definována v předchozí části článku, tvoří následující soubor škol:

a) Škola druhu vojska, zbraně, služby (zkráceně Aplikační škola).

Úkoly:

● Příprava vojáků - specialistů (včetně poddůstojníků).

● Školení praporčíků (nižší stupeň, tj. rotmistři, vstupní školení).

● Speciální příprava důstojníků do hodnosti majora. Podle kapacity možno uvažovat i provádění základního výcviku jednotlivce.

Vybavení:

- Technika, тренаžéry.

- Výcvikový prostor, speciální střelnice.

- Učebny.

- Ubytovny.

- Infrastruktura zabezpečení.

b) Vojenská akademie (nástavbová škola nevysokoškolského charakteru).

Úkoly:

● Vstupní důstojnické kursy (0,5 až 1 rok, délka se liší podle vstupního vzdělání, minimální vstupní vzdělání - maturita).

● Kursy pro velení od stupně rota do stupně prapor (obecná část).

● Kursy pro vyšší praporčíky (štábní praporčíci).

● Speciální kursy.

Vybavení:

- Výcvikový prostor, základní střelnice (ruční a protitankové ruční zbraně).

- Základní technika pro vševojskový výcvik na stupni četa.
- Učebny.
- Ubytovny.
- Infrastruktura zabezpečení.

c) Univerzita obrany (vysoká škola manažerská, technická a humanitní).

Úkoly:

● Třístupňové vysokoškolské vzdělávání:

- 1. stupeň bakalář (3 roky)
- 2. stupeň magister (2 roky)
- 3. stupeň doktor (3 roky).

● Speciální kurzy v systému dalšího vysokoškolského vzdělávání.

Zaměření:

- Široké obory.
- Všestranné vzdělávání.
- Vědecká práce.
- Úzké propojení se školou ad d).

Vybavení:

- Učebny.
- Laboratoře.
- Infrastruktura zabezpečení.

Poznámka: Některé obory studia ve všech třech stupních mohou plně nebo alternativně pokrýt civilní vysoké školy, kde mohou důstojníci studovat na základě armádních stipendií.

d) Akademie obrany (Institut pro obranná studia lze spojit s Univerzitou obrany jako zvláštní postgraduální část její manažerské fakulty).

Úkoly:

- Výchova velitelů a štábních důstojníků od stupně prapor výše.
- Výchova důstojníků generálního štábu, mezinárodní kurzy.
- Kurzy pro státní úředníky, poslance a management průmyslu a obchodu.
- Specializované kurzy (aktualizační).
- Vědecká práce.

S uvedenými druhy škol se setkáváme v každém moderním systému výcviku a vzdělávání v armádě a i náš současný systém má školy, které se jim svými vlastnostmi blíží.

Podstatné je to, jaké úlohy jsou jednotlivým druhům škol určeny tak, aby byly schopny společně naplnit danou filozofii, a jak umožní naplnit požadavek integrace výcviku a vzdělávání, a to pro všechny kategorie příslušníků armády.

USPOŘÁDÁNÍ SYSTÉMU VÝCVIKU A VZDĚLÁVÁNÍ

Možné uspořádání systému výcviku a vzdělávání je naznačeno na vývojových schématech č. 1 a 2. Ta ukazují, jak jsou využity druhy škol při přípravě jednotlivých kategorií příslušníků armády (vojáci, praporčíci, důstojníci).

Schémata obsahují tyto funkce: časovou posloupnost přípravy, výběrové rozhodování o další přípravě, vstupy (občan, maturant, voják, vysokoškolák), výstupy (záloha, výslužba), odhady délky školení v jednotlivých školách, odhady délky služby v jednotlivých kategoriích funkcí (1, 2, 3), odhady úrovně služby v pozemním vojsku.

Použité zkratky:

AŠ - Aplikační škola,

VA - Vojenská akademie,

UO - Univerzita obrany,

AO - Akademie obrany (Institut pro obranná studia),

V - Vojska (služba),

VŠ - Civilní vysoká škola.

Přípravu jednotlivých kategorií příslušníků armády lze popsat takto (schéma č. 1):

◇ **Důstojník**

O povolání důstojníka se může ucházet občan s maturitou, voják základní služby, praporčík s maturitou, vysokoškolák s ukončeným bakalářským studiem (3 roky) nebo s úplným vysokoškolským studiem (5 let).

Budoucí důstojník nejdříve absolvuje Vstupní důstojnický kurs na VA, a to v rámci 1. závazku. V návaznosti absolvuje přípravu na funkci v AŠ. Poté slouží ve funkci do konce nejkratšího možného závazku (3 roky). V dalším má možnost při prodloužení závazku na 9 let absolvovat 1. stupeň UO (VŠ).

1. stupeň UO, resp. VŠ trvá 3 roky. Poté následuje příprava na funkci na VA a v AŠ (specializovaná část). Dále slouží důstojník ve funkci cca 3 roky. Potom se na základě potřeb armády a schopností důstojníka rozhodne o jeho přijetí do 2. stupně UO, resp. VŠ. Pokud není přijat, slouží v další funkci, na níž absolvuje příslušnou přípravu.

2. stupeň UO, resp. VŠ trvá 2 roky. Po úspěšném školení následuje příprava na funkci na VA, resp. v AŠ a služba ve funkci cca 3 roky, tj. zhruba do konce 2. dlouhodobého závazku (14 let). Důstojník, který si závazek prodlouží, může se ucházet o 3. stupeň UO (VŠ).

Ve schématu je naznačeno, že má-li důstojník při vstupu do armády vysokoškolské vzdělání, příslušné bloky vysokoškolského vzdělání na UO (VŠ) vynechá.

Všichni důstojníci po 14 letech služby, pokud si závazek prodlouží, projdou základním štábním kursem na UO, resp. AO. Na tomto kursu se na základě výsledků v kursu a celkového hodnocení rozhodne, zda po další službě u vojsk v délce cca 3 roky své štábní a velitelské vzdělání ukončí v Kursu generálního štábu nebo Štábním kursem 2. stupně. Poté slouží u vojsk do dosažení věkové hranice.

Uzlové body kariéry jsou tedy tyto:

1. Rozhodnutí o 1. závazku (nejméně 3 roky, nejvíce 9 let).
2. Rozhodnutí o dalším závazku před vstupem na UO (VŠ), požadován závazek 9 let od počátku kariéry.

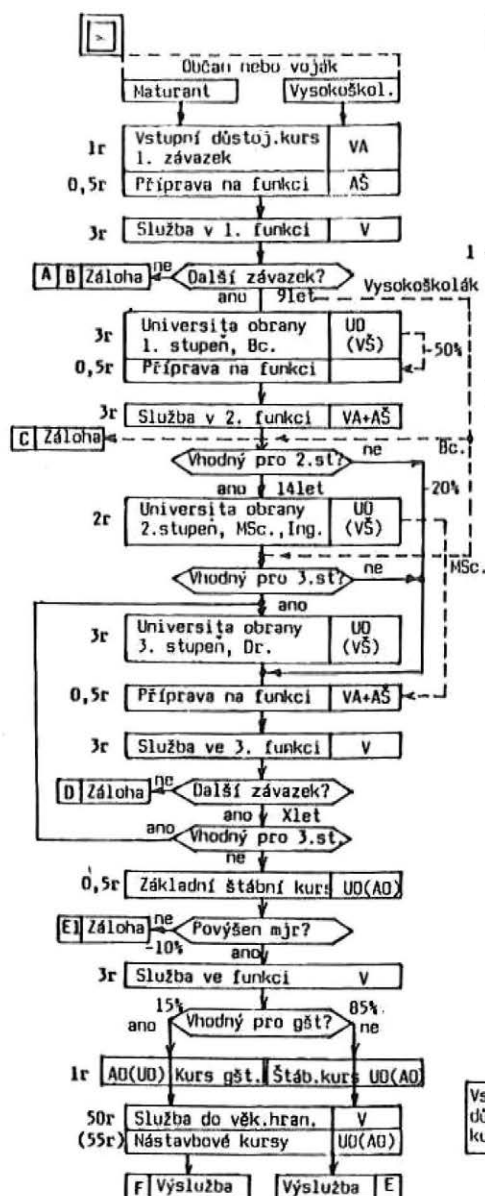
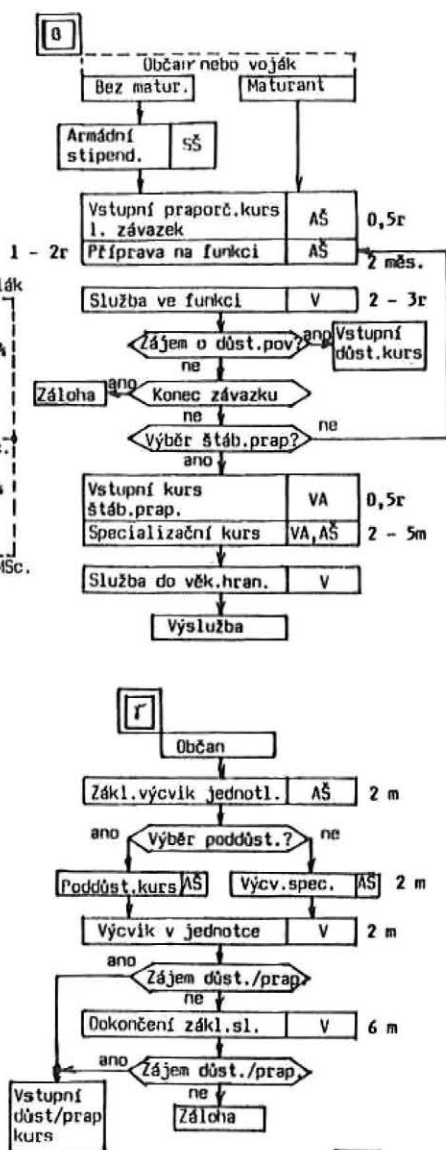

Schéma č. 1

ČASOVÁ POSLOUPNOST VÝCVIKU A VZDĚLÁVÁNÍ

Legenda

[d]	důstojník
[0]	praporčík
[r]	voják zákl.služby
r	rok
m	měsíc

3. Rozhodnutí o možnosti absolvovat 2. stupeň UO (VŠ, který je komplexní a zahrnuje přijímací zkoušku a předpokládá závazek na 14 let od počátku kariéry.

4. Rozhodnutí o prodloužení závazku před začátkem velitelského a štábního studia.

5. Rozhodnutí o vhodnosti vyššího štábního školení; jde o komplexní rozhodnutí, vycházející z posledních hodnocení a z výsledků v Základním štábním kursu.

♦ Praporčík

Praporčíkem se může stát buď občan nebo voják, který přišel ze základní služby, jenž má maturitu. (V případě zájmu, nemá-li maturitu, může požádat o armádní stipendium na průmyslové škole).

Po absolvování Vstupního praporčíckého kursu v AŠ, který má obecný charakter, následuje příprava na funkci v AŠ a poté služba ve funkci. Tento cyklus (příprava na funkci, služba) se může s přechodem na další funkci opakovat. Po odsloužení 1. funkce, prodlouží-li si praporčík příslušně závazek, může se ucházet o důstojnickou přípravu.

Pokud se shledá, že je vhodný pro funkci štábního praporčíka (věk, hodnocení), je vyslán do Vstupního kursu štábních praporčíků, jenž je obecného charakteru a realizuje se na VA. Následný specializační kurs přísluší AŠ. Po službě do věkové hranice odchází praporčík do výslužby.

Z uvedeného je zřejmé, že uzlovým bodem kariéry je přechod do kategorie štábních praporčíků. S nižšími praporčíky uzavírá armáda vždy krátkodobé kontrakty podle svých potřeb.

♦ Voják základní služby

Voják základní služby absolvuje po nástupu základní výcvik jednotlivce v AŠ. Poté co rozhodne, zda je vhodný pro školení na poddůstojníka.

Poddůstojníci absolvují Poddůstojnický kurs, ostatní výcvik specialisty, to vše v AŠ. Další společnou etapou je výcvik v jednotce, tj. u vojsk. Tato etapa končí zhruba v polovině základní služby a poté se může voják poprvé ucházet o povolání praporčíka nebo důstojníka.

V druhé polovině základní služby slouží voják u své jednotky. Po jejím skončení se může znovu ucházet o povolání důstojníka, resp. praporčíka.

ZHODNOCENÍ NAVRŽENÉHO SYSTÉMU VÝCVIKU A VZDĚLÁVÁNÍ

Předložený materiál dává základní orientaci o **možném** řešení nového uspořádání výcvikového vzdělávacího systému Armády České republiky, tj. bez nároku na detailní řešení.

Návrh systému se snaží realizovat dvě základní myšlenky:

① **Vytvořit integrální systém výcviku a vzdělávání, kde se jednotlivé instituce obsahově doplňují a funkčně prolínají.** V této myšlence spočívá možnost

maximální ekonomizace výcviku a vzdělávání a jeho zkvalitnění, zejména v oblasti přípravy na konkrétní funkce. Z personálního hlediska umožňuje vyřešení současných problémů spojených s tím, že je třeba zachovat vědomostní a dovednostní potenciál armádního školství. Pokud jde o vojáky základní služby, systém umožňuje plně oddělení jejich počátečního a speciálního výcviku od jednotek, kde proběhne jen docvičování činnosti v jednotce. Tím se může významně blokovat přenos nesprávných návyků mezi předchozím a následným ročníkem povolanců.

② **Přihlídnout k existující vybudované základně a promítnout do ní navrhovaný systém tak, aby mohla být nově a plně využita.** V této souvislosti vznikají mimořádně výhodné geografické postavení a možnosti současné VA v Brně a VŠ PV ve Vyškově, které mohou vytvořit vzájemně se doplňující celek, kde:

- předností VŠ PV ve Vyškově je možnost využití výcvikového prostoru,
- předností VA v Brně je možnost využití akademického zázemí Brna,
- obě školy mohou sdílet některé specialisty, a to buď účelově nebo podle daného plánu.

Z uvedeného hlediska návrh umožňuje potlačit tyto negativní rysy minulého systému **výcviku a vzdělávání důstojníků:**

■ **nedostatečnou všeobecně vojenskou připravenost důstojníka** - ve vstupním důstojnickém kursu musí budoucí důstojník získat nejen základní a vojenské návyky, ale naučit se především základům vedení lidí a komunikace,

■ **přespecializovanost vojenských škol** - zejména široké obory, pěstované na Univerzitě obrany mohou čelit inflaci specialistů, která zde v současné době existuje; ti najdou širší a ekonomičtější uplatnění v aplikačních školách,

■ **nedostatečnou připravenost na konkrétní funkce** - v oblasti nižších hodností a funkcí zabezpečí tuto přípravu aplikační školy, na vyšší pak postupně Vojenská akademie a Univerzita obrany,

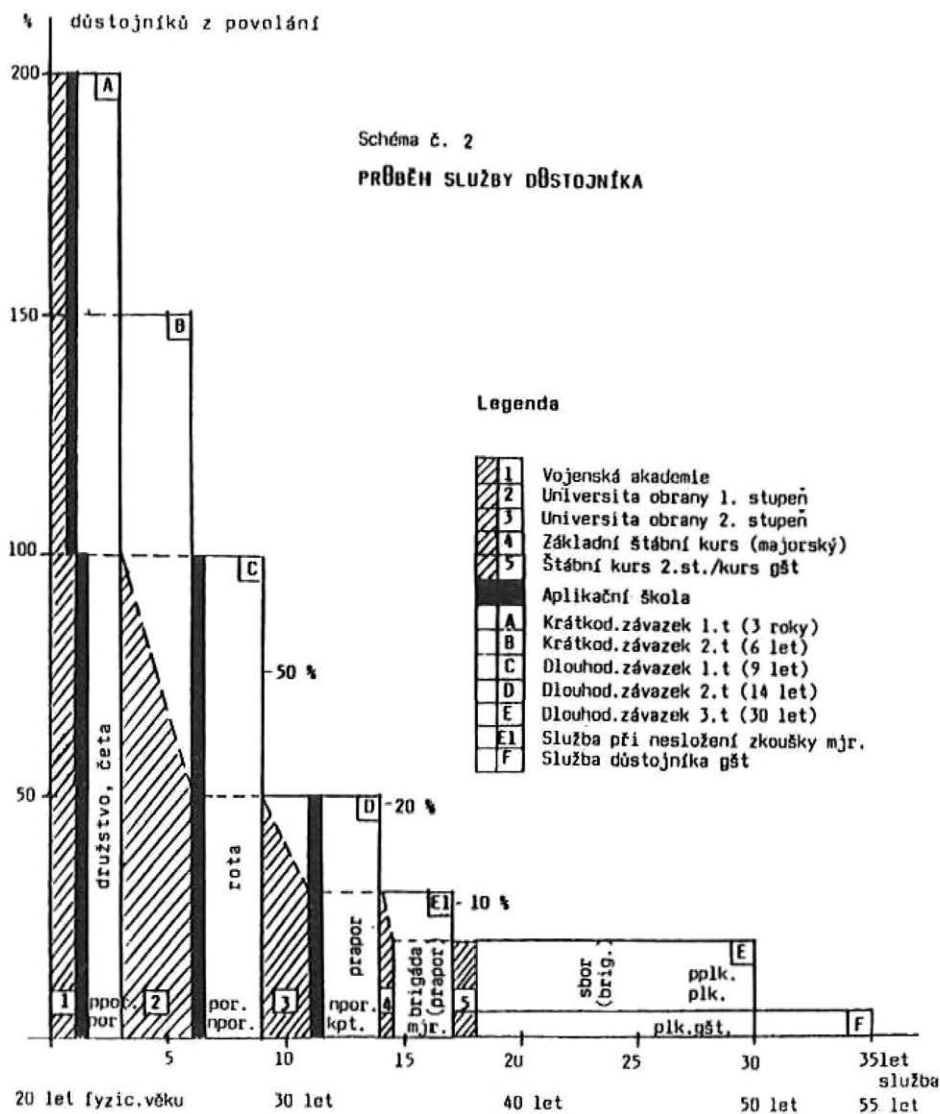
■ **nedostatečnou výběrovost výcviku a vzdělávání** - systém výběru, který je zabudován, je formální (na základě hodnocení) i neformální (podle úspěšnosti ve studiu, tzn. staví na jeho náročnosti) a tím přispívá k redukci relativního počtu výpůjček vyšších hodností.

Tím, že se důstojníkovi poskytne vysokoškolské vzdělání, vytváří se předpoklady pro přirozený úbytek po splnění úvazku bez náročné rekvalifikace.

Navržené schéma vychází u důstojníků z těchto možných druhů závazků:

- 3 roky: krátkodobý závazek 1. typu - 25 % nástupních počtů,
- 6 let: krátkodobý závazek 2. typu - 25 % nástupních počtů,
- 9 let: dlouhodobý závazek 1. typu - 50 % nástupních počtů,
- 14 let: dlouhodobý závazek 2. typu,
- ? let: dlouhodobý závazek 3. typu.

Je zřejmé, že krátkodobé závazky obou typů lze uzavřít na počátku kariéry, resp. lze tyto závazky uzavírat postupně tak, že dosáhnou dlouhodobého závazku 1. typu. Každému druhu závazku musí odpovídat příslušné sociální zabezpečení po opuštění armády.

V průběhu služby se předpokládají tyto úbytky:

- 50 % do skončení 1. stupně Univerzity obrany (někteří důstojníci nebudou moci v důsledku hodnocení na UO vstoupit, jiní ji nedokončí v důsledku její náročnosti, u obou kategorií to ovšem znamená, že nebudou moci odsloužit do konce závazku),

- 20 % po skončení 2. stupně Univerzity obrany,

- 10 % na základě nesložení majorské zkoušky.

Za uvedených předpokladů je možný průběh služby důstojníka znázorněn na schématu č. 2. Zkušenosti potvrzují, že struktura úbytků se může měnit, zejména postupnými dobrovolnými odchody po splnění závazků.

Pokusme se prověřit reálnost uvedeného možného průběhu služby důstojníka se situací v bundeswehru.

V bundeswehru, který je svými cílovými 375 000 vojáky 6krát větší než našich předpokládaných 60 000 až 70 000 vojáků v Armádě České republiky, přichází do majorských kursů asi 600 důstojníků ročně. Ze schématu č. 2 je pak zřejmé, že 30 % našich výchozích počtů důstojníků z povolání odpovídá v absolutních číslech 100 důstojníkům. Jednoduchým přepočtem zjistíme, že na vstupu by mělo být 330 uchazečů o celoživotní povolání důstojníka a 330 uchazečů s krátkodobým závazkem, tj. celkem 660. Odtud lze následně vypočítat i pravděpodobné počty studentů jednotlivých škol apod.

V roce 1992 vyšlo z vojenských škol 1350 důstojníků do naší, ještě federální, armády, jejíž počty byly přibližně dvojnásobné než počty, plánované pro Armádu České republiky. Přitom stupeň naší profesionalizace ve srovnání s bundeswehrem není příliš odlišný. Avšak naše pyramida průběhu služby důstojníka je jaksí pokřivená. A její narovnání se musí stát prvotním cílem všech úvah o nové soustavě výcviku a vzdělávání v AČR.

Ve výcviku a vzdělávání praporčků se předpokládají tyto změny:

- navázat na již realizované rušení vojenských gymnázií a systémově ustoupit od poskytování středoškolského vzdělání v armádě,

- toto nahradit poskytováním výučního listu v oboru jako nástavby nad střední školu, absolvovanou v civilu,

- středoškoláky získávat formou armádních stipendií, především na odborných středních školách.

Toto uspořádání by mělo být ve svých důsledcích ekonomičtější a poskytovat armádě skutečné specialisty, kteří by se tak, jak je to ve vyspělých armádách, stali její oporou v nejnižších článcích.

V přípravě vojáků základní služby, tj. vojáků a poddůstojníků, se navrhuje rozdělit na dvě části:

- výcvik převážně uskutečňovaný ve výcvikových střediscích a AŠ,

- vlastní službu, jejíž součástí je docvičení v jednotce a průběžný výcvik.

Hlavními výhodami, jak potvrzují zkušenosti, může být nenarušování činnosti vojsk neustálým základním výcvikem (což se může stát chronickou nemocí se zkracováním základní služby), blokování přenosu nesprávných návyků mezi nováčky a již sloužícími vojáky i obecně vyšší kvalita výcviku. Nezanedbatelné bude i menší poškození techniky u bojových jednotek při výcviku.

Mám-li se vyjádřit k možnostem využití současných kapacit, pak lze navrhnout:

- Univerzitu obrany a Akademii obrany zřídít na místě VA v Brně,
- Vojenskou akademii zřídít na místě VVŠ PV ve Vyškově,
- Aplikační školy zřídít pro většinu zbraní pozemního vojska na místě VVŠ PV, pro ostatní zbraně a druhy vojska služeb podle návrhu těchto složek.

Porovnáme-li tento návrh s požadavky na uvedené úkoly tak, jak byly stanoveny v předcházejících částech, vidíme, že jde o řešení ekonomické. V oblasti Brno - Vyškov se tak vytvoří jedinečné vojenské výcvikové a vzdělávací centrum, schopné komplexně zabezpečit potřeby Armády České republiky.

Potřeba změny soustavy výcviku a vzdělávání v AČR je očividná. Přitom je nutné vyhnout se eklektickému spojování prvků se starým obsahem s cílem vytvořit zdání nového díla.

Ve svém článku jsem použil řadu názvů, jejich význam je často ryze pracovní. Čtenáře prosím v tomto smyslu o porozumění. Některé z nich však vyjadřují i potřebu vnitřní změny navenek vhodně vystihnout, a mohou tedy sloužit k zamyšlení.

Je nepochybné, že uvedený myšlenkový model lze uskutečňovat i jiným způsobem. Jsem však přesvědčen, že pokud ho v konkrétní realizaci v hlavních rysech nenaplníme, nedojde ke skutečné a potřebné změně systému výcviku a vzdělávání v naší armádě.

Plukovník doc. Ing. Jaroslav K o m á r e k, CSc.

VÁLEČNÉ HRY A NĚKTERÉ PROBLÉMY JEJICH VYUŽITÍ

Principálně nové podmínky obrany našeho státu vyžadují přehodnocení nebo nové řešení zásadních otázek výstavby a organizace ozbrojených sil a jejich operačního a taktického použití. Zatímco nejobecnější principy lze definovat relativně rychle, řešení konkrétních otázek postupuje zpravidla problematičtěji. Jednou z hlavních příčin je vedle omezených zdrojů všeho druhu nedostatečná úroveň poznání. K řešení nových problémů není většinou použitelná dosavadní teorie

- koaliční vojenská věda, ani empirické poznatky z praxe. Největší mezera je především v metodách, které by umožnily analyzovat ohrožení různě intenzity a kvantifikovat odpovídající reakce a rizika. Evidentně nejrychlejší cestou k překlonutí této mezery je aplikace poznatků z armád NATO, a to především modelových metod, využitelných jak v oblasti teoretické analýzy, tak pro výcvik i řízení bojové činnosti vojsk. Podnětem k uplatnění těchto metod jsou příspěvky publikované ve Vojenských rozhledech (Lukáš, Valach, Hulák), které uvádějí možnosti, ale i diametrálně odlišné názory na způsob rozvoje modelování bojové činnosti. V podstatě jde o to, zda zaměřit rozvoj modelování na "domácí" zdroje nebo preferovat zahraniční, obojí má zřejmě svoje pro a proti.

Počítačové modely boje nejsou v naší armádě ničím neznámým, protože již před dvaceti lety byl např. v bývalém Výzkumném ústavu 401 realizován taktický simulační model POLYGON odpovídající dodnes v USA citovanému modelu CARMONETTE nebo na Fakultě letectva a PVO Vojenské akademie vyřešen model taktického letectva v operačním měřítku principálně plně srovnatelný se simulací činnosti letectva na válčišti používanou v současném cvičení WESTEX na Velitelské akademii bundeswehru.

Tehdejší výsledky byly omezeny na úzký okruh výzkumných a koncepčních pracovníků a v dalším vývoji bylo modelování negováno mechanickou aplikací zásad koaliční doktríny. Současná praxe vojsk má jen programové systémy pro jednoduché a především nezdůvodněné kalkulace vycházející ze statistického poměru sil. Ale na výzkumné úrovni byla zachována určitá, i když sporadická kontinuita na některých pracovištích výzkumně vývojové základny (VVZ) a vojenských vysokých škol. Problémy modelování z "domácích" zdrojů spočívají především v roztržitém stavu toho mála kvalifikovaných řešitelských kapacit v poměrně dlouhé době přípravy nových odborníků. Získání základní (nesamostatné) výzkumné kvalifikace vyžaduje nejméně 1 až 2 roky, skutečně samostatný tvůrčí vědecký pracovník "vyroste" nejdříve za 3 až 5 let. Největší překážkou rychlého dosažení výsledků je ale naprosto nedostatečná rozpracovatelnost teorie boje, která vedle slabých možností finanční motivace omezuje i využití špičkových civilních odborníků z oblasti počítačového modelování, což je právě charakteristické v armádách NATO.

Problémy rozvoje modelování bojové činnosti z "cizích" zdrojů považuji za užitečné charakterizovat v širších souvislostech. Dominantní postavení má armáda USA, kde se používají vojenské počítačové modely nejrůznějšího účelu. Pro přípravu velitelů a štábů jsou určeny modely od taktického stupně přes operační až po model spojených operací pozemních, vzdušných a námořních sil na válčišti. Pro analýzu i procvičování globální konfrontace se používají strategické modely zahrnující použití jaderných zbraní i operace v kosmu. K dispozici jsou modely zaměřené na lokální konflikty v určitých regionech, modely mobilizačního doplnění a rozvinutí sil v zámoří, logistické modely, modely pro hodnocení efektivnosti zbraňových systémů a další.

Z hlediska reálných možností aplikace jsou zajímavé především modely zavedené v pozemních silách pro přípravu velitelů a štábů. Na taktické úrovni je to

model BBS (Brigade Battalion Simulation) určený k počítačové podpoře cvičení s veliteli a štáby praporů a brigád na cvičném velitelském stanovišti. Model BBS vychází od úrovně jednotlivce a zbraně, umožňuje modelovat přímé a nepřímé palby, manévry, PVO, podporu vojskového a taktického letectva, REB, ženijní i chemické zabezpečení a logistiku. Model pracuje v lokální síti 10 mikropočítačů, každý se třemi terminály a grafickým výstupem. BBS vyžaduje obsluhu tří důstojníků a udávaná cena je 350 000 dolarů. Pro operační úroveň je určen model CBS (Corps Battle Simulation), který má obdobné vlastnosti jako taktický, ale vychází od úrovně rot u vlastních jednotek a praporu u protivníka. Celou sestavu CBS tvoří řídící mikropočítač s 39 pracovními stanicemi, každá se třemi terminály a grafikou, úhrnná cena 2,8 miliónu dolarů a ročními náklady na údržbu 200 000 dolarů. Cvičení v rámci celého sboru se účastní 600 cvičících a může probíhat v modelovém terénu zahrnujícím území Evropy 1056 x 918 km. Příprava datovýchází o vlastních jednotkách, protivníkovi, terénu a případně upřesněných pravidlech boje pro uvedené modely vyžaduje až několik "osoboměsíků". U obou modelů je použit hardware firmy Digital Equipment Corporation (Micro VAX) s operačním systémem VAX/VMS a nelze tedy počítat s jednoduchým převodem programů do prostředí standardního v naší armádě - IBM Compatible a MS DOS. Z tohoto hlediska jsou zajímavé některé modely v operačním systému MS DOS, a to i mimo oblast výcviku vojsk. Např. velmi užitečný by byl model TAM (Theater Analysis Model), který umožňuje rychle simulovat bojovou činnost od úrovně brigád pozemních sil a letek vzdušných sil v měřítku válčičtějšího nebo vybraného regionu. Používá se především jako počítačová podpora vojskopolitických her nebo k samostatné analýze (může být ovládána pouze jednou osobou).

Při posuzování možností aplikace výcvikových modelů je ale nutné zdůraznit rozdílné pojetí přípravy velitelů a štábů v armádě USA, která je zaměřena především na vlastní vedení bojové činnosti v dynamicky se měnících podmínkách s důrazem na samostatnost a aktivitu velitelů nižších jednotek, zatímco v naší armádě více na detailní plánování a následně pouze schematické řešení situací nevybočujících výrazně ze scénáře. Specifickým termínem je v souvislosti s přípravou velitelů v armádě USA "válečná hra". Tento termín je používán v různých významech, které mohou být při našich doposud sporadických informacích ne vždy přesně interpretovány.

V kategorii modelů boje z **hlediska stupně abstrakce** je v literatuře citována posloupnost modelů, uváděná profesorem operačního výzkumu na Námořní postgraduální škole Jamesem G. Taylorem:

- experiment s vojsky,
- válečná hra,
- počítačová simulace,
- analytický model (např. Lanchesterův).

Vyčlenění válečných her **obecně** mimo počítačové modely by bylo ale zavádějící. Válečná hra (wargame) je podle oficiální terminologie (Dictionary of US Army Terms) "simulace vojenských operací **jakýmkoli prostředky zahrnující dva a více protivníků** a používající pravidla, data a postupy určené k popisu skutečné nebo předpokládané reálné situace". Dvoustrannost válečných her je právě charakteristickým rysem přípravy velitelů a štábů v armádě USA ať již s počítačovou podporou, nebo bez ní. Pro úplnost je nutné dodat, že válečná hra v původním historickém

významu (Kriegsspiel) v USA ještě existuje, protože se prodávají hry - bitvy od starověku až po III. světovou válku ve formě komplikovanějšího "člověče nezlob se". Hraje se s terčíky označenými názvy s bojovou hodnotou jednotek na terénu zjednodušeném na síť hexagonálních polí, přičemž o výsledcích každého "tahu" rozhoduje náhodně hod kostkou v souběhu s objektivními vlivy (poměr sil, terén, počasí, předchozí činnost atd. - jak je patrné z tabulky). Poměrně komplikovaná pravidla her jsou snahou o co nejvýstižnější interpretaci zákonitostí boje odvozených na základě analýzy historických zkušeností.

Základní úlohou obecně platnou pro všechny modely boje je stanovení ztrát a pohybu předního okraje jako výsledek působení poměru sil (zbraní), prostředí boje a lidského faktoru (velení, morálka, vycvičenost). Kvantifikace těchto závislostí je jádrem teorie vojenského umění, protože dává odpověď na otázku, kolik sil je třeba k zajištění úspěchu v boji. Nejobtížnější je vyjádření vlivu lidského činitele, který v historii mnohokrát zvrátil obecně uznávaný poměr sil.

STANOVENÍ VÝSLEDKU BOJE HRACÍ KOSTKOU

Počet bodů	Rozdíl bojové hodnoty útočníka a obránce							
	-1	0	+1	2-3	4-5	6-7	8-9	10
1	N	DR	DR	DR	DR2	DR2	DR2	DR2
2	N	N	DR	DR	DR	DR2	DR2	DR2
3	AR	N	N	DR	DR	DR	DR2	DR2
4	AR	AR	AR	N	DR	DR	DR	DR2
5	AR	AR	AR	AR	N	DR	DR	DR
6	AR	AR	AR	AR	AR	N	DR	DR

Legenda:

N - žádná změna, AR - útočník ustoupí o jedno pole, DR - obránce ustoupí o jedno pole, DR2 - obránce ustoupí o dvě pole.

Terén posunuje sloupec doleva:

- . průchodný -
- . obtížný 1 x,
- . les, město 2 x,
- . opevněný 3 x.

V armádě USA je vlivu lidského faktoru věnována velká pozornost, a to jak jeho poznání, tak následně i jeho pozitivnímu ovlivnění výchovou a výcvikem. I do simulace operace Pouštní bouře byly tyto faktory (odolnost mužstva, aktivita velitelů) zahrnuty, a to, že byly v modelu na straně Iráku přeceněny, přispělo pak ve skutečném boji k minimálním ztrátám vlastních vojsk.

Z uvedených poznatků o modelování boje a jeho využití ve výcviku velitelů je zřejmé, že aplikace výsledků vyrůstajících z dlouholetých tradic a vysoké úrovně informačních technologií nebude aktem jednorázového převzetí srovnatelným se zavedením nového druhu výzbroje. Zásadní změny v myšlení velitelského sboru

budou nepochybně procesem dlouhodobým a své místo v něm by měly mít oba přístupy - zřízení střediska válečných her s pomocí armády USA k zajištění výrazné změny kvality přípravy velitelů a štábů (zprostředkovaně i k akceleraci rozvoje metod modelování boje), ale souběžně i samostatný vývoj modelů zaměřených na analýzu specifických problémů obrany státu obdobně jako ve většině evropských armád.

Efektivní rozvoj modelování z "domácích" zdrojů bude ale podmíněn již ve Vojenských rozhledech diskutovanými zásadními systémovými změnami v organizaci vědecké práce v armádě, které si nekompromisní ekonomické podmínky v blízké budoucnosti nepochybně vynutí.

Plukovník Ing. Václav S v o b o d a

K NĚKTERÝM PROBLÉMŮM INFORMATIZACE V RESORTU OBRANY A ARMÁDĚ ČR

Význam informací a postavení informačních procesů na úroveň materiálně-energetických jsou všeobecně uznávány. Ve všech oblastech života moderní společnosti probíhají rozsáhlé procesy, umožňující a realizující systematické komplexní aktivní uplatnění informací, založené na využití nových poznatků v oblasti vědy, techniky a technologií. Pro tyto procesy je, mimo jiné, charakteristické:

- pozitivní zpětnovazební působení mezi informační poptávkou a nabídkou,
- synergický vztah s ekonomickými, politickými, sociálními a ekologickými procesy ve společnosti, resp. v její určité oblasti, projevující se v podstatném dynamickém a přitom stabilním zvýšení celkové efektivity jejího fungování a vývoje.

Jakkoli je, z principálního hlediska, vše jasné, praktické uskutečnění informatizace je objektivně neobyčejně náročné ve všech svých aspektech: systémových, technických a technologických, metodických, legislativních i sociálně psychologických. Proto začátky informatizačního procesu byly i v nejvyspělejších zemích spojeny s některými potížemi a zdoluhavým, neefektivním řešením. Ukázalo se, že informatizaci nezajistí pouze výroba a zavádění počítačů, ale že k návrhu koncepce informatizace i k jejímu uvedení do života je nutné přistupovat systémově, že je třeba zejména sladit výrobu, vývoj a akvizici technických a technologických prostředků cestou standardizace a otevřenosti systémů. Současně s informatizací je nezbytné řešit i otázky organizačních a řídicích struktur, zajistit potřebnou úroveň člověka jako subjektu a objektu informačních procesů. To vedlo

k tomu, že ve vyspělých zemích bylo již před mnoha lety zahájeno cílevědomé komplexní programové koncipování a řízení procesu informatizace.

Analogická situace je i v oblasti obrany, především při výstavbě a řízení armád. V řadě případů se prakticky prokázalo, že informatizace podstatně zvyšuje úroveň a odolnost řízení, zabezpečení a bojové možnosti zbraňových systémů. Resorty obrany a armády, zejména států NATO, proces informatizace aktivně iniciují a ovlivňují. Zkušenosti a poznatky od nich získané umožní vyhnout se při výstavbě Armády České republiky (AČR) v oblasti informatizace řadě potíží a realizovat ji v krátké době. Urychlené průkazné zvýšení úrovně informačních procesů a dosažení interoperability vůči vyspělým armádám je nutnou podmínkou nejen celkového zvýšení všech oblastí fungování, výstavby a řízení resortu obrany a AČR, ale je kategoričným předpokladem začlenění naší republiky i armády do evropského bezpečnostního systému a jeho vojenských struktur.

V minulém roce byl Správou strategického rozvoje FMO zpracován a kolegiem MO přijat Program komplexní informatizace (PKI) resortu MO. Domnívám se, že tento materiál, po novelizaci pro podmínky resortu obrany a AČR, bude dobrým podkladem pro rychlé a efektivní odstartování a řízení informatizace. Program je ovšem program, nic méně, ale také nic více. Realizují jej konkrétní lidé s konkrétními názory, zájmy, schopnostmi a vztahy v konkrétním politickém, ekonomickém, legislativním, odborném a sociálně psychologickém prostředí. V některých oblastech informatizace, zejména při vývoji a výstavbě částí automatizovaného informačního systému (AIS) byla zahájena, resp. pokračuje z minulé doby, řada více či méně účinných aktivit. Tento stav nelze zcela negovat, je však nezbytné nesystémové, programovým záměrem odporující procesy a aktivity tlumit, protože odčerpávají prostředky, nutné pro efektivní systémové řešení. Zásadní význam má účinné, na vyvážené proporci odpovědnosti a pravomoci založené, centrální řízení procesu informatizace na úrovních:

- resortu (koncipování a uskutečňování resortní politiky informatizace s vazbami na vrcholné státní orgány, státní resorty, podléhající se na obraně státu, a na mezinárodní okolí),

- armády (řízení výstavby ASVŘS a AIS s naprosto nezbytnou integrací automatizace velení a řízení s automatizací spojení, standardizace, akvizice, opatření k zajištění bezpečnosti výpočetních a komunikačních systémů a ochrany dat).

Pokusím se upozornit na některé problémy, které z pochopitelných důvodů nemohly být do programu informatizace zahrnuty, přesto jsou významné a jejich neřešení nebo chybné řešení by mohlo proces informatizace negativně ovlivnit.

Za základní nedostatek současného stavu považuji **nízkou informatickou kulturnost** (tj. vzdělanost a úroveň vztahů v informačních procesech). Jejím hlavním zdrojem a projevem je nejednotné používání pojmů. Ač je to jakkoli paradoxní, projevuje se to i v samotné oblasti informatizace a termíny jako "informace", "informatizace", "informatika", "data", "efekt", "efektivnost", "cíl" a mnohé další se používají v různém, často rozporném, smyslu. Příčiny a důsledky jsou různé. Je zásadním omylem, že jde o malý nedostatek, případně odůvodňovaný "pestrostí života". I v tomto případě je třeba nazývat věci pravými jmény. Cesta k nápravě je zřejmá a zejména pracoviště vědecké základny se musí na

řešení tohoto problému razantněji projevít vytvořením účelné konzistentní terminologie.

Zejména je nutno sjednotit se na definici samotného pojmu "informatizace". Jedna z možností je následující: **Informatizace** (dané oblasti - resortu, armády...) je systémově koncipovaný proces vytváření a realizace předpokladů pro využití a rozvoj informačního potenciálu k efektivnímu poznání, fungování, vývoji a zejména řízení (dané oblasti), založený na využití informatiky, informační techniky a technologií.

Většina pojmů, použitých v této definici, je chápána jednotně, nejednotné pojetí zejména u pojmů "efektivní" a "informace" vede však k potížím a negativním jevům. O pojmu "efektivní" se zmíním dále, co se týče pojmu "informace" navrhuji posoudit a případně zavést následující sekvenci definic:

Zpráva = konečná posloupnost znaků z dané konečné množiny znaků (abecedy).

Data = zpráva na médiu, umožňujícím přenos komunikačním zařízením a automatizované (počítačové) uložení, výdej a zpracování.

Sdělení = zpráva, týkající se určitého objektu, mající pro příjemce věcný smysl (je srozumitelná).

Informace = sdělení, které při splnění podmínek věrohodnosti a reálně zpracovatelného rozsahu umožní příjemci snížení objektivní neznalosti o objektu sdělení nebo změnu variety při rozhodování (objektivní neznalost se chápe rozdíl znalostí o objektu a jeho reálných atributů).

Nejednotné je i chápání pojmu "informatika". Doporučuji následující definici:

Informatika = interdisciplinární věda (tj. dynamická soustava pojmů, poznatků a metod), jejímž předmětem jsou struktura a vlastnosti informací a automatizované i neautomatizované informační procesy (získávání, distribuce, ukládání, vydávání a zpracování).

Lze namítnout, definice uvedených pojmů jsou v každé učebnici informatiky, v každé knize o informačních systémech apod. Kolik je však těchto definic? Kolik je, i v profesionálním prostředí, názorů na obsah uvedených pojmů?

Další brzdící moment v rychlém a efektivním odstartování procesu informatizace vidím v nedostatečném nebo povrchním chápání **systémových vztahů a okolí** informatizace. Proces informatizace lze dekomponovat do 4. částí - viz obr.

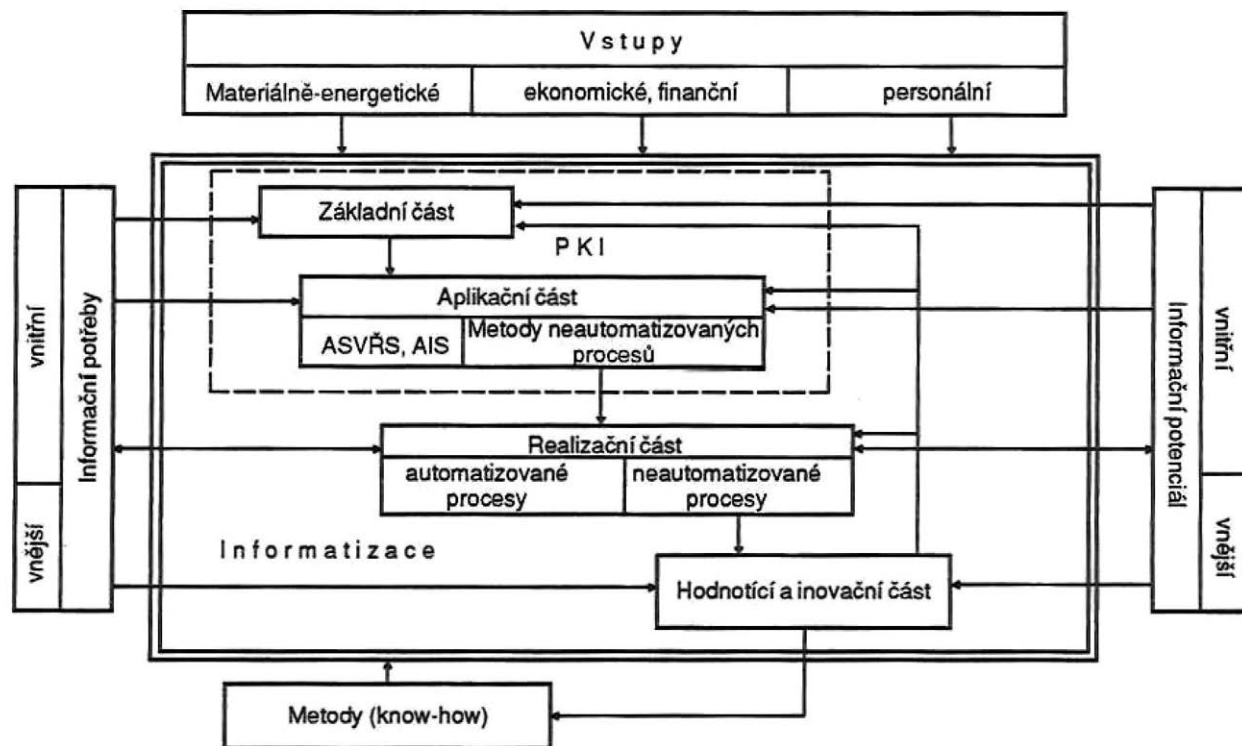
A: Základní část (základna informatizace, zahrnující

- výstavbu telekomunikační infrastruktury,
- standardizaci a normalizaci,
- legislativní opatření,
- opatření k zajištění ochrany dat a bezpečnosti informačních systémů,
- změny organizačních a řídicích struktur,
- vzdělání a vědeckou práci v oblasti informatizace).

B: Aplikační část (výstavba ASVŘS, AIS, stanovení norem a metod neautomatizovaných informačních procesů).

C: Realizační část (uskutečnění informačních procesů, rozvoj informačního potenciálu).

STRUKTURA A HLAVNÍ VNĚJŠÍ VAZBY INFORMATIZACE

Obr.

D: Hodnotící a inovační část (porovnání informačních požadavků a jejich splnění, návrhy na inovační změny v částech A, B a C).

Okolí informatizace v tomto pojetí je:

- ♦ informační:
 - informační potřeby,
 - informační potenciál,
 - metodické poznatky (know-how);
- ♦ materiálně-energetické:
 - ekonomické (finanční zdroje),
 - personální (lidská složka informačních procesů).

Program komplexní informatizace resortu obrany, jak známo, zahrnuje programově řešitelné části informatizace, tedy základní část (v programu je uvedena jako výstavba informační infrastruktury) a realizační část. Jejich obsah je uveden v textu programu a rovněž v již publikovaných člancích, např. v mimořádném čísle Vojenských rozhledů (1992). Jsem toho názoru, že při uskutečňování programu bude účelné věnovat pozornost širšímu pojetí informatizace, jak jsem je naznačil, protože teprve realizační a hodnotící část plně prakticky prověří správnost koncepce a účinnost základní a aplikační části.

Klíčovým místem informatizace je způsob jejího řízení. Nezáleží přitom pouze na struktuře (požadavek centralizace), ale i na metodách řídicích procesů, způsobu rozdělování a kontroly vynakládání prostředků, úrovni vztahů v řídicích strukturách a na disponibilitě kvalitních (objektivních, věrohodných, aktuálních) informací. Je prokázáno, že prostředky, vložené do informatizace, mají vysokou návratnost. Stejně platí, že plýtvání, neefektivní nebo bezvýsledné aktivity, neodbornost, neodpovědnost vedou k značným ztrátám v procesech, které jsou objektem informatizace.

Tento problém souvisí v resortu obrany, včetně armády, s celkovým přístupem k ekonomické kontrole a **hodnocení efektivnosti**. V určování jejích dvou komponent, efektu a nákladů, přetrvávají nedostatky z minulé doby. Efekt nelze primitivně chápat pouze jako výsledek činnosti nebo procesu, ale jako diferenci mezi daným stavem a stavem, kdy by onen proces, činnost nebo funkce neexistovaly. Při stanovení efektu je třeba odečíst případné negativní dopady. Náklady je třeba uvažovat souhrnně, nikoli pouze jejich část, a zbytek (pravidelné platy nebo amortizaci investic) nějakým způsobem zastřít např. jako provozní výdaje. Rovněž nelze akceptovat klišé typu "složka A. B., funkcionář X. Y. si se svými penězi mohou dělat, co chtějí". Zdá se, že v naší zemi, resortu, armádě bude ještě dlouhou dobu zapotřebí připomínat a prosazovat: jde o peníze daňových poplatníků, svěřené státu k zajištění jeho obranné funkce. Význam informatizace v této oblasti je evidentní.

Konkrétní, nestranné transparentní hodnocení efektivnosti procesů a činností na základě objektivních informací a s tím související motivace mají klíčový význam nejen v informatizaci, ale i v dalších oblastech života společnosti, resortu a armády. Termín "efektivní" je proto nutné používat uvážlivě, a to pouze jako signál, že proces, činnost, jejichž je atributem, jsou projektovány, realizovány a hodnoceny

s náležitým porovnáním efektu a nákladů, a poměr těchto komponent efektivity není nižší než ve vyspělých zemích či armádách.

K technologii řízení procesu informatizace ještě dvě poznámky:

① V bývalém resortu FMO docházelo v oblasti informatizace k téměř hromadnému ustavování různých rad, komisí, pracovních skupin, koordinačních orgánů atd. Nelze, samozřejmě, nic namítat proti vytvoření prostoru k výměně názorů, k systémovému posouzení problémů a koordinaci řešení složitě strukturovaných problémů. Činností uvedených orgánů však nelze suplovat, z jakýchkoli důvodů, nedostatky v řídicím systému, resp. neschopnost jeho prvků. Řízení musí být uskutečňováno transparentním způsobem organickými prvky řídicí struktury s adekvátní vyváženou faktickou odpovědností a pravomocí, včetně ekonomických a personálních nástrojů. Zkušenosti vyspělých armád jsou v tomto směru jednoznačné.

② Nezbytnost objektivního posouzení efektivity (efektu a nákladů) a vyvození příslušných závěrů se plně vztahuje i na řídicí aktivity a funkce. Informatizace je v tomto smyslu významnou, ale jen nutnou podmínkou. Ani její vysoká úroveň nemůže kompenzovat chybně vytvořené nebo neschopné řídicí struktury, prvky a funkce.

Při koncipování informatizace v oblasti obrany státu, výstavby a fungování armády je nutné vycházet nejen ze současného stavu, ale i z **trendů jeho vývoje** v oblasti politické, vojenské, technické a ekonomické. Při tom je zapotřebí odlišovat procesy, objektivně existující a probíhající mimo prognózující subjekt od procesů, jejichž je prognózující subjekt nositelem, resp. které významně ovlivňuje. Vlastní činnost lze a je třeba koncipovat a plánovat, nikoli explorativně prognózovat. Je proto nezbytné přesně a konkrétně vymezit, kdo za co odpovídá, co kdo určuje a ovlivňuje. I prognózy musí splňovat atributy informace, mají-li mít skutečný efekt pro řízení.

Považuji za vhodné zmínit se ještě o postavení a významu **neautomatizovaných informačních procesů**. Ve všech částech informatizace existuje zvyklost, resp. trend preferovat jako dominující informační procesy, využívající výpočetní a komunikační techniku. Jejich význam je nesporný. Není však důvod ignorovat skutečnost, že v každodenním životě, v osobním styku, v procesu učení převládají procesy neautomatizované, nemluvě o aktivitách, kdy činnost lidského subjektu technikou nahradit nelze. Jsem toho názoru, že neautomatizované informační procesy, v nichž je člověk zdrojem, odesílatelem nebo příjemcem informací, je nutné zviditelnit, protože, zejména v počáteční fázi automatizace velení a řízení informatizaci výrazně účinně ovlivňují (jsou plošné a investičně nenáročné).

Tato část informatizace je podceňována, resp. redukována na vzdělání v oboru informatiky, počítačů, programování atd. Domnívám se, že informatické vzdělání je významnou, ale opět jen nutnou podmínkou pro zvýšení celkové úrovně využití informací v resortu obrany a v AČR. Další nutnou podmínkou, související s informatizací, je již zmíněné vytvoření konzistentní terminologické základny. Nelze však v žádném případě ignorovat skutečnost, že podstatný význam má i **metodologické a normativní prostředí** pro korektivní informační vztahy, nejen umožňující, ale přímo vyžadující zejména rozeznání informace od nepravdivého nebo zkresleného sdělení, bezobsažná fráze, hesla, prognózy nebo více či méně

"smysluprázdne" sekvence znaků. Ty nezvýší svou kvalitu sebedokonalejším technickým zpracováním. Normativně a metodologicky bude vhodné řešit důslednou realizaci zpětnovazebních informačních vztahů, včetně odezvy a reakce na obdrženou informaci. To se týká shromáždění, porad, vydávání rozkazů a pokynů i zpětnovazebního hodnocení přínosu textových informací (články, sborníky atd.). Informatická "zdatnost", hlavně schopnost jasného stručného vyjádření myšlenky, názoru nebo požadavku, by proto měla být v osobním hodnocení pracovníků MO a AČR postavena na minimálně stejnou úroveň jako zdatnost fyzická, se samozřejmou přímou závislostí požadavků a stupně zastávané funkce.

Cílem současných transformačních procesů, které probíhají v resortu obrany ČR a v AČR, je efektivní obrana státu, přispívající ke stabilitě evropské bezpečnosti, a moderní, po všech stránkách vyspělá, avšak státní rozpočet zbytečně nezatěžující armáda. Informatizace hraje v transformačních procesech dvojí významnou roli. Jednak vytváří informační atributy žádoucího stavu (interoperabilita vůči státnímu informačnímu okolí a vůči mezinárodnímu okolí, včetně vyspělých armád, úroveň řízení, velení vnitřních i vnějších vztahů), jednak podstatně ovlivňuje samotný průběh transformace ve složitých podmínkách redukce počtů a nákladů. Lze předpokládat, že Program komplexní informatizace po své novelizaci se stane jedním z rozvojových programů výstavby resortu obrany a armády.

Informatizace, zejména v oblasti telekomunikační infrastruktury, ASVŘS a AIS, je finančně náročná a návratnost vynaložených zdrojů závisí na úrovni jejího řízení. Proto je třeba, aby příprava a realizace procesu informatizace probíhaly systémově, na bázi vysoké informatické kulturnosti, trvalého sledování efektivnosti vynakládání všech zdrojů, a kvalifikovaně prognózovaných trendů vývoje. Zvýšenou pozornost než dosud bude zřejmě nutné věnovat informatizaci i v širším pojetí, včetně neautomatizovaných informačních procesů.

VZTAH CHEMICKÉHO A CHEMICKÉHO TECHNICKÉHO ZABEZPEČENÍ V PODMÍNKÁCH NOVÉ ORGANIZAČNÍ STRUKTURY ORGÁNŮ VELENÍ

Reorganizace orgánů na taktických i operačních stupních velení se významně dotkla i chemického vojska. Došlo k integraci všech druhů technického zabezpečení do jednotného technického zabezpečení zahrnující technické zabezpečení všech druhů vojsk s výjimkou týlových služeb. Vyčleněním řídicích prvků chemického technického zabezpečení z oddělení a skupin chemického vojska a jejich začlenění do řídicích prvků technického zabezpečení představuje novou kvalitu v procesu řízení jak chemického, tak i chemického technického zabezpečení.

I nadále je možné očekávat další integrační trend představovaný sloučením týlového a technického zabezpečení v jediný systém všestranného materiálního a technického zabezpečení. To bude odpovídat logistickým systémům, kterých se úspěšně využívá v západních armádách.

První etapou integrace druhů technických zabezpečení je jejich podřízení pod náčelníka vyzbrojování a technického zabezpečení - zástupce velitele.

Tím vznikla situace, která vyžaduje normativně vymezit působnost a odpovědnost funkcionářů a služeb v systému chemického technického zabezpečení, neboť bychom se mohli domnívat, že z náčelníků druhů vojsk byla sejmuta odpovědnost za řízení a organizaci technického zabezpečení v jejich oblasti vynětím řídicích i výkonných orgánů z jejich přímé podřízenosti. Sejmутí této odpovědnosti je jen zdánlivé, protože návrh Polního řádu ve své hlavě 10 stanovuje, že nařízení náčelníka vyzbrojování a technického zabezpečení - zástupce velitele pro technické zabezpečení je závazné pro všechny náčelníky druhů vojsk a služeb, velitele útvarů a jednotek.

Do doby zpracování tohoto článku nebyla působnost a odpovědnost řídicích orgánů chemického ani chemického technického zabezpečení vymezena žádným normativem, vydaným příslušným orgánem armády. V tomto článku se snažíme naznačit možný přístup k rozpracování této otázky, především z pohledu orgánů řízení chemického zabezpečení.

Za základní východisko pro stanovení rozsahu odpovědnosti za organizaci

chemického technického zabezpečení je třeba považovat skutečnost, že žádná činnost konaná v boji, i mimo něj, nemůže být prováděna, není-li v nezbytné míře zabezpečena materiálem, technikou a její obsluhou.

Úlohu a odpovědnost orgánů řízení chemického zabezpečení za organizaci chemického technického zabezpečení je tedy třeba spatřovat především v tom, že úkoly chemického zabezpečení mohou být stanovovány pouze v takovém rozsahu, který odpovídá úrovni chemického technického zabezpečení. Orgán řízení chemického zabezpečení může tedy plánovat a podřízeným ukládat jen takové úkoly chemického zabezpečení, jejichž plnění je v potřebné výši a kvalitě zabezpečeno chemickou výzbrojí, technikou i materiálem a vojska zvládla jeho použití v boji. Může tedy např. plánovat a podřízeným velitelům ukládat úkoly použití dýmu k maskování jednotek a objektů použitím zadýmovacích prostředků chemického vojska, budou-li tyto prostředky použitelné u jednotek určených k plnění úkolu zadýmování k dispozici v době, kdy se má úkol plnit. Příslušníci jednotek musí také umět zadýmovací prostředky použít.

Omezené zdroje chemické výzbroje, techniky a materiálu, které jsou pro plnění úkolů chemického zabezpečení k dispozici, nutí orgán řízení chemického zabezpečení plánovat a ukládat plnit jen takové úkoly, při nichž jsou chemická výzbroj a technika používány a materiál spotřebováván v nezbytném rozsahu a efektivním způsobem odpovídajícím dané situaci.

To bude v současných podmínkách činnosti vyžadovat těsnou součinnost řídících orgánů chemického zabezpečení s řídicími složkami orgánů technického a také týlového zabezpečení a mít neustále přehled o stavu chemického technického zabezpečení jednotek, útvarů, svazků i svazu po jednotlivých složkách i jako celku. V závislosti na stavu chemického technického zabezpečení a konkrétní situaci potom může řídicí orgán chemického zabezpečení provádět operačně taktické propočty možností podřízených vojsk, plánovat a efektivně řídit jejich činnost.

Protože opatření chemického technického zabezpečení mohou být realizována v průběhu boje a operace (činnosti) útvaru, svazku a svazu průběžně, bude vhodné zvažovat možnosti sil a prostředků určených k plnění úkolů po obdobích v závislosti na cyklech realizace úkolů chemického technického zabezpečení - např. po doplnění chemické výzbroje, techniky a materiálu či provedení její opravy a navrácení do sestavy vojsk.

U pluku a divize bude náčelník chemické služby udržovat nepřetržitou součinnost s důstojníkem chemického vojska ČVO 591 zařazenému ve skupině vyzbrojování a technického zabezpečení. Rozhodující otázky chemického technického zabezpečení plnění úkolů chemického zabezpečení bude náčelník chemické služby pluku a divize osobně projednávat s náčelníkem vyzbrojování a technického zabezpečení - zástupcem velitele pluku a divize. Na stupni svazu budou tyto úkoly řešeny náčelníkem chemického vojska nebo příslušníkem jeho oddělení s náčelníkem skupiny chemické techniky ve správě vyzbrojování a technického zabezpečení svazu.

Orgán řízení vyzbrojování a technického zabezpečení řeší celou oblast vyzbrojování a všech druhů technického zabezpečení. Vedle svých vnitřních prvků řízení, které organizují jednotlivé druhy technického zabezpečení (pro chemické technické zabezpečení na stupni pluku a divize - důstojník ČVO 591, na stupni svazu - skupina chemické techniky) má i podřízené svazky, útvary a jednotky určené také

k plnění úkolů chemického technického zabezpečení. Z hlediska chemického vojska disponuje především prostředky pro odsun poškozené chemické techniky a opravárenskými prostředky chemického vojska.

Náčelník vyzbrojování a technického zabezpečení - zástupce velitele bude tedy v oblasti chemického technického zabezpečení odpovídat na zabezpečení podřízených jednotek, útvarů a svazků stanovenou normou chemické techniky, výzbroje a materiálu, za řízení provozu a ošetřování podvozku a speciální nástavby chemické techniky a materiálu.

Chemické technické zabezpečení bude organizovat na základě výsledků součinnosti a požadavků náčelníka chemické služby (vojska) a požadavků podřízených velitelů. Doplnění chemickým materiálem a jeho odsuny bude řešit v těsné součinnosti s náčelníkem týlu - zástupcem velitele.

Náčelník týlu - zástupce velitele řeší, z hlediska potřeb chemického technického zabezpečení, především dopravní úkoly. Na dopravních prostředcích svazků, útvarů a jednotek materiálního zabezpečení je převážena chemická část technického skladu útvaru a svazku. Tyto dopravní prostředky mohou ve zvláštních případech realizovat i přisun chemického materiálu k doplnění podřízených stupňů, případně odsun přebytečného materiálu a materiálu určeného k opravám. Častěji budou jednotky materiálního zabezpečení odebírat materiál ve skladech nebo výdejních místech nadřízeného zásobovacího orgánu.

Orgány týlu řeší dopravní úkoly i z hlediska potřeb chemického technického zabezpečení v součinnosti a na základě požadavků orgánů řízení vyzbrojování a technického zabezpečení.

Z uvedeného možného modelu vazeb systému chemického a chemického technického zabezpečení je možné vyvodit, že za realizaci chemického technického zabezpečení ponese odpovědnost:

1. Orgán řízení chemického zabezpečení - NCHS, NCHV:

- sladění úkolů chemického zabezpečení s reálným stavem chemického technického zabezpečení v daném čase a prostoru,

- včasné předložení požadavků náčelníkovi vyzbrojování a technického zabezpečení - zástupci velitele pro chemické technické zabezpečení,

- informování náčelníka vyzbrojování a technického zabezpečení - zástupce velitele o změnách ve stavu chemického technického zabezpečení (ztráty, spotřeba při plnění úkolu ap.),

- obsah a metodická úroveň technické přípravy,

- včasná příprava chemické techniky a materiálu k použití.

2. Orgán řízení vyzbrojování a technického zabezpečení - NVTZ-ZV:

- zabezpečení chemickou technikou, výzbrojí a materiálem v souladu s plánovanými úkoly chemického zabezpečení podle požadavků NCHS, NCHV,

- organizace a provádění odsunu a oprav poškozené chemické techniky a materiálu, její ošetřování a exploatace,

- vytvoření stanovené výše pohyblivých zásob chemického materiálu na jednotlivých stupních,

- včasné předložení požadavků náčelníkovi týlu - zástupci velitele na zabezpečení dopravních úkolů,
- informování NCHS, NCHV o změnách ve stavu chemického technického zabezpečení,
- odborný obsah technické přípravy,
- připravenost techniky a materiálu k bojovému použití,
- technické odsuny velké chemické techniky.

3. Orgán řízení týlového zabezpečení - NT-ZV:

▲ včasné splnění úkolů manipulace s chemickým materiálem v technickém skladu (v chemickém skladu),

▲ včasné splnění dopravních úkolů při řešení zásobování a odsunu drobného chemického materiálu.

Náčelník chemické služby (vojska) je povinen:

- mít na základě součinnosti s NVTZ-ZV operativní přehled o stavu chemické techniky, nedostacích v jejím provozu, opravách, odsunech a zabezpečení chemickým materiálem,
- znát počet a stav techniky, výzbroje, munice u podřízeného svazku, útvarů a jednotek chemického vojska, možnosti odsunů, oprav výzbroje techniky, doplnění munice a jiného technického materiálu do zahájení boje a v jeho průběhu,
- s NVTZ-ZV osobně sladovat opatření technického zabezpečení při řízení podřízeného svazku, útvaru a jednotek chemického vojska,
- předkládat požadavky na chemické technické zabezpečení v období plánování technického zabezpečení náčelníkovi vyzbrojování a technického zabezpečení - zástupci velitele.

Obsah součinnosti NCHS (divize, pluku) s náčelníkem vyzbrojování a technického zabezpečení - zástupcem velitele:

- organizace chemického zabezpečení útvarů a jednotek technického zabezpečení divize (pluku),
- organizace chemického technického zabezpečení a technického zabezpečení podřízených jednotek chemického vojska,
- počty výzbroje a techniky u podřízených jednotek chemického vojska,
- způsob doplňování municí a technickým materiálem všeho druhu u podřízených jednotek chemického vojska,
- organizace vyprošťování a odsunů poškozené techniky podřízených jednotek chemického vojska,
- prostory provádění oprav a jejich organizace pro chemickou techniku a materiál,
- opatření chemického technického zabezpečení pro jednotlivé prvky bojové sestavy.

Obsah součinnosti NCHV svazu s náčelníkem správy vyzbrojování a technického zabezpečení (skupinou chemické techniky):

- organizace chemického zabezpečení u technických svazků a útvarů,
- organizace chemického technického zabezpečení a technického zabezpečení u podřízeného svazku a jednotek chemického vojska,
- počty výzbroje a techniky u podřízených svazků a jednotek chemického vojska,
- způsob doplňování municí a technickým materiálem u podřízeného svazku a jednotek chemického vojska,
- organizace vyprošťování a odsunů poškozené techniky u svazku a jednotek chemického vojska,
- prostory provádění oprav chemické techniky,
- organizace chemického technického zabezpečení pro jednotlivé prvky operační sestavy.

Svým článkem jsme chtěli naznačit, že začleněním orgánů řízení chemického technického zabezpečení do řídicích orgánů vyzbrojování a technického zabezpečení nebyla odpovědnost za organizaci a řízení chemického technického zabezpečení z orgánů řízení chemického zabezpečení sejmuta. Náčelník chemické služby útvaru, svazku a náčelník chemického vojska musí při organizaci chemického zabezpečení vždy brát v úvahu úroveň chemického technického zabezpečení daného stupně velení jako jednoho ze základních východisek. Úroveň zabezpečení musí ovlivňovat tak, aby úkoly chemického zabezpečení byly materiálně i personálně v dostatečné míře zabezpečeny. Na druhé straně musí dbát na účelné použití těchto sil a prostředků. Právě v tomto tkví jeho nezastupitelné místo v systému řízení chemického technického zabezpečení.

Plukovník John A. Warden

POJEM LETECKÉ PŘEVAHY

Letecká převaha je nezbytností. Od německého útoku na Polsko v roce 1939 žádná země ne zvítězila ve válce proti nepříteli, který měl leteckou převahu, žádná velká ofenzíva neměla úspěch proti protivníkovi, který ovládal vzduch a žádná obrana se neudržela proti nepříteli, který měl leteckou převahu. Naopak, žádný stát neprohrál válku, když si udržel leteckou převahu, a dosažení letecké převahy vždy bylo předehrou vojenského vítězství. Je životně důležité, aby si vrchní velitelé a velitelé na válčišti, jejich letečtí velitelé a velitelé jejich pozemních složek byli vědomi těchto historických zkušeností a v souladu s nimi plánovali.

Mít leteckou převahu znamená dostatečně ovládat vzdušný prostor, aby bylo možno provádět letecké útoky na nepřítele bez vážného odporu a na druhé straně nebyť vystaven vážnému ohrožení nepřátelskými leteckými útoky. V rámci kategorie letecké převahy ovšem existují různé varianty.

LETECKÁ NADVLÁDA UMOŽŇUJE OPERACE KDEKOLI

Například, letecká nadvláda znamená schopnost působení letectva bez odporu. Místní letecká převaha poskytuje základní volnost pohybu letectva nad omezenou oblastí po určité časové období. Letecká převaha na válčišti neboli letecká nadvláda znamená, že vlastní letectvo může působit všude po celém válčišti. Letecká rovnováha znamená, že žádná ze stran nezískala dostatečnou kontrolu vzdušného prostoru, aby mohla působit bez velkého ohrožení. Existuje také stav, který můžeme nazvat obrannou leteckou převahou, za níž nepřátelské letectvo nemůže působit nad určitou částí našeho území a naše letectvo (pokud existuje) rovněž není schopno působit proti nepříteli.

Tato situace může nastat, když bude nějaký stát schopen vytvořit dostatečně silný pozemní systém protivzdušné obrany. Až dosud žádný pozemní systém neposkytoval takový stupeň obrany, avšak teoreticky je možný.

Tvrzení, že letecká převaha je nezbytná pro zajištění vítězství nebo pro vyhnutí se porážce, spočívá na teorii a na analýze posledního půlstoletí válek. Teorie samotná tvrdí, že vedení pozemní války nebude pravděpodobně mít úspěch, jestliže budou pozemní síly a jejich zabezpečovací a podpůrné prostředky vystaveny stálým útokům nepřátelského letectva. Teorie je ovšem potvrzována četnými historickými příklady, z nichž některé postačí jako důkaz.

Německo zničilo letectvo Polska v prvních dnech tažení. Od té doby byli Němci schopni používat svoje letectvo k rozvrácení zápolí, k útokům na pozemní vojska a k oslabení obranných postavení protivníka pro další postup pozemních vojsk.

O devět měsíců později Německo postupovalo stejně ve Francii, když jeho letectvo získalo leteckou převahu ve dvou dnech.

Útok na Rusko v červnu 1941 byl klasickým příkladem získání letecké převahy hromadnými ráznými útoky. Němci zhodnotili svou leteckou převahu postupem pozemních vojsk na bezprecedentní vzdálenosti až do poslední možnosti, kdy počasí a neschopnost pokračovat v počátečních leteckých vítězstvích přispěly k zastavení rozsáhlé ofenzívy.

Útok na Rusko následoval po neschopnosti Německa zvítězit v bitvě o Británii a byl také funkcí této neschopnosti dosáhnout letecké převahy, která byla předpokladem pro invazi. Vpád do Ruska byl posledním případem, kdy bylo Německo schopno vytvořit leteckou převahu nad protivníkem. Byla to poslední strategická ofenzíva, kterou bylo Německo schopno uskutečnit před tím, než bylo jeho území zničeno a okupováno.

Na druhé straně, ve druhé světové válce získali západní spojenci leteckou převahu před poslední ofenzívou německého polního maršála Erwina Rommela u Alam Halfa. Rommel postříhl, že "někdo, kdo musí bojovat, i když s nejmodernějšími zbraněmi, proti nepříteli, který úplně ovládá vzduch, bojuje jako divoch proti moderní evropské armádě".

Rommel později pronesl podobnou poznámku o situaci na Sicílii a v Itálii: "Poměr sil na zemi nebyl pro nás nepříznivý. Je to prostě tak, že jejich převaha ve vzduchu a v munici je ohromná, stejně jako tomu bylo v Africe."

Význam letecké převahy byl ještě jasnější za invaze do Normandie. Von Rundstedt, německý velitel ve Francii v době invaze, hlásil: "Spojenecké letectvo paralyzovalo veškerý pohyb ve dne a značně ho ztěžovalo i v noci."

V létě 1944 spojenci ovládli oblohu nad Německem. Na konci války byla vzhledem k neustálému bombardování umožněnému ovládnutím vzdušného prostoru situace tak špatná, že Němci neměli pohonnou hmotu pro svoje letouny a měli jen tolik benzínu pro tank, aby mohl provést jeden útok.

Je možno namítnout, že druhá světová válka patří do dávné historie, a proto již poučení z ní nejsou použitelná; proto posoudíme několik případů pozdějších válek.

V Koreji generálporučík Nam Il, vedoucí severokorejský představitel na rozhovorech o příměří, v okamžiku sdílnosti poznamenal: "Je to v důsledku vašeho strategického leteckého nerozlišujícího bombardování našeho území a nikoli vašeho taktického leteckého působení v rámci přímé podpory na frontě, že vaše pozemní síly byly schopny solva a dočasně udržet svoje nynější postavení".

"Nerozlišující bombardování", o němž se zmínil generál Nam, bylo přímým důsledkem letecké převahy až po řeku Yalu.

Izraelci dobře prokázali sílu letecké převahy.

V roce 1967 Izraelci zničili egyptské a syrské letectvo dne 5. června a potom zničili egyptskou armádu na Sinajském poloostrově, kde velení izraelského letectva vytvořilo pro egyptského vojáka nesnesitelné životní podmínky.

O šest let později vítězové z roku 1967 zaplatili strašnou cenu za to, že nezískali leteckou převahu v první fázi války. Teprve po zjištění potřeby zničit nepřátelské raketové systémy, které byly první překážkou k dosažení letecké převahy, byli schopni změnit průběh bitvy a pokračovat k dosažení vítězství ve válce.

Konečně, severní Vietnamci nebyli schopni provést úspěšnou konvenční ofenzívu, dokud bylo v Indočíně umístěno americké letectvo. Teprve po odchodu Američanů byl severní Vietnam schopen zahájit rozhodující pozemní ofenzívu do jižního Vietnamu. V tomto případě jihovietnamské letectvo vyvíjelo malé úsilí a bylo snadno vypuzeno severovietnamskými mobilními pozemními protiletadlovými systémy.

Protože letectvo nehrálo žádnou významnou úlohu pro invazi na žádné straně, výsledný průběh byl takový, jaký by byl býval před zavedením letectva.

LETECKÁ PŘEVAHA JE ROZHODUJÍCÍ PRO ÚSPĚCH

V záležitostech jako je válka, které lze jen přibližně podrobit vědecké analýze a v nichž velmi mnoho závisí na lidském činiteli, je vskutku nemožno ověřovat nějakou hypotézu. Jestliže však tvrdíme, že letecká převaha má pro úspěch rozhodující význam (jak přesvědčivě dokazuje váha historických důkazů), potom je nutno vysvětlit, jak má operační velitel postupovat, aby jí dosáhl.

Jestliže je letecká převaha považována za první cíl, pak je jasné, že všechny operace musejí být - v potřebném rozsahu - podřízeny tomu, aby jí bylo dosaženo. Tento poznatek netvrdí, že žádnou operaci nelze zahájit, dokud není dosaženo letecké převahy. Znamená však, že nesmí být zahájena žádná jiná operace, která by ohrozila primární úkol, nebo která by používala síly, jichž by se mělo použít k dosažení letecké převahy. Stejně jako u většiny jiných záležitostí existuje mnoho výjimek; i když se zdá jasné, že by pravidlo nemělo být respektováno, účelnější je pravidlo respektovat.

Můžeme být v těžké tísní, způsobené například překvapivým útokem, že není k dispozici žádná jiná možnost než zasadit všechno do průlomu v zoufalém úsilí získat určitý čas, nebo zachránit určitý strategicky důležitý objekt.

Izraelci stáli před podobným problémem v roce 1973, když byli překvapeni syrskými a egyptskými útoky.

Egyptský útok nepředstavoval přímé ohrožení, avšak Izraelci považovali syrský útok za velmi nebezpečný. Izraelské vrchní velení zasadilo letectvu proti syrským pozemním vojskům, i když nepřítel měl de facto obrannou leteckou převahu nad vlastními vojsky na předním okraji vytvořenou pozemními protiletadlovými raketovými systémy. I když byla pozemní situace velmi obtížná, Izraelci rychle pochopili, že nemohou pokračovat v používání svého letectva proti syrským tankům bez vlastní letecké převahy. Proto stanovili protiletadlové raketové systémy za cíl nejdůležitější, získali nazpět leteckou převahu a potom přenesli veškerou sílu svého letectva do útoků proti všem syrským ofenzívním prvkům.

I když mohou existovat výjimky, nesmějí být základem plánování. Za normálních okolností je letecká převaha prvním a nejnáléhavějším úkolem. Normálně si myslíme, že letecké převahy bude dosaženo kombinací letectva a pozemních protiletadlových raket a kanónů. Ovšemže tyto dva prvky běžně hrají klíčovou úlohu, avšak vůbec ne úlohu jedinou. Pozemní vojska a námořní povrchové síly mohou přispět a přispívají k plnění úkoly dosažení letecké převahy. Jejich přínos může být dokonce ještě větší, jestliže jsou záměrně integrovány do úsilí o dosažení letecké převahy.

Hitler ve své směrnicí č. 6 "Vedení války" ze dne 6. října 1939 uvedl, že německé letectvo nemůže útočit na Anglii z Německa vzhledem k doletu a nákladům na pohonnou hmotu. Na druhé straně Hitler poznamenal, že jestliže Německo okupuje Nizozemí, "bezpochyby německé letectvo zasadí Velké Británii smrtelný úder". Dále považoval zničení britských a francouzských pozemních sil za "hlavní cíl, jehož dosažení vytvoří vhodné podmínky pro pozdější a úspěšné použití německého letectva proti Velké Británii".

Takto zmocnění se území pro získání leteckých základen (a jejich nepříteli) se stalo základním cílem a ovlivnilo plánování, které vyústilo do útoku proti Francii.

V mnohem menším měřítku Britové provedli údernou jednotkou (commandos) útok na malou německou bombardovací jednotku na ostrově Kréta, která zničila velký počet lodí.

Námořní síly zaměnily tradiční úlohy při více příležitostech.

Za arabsko-izraelské války v roce 1973 izraelské dělové čluny zaútočily na egyptské pozemní protiletadlové raketové systémy na egyptském levém křídle, aby vytvořily koridor pro průlet izraelského letectva.

Názor, že letecká převaha musí být vybojována samotným letectvem, vážně omezuje všechny velitele v jejich úsilí o vítězství. Dosažení letecké převahy není jednoduché ani v koncepci ani v provedení.

Pro zahájení procesu je nutno vědět, že mohou být k dispozici rozmanité okolnosti, za nichž se bitva zahajuje, a před bitvou je nutno pochopit svou vlastní situaci. Jinak je možné, že budeme bojovat v dobře plánované bitvě za špatných okolností. A bojovat nesprávným způsobem v nesprávném čase by mohlo být zhoubné.

Tři níže uvedené činitele mohou od základu ovlivňovat úsilí o nadvládu ve vzduchu: materiál, personál a sestava.

● **Materiál** zahrnuje letadla, pozemní protiletadlové zbraně, jejich výrobní zařízení, jakož i zásoby potřebné k jejich zabezpečení. Zahrnuje také infrastrukturu potřebnou k jejich přímému technickému zabezpečení.

● **Personál** znamená především vysoce vycvičené lidi, kteří obsluhují bojové systémy, kteří k tomu mají zvláštní schopnosti a kteří potřebují rozsáhlý výcvik, aby mohli být užiteční v boji. Piloti a jiní členové osádek jsou nejvýraznějšími složkami této kategorie.

● **Sestava** zahrnuje relativní umístění a zranitelnost leteckých základen, raketových postavení, pozemní bojové linie a infrastruktury.

Všechny tyto činitele ve svém souhrnu určují rámec bitvy a možnosti, které jsou k dispozici k jejímu vedení.

Tyto tři činitele mohou vytvářet nekonečné množství kombinací, takže by byla analýza bezcenná, pokud nejsou záměrně zjednodušeny a vyjádřeny v pojmech srozumitelných velitelů a štábu, kteří s nimi musejí pracovat.

PĚT PŘÍPADŮ VÁLKY

Pro zjednodušení analýzy letecké situace a pro vytvoření rámce pro plánování můžeme rozdělit většinu válek do pěti případů, které jsou definovány vztahem mezi leteckými silami proti sobě stojících stran.

V prvním případě, **případ I**, mají obě strany možnost a vůli provádět údery na základny druhé strany. Tento případ odpovídal situaci v Pacifiku v první části druhé světové války, když japonské i spojenecké síly mohly uskutečňovat a prováděly údery za liniemi protivníka.

Druhý případ, **případ II**, nastává, když jedna strana je schopna provádět údery na svého protivníka kdekoli, zatímco protivník nemůže dělat o mnoho více, než dosáhnout frontu. Případ II je typický pro alianci Spojených států amerických a Velké Británie proti Německu po roce 1943. Od tohoto okamžiku bylo spojenecké letectvo schopno útočit na Německo bez obav z vojensky významné odvety ze strany Německa. Případ II také naznačuje, že válka zahrnuje fáze. Válka, která začala za určité letecké situace, nemusí skončit při převládání téže situace. Rozdělení války do fází bude vysvětleno v následujících pokračováních.

Případ III je opakem případu II a je nebezpečnou situací. Zde je jedna strana zranitelná útokem, avšak není schopna dosáhnout nepřítel. To je situace, v níž se Británie nacházela během bitvy o Británii. Nedomnívala se, že má schopnost udeřit na letiště německého letectva ve Francii, takže německé základny byly během dvou měsíců bitvy prakticky bezpečné.

Čtvrtý případ, **případ IV**, popisuje situaci, v níž žádná strana nemůže působit proti týlovým prostorům a leteckým základnám nepřítel a v níž je proto působení letectva omezeno na frontu. Případ IV je nejlépe ilustrován korejskou válkou, v níž si Spojené státy americké uložily politická omezení, která zakazovala operace proti čínským letištím a infrastrukturě severně od řeky Yalu. Na druhé straně byli komunisté neschopni účinně útočit na americká letiště.

Poslední případ, **případ V**, může nastat při vzájemně dohodnutých politických omezeních, protože žádná ze stran nemá letectvo. Například, spojenci dvou supermocností se mohou střetnout na místě, kam žádná ze supervelmocí nevyšle bojové letouny. Je jasné, že kterákoli ze stran může změnit pravidla; pak by bylo pro účastníky účelné, aby tuto možnost předpokládali. Podobně, válka mezi dvěma chudými zeměmi nemusí zahrnovat žádnou významnou leteckou činnost. Ovšem i zde by měli být velitelé na obou stranách tak rozumní, aby uvažovali, co by se stalo, kdyby se letectvo objevilo.

Tabulka 1 shrnuje pět výše vysvětlených případů. Následující hlavy podrobně vysvětlí každý z nich.

Případy letecké převahy

Tabulka 1

Případ	Letiště a týlové prostory strany modré x/	Bojové linie xx/	Letiště a týlové prostory strany červené
I.	Zranitelné.	Dosažitelné	Zranitelné.
II.	Bezpečné. xxx/	Dosažitelné. xxxx/	Zranitelné.
III.	Zranitelné.	Dosažitelné.	Bezpečné.
IV.	Bezpečné. Dosažitelné.	Bezpečné.	
V.	Bezpečné.	Nedosažitelné.	Bezpečné.
X/ Letiště strany modré i strany červené zahrnují zabezpečovací infrastrukturu jako energetické zdroje, palivo a prostředky pro velení a řízení. XX/ Normálně pozemní fronta, ale může to být i hranice. XXX/ Bezpečné znamená, že letiště nebudou pravděpodobně zasažena, protože nepřítel není schopen na ně provést úder, nebo se rozhodl úder neprovádět, nebo jsou chráněna politickými omezeními. XXXX/ Když se případ II blíží ke svému logickému závěru, červená strana bude pravděpodobně neschopna dosáhnout vůbec bojové linie.			

Pět zde vysvětlených případů poskytuje přehled o situaci převládající na počátku tažení nebo fáze. Velitel nebo plánovač takový přehled potřebují. Avšak v této souvislosti musí velitel nebo plánovač pochopit, že variace počtů personálu a materiálu budou značně ovlivňovat plánování. **Tabulka 2.** obsahuje jednoduchý přehled některých možných vztahů mezi materiálem a vycvičeným personálem.

	Vyvcvičený personál x/	Materiál xx/
A	Omezen. xxx/	Omezen.
B	Omezen.	Neomezen.
C	Neomezen.	Omezen.
D	Neomezen. xxxx/	Neomezen. xxxx/
x/ Vyvcvičený personál zahrnuje osoby, jejichž výcvik je dlouhý a náročný a které nemohou být po vyřazení rychle nahrazeny (piloti, jiní členové letových osádek a technici). xx/ Materiál zahrnuje letadla, rakety, výrobní zařízení a prostředky technického zabezpečení. xxx/ Omezen a neomezen se vztahují k bojovníkům, xxxx/ Musí se hodnotit podle času. To znamená, že personál a materiál mohou být bez doplňků na počátku nepřátelství, avšak mohou být neomezené buď po mobilizaci, nebo po přemístění mezi válčišti, nebo po poskytnutí pomoci zvenčí..		

Proměnné letecké převahy budou vysvětleny v další části. Avšak podobně jako u případů letecké převahy může stručný přehled historických příkladů napomoci ujasnit důležitost těchto proměnných.

Ilustrací situace, kdy obě strany měly omezený personál i materiál, jsou arabsko-izraelské války, kdy existence nebo neexistence zásob zvenčí ovlivňovala strategii obou stran a určitými způsoby zdůrazňovala důležitost vzájemných omezení.

Britové během bitvy o Británii jsou dobrým příkladem druhé situace. Britská výroba letounů značně překračovala výrobu německou a také snadno nahrazovala ztráty. Avšak Královské letectvo mělo na počátku konfliktu nízké stavy pilotů a výcvik nových pilotů nevyrovnával ztráty v době vyvrcholení bitvy.

Situace by se byla mohla stát neudržitelnou, kdyby bitva neprobíhala nad Británií, kde piloti, kteří vyskočili ze sestřelených stíhacích letounů, byli často schopni létat znovu, v některých případech dokonce ještě téhož dne.

Spojené státy v osmdesátých letech představovaly třetí situaci s neomezeným počtem pilotů a omezenými počty letounů. Zatímco Spojené státy měly velké "zásoby" pilotů, kteří vykonávali službu ve Vietnamu a kteří mohli být rychle přecvičeni, existoval velmi omezený počet letounů a neexistoval žádný způsob, jak dosáhnout vojensky významného zvýšení výroby.

Situace, v níž má jedna strana relativně neomezený materiál, je ilustrována situací Rusů ve druhé světové válce, ačkoli tomu Němci určitě nevěřili nebo to nevěděli, dokud válka s Ruskem netrvala dva roky. Rusové ztratili přibližně 2000 letadel prvního dne války, přibližně třetinu celého svého letectva a přibližně stejný počet, jaký měli Němci na celé východní frontě. Ruské ztráty byly i nadále bezpre-

cedentně vysoké, dokud nepřišlo v říjnu nepříznivé počasí. Avšak v polovině roku 1944 měli Rusové oproti Němcům výhodu 6 ku 1 a zdálo se, že nemají žádný problém s doplňováním své rozsáhlé armády personálem.

Dosahnout letecké převahy znamená určitým způsobem vyřadit nepřátelské síly, které mohou bránit leteckým operacím. Jak bylo výše uvedeno, k dosažení letecké převahy je možno použít leteckých, námořních anebo pozemních sil. Všeobecně mohou dvě kategorie systémů bránit leteckým operacím, to znamená blokovat dosažení letecké převahy. Těmito systémy jsou letadla a pozemní zbraně. Pro zabezpečení těchto zbraňových systémů slouží zjišťovací systémy (jako radio-lokátory) a systémy pro elektronická protiopatření, které ruší anebo klamou elektronické systémy protivníka.

Tyto systémy mají přímý vztah k boji.

INFRASTRUKTURA JE DŮLEŽITÁ

Infrastruktura, která tyto bojové systémy zabezpečuje, nemá přímý vztah k boji, je však přesto pro boj velmi důležitá. Infrastruktura sahá od munice a pohonné hmoty pro letadla až po naftové rafinérie a laboratoře, kde vědci pracují na protiopatřeních proti nejnovějšímu elektronickému ohrožení. V závislosti na situaci může být letecké převahy dosaženo vyřazením malé části nepřátelské infrastruktury. V jiných případech může být nutný všeobecný útok na skutečně všechny části.

Bez ohledu na to, co může být potřebné k dosažení letecké převahy, jsou k dispozici různé způsoby, jak ji uskutečnit. Například, můžeme dojít k závěru, že klíčem je vyřazení nepřátelských letadel, avšak tento závěr nutně neznamená, že nepřátelská letadla musejí být přímo zničena. Nepřítel může zřídka létat přes svoje vlastní linie a jeho strana fronty může být chráněna clonou protiletadlových raket. Letět ukvapeně na nepřátelská letiště a letadla, aniž by předem byla zničena nebo umlčena protiletadlová obrana, nebo aniž by byla obletěna, může být v nejlepším případě nákladné a v nejhorším případě zhoubné.

Prostě, ve válce nemusí být přímka nejkratší vzdáleností k cíli.

Ústřední otázkou této hlavy byla rozhodující důležitost letecké převahy. V poslední polovině století letecká převaha znamenala rozdíl mezi vítězstvím a porážkou. Velitelé a jejich štáby musejí ve svém plánování a jednání uvažovat o letecké převaze. Rámec pro analýzu, který byl v této hlavě navržen, usnadňuje pochopit podstatu problému a sestavit vhodný způsob pro dosažení převahy ve vzduchu.

-MW-

Plukovník v zásl. Ing. Milan Sládeček, DrSc.,
plukovník v zásl. Ing. Karel Štěpánek

JAKÁ BY MĚLA BÝT ARMÁDA ČESKÉ REPUBLIKY

Vznik České republiky, jako nového státu ve střední Evropě, vyvolal potřebu řešení otázek jeho bezpečnosti. Od ní je přímo závislá **úroveň suverenity** nového státu. V tom je podstata vážnosti, důležitosti a odpovědnosti řešení tohoto problému; a z těchto důvodů je nutné přistupovat i k rozpracování určitých objektivních východisek, týkajících se principů výstavby **nové Armády České republiky (AČR)**, která bude vedle zahraničněpolitické orientace jedním z rozhodujících faktorů obrany jeho suverenity.

JAKÁ BY TEDY MĚLA BÝT AČR?

V poslední době se vyskytla řada názorů na řešení tohoto problému. Značná část z nich dostala širokou publicitu v našem tisku. Lze je shrnout do dvou základních stanovisek; třetí (níže uvedený) je názor autorů tohoto článku.

1. První skupina názorů vychází z principu - řešit obranu státu - tím i výstavbu armády - na základě tzv. **aktivní neutrality** (především podle "švýcarského" vzoru).

2. Druhá skupina názorů se opírá o obecnou představu: mít armádu početně velmi malou, a to k vedení pouze **defenzivní a alternativní obrany** - případně řešit obranu státu zcela **bez armády**, a to výstavbou relativně velkého počtu "malých jednotek" (tzv. komand) na jakémisi "miličním principu".

3. Názor autorů tohoto článku vychází z řešení obrany státu **v duchu** předpokládané nové **vojenské doktríny** a rozpracované nové vojenské strategie; je v souladu s mezinárodní vojensko politickou situací, s koncepcí zahraniční politiky AČR a přijatých mezinárodních závazky (zejména doporučeními KBSE) a je v souladu s ekonomickými možnostmi státu. Těmto zásadám řešení obrany státu pak musí odpovídat i výstavba moderní AČR.

K jednotlivým skupinám názorů:

ad 1) Myšlenku "aktivní neutrality" nelze v **historickém** procesu předcházejících desetiletí jednoduše a jednoznačně - bez kvalifikovaného vysvětlení všech souvislostí - zavrhnout. V minulosti (při vzniku ČSR) byly pro vznik neutrality zcela jiné podmínky než po roce 1945, 1948, 1968 (kdy zejména v naposledy uvedeném roce myšlenka neutrality měla silnou popularitu) a stejně tak nyní po roce 1989 - po zániku Varšavské smlouvy a konfrontační bipolarity.

V současné době je třeba vycházet z reality **nové** mezinárodně politické a vojensko politické situace v Evropě (zejména v celém tzv. bývalém východním - komunistickém - bloku), z nového geopolitického a vojensko strategického položení našeho státu. Navíc - klasická "neutralita" ztrácí v nové bezpečnostní situaci na původním významu. Jde tu o neopomenutelnou skutečnost, že neutralita musí být garantována mezinárodními smlouvami (nestačí se jednoduše "neutrálním" prohlásit), ale též jde o to, že neutralita se netýká jen vlastního bezpečnostního (vojenského) hlediska - zahrnuje i zahraničněpolitickou orientaci daného státu, včetně problémů ekonomických. Na příkladu neutrálního Rakouska, Švédska a Švýcarska se v současnosti můžeme přesvědčit, jak neutralita komplikuje snahy těchto států být účastníky různých evropských, zejména ekonomických a politických struktur.

Pokud jde o argumentaci tzv. "švýcarské aktivní neutrality" - především z hlediska strategických rozměrů evropského válčiště - tak zastáncům tohoto názoru přinejmenším uniká výhodné geografické i geopolitické postavení této "šťastné" země. V případě jiné strategické polohy, jakou má Česká republika - bylo by i po "švýcarské neutralitě", kterou by málokdo v obou uplynulých světových válkách respektoval (viz Belgie a Holandsko). V nových podmínkách evropské bezpečnosti nám neutralitu nikdo garantovat nemůže a nebude. Nemá to politický smysl, zejména když sami usilujeme o zapojení do evropských bezpečnostních, politických a ekonomických struktur.

ad 2) Velmi závažnou otázkou je řešení obrany státu a tím i výstavby AČR podle názorů autorů navrhujičích tzv. "defenzivní a alternativní obranu" (či strategii). Tyto názory se v poslední době vyskytují ve stále větším množství. Mezi hlavní propagátory a iniciátory takových názorů patří pak Dr. Robejšek (v letech 1973-1975 vědecký pracovník Ústavu pro filozofii a sociologii ČSAV a od r. 1982 vědecký pracovník v "Internationales Institut für Politik und Wirtschaft" v Hamburku), který u nás vydal publikaci *Obrana bez armády*¹⁾. Podstatou "alternativní strategie" Dr. Robejška je **zrušit** armádu a vybudovat místo ní velký počet malých bojových jednotek - tzv. komand - v síle přibližně 15 mužů (jednoho komanda), vyzbrojených ručními zbraněmi (včetně ručních PT a PL zbraní a "inteligentních" min), rozsetých po celé republice, které by v případě agrese **samostatně** (!) plnily obranné úkoly ve "svých prostorech" (prostor působnosti komanda by měl mít okruh o průměru asi 5 km). Tato komanda (celkem v počtech asi 15 000 až 20 000 mužů) by bojovala více méně na vlastní pěst, tj. bez centralizovaného velení (které by prakticky stejně nebylo možno ani realizovat). Nad takovou "bojovou činností" se musí každý, kdo má základní vojenské vzdělání, pousmát - protože to je směšné! Je to však jenom směšné? Vždyť se to doporučuje v době, kdy se náš stát nachází ve svízelné ekonomické transformaci, kdy se hledají finanční prostředky na vše možné a potřebné (a snahy o krácení rozpočtu na armádu, jako zdroje finančních prostředků, jsou evidentní), ale kdy současně všechny státy v Evropě (nejen naši sousedé) mají pravidelné armády, vyzbrojené tak, že jsou plně schopné vést soudobé vojenské operace (a to v operačním i ve strategickém rozsahu). Přijmout takovou strategickou koncepci obrany ČR, **v centru evropského válčiště**, znamená postavit obranu našeho státu do role bývalé Habeše, která v polovině třicátých let s kopími a luky čelila agresi tehdy moderně vyzbrojené armády fašistické Itálie (to si dovoluujeme adresovat na vysvětlenou i panu Dr. Taxovi, který napsal úvod

k výše uvedené publikaci Dr. Robejška). Nebo je takové srovnání s navrhovanými komandami proti pravidelné armádě případného nepřítele neadekvátní? Pan Dr. Robejšek **viditelně zneužívá současné složité ekonomické situace našeho státu a odvážně "dokazuje"** (jako i řada jiných autorů publikujících o této problematice své názory v našem tisku), o co lacinější a efektivnější by byla obrana naší suverenity podle jeho receptu. Všichni autoři podobných názorů mohou psát a navrhopvat cokoli se jim zachce - **protože za obranu našeho státu nenesou totiž žádnou odpovědnost!!!** Pokud tyto názory domyslíme do reálnosti, pak "nejlacinější" by už potom bylo - nemít žádné takové bojové jednotky - prostě vůbec nic (vojenského), protože "tisíc malých bodnutí" (od navrhovaných komand) a vůbec nic, je skoro totéž. A vlastně není to totéž, protože tzv. komanda bez centrálního velení mohou plnit "bojové" úkoly i proti komukoli - a zejména v údobí politické nestability. Při takovém pomyslení "zajištění bezpečnosti" ČR jde "mráz po zádech". To pro naši svobodu a křehkou demokracii není nic povzbudivého a spíše nás to naplňuje obavami z možného, modifikovaného "jugoslávského syndromu". Je to popravdě řečeno víc jak nebezpečné!

Publikace Dr. Robejška ovlivnila a našla své příznivce, kteří obdobné názory publikovali v našem tisku. Např. pan Václav Zaspal²⁾, který zároveň došel k závěru, že AČR **musí** být malá a že se tak dá ušetřit 13,2 mld. korun (!?)³⁾. Organizační základ AČR vidí v tom, že by "samozřejmě došlo k úplně nové, moderní, organizaci vojsk, opírající se o tzv. **jednotky rychlého nasazení** (blíže nedefinované - pozn. autorů), které by nepřekračovaly početní stav 900 mužů na jednu bojovou jednotku". To v každé "vojenské řeči" představuje jednotku v zásadě jen pro plnění **taktického** úkolu, a to ještě ve velmi omezeném rozsahu (jakou by to, kromě jiného, vyžadovalo logistiku, velení - ani zmínka). Pan Zaspal je také názoru, že za probíhající **existenční krize v NATO** (!?) je v této organizaci naše členství nereálné! Také pan Dr. Robejšek tvrdí, že "touha po členství v NATO zaslepuje některé východoevropské politiky do té míry, že nejsou schopni registrovat, že NATO stojí před hlubokými strukturálními změnami a že **jeho budoucnost je všechno, ale jen ne zajištěna!**"^{5a)} (Jako by strukturální změna a zrušení aliance byly jedno a totéž - pozn. autorů.) Obdobného názoru je i pan Ivan Jemelka⁴⁾, když uvádí, že "...Evropa bude disponovat jen vojsky tzv. **defenzivního** typu, jejichž výzbroj bude tvořit špičková lehká technika, určená k operativnímu ničení protivníka na vlastním území. Tato vojska by se měla skládat ze zcela soběstačných (!?) modulů (jednotek) s kombinovanou výzbrojí... Pro ČR by patrně stačilo vojsko o 15 tisících mužů..." Taková **shoda názorů** uvedených autorů **není náhodná!** Pan Dr. Robejšek také mj. konstatuje, že "...politické sjednocení (evropské - pozn. autorů) ztratilo se **zánikem ohrožení z Východu** (!?) značnou část svého oprávnění..."^{5b)}

S citovanými názory nelze souhlasit. Nežijeme přece ve vzduchoprázdnu a nemůžeme podléhat falešným iluzím, že po roce 1989 komunistické a fašistické nebezpečí pominulo. Ne zcela jasná vojensko politická situace v SNS (viz např. vystoupení ministra zahraničí Ruska Kozyreva ve Stockholmu - ve vztahu k zájmům Ruska k Srbsku, resp. současnému konfliktu v bývalé Jugoslávii), obnovení vlivu komunismu v řadě východoevropských států i jeho vliv v JAR a v zemích třetího světa (Angola apod.), upevňování moci komunismu v nejlidnatější zemi světa Číně; na Kubě, v KLDŘ, narůstající význam komunistů v Indii - to

vše v duchu "proletářského internacionalismu" a pod známou ideologií, jejímž základním cílem je nastolit komunismus na celém světě!

V těchto souvislostech, z hlediska bezpečnosti Evropy i celého světa, nelze opomenout složitosti vojensko politické situace "žhavého lince" s islámským fundamentalismem na jih od Evropy, který se táhne podél celé Afriky až po Blízký Východ. Stejně tak existuje v samotné Evropě celá řada politických, ekonomických i společenských rizik, a to v návaznostech na nestabilitu všeho druhu v řadě poskomunistických zemí, včetně možného a obávaného hromadného exodu z těchto zemí s možnými bezpečnostními důsledky i konflikty. Lze si představit bezpečnostní situaci NATO? V tomto smyslu je NATO dnes i v další perspektivě skutečným garantem míru v Evropě - a nejen v Evropě; i když bereme v úvahu vojensko politické poslání a cíle (politické zejména, ve vztahu k možné působnosti jednotlivých zemí mimo rámec aliance) této aliance v nové situaci, nebo i její vztah k nynější situaci na Balkáně. Pokud někdo v současnosti kalkuluje s rozpadem NATO v brzké době jako o "přežití alianci" nebo jako o "opuštěném exkluzivním klubu", tak má buď špatné informace s osobitými vojensko politickými názory, či znalostmi - nebo sleduje jiné cíle, které jsou vzdálené spolehlivé obraně ČR. Proto je ve složité mezinárodně politické a ekonomické situaci neseriózní kalkulovat nebo chytračit v otázkách bezpečnosti ČR na úkor snah tohoto státu o dobré vztahy k NATO (jak o tom pojednávají pan Dr. Robejšek a pan Zaspal ^{6, 7)}). Je to přinejmenším neuvážený a nebezpečný úmysl, který dezorientuje naši veřejnost v otázkách řešení naší bezpečnosti, výstavby naší armády a tím i suverenity a svobody ČR.

ad 3) Jaká by tedy měla být AČR?

Tím, že se v této stati předpokládají některé návrhy autorů, neznamená, že se odmítají názory jiných, zejména těch odborníků a teoretiků, kteří nesou odpovědnost za obranu a bezpečnost ČR. Je zcela logické, že řešení takového úkolu musí být předmětem práce nejvyšších a nejkvalitnějších odborníků soustředěných v odpovídajícím pracovním týmu. Zjednodušeně a pro ilustraci řečeno - asi tak, jak je tomu kupř. v medicíně při náročné operaci srdce či páteře. Ani při výstavbě tak složitého organismu, jakým je armáda - stejně jako u uvedených chirurgických operací - nemůže jít o nahodilé experimenty, nebo neuvážená rozhodnutí s dalekosáhlými důsledky!

Pokud se doporučuje jak "malá" by měla být AČR, záleží to i na tom, kdo a jak takovou "malost" posuzuje a v jakých souvislostech. Pro někoho bude AČR o počtu 70 000 mužů malá, pro jiného víc než velká. Proto musí udivovat kupř. názory (bez bližšího zdůvodnění), že AČR by měla mít v současnosti maximálně 15 000 osob; že by se AČR ve své organizaci měla opírat o jednotky "rychlého nasazení", z nichž každá by neměla víc jak 900 mužů. Proč potřebuje právě AČR takové jednotky blíže nespecifikovaného "rychlého nasazení" - či komand - tedy jednotek s omezeným rozsahem bojové činnosti? V podstatě jednotek zcela neúčinných v rozsáhlejší bojové činnosti, více či méně vydaných na pospas silnějšímu, dobře vyzbrojenému a vycvičenému nepříteli schopnému vést bojovou činnost na velkém prostoru a na značnou hloubku (z hypotetického hlediska by jiný nezaútočil!). Nejsme přece v Kambodži! Vždyť teritorium ČR o rozloze 460 x 260 km takové jednotky nepotřebuje a potřebný manévr lze zajistit a řešit na takovém

prostoru mimo jiné též vhodnou **mírovou dislokací i mírovou naplněností vojsk**, a to dostatečně spolehlivě (časově i prostorově) podle připraveného operačního plánu! (V tomto konstatování nemají autoři na mysli jednotku - třeba pojmenovanou "rychlého nasazení", která by byla připravena a předurčena k vyčlenění a nasazení pro potřebu OSN).

Vycházíme ze základního předpokladu, že AČR musí být taková, jaký jí dáme úkol. Jinými slovy taková, aby byla vždy připravena a schopna tento úkol při ochraně suverenity a svobody ČR plnit! Přinejmenším do doby než se uvedou v činnost nezbytné celoevropské bezpečnostní mechanismy, na jejichž konstrukci se hodlá ČR ve své zahraniční politice aktivně podílet.

Úkol AČR bude v našich nových podmínkách určován mimo jiné: novou vnitřní a zahraniční politikou státu - včetně důsledného plnění mezinárodních závazků vyplývajících z dohod KBSE; ekonomickými možnostmi; novou geopolitickou situací ČR. Zejména tato geopolitická situace výrazně ukazuje na prostor, který nás zřetelně a po všech stránkách posouvá západním směrem do centra Evropy. A historické skutečnosti potvrzují, že je to prostor, který nikdy - a to zvláště z vojensko politického hlediska - nezůstal mimo zájem evropských států, především velmocí! Toto strategické položení našeho státu bude proto mít zásadní vliv na úkol naší armády stanovený v souladu s novou vojenskou doktrínou ČR. A ta by měla respektovat uvedené podmínky či východiska.

Není pochyb o tom, že naše **vojenská doktrína** bude mít zásadně **obraný charakter** a že **manévr vojsk** do případného zahájení agrese - to je do zahájení války, vedené proti nám - bude limitován teritoriem ČR. To však neznamená, že budeme pasivní v tom smyslu, aby případný nepřítel přenesl bojovou činnost na naše území, či jak tvrdí někteří o bývalé vojenské doktríně ČSFR, že nebudeme mít (údajně podle vojenské obranné doktríny) právo "střílet přes hranici", pronásledovat a ničit protivníka. To jistě ne! (Takový výklad doktríny by byl jak nepolitický, tak nevojenský.) To však již jde o **vedení války a ne o vojenskou doktrínu**; cíle války a **způsoby** jejího vedení jsou totiž předmětem vojenské strategie! Ta nám také odpoví na to, jaký dáme armádě konkrétní úkol, jaká tedy musí být armáda, aby mohla tento úkol plnit, tj. jaká musí být její organizace, výzbroj (jak v rámci stanovených limitů KBSE, tak i mimo ně), dislokace, výcvik, logistika, operační příprava státního území atd.; jak bude plánováno její použití jednak k odvrácení nepřítelů od agrese, a jednak k odrazení vlastní agrese.

K obsahové náplni úkolu AČR lze vyjádřit tento názor: těžko může jít - co do rozsahu - o úkol strategického rozsahu v rámci evropského válčiště. Na to - ze zcela objektivních důvodů - prostě nemáme a mít nebudeme. Na co však v těchto rozměrech případné agrese máme a mít musíme, to je politická a vojenská (tedy obranná) orientace tím směrem, kde nám může být poskytnuta ochrana a obrana v těch případech, kdy odrazení agrese (tedy obrana ČR) přesahuje naše obranné možnosti, ale kdy jsme současně plně schopni se na odrazení této agrese spolupodílet. Nevidíme žádnou jinou možnost, než najít vhodnou formu - byť časově "posloupnou" - spolupráce v rámci NATO a evropských struktur. Jiné reálné východisko není. My pro všestranný rozvoj ČR zapojení do evropských struktur prostě potřebujeme.

Úkol AČR může tedy být - co do rozsahu - "operačního a taktického" charakteru. **To je v našich silách, možnostech a potřebách obrany ČR - především**

v případných (hypotetických) lokálních konfliktech, nebo při některých nevojenských ohroženích státu. A zde se začínají rýsovat skutečné potřeby rozsahu výstavby AČR - především její počty, organizace, výzbroj a dislokace.

Jak jsme již uvedli - území ČR má maximální délku přibližně 460 km a šířku v Čechách cca 260 km a na Moravě 190 km. Tento prostor z hlediska obrany představuje dva naprosto stejně důležité (geografické i vojensko obranné) celky.

Jedním je prostor Čech, druhým je prostor Moravy a Slezska. Z vojenského hlediska jde o prostory "operačního" rozsahu (každý z nich). Jejich obraně by organizačně měly odpovídat bojové hodnoty "operačních" organizačních celků. V našich podmínkách by zřejmě šlo maximálně o stupeň **armádního sboru** nebo o potřebný počet vyšších vševojskových taktických svazků, schopných v daném prostoru samostatné činnosti (včetně logistiky), svazků, které by měly požadovanou bojovou hodnotu a byly by centrálně řízeny. Pokud by byla zřízena velitelství armádních sborů, mohla by tato velitelství plnit i úlohu územních velitelství s mírovou i válečnou působností.

V těchto souvislostech vystupuje do popředí - na taktické úrovni - otázka organizačního uspořádání vševojskového taktického svazku. Jde o divizní, nebo o brigádní organizaci, tj. vševojskový celek, který je **schopen samostatně** plnit taktické úkoly na příslušných směrech, nebo v určených prostorech, a to na požadovanou hloubku i šířku bojového úkolu! Oba tyto celky jsou pro takový boj připraveny svojí organizační strukturou (mají potřebnou palebnou a údernou sílu, mají vojska bojového zabezpečení i úplnou logistiku). Na neověřené experimenty jiných organizačních (všelijakých hybridních nebo zcela nevyzkoušených) celků nemáme prostředky - zde si doposud nedovolily experimentovat ani velmoci! Je proto nezbytné objektivně posoudit, který z uvedených vševojskových svazků je - zejména v rozměrech našeho teritoria, jeho členitosti povrchu a vzhledem k potřebám vševojskového manévru - pro nás výhodnější. Z objektivního posouzení vyplývá, že dosavadní divizní organizace je pro naše podmínky nevýhodná; kupř. při přesunu na dvou osách má délku (hloubku) cca 130 km, což je pro předpokládaný manévr (včetně logistiky) v podmínkách ČR neúnosné; stejně tak nevýhodná divizní organizace, pro vysoké počty osob (do 10 000). Z tohoto hlediska lze za účinný a bojově plně vyhovující celek považovat vševojskový svazek **brigádního typu** - v našem případě (s ohledem na povolené zbraňové limity KBSE) **mechanizovanou brigádu** - cca o počtech 4000 osob, 100 tanků a 150 OT, BVP. Podle našeho názoru by mělo jít o **jednotypovou** a jednoduchou organizační strukturu (s vypuštěním plukovního stupně) asi v tomto složení a počtech osob:

- velitelství a velitelské jednotky (průzkumné, spojovací, dělostřelecké PT a PL, ženijní, protichemický vrtulníkový roj, velitelská rota)	cca 1150 osob,
- tři mechanizované prapory (každý cca 550 osob)	1650 osob,
- dva tankové prapory (každý cca 350 osob)	700 osob,
- logistika (týl)	500 osob,
Celkem (mírově i válečně)	cca 4000 osob.

Dislokace mechanizovaných brigád by neměla vytvářet těžkosti vzhledem k nynějším dislokačním (v tom i ubytovacím) možnostem. Obrana teritoria (včetně manévru vojsk) vyžaduje, aby v obou operačních prostorech bylo dislokováno v zásadě po třech mechanizovaných brigádách. AČR by proto měla mít orientačně - **mírově** 6 (šest) mechanizovaných brigád (z nichž by byly dvě výcvikové - každá o počtu kolem 1200 osob); - **válečně** 9 (devět) mechanizovaných brigád. V těchto počtech by pozemní vojska AČR měla mírově cca 18 400 až 20 000.

Možnosti výzbroje (jak v podmínkách vojsk, tak letectva) jsou dány limity KBSE, které byly stanoveny ještě za existence ČSFR. Tyto limity byly na základě ústavního zákona rozděleny v demografickém poměru 2:1, což pro AČR představuje:

957 tanků;

1367 OT, BVP;

767 děl, RM, minometů, ráže na 100 mm;

230 bojových letadel;

50 bojových (úderných) vrtulníků.

Orientačně dané limity výzbroje AČR umožňují, aby u pozemních vojsk byla v **každé mechanizované brigádě** tato základní výzbroj:

- 100 tanků (ve dvou tankových praporech), celkem u šesti mechanizovaných

brigád **mírově** 600 tanků, u devíti mechanizovaných brigád **válečně** 900 tanků,

- 150 OT/BVP ve třech mechanizovaných praporech, tj. celkem u šesti brigád

mírově 900 OT/BVP, **válečně** u devíti brigád 1350 OT/BVP,

- až 72 děl, RM, minometů ráže nad 100 mm v brigádě; ostatní děla, RM a minomety mít v případných sborových útvech, resp. v záloze HV.

Uvedené počty osob a techniky představují dostatečně účinný vševojskový svazek, který je schopen spolehlivě plnit bojové úkoly taktického, ale i operačního rozsahu (v rámci vyššího "operačního celku").

Pokud jde o letectvo a PVOS (v rámci limitů KBSE) by jejich organizace a dislokace měly odpovídat předpokládanému manévru pozemních vojsk a obraně vybraných chráněných prostorů. V tomto smyslu by bylo účelné vytvořit společné velitelství letectva a PVOS, při čemž:

- leteckou část by mohly tvořit smíšené letecké pluky (organizované do letek

- cca až 12 letek) úderného, stíhacího a průzkumného letectva; kromě toho mít vrtulníkové i dopravní letecké pluky,

- část PVOS by tvořily PL raketové brigády.

Tento "smíšený sbor" o celkových počtech 15 000 až 20 000 osob by musel mít potřebné týlové a technické zabezpečení. Jeho použití by mělo potřebné týlové a technické zabezpečení. Jeho použití by mělo být řízeno centrálně.

V navrhované organizaci by celkové mírové počty AČR neměly přesáhnout cca 50 000 osob. Respektovaly by v každém případě limity počtů výzbroje i osob stanovených KBSE.

Vychází se též z úvahy, že o ochranných hodnotách naší armády nebude rozhodovat její početní velikost, ale její kvalitativní hodnoty vyjádřené kvalitou výzbroje, vycvičeností, bojovou připraveností, jejím odhodláním a schopností realizovat požadovaný obranný manévr.

Navrhované početní stavy osob a výzbroje jsou orientační. Ve svém souhrnu jsou však reálné a odpovídají předpokládané vojenské strategii obrany ČR. Navíc představují nezanedbatelné všestranné úspory (osob, techniky, materiálu i financí) a v perspektivě umožňují přechod na profesionální armádu. AČR by v navrhované struktuře představovala postačující sílu jak k odvrácení nepřitele od případné agrese, tak k odražení agrese lokálního charakteru. Ve vztahu k výzbroji a technickému vybavení by byly respektovány ekonomické možnosti státu; takže nynější výzbroj a technika by byly ponechány na dobu 5 až 7 let a byly by postupně vyměňovány a doplňovány především informační a výpočetní technikou a letectvem s důrazem na možnosti vlastní výroby výzbroje i techniky.

Celkové početní stavy AČR (poněkud rozdílné, než je zde navrhováno) do určité míry ovlivní i rozhodnutí a propočty rozsahu vojenského školství a materiálně technické základny (sklady, opravy, výzkumné instituce apod.) AČR.

Pokud jde o vojska "územní obrany" (rozvinovaná za branné pohotovosti státu či za války) je třeba tento problém řešit v samostatné úvaze, přesahující rozsah tohoto návrhu. V každém případě by rozsah rozvinovaných vojsk územní obrany (s úkoly obrany a ochrany důležitých objektů a prostorů základní infrastruktury státu; objektů, zabezpečujících fungování státu; vedení bojové činnosti proti diverzi, terorismu, nepřátelským výsadbám; odstraňování důsledků leteckého a raketového napadení protivníkem apod.) neměl výrazně ovlivnit celkové počty mírové organizace AČR.

Literatura:

- 1) Robejšek, P.: Obrana bez armády. NADAS, Praha 1992.
- 2) Zaspal, V.: Armádu mít či nemít. Deník Telegraf z 3. 12. 1992.
- 3) Zaspal, V.: AČR musí být malá, aneb jak ušetřit 13,2 mld. korun. Deník Telegraf z 19. 12. 1992.
- 4) Jemelka, I.: Česká armáda musí být malá. Deník MF DNES z 13. 11. 1992.
- 5) Robejšek, P.: Obrana bez armády. NADAS, Praha 1992
 - a) část VI., str. 26,
 - b) část VI., str. 15.
- 6) Tamtéž, str. 62, 63...
- 7) Zaspal, V.: AČR musí být malá, aneb jak ušetřit 13,2 mld. korun. Deník Telegraf z 19. 12. 1992, bod 6 článku.

JEŠTĚ JEDNOU K PROBLÉMU DIVIZE, NEBO BRIGÁDA

Z nedostatku prostoru pro zveřejnění nemohl být níže uvedený polemický článek (ze září 1992) v minulém roce zahrnut do našeho časopisu. Vzhledem k tomu, že problémy, které tento příspěvek uvádí i přes značné zpoždění a změny, jež v armádě i republice nastaly, jsou určitým způsobem i nadále aktuální, redakce časopisu Vojenské rozhledy se rozhodla publikovat jej v původním znění (i když některé názvy a počty již neplatí, podstata zůstává stejná).

Redakce

Považuji za potřebné reagovat na připomínky Ing. Milana Štembery, CSc., zveřejněné k uvedenému problému ve Vojenských rozhledech (VR) č. 7/1992 jako odezva na článek ve VR č. 3/1992.

Lze říci, že s některými námitkami nebo připomínkami autora zamyšlení do určité míry souhlasím, s řadou z nich už ale podstatně méně. Pokusím se vzhledem k omezenému prostoru objasnit důvody svého nesouhlasu alespoň k některým z připomínek.

První námitkou Ing. Štembery, CSc. je okolnost, že Smlouva o konvenčních zbraních ponechává ČSFR omezený počet stanovených zbraňových systémů (mj. 1435 tanků, 2050 BVP a OT) a skutečnost, že vzhledem k uložení části z nich lze ze zbývajících počtu postavit 6 až 7 brigád v závislosti na jejich složení a naplněnosti. Ptám se tedy: Kde a v jakých organizačních strukturách bude ona uložená část? Zatím je v Čs. armádě zavedeno, že **část techniky u každého útvaru je provozní a část je uložená**. Neznám útvar, který by měl všechnu techniku **jen provozní**. Přitom uvedené počty tanků a BVP umožňují v závislosti na organizaci vytvořit následující počty jednotek a útvarů:

- 1435 tanků - 35 tankových praporů (o 41 tanku, nebo
- 46 tankových praporů (o 31 tanku);
- 2050 BVP - 50 mechanizovaných praporů (o 41 BVP), nebo
- 66 mechanizovaných praporů (o 31 BVP);
- tj. celkem - 85 praporů (s 41 kusem bojové techniky), nebo
- 112 praporů (s 31 kusem bojové techniky);
- což umožňuje - vytvořit 21 až 38 pluků (brigád) o 4 praporech a mít **7 až 13 brigád v každé oblasti**, nebo
- vytvořit 7 až 13 divizí (o třech plucích), tj. **2 až 4 divize v každé oblasti**.

Dalším argumentem autora je délka pochodového proudu divize při přesunu do zájmového prostoru (160 až 180 km na jedné ose) a tudíž jeho značná těžkopádnost. Podle mého názoru takto argumentovat nelze, protože je srovnáváno

nesrovnatelné (divize s brigádou). Uvedu příklad. Bude-li do ohroženého prostoru přesunována divize nebo potřebný počet brigád (mající dohromady přibližně stejný počet zbraní a techniky jako divize, aby bylo dosaženo požadovaného poměru sil pro obranu daného prostoru), pak musí být jejich proudy zákonitě stejné dlouhé! Bude-li se divize přesunovat po třech osách (což je rozhodně pravděpodobnější než po jedné ose, a tak to i předpokládá Bojový řád nebo návrh Polního řádu), pak délka proudů na jednotlivých osách bude v podstatě srovnatelná s délkou proudu brigády na jedné ose.

Další připomínkou jsou předpokládané celkové počty Čs. armády (do r. 1995 90 000 až 100 000 mužů) a její postupná profesionalizace. Souhlasím s argumentem, že to jsou počty nepostačující k postavení divizí na odpovídajících počtech. Na druhé straně je ale v podstatě totéž, bude-li v každé oblasti zformována jedna až dvě divize (přičemž jedna může být i zčásti zrámcovaná) nebo 3 až 4 úderné brigády, jak uvádí autor, protože celkové počty osob, zbraní a techniky v nich budou zhruba stejné. Neznám ani důvod, kterým by divizní organizace bránila profesionalizaci armády a divize přitom může mít 3 až 4 úderné pluky s potřebnou organizační strukturou. Problém je ale podle mne jinde. Existence 1 až 2 divizí nebo 3 až 4 brigád v oblasti v míru problémy nevyvolává. Nastane-li ale nutnost v případě ohrožení státu další síly v oblasti mobilizovat, s čímž se přece počítá, pak místo dalších 1 až 2, případně 3 zmobilizovaných divizí budou v závislosti na přijaté organizační struktuře a síle brigád (a jejich poměru k síle a složení divizí) veliteli oblasti (armádního sboru) podřízeny další 2 až 4 (6) nebo 3 až 6 (9) brigád (v závislosti na jejich síle a složení), tj. celkem 5 až 10 (13) brigád, a to už je z hlediska velení a "trojkové" organizace podstatný rozdíl! Domnívám se, že nelze argumentovat s 3 až 4 brigádami v oblasti v míru, ale je nutné, a to **především**, počítat i s počty rozvinuté armády a ty se uspořádáním do brigádní nebo divizní organizace v podstatě nezmění. Podobně se mi zdá nepřesná i argumentace faktem, že velitel divize velí až 12 velitelům divizních útvarů včetně třech vševojskových. Z hlediska organizační struktury a podřízenosti to je pravda, ale v praktické činnosti velí **přímě** zpravidla pouze vševojskovým velitelům, zatímco ostatním útvarům velí **prostřednictvím** štábů, tj. příslušných odborných náčelníků nebo jiných funkcionářů.

Nemohu se vyjádřit k uvažovaným organizačním strukturám v bundeswehru (BW) a vím, že se v něm kalkuluje v kategorii brigád. Podle mého názoru je to především proto, že jsou brigády vzhledem ke své organizaci lépe srovnatelné než podstatně více se lišící divize různých typů. Domnívám se proto, že uváděný příklad sice dokumentuje snížení počtů brigád, ale už ne **zrušení** stupně divize. Navíc BW brigády má, takže i případný přechod na brigádní organizaci v podstatě znamená pouze zrušení divizního stupně, kdežto v podmínkách Čs. armády takováto reorganizace znamená zrušit stupeň divize a pluky přeformovat na brigády. V tom už, podle mne, podstatný rozdíl (i ve finančních nákladech) je.

V podstatě souhlasím, že brigádní organizace umožňuje pružněji vytvářet různá účelová uskupení. Této cíle ale lze, podle mého názoru, dosáhnout i v současné době např. vytvořením vhodné organizační struktury praporu (z hlediska jeho samostatnosti a bojové síly) a účelným uspořádáním (nebo i pozdějším přerozdě-

lením dle potřeby) různých typů praporů v plucích divize podobně jako vytváří brigády nebo bojová uskupení americká armáda.

Souhlasím i s argumentem, že bude nutně působit faktor ekonomický a snaha docílit maxima efektu s minimem prostředků. Domnívám se, že právě tento faktor je v řešení uvedeného problému v současné situaci armády rozhodující. A v této souvislosti nejsem přesvědčen o tom, že přechod na brigádní organizaci:

- je v současné době tak potřebný nebo dokonce nutný,

- nebude armádu nic nebo skoro nic (myšleno relativně ve vztahu k celkové výši jejího rozpočtu) stát.

Právě z ekonomických důvodů se domnívám, že by se nejdříve měla ověřit výhodnost brigádní organizace oproti divizní (např. při cvičeních, VŠC, válečných hrách ap.). Teprve na základě těchto poznatků, konkrétního zjištění i výběru objektů potřebných a vhodných pro rozmístění jednotlivých brigád a provedené kalkulace finančních nákladů posoudit a rozhodnout o realizaci tohoto opatření. Ale v současné době, kdy armáda nemá prostředky vlastně ani na udržování provozuschopnosti techniky a zbraní (viz např. článek genmjr. Ing. O. Baráka, CSc. Možnosti materiálně technického zabezpečení Čs. armády ve VR č. 4/1992), nepovažuji problém "brigádní" či "divizní" organizace až tak aktuální. Ani kvality velitelského sboru či stoupající poměrný počet vojenských profesionálů nejsou, podle mého názoru, závislé nebo ovlivnitelné typem organizace, v níž působí, ale především jejich výběrem, způsobem a kvalitou přípravy.

Nedomnívám se, že by mé obavy o přehnané rozšíření a "překrvení" brigádního stupně ve srovnání se současným plukem byly zbytečné nebo přehnané. V článku Vojenská strategie, zveřejněném ve VR č. 5/1992, je na str. 65 uvedeno schéma s názorem autorů článku na možnou organizaci brigády včetně základních počtů (4000 až 4200 osob, 60 tanků, 80 OT a BVP, asi 40 děl, minometů, RM). Uvedené počty (bez ohledu na určité nesrovnalosti v nich vzhledem k organizačnímu schématu) jsou ve srovnání s počty pluku téměř dvojnásobné. Pokud by totiž brigáda neměla být silnější než pluk a slabší než divize, pak by reorganizace neměla smysl a stačilo by zrušit stupeň divize a pluk přejmenovat na brigádu. V této souvislosti se rád nechám přesvědčit o tom, že se mýlím, ale zatím nevěřím, že v každé oblasti existují 3 až 4 posádky, v nichž by bylo možné umístit brigádu o uvedených počtech bez investic do ubytovacích, skladových a parkových prostorů. V této souvislosti chci připomenout, že nárůst těžkostí v oblasti velitelských shromáždění (tj. shromáždění nebo porad velitele pluku a podřízenými), velitelské přípravy, vyčleňování celodenních směn, uložení materiálu ap. jsem nespojoval s brigádní organizací, ale s úvahou související s předcházejícím odstavcem - že totiž jednotky brigády nebude možné dislokovat v jedné posádce, z čehož, vzniknou značné (a možná zbytečné) problémy. Vycházím přitom z osobních poznatků od 4.mp, který je dislokován od loňského podzimu (1991 - pozn. redakce) ve dvou posádkách, kde bylo asi možné přijmout i jiné, třeba lepší řešení. Jestliže provádím jako velitel pluku (brigády) velitelskou přípravu s veliteli praporu a mám přitom jeden prapor dislokován mimo posádku pluku, pak si mohu vybrat - buď na ni bude velitel praporu každý měsíc jezdit (a pak to jsou náklady navíc), nebo nebude jezdit a pak je málo pravděpodobné, že bude připraven tak, jak chci a potřebuji.

Závěrem bych chtěl vyjádřit svůj názor, že tu možná tak nejde o to mít **více odvahy** k hledání nových, netradičních a situaci více odpovídajících forem a způsobů řešení otázek a problémů, jak konstatuje autor zamyšlení. Důležitější je, podle mne, současně posoudit, **co je nutné a současně možné řešit hned, co lze a co je nutné odložit na pozdější dobu**. V rodinném rozpočtu se také každý z nás může rozhodnout, zda bude jezdit ještě nějaký čas v ojetém autě, nebo si hned koupí nové na leasing - ovšem s rizikem, že když najednou nebude mít na splátky, že o auto přijde a prodělá na tom. Proto kromě odvahy k zavádění novinek je nutné využívat i všech vědeckých metod používaných k posuzování a výběru nejlepší varianty řešení problému. Ne všechno, co je spojeno s minulostí, je nutné zavrhnout a změnit. A pokud je to nutné, pak by se to mělo uskutečnit až po reálném zvážení, kdy k tomu nastal vhodný okamžik, aby přínos převážil nevýhody. V souvislosti s uvažovanou změnou organizačních struktur bych rád položil několik otázek:

- Je to nezbytně nutné? Pokud ano, proč?
- Je to nutné právě v současné době?
- Kolik to bude stát, má armáda (společnost) na to, a na úkor čeho (jaké oblasti činnosti armády) se to uskuteční?

Podplukovník Ing. Luděk Hodboď

SPOLUPRÁCE STÁTŮ NATO VE VOJENSKÉM VÝZKUMU A VÝVOJI

Mluvíme-li někdy o vědě, tak mám dojem, že tato "dáma mudrců" není v našem "krají" ani trochu hýčkána. Když ji zrovna nepotřebujeme, jako kdyby vůbec neexistovala. Ale běda, jakmile máme řešit složitější problémy, najednou se rozčilujeme, že není k mání. Asi takto bych charakterizoval vztah mnohých, sebe nevyjímaje, k této koncentrované moudrosti. Samozřejmě, jestliže se macešsky ke vědě chováme v průběhu svého profesního života v domněnku, že ji není potřeba a že si tzv. vystačíme, nezdá se být uražena, ale nemá náladu na naše okamžité požadavky reagovat, a nechá nás na holičkách. Obdobně totéž platí i o výzkumu.

Proto trvalý zájem o vědu, výzkum i vývoj a jejich trendy by měl být součástí naší praktické činnosti, a to především u pracovníků ve správní části ministerstva obrany, ale i generálního štábu AČR. Z těchto důvodů, a také k ujednocení některých pojmů, byla vybrána, redakčně upravena a zkrácena Informační zpráva (AI čís. 761 - r. 1992), zpracovaná Ing. Jiřím Zákravským z Ústavu vědeckých informací. Zpráva se soustřeďuje na významné trendy ve vojenském výzkumu a vývoji (VVV) ve státech NATO, mezi které bezesporu patří koncentrace výzkumných a vývojových kapacit, či růst nákladů na vojenský výzkum a vývoj. Vzhledem k rozsáhlosti informační zprávy nebude v tomto čísle Vojenských rozhledů uvedena problematika duplikací ve VVV států NATO a rozvoje oboustranně využitelných technologií. Se zveřejněním těchto problémů počítáme v následujících číslech našeho časopisu.

Vojenský výzkum a vývoj (VVV) zahrnuje všeobecně různé činnosti od aplikovaného výzkumu pro vojenské účely až po vývoj prototypů, jejich zkoušky a hodnocení. **Obsah tohoto pojmu však není určen jednotnou a závaznou definicí, umožňující mezinárodní srovnání.** Proto mohou vzniknout značné rozdíly mezi vykazovanými výdaji státních rozpočtů na VVV a mezi výdaji na činnosti spadající do uvedené jednotné definice výzkumu a vývoje (VV). Např. ve Francii bylo v roce 1991 věnováno na VVV přibližně 35 mld. FRF, z toho však jen asi 25 mld. FRF bylo v souladu s definicí VV pro mezinárodní srovnání.

Rozdělení VV na vojenský a civilní **z hlediska jeho účelu** je problematické nejméně ze dvou důvodů:

- U základního výzkumu vyplývá nepoužitelnost tohoto dělení již z definice.
 - Výsledky aplikovaného výzkumu a experimentálního vývoje jsou v mnoha případech využitelné ve vojenském i civilním sektoru, což platí zvláště pro špičkové technologie. Byl proto zaveden pojem oboustranně využitelné technologie (dual-use technology - dále OVT). Rozsah a význam OVT se výrazně zvyšuje.

Zřetelnější jsou hranice mezi vojenským a civilním VV z hlediska zdrojů financování. Ale i toto rozdělení není bez problému např. z těchto důvodů:

- Výzkum a vývoj pro vojenské účely mohou financovat kromě ministerstva obrany také další resorty a instituce, např. v USA ministerstvo energetiky (vývoj jaderných hlavic) nebo Národní úřad letectví a vesmír (NASA).

- OVT se financují také z vojenských rozpočtů.

- Určitou úlohu hraje také utajování a záměrné zkracování výdajů na VV.

Pro rozdělení VVV na jednotlivé kategorie nejsou v hlavních členských státech NATO používána jednotná hlediska ani názvy. Ve vojenském rozpočtu USA se výdaje na výzkum, vývoj, zkoušky a hodnocení (RDTE = Research, Development, Test and Evaluation) dělí podle hledisek uvedených v tabulce 1.

Podle americké vojenské terminologie vytváří základní výzkum a experimentální vývoj technologickou základnu VV.

Tabulka 1

Hledisko			
Druhy ozbrojených sil	Kategorie VV	Členění rozpočtu	Programy střednědobého plánu
Pozemní vojsko	Výzkum	Technologická základna	Strategické síly
Vojenské námořnictvo	Experimentální vývoj	Pokročilý vývoj technologie	Síly všeobecného určení
Vojenské letectvo	Pokročilý vývoj	Strategické programy	Průzkum a spojení
Agentury ministerstva obrany	Konstrukční vývoj	Taktické programy	Letecká a námořní přeprava
Ředitel vojenských zkoušek a hodnocení	Řízení a zabezpečení	Průzkum a spojení	Výzkum a vývoj (6. program)
Ředitel operačních zkoušek a hodnocení	Vývoj operačních systémů	Zabezpečení úkolů obrany	Centrální zásobování a technické zabezpečení
			Administrativa a jiné úkoly
			Podpora jiných států
			Síly pro speciální operace

Výzkumem se v této souvislosti rozumí systematické, kritické a intenzivní bádání zaměřené na objevení nových skutečností a jejich správnou interpretaci. Objevení nových skutečností (faktů) je **experimentálním procesem**, jejich interpretace a korelace **teoretickým procesem**. Výzkum odhaluje nové jevy.

Experimentální vývoj mění výsledky výzkumu na prototypové výrobky (vzorky). Tyto vzorky jsou založeny na nových vědeckých informacích (nebo na starších vědeckých informacích aplikovaných dosud neznámým způsobem) a představují proto novou technologii.

V tabulce 2 je uveden obsah pojmů používaných pro různé kategorie VV podle amerického slovníku zkratk a termínů z oboru akvizice vojenské techniky.

Tabulka 2

Pojem	Definice
VÝZKUM	Systematické zkoumání předmětu za účelem objevení nových skutečností, teorií atd. nebo revidování dosavadních. Prostředek vývoje nové technologie pro potencionální využití ve vojenských systémech.
VÝVOJ	Proces vypracování a rozšiřování teoretických, praktických a využitelných aplikací základní konstrukce, myšlenky nebo vědeckého objevu. Konstrukce, výroba, modifikace nebo zdokonalení prototypu letadla, vozidla, stroje, přístroje apod. určené základní myšlenkou nebo koncepcí. Zahrnuje veškerou činnost zaměřenou na programy vývoje pro ozbrojené síly, které ještě nebyly schváleny pro nákup nebo provoz a veškerou činnost zaměřenou na vývoj, konstrukci a zkoušky systémů, prostředků zabezpečení, letadel, vozidel a zbraní, které byly schváleny pro výrobu a zavedení.
VÝZKUM, VÝVOJ, ZKOUŠKY A HODNOCENÍ	Zahrnuje tyto kategorie: výzkum, experimentální vývoj, pokročilý vývoj, konstrukční vývoj, vývoj operačních systémů, řízení a zabezpečení. V šestiletém vojenském programu jsou tyto kategorie zahrnuty v 6. programu (kromě vývoje operačních systémů).
NAKLADY NA VÝZKUM A VÝVOJ	Část nákladů na zbrojní program spojená s výzkumem a vývojovou činností. Zahrnují vývoj nové nebo zdokonalené vojenské techniky až do doby, kdy je technika připravena k operačnímu použití. Zahrnují náklady na vojenskou techniku financované z položky rozpočtu na výzkum, vývoj, zkoušky a hodnocení a z položky vojenské stavby. Vyloučeny jsou náklady financované z položek na vojenský personál, provoz a zabezpečení a na nákup.
OVĚŘENÍ MODERNÍ TECHNOLOGIE	Projekty v části rozpočtu (pokročilý vývoj technologie) zaměřené na: - snížení rizika vývoje předvedením zkoušky principu v operačním prostředí, - významné zvýšení výkonů nebo nákladové efektivnosti, - možnost účasti potencionálního uživatele na programu, - dostatečnou velikost (10 až 100 mil. USD) pro zajištění, význačné databáze.

V SRN se používá rozdělení VVV na dvě základní kategorie:

- **vojenský technický výzkum a technologie**, zahrnující přípravné fáze až do zahájení vlastního vývoje určitého typu vojenské techniky,
- **vojenský technický vývoj a zkoušky**.

Od zavedení nové koncepce výzkumu a technologie v roce 1984 je první kategorie rozdělena do 3 skupin podle toho, v jakém časovém úseku se očekává využití výsledků. Do skupiny **systémové technologie** patří projekty potřebné pro vývoj vojenské techniky zařazené do vojenského plánu (Bundeswehrplan) s výhledem na 15 let. Do skupiny **budoucí technologie** patří projekty s delším výhledem na využití výsledků. Třetí skupinu tvoří **projekty základního výzkumu**, orientované na řešení problémů. Kategorie vojenského technického vývoje a zkoušek se dělí na skupinu "technologické práce" a skupinu "vývoj".

V roce 1990 bylo např. přiděleno na vojenský technický výzkum a technologie 804 mil. DEM, z toho:

- 274 mil. DEM na výzkum,
- 343 mil. DEM na budoucí technologie,
- 187 mil. DEM na systémové technologie.

Výdaje na netechnický výzkum, např. v oboru zdravotnictví, se v rozpočtu uvádějí zvlášť. Kromě toho se uvádějí odděleně výdaje na vývoj vybraných zbraňových a jiných systémů, např. výdaje na vývoj bojového letounu Tornado nebo evropského bojového letounu EFA.

Francouzské dělení výdajů na VVV vychází ze skutečnosti, že zahájení vývoje nového typu vojenské techniky (zejména zbraňového systému) je rozhodnutím, které má závažné dopady z operačního, finančního i výrobního hlediska. Proto je nutné zvýraznit rozdíl mezi vývojem určitého typu vojenské techniky a ostatními fázemi VV. Z nich je účelné oddělit pro její význam činnost umožňující upřesnit operační použití nové technologie nebo koncepce **experimentálním vývojem**, který je poslední fází před zahájením vývoje nového typu. Zbývá vlastní výzkum, nazývaný také výzkum a studie, který je sice silně orientován na potřeby ozbrojených sil, ale zahrnuje také nezanedbatelnou část výzkumu pro nevojenské účely nebo pro účely, které mají k vojenskému sektoru jen nepřímý vztah (např. výzkum za účelem modernizace výrobní základny zbrojního průmyslu).

Vojenský výzkum a vývoj (s výjimkou jaderného) se proto rozděluje na 3 kategorie:

- **vlastní výzkum, základní nebo aplikovaný**, zahrnující téměř všechny vědecké a technické obory, který tvoří náplň víceletého programu výzkumu a studií,
- **experimentální vývoj**, zahrnující určený menší počet vybraných projektů, které tvoří náplň víceletého programu experimentálního vývoje,
- **vývoj** založený na rozhodnutí o zahájení projektu vývoje a výroby (zbrojního projektu).

Všeobecně používanými ukazateli stupně využití zdrojů státu na VV pro všechny účely (tj. vojenské i civilní) jsou:

- podíl výdajů na VV na hrubém domácím produktu,
- podíl počtu osob zabývajících se VV na počtu ekonomicky aktivního obyvatelstva.

Jako orientačního ukazatele se používá počet udělených patentů. Žádný z těchto ukazatelů však **neumožňuje hodnotit efektivnost vynaložených prostředků**, tzn. poměr výdajů k dosaženým výsledkům VV. Jednou z příčin je, že výsledek VV

se projeví za poměrně **dlouhou dobu**, zhruba za 5 až 15 let pro výsledky základního výzkumu. Ve vojenském sektoru se běžně počítá s dobou vývoje složitých zbraňových systémů okolo 10 let.

Podle názoru představitelů evropského průmyslu se evropské firmy pokusí získat vedoucí postavení ve světě plánováním vývoje s dlouhodobým výhledem. Značná část výzkumu bude zaměřena na využití v časovém horizontu 20 až 40 let.

KONCENTRACE VÝZKUMNÝCH A VÝVOJOVÝCH KAPACIT

Podle výše uvedených výdajů na výzkum a vývoj je možné usuzovat, kolik který stát investuje do své budoucnosti. Investice do budoucnosti ve formě výdajů na VV se však vyznačují vedle dlouhé návratnosti také značnými nejistotami, riziky a **nákladností**. Např. kdyby byl zahájen program vývoje (podle úvahy amerického odborníka) 100 revolučních a vědecky podložených ("zdravých") prototypů. Za pět let se objeví první úspěšně vyvinutý prototyp, ale 50 % z původního počtu 100 projektů bude zrušeno pro nepředvídatelné technické problémy, které zablokují úspěšné dokončení vývoje. Za deset let bude úspěšně dokončeno 8 projektů (tj. 8 % z původního počtu) a brzy potom ročně 10 vynikajících prototypů. Při vynaložení 1 mil. USD ročně na každý projekt je pravděpodobné, že po patnácti letech bude k dispozici každý rok 10 vynikajících prototypů, které budou po konstrukčním vývoji vyrobeny a uvedeny na trh. Ale náklady na prvních 8 úspěšných prototypů dosáhnou výše kolem 3 mld. USD.

Podle vyjádření dalších odborníků se v Evropě a Japonsku projevuje trend ke stimulaci základního výzkumu soukromým sektorem průmyslu. Vysoké školy, které dosud byly hlavním zdrojem průlomů ve výzkumu, již nemají dostatek prostředků pro financování současného výzkumu perspektivních technologií.

■ Koncentrace kapacit všeobecně

Mezi státy s tržní ekonomikou si nadále udržuje klíčové postavení USA. Podle statistiky Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD - Organization for Economic Cooperation and Development) z roku 1985 připadlo v rámci tohoto sdružení 24 hospodářsky vyspělých států z celkových výdajů na VV 49 % na USA, 28 % na státy Evropského společenství, 16% na Japonsko a **jen 7 % na ostatní státy**. Silnou koncentrací vědecko-technického potenciálu potvrzuje skutečnost, že na 7 hospodářsky nejvyspělejších států světa (tzv. G-7) připadlo 94 % výdajů na VV. Do skupiny G-7 patří kromě Japonska šest států NATO: USA, Kanada, SRN, Francie, Velká Británie a Itálie. V užším regionálním rámci Evropského společenství byla situace obdobná: z celkových výdajů na VV připadlo v roce 1987 75 % na tři státy NATO: SRN, Francii a Velkou Británii.

Podle francouzských údajů uveřejněných v roce 1989 věnovaly na VV ročně:

- USA 110 mld. USD,
- SRN, Francie a Velké Británie dohromady cca 40 mld. USD,
- Francie 12 mld. USD (přibližně 9x méně než USA),
- Japonsko 35 mld. USD (přibližně třetinu výdajů USA).

Uvedené údaje USA odpovídají období let 1985 nebo 1986. V roce 1986 byly výdaje na VV USA odhadnuty na 116,8 mld. USD. Potvrzují již uvedené klíčové postavení USA vůči hlavním členským státům NATO v Evropě a vůči Japonsku v polovině 80. let.

Statistické údaje k dalším státům NATO jsou velmi neúplné, naznačují však, že tyto státy nedosahují úrovně "silné pětky", tj. USA, SRN, Francie, Velké Británie a Japonska. Např. Itálie sice zvýšila podíl výdajů na VV na hrubém domácím produktu z úrovně 0,8 % v 60. a 70. letech na 1,3 % v roce 1985 a dále na 1,6 % v roce 1987. Objem výdajů na VV v této době však představoval ve srovnání s Francií a Velkou Británií přibližně jednu polovinu, ve srovnání se SRN jednu čtvrtinu, ve srovnání s Japonskem méně jak jednu šestinu a ve srovnání s USA přibližně jednu dvacetinu.

Lidské a finanční zdroje věnované na VV Řeckem, Portugalskem a Tureckem dosahovaly koncem 80. let podle statistiky Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD) 7 až 35 % úrovně vyspělých států světa. Podíl počtu osob zabývajících se VV na počtu ekonomicky aktivního obyvatelstva byl **osmi-násobně menší než v USA**.

Rostoucí disproporce mezi vědeckotechnickým potencionálem členských států NATO byla jedním z podnětů, aby se Vědecký výbor NATO stal v roce 1979 iniciátorem "programu vědy pro stabilitu". Jeho cílem je pomoc uvedeným třem státům v oblasti vědy a techniky.

Financování VV ze státního rozpočtu je pravidlem ve všech státech NATO. Již klasik Adam Smith uznával, že národy nemohou ponechat otázku technického pokroku tak docela na "neviditelné ruce trhu". Mezi státy s vysokým podílem výdajů na VV (tj. v rámci "silné") existují dosti značné rozdíly v **účasti soukromého sektoru ekonomiky** na financování VV. Podle již uvedených údajů za rok 1985 se v Japonsku podílel soukromý sektor na financování VV z 80 % a v SRN z 60 %. Naproti tomu v trojici států s největší mírou zbrojní autarkie (tj. v USA, Francii a Velké Británii) se tento podíl pohyboval na úrovni 50 %. Podíl průmyslu na financování VV v Portugalsku, Řecku a Turecku dosahoval v roce 1991 jen 10 až 25 %.

V USA byly zveřejněny údaje o odhadnuté celkové výši výdajů na VV a ke zdrojům financování VV v období let 1980 až 1992 - které uvádí **tabulka 3**.

Tabulka 3

Rok	Odhad výdajů na VV (v mld. USD)	Zdroje financování v %		
		průmysl	rozpočet	jiné
1980	62,6	49,4	47,1	3,5
1986	116,8	47,7	49,0	3,3
1988	131,5	47	49	4
1989	129,2	49	.	.
1990	150	.	46	.
1992	155,9	51,6	43,3	5,1 ¹⁾

Poznámka:

1) z toho 3,2 % akademické instituce a 1,9 % neziskové organizace

■ Koncentrace kapacit vojenského výzkumu a vývoje

Rozbor údajů o VVV v ročence Stockholmského mezinárodního institutu pro výzkum míru z roku 1983 (Stockholm International Peace Research Institute - SIPRI) vedl k závěru, že VVV je celosvětově **vysoce koncentrovaný, mnohem více než vojenské výdaje**. Podle odhadu SIPRI se USA a bývalý SSSR podílely zhruba polovinou na celosvětových vojenských výdajích, ale jejich **podíl na VVV byl čtyřpětinový**. Okolo roku 1973 bylo přibližně 95 % výdajů na VVV soustředěno v šesti státech: USA, bývalém SSSR, Velké Británii, Francii, SRN a Číně. Podíl USA se blížil jedné polovině. Autoři rozboru neshledali **žádné náznaky výrazných změn v koncentraci VVV**.

Přes problémy s mezinárodním srovnáním však údaje naznačují, že koncentrace kapacit VVV byla ve druhé polovině 80. let spíše posílena. Zvětšil se i odstup trojice USA, Velká Británie a Francie od ostatních členských států NATO. K tomu bylo uvedeno toto srovnání výdajů na VVV koncem 80. let v absolutních číslech: výdaje SRN jsou třetinou výdajů Francie nebo Velké Británie, výdaje Itálie přibližně desetinou. Např. koncentrace kapacit VVV je dosti silná i v národním rámci, alespoň v USA. V roce 1989 uzavřelo celkem 2597 firem kontrakty na VV pro ozbrojené síly USA. Z celkové hodnoty těchto kontraktů připadlo 97 % na 500 velkých firem, z nich 37 firem získalo kontrakty v hodnotě přes 100 mil. USD. Velké firmy dostaly 81 % celkové hodnoty kontraktů na výzkum, vývoj, zkoušky a hodnocení, malé firmy 6 %, vysoké školy a výdělečné organizace 12 %, zahraniční dodavatelé jen 1 % - to také potvrzuje vysokou míru zbrojní autarkie USA.

Silnou koncentrací kapacit VVV je možno považovat za průvodní jev silné koncentrace zbrojní výroby ve státech NATC a zvláště zbrojní autarkie USA, Velké Británie a Francie. Tyto státy patří k největším výrobcům a vývozcům vojenské techniky celosvětově i v rámci NATO. Na vysoký stupeň jejich zbrojní autarkie ukazují údaje za období let 1985 až 1989, které uvádí **tabulka 4**.

Tabulka 4

Stát	Zdroj akvizice vojenské techniky (v %)	
	domácí výroba	dovoz
USA	téměř 100	-
Francie	95	5
Velká Británie	90	10

V SRN byl podíl domácí výroby 65 % (z toho 40 % ze společného vývoje), podíl společné výroby 20 % a podíl dovozu 15 %. Japonsko vybudovalo v poválečném období domácí zbrojní průmysl, přesto v roce 1990 dováželo 40 % vojenské techniky ze zahraničí, především z USA.

Na vědecké konferenci s tematikou vztahů mezi vědou a obranou uvedl představitel francouzské firmy MATRA podle pramene z května 1992 tyto údaje:

● Výdaje evropských států na VVV představují třetinu výdajů USA.

● Tři evropské státy (zřejmě Francie, Velká Británie a SRN) financují **95 % celkových výdajů na VV evropských států.**

V oblasti VVV odpovídá postavení uvedeně trojice států ve skupině evropských států NATO jejich podíl na zbrojní výrobě. Tři nejprůmyslovější a nejlidnatější evropské státy NATO: SRN, Francie a Velká Británie se podílejí na počtu obyvatelstva 50 %, ale **na zbrojní výrobě 80 %**. Druhá skupina států: Itálie, Belgie a Nizozemí má 25 % obyvatelstva, ale její podíl na zbrojní výrobě činí jen 12 %. Třetí skupina evropských států NATO zahrnuje Dánsko, Norsko, Island, Lucembursko, Španělsko, Portugalsko, Řecko a Turecko. Tato skupina osmi států představuje 25 % obyvatelstva, ale její podíl na zbrojní výrobě činí jen 8 %. Šest evropských členských států NATO, tj. méně než polovina, **vyrábí 92 % vojenské techniky**. Koncentrace kapacit VVV v regionálním rámci evropských států NATO je stejně silná nebo i silnější než koncentrace kapacit v rámci celého NATO.

■ Souvislost mezi výdaji na vojenský výzkum a vývoj a jinými ekonomickými ukazateli

Značnou pozornost vzbudila nepřímá úměrnost mezi zvyšováním výdajů na VVV a některými jinými ekonomickými ukazateli. Ve Francii bylo např. provedeno několik rozborů, které ukázaly, že mezi hospodářsky nejvyspělejšími státy jsou na světovém trhu nejúspěšnější SRN a Japonsko s nejmenším podílem výdajů na VVV na hrubém domácím produktu. Výrazně méně úspěšné jsou státy s vysokým podílem výdajů na VVV a s nejvyšší mírou zbrojní autarkie, tj. USA a Francie. V roce 1990 např. SRN vyvezla zboží za 421 mld. USD a byla na prvním místě ve světě před USA s vývozem v hodnotě 394 mld. USD. Japonsko s vývozem v hodnotě 286 mld. USD bylo na třetím místě před Francií (vývoz v hodnotě 216 mld. USD) a Velkou Británií (vývoz v hodnotě 185 mld. USD).

Zvláště nápadný je kontrast mezi USA a Japonskem. Podle francouzských údajů věnovaly USA koncem 80. let plně **dvě třetiny státních výdajů na VV a jednu třetinu celkových výdajů na VV** na vojenské účely. Japonsko naproti tomu jen 8 % státních výdajů na VV. Z investičního podílu vojenského rozpočtu připadlo v USA (a přibližně stejně i ve Francii) 30 % na VVV, v Japonsku jen 8 %. V období let 1991 až 1995 se má tento podíl zvýšit na 15 %.

Statistické údaje jsou jednoznačné, hodnocení ekonomických dopadů vysokého podílu výdajů na VVV již méně. Podle Stockholmského mezinárodního institutu pro výzkum míry (SIPRI) údaje o zdrojích věnovaných na VVV vysoce pravděpodobně **podceňují ekonomickou zátěž**, neboť kromě statického účinku existuje i dynamický. Velký počet vědců a inženýrů pracujících v oblasti VVV odvádí vzácné talenty, odbornosti a intelektuální úsilí z civilního sektoru, omezuje jeho vědeckotechnický rozvoj a tak snižuje míru ekonomického růstu. Projevují se i jiné záporné účinky:

▲ Systém vzdělávání se orientuje na vojensky využitelné obory.

▲ Úspěchy VVV stimulují zvyšování vojenských výdajů tím, že urychlují proces nahrazování vojenské techniky a vyžadují zvyšování výdajů na VVV.

▲ Pozitivní vliv výsledků VVV na vědeckotechnický rozvoj civilního sektoru je pochybný.

Bývalý náměstek ministra obrany USA pro akvizici upozornil na problematiku zaměření VVV. Spojené státy byly kritizovány za příliš velké celkové výdaje na VVV, ale příliš malé výdaje na **vývoj s komerčním využitím**. Mnoho let bylo ministerstvo obrany hlavním spotřebitelem zdrojů na VV. Svého času **rozsáhlé komerční využití výsledků VVV se do značné míry vytratilo**. Miliardy dolarů vydávané na VVV s úzkým zaměřením mají jen malé potenciální komerční využití. Žádná země si nemůže dovolit pokračovat v přelévání tak velkých zdrojů do izolované výlučně vojenské infrastruktury.

Ve Francii byly k souvislostem mezi výdaji na VVV a úspěšností na světovém trhu učiněny tyto závěry:

- Prosperitu a pozitivní rozvoj státu nelze redukovat jen na ekonomickou dimenzi.
- Korelace neznámá kauzalitu. Úspěšnost na světovém trhu má řadu příčin.
- Je nutné vyvinout úsilí k lepšímu zhodnocování výdajů na VVV.

Vláda Velké Británie přehodnotila státní vědeckotechnickou politiku a v polovině roku 1987 zveřejnila plány na převratné změny v řízení a financování výzkumu. Zvláštní důležitost měla přitom obava, že výdaje na VVV mohou omezovat investice v civilním sektoru a tato situace byla pokládána za nežádoucí z ekonomického i politického hlediska. Byla proto uskutečněna opatření k **omezení podílu výdajů na VVV ze státního rozpočtu** s cílem dát k dispozici podstatnou část fondů civilnímu VV. Kromě toho vládní politika nutila britské zbrojní podniky financovat VV (zčásti formou účasti na civilních programech VV) a zavádět zralejší technologie do vojenských programů. Britská vláda očekává, že tímto způsobem učiní výsledky vojenského i civilního výzkumu širěji využitelné pro komerční účely.

Příčiny úspěšnosti Japonska a SRN se pokusil objasnit americký analytik Edwin W. Besch. Podle něho státy, které kladou důraz na dlouhodobý rozvoj místo na krátkodobé zisky a které proto stimulují **vysokou míru investic a úspor** a zavádějí nové výrobní metody, budou nejúspěšnější při udržování mírného tempa ekonomického růstu a při udržování mírného tempa ekonomického růstu a při zvyšování svého vlivu v regionálním i světovém měřítku. Spojené státy obviňují Japonsko z neregulérních obchodních praktik. Japonsko poukazuje na americké zdůrazňování krátkodobých zisků, na **nízkou míru investic a úspor**, špatnou praxi řízení, na špatnou přípravu pracovních sil a omezené úsilí na podporu vývozu jako příčiny relativního hospodářského poklesu USA.

Bylo rovněž poukazováno na rozdílné využívání výsledků vědeckotechnického pokroku ve vojenském a civilním sektoru. V minulosti se např. projevovaly obavy z využívání osvědčených civilních technologií ve vojenském sektoru, které by mohlo vést ke ztrátě technické převahy Západu nad bývalým SSSR. Tyto obavy vycházely mj. z nesprávného předpokladu, že by se tím prodloužila doba na vývoj a zavádění zdokonalené vojenské techniky. V praxi se ukázal pravý opak. Na rozdíl od vojenského sektoru jsou v civilním časové úseky mezi "technickým průlomem" a uvedením zdokonaleného výrobku na trh **překvapivě krátké**. Např. nové gene-

race polovodičové a výpočetní techniky nastupují v civilním sektoru po 2 až 4 letech. Od stanovení požadavků na zbraňový systém do jeho zavedení u vojsk uplyne 10 až 15 let, do jeho vyřazení dalších přibližně 20 let. Původní představy o nahrazování zbraňových systémů po 10 letech se ukázaly jako nereálné. Důsledky rozdílného tempa vývoje jsou mj. tyto:

- ♦ z hlediska elektroniky je zbraňový systém při zavedení zastaralý nejméně o jednu generaci,

- ♦ v oblastech zařazení u vojsk zastaralá elektronika zbraňového systému nejméně o 4 generace.

Navíc doby na vývoj zbraňových systémů a jiné vojenské techniky se prodlužují a k tomuto prodlužování přispívají mj. společné zbrojní projekty. Zásluhou velkých výrobních sérií a silné konkurence **v civilním sektoru přicházejí zdokonalené výrobky na trh často za nižší ceny.** To je další podstatný rozdíl oproti exponenciálnímu růstu cen ve vojenském sektoru. Nadměrné utajování obklopující VVV neprospívá vzájemnému pozitivnímu ovlivňování nejlepších odborníků a nestimuluje často diskutované přínosy (spin-offs) VVV pro civilní sektor. Je dokonce možné tvrdit, že přínosy VVV pro civilní sektor se **sníží úměrně stupni zapojení podniku do zbrojní výroby.**

Je proto možné pochybovat o správnosti názoru, že vojenský VV má předstih před civilním a že jeho výsledky znamenají podstatné přínosy také pro civilní sektor. Bližší zkoumání těchto otázek by mohlo vést k opačným závěrům.

Ekonomická síla státu určuje rostoucí měrou jeho potenciál v jiných oblastech včetně životní úrovně, vědeckotechnického a vojenského potenciálu. Ekonomové a futurologové poukazují na vliv technologické exploze (vědeckotechnické revoluce), která vytváří nový ekonomický a politický světový řád a která umožňuje ekonomickým mocnostem, jakými jsou SRN a Japonsko, dosahovat vlivu ve světě **bez jaderných zbraní.** Nadměrné investování národních zdrojů vojenského sektoru v míru může být pro budoucí bezpečnost státu škodlivé. Národním příkladem je bývalý SSSR, který věnoval svou energii a klíčové zdroje na to, aby se stal vojenskou a kosmickou supervelmocí a přitom v jiných oblastech zůstával na úrovni zemí třetího světa.

ABSOLUTNÍ A RELATIVNÍ RŮST NÁKLADŮ NA VOJENSKÝ VÝZKUM A VÝVOJ

Růst výdajů na VVV ovlivňuje především **absolutní růst nákladů na vývoj zbraňových systémů a jiné vojenské techniky.** Porovnání nákladů na vývoj zbraňových systémů, např. bojových letounů, tanků, raketových kompletů první, druhé a třetí poválečné generace není možné pro nedostatek údajů v dostupných pramenech. Je však potvrzen celkový trend k absolutnímu růstu nákladů na vývoj jednotlivých typů vojenské techniky, např. na základě hodnocení celkem 73 zbrojních projektů SRN v období let 1969 až 1987. Z uvedeného počtu bylo 46 projektů národních a 27 mezinárodních. **Průměrné roční zvýšení nákladů na vývoj v běžných cenách činilo 34,9 % u národních a 20,5 % u mezinárodních projektů.**

Výsledkem dosavadního vývoje nákladů na vývoj vojenské techniky je současná úroveň nákladů na vývoj zbraňových systémů, která dosahuje nebo i překračuje 1 mld. USD na vývoj tanku další generace a 10 mld. USD na vývoj bojového letounu další generace, jak ukazuje **tabulka 5**.

Tabulka 5

Stát	Typ	Náklady na vývoj	
		u zavedených typů	u vývojových typů
USA	Tank M1 ABRAMS	přes 1 000 mil. USD	,
SRN	Tank LEOPARD 3 (vývoj zrušen)		1 500 mil. DEM
SRN, Itálie	Samohybná kanónová houfnice	600 mil. DEM	,
Velká Británie	SP-70 (vývoj zastaven)		,
USA	Bojový letoun F-22		13 500 mil. USD
USA	Námořní bojový letoun AX (projekt)		10 000 mil. USD
SRN, Itálie Velká Británie, Španělsko	Evropský bojový letoun EFA		15 900 mil. DEM
Francie	Bojový letoun RAFALE		40 000 mil. FRF (včetně přípravy výroby)
	Celkové náklady na vývoj 5 typů bojových letounů		65 000 až 75 000 mil. USD
USA	PL raketový komplet PATRIOT	1 500 mil. USD	,
SRN, Francie	PL raketový komplet ROLAND	675 mil. USD	,
Švýcarsko	PL a PT raketový komplet ADATS	1 100 mil. CHF	,
USA	Letecká PLŘS AMRAAM		1 016 mil. USD
USA	Letecká PLŘS k nahrazení PLŘS PHOENIX		790 mil. USD
USA	Palubní stanice družicového spojovacího systému KILSTAR		500 mil. USD

Podle některých odborníků z mezinárodního sekretariátu NATO jsou jednou z příčin tohoto jevu **neúměrné požadavky na bojové možnosti a výkony**, které vznikají již ve fázi koncepce systému, tzn. na samém počátku vývoje. Jako příklad uvedli některé typické požadavky na vývoj nového stíhacího bombardovacího letounu:

- schopnost provádět údery na cíle v hloubce teritoria nepřítele za nepříznivého počasí a v noci,
- vyhledávání a ničení nepřátelských stíhacích letounů za hranicí přímé viditelnosti,
- schopnost letu ve velmi malých výškách,
- vysoká manévrovost při velkém užitečném zatížení.

Z těchto požadavků je zřejmé, že jde o velmi složitý a nákladný systém. Nenákladný evoluční vývoj s použitím osvědčených technologií se nemůže uplatnit. Navíc zbrojní průmysl nabízí nové vynálezy, pro které dosud nejsou operační požadavky, ale které slibují lepší výkony.

Vyskytnou-li se během výzkumu a vývoje nového zbraňového systému technické problémy, pro které není po ruce řešení, požaduje se další výzkum a vývoj a přidělení dalších fondů. Brzy se vynoří další problémy a opět jsou požadovány další fondy. Za určitou dobu nastane vhodná doba pro uplatnění argumentu, že na zastavení projektu, na který již bylo vynaloženo tolik prostředků, je příliš pozdě. Tím se ve většině případů zajistí přežití velmi nákladných projektů, ztělesňujících nevyzrálé terapie, které jsou pak příčinou zvýšených nákladů ve fázi vývoje a provozu.

V procesu výzkumu, vývoje a výroby vojenské techniky je tendence volit technologie, které jsou ještě "za obzorem" místo postupného zdokonalování zavedených a osvědčených technologií. Kořeny tohoto jevu tkví pravděpodobně v ohledech na národní prestiž a v okouzlení perspektivními technologiemi.

■ Vývoj nákladů na vývoj a na výrobu jednotlivých typů

Rychlejší růst nákladů na vývoj ve srovnání s náklady na výrobu není typický jen pro vojenskou techniku. V USA byl proveden rozbor nákladů na vývoj a výrobu **civilních dopravních letounů** v období let 1950 až 1975. Pro srovnání byly použity stále kilogramové ceny letounů v úrovni roku 1970, tzn. byl odstraněn vliv inflace a nestejné hmotnosti letounů. Hlavní výsledky rozboru:

* Náklady na výrobu se zvyšovaly v průměru o 3 % ročně, ale náklady na vývoj o 9,5 % ročně, tj. **tříkrát rychleji**.

* V období 25 let vzrostly náklady na výrobu na více než dvojnásobek, ale náklady na vývoj téměř na **desetinasobek**.

* Ve stálých kilogramových cenách vyjádřené náklady na výrobu se zvyšují na dvojnásobek za 23 let, ale náklady na vývoj za 7,5 let.

Význam závěrů z tohoto rozboru spočívá v tom, že růst nákladů na vývoj a výrobu **vojenských letounů** se podstatně neliší, jak potvrdily výsledky srovnávací studie provedené na ministerstvu obrany SRN v 70. letech. Základem pro srovnání byla studie americké firmy Boeing o nákladech na vývoj a výrobu letounů

v období po roce 1940 a prognóza vývoje do roku 1980. Výsledky srovnávací studie SRN ukázaly mj.:

▲ Tendence rychleji rostoucích nákladů na vývoj v poměru k nákladům na výrobu, zjištěné firmou Boeing, platí i v jiných technických oborech.

▲ **Ve stálých cenách** vyjádřené náklady na výrobu se zvyšují na dvojnásobek za 23 let, ale náklady na vývoj za 7,5 let.

▲ **V běžných cenách** vyjádřené náklady na výrobu se zvyšují na dvojnásobek za 9 let, ale náklady na vývoj za přibližně 5 let (při průměrné roční míře inflace 5 %).

▲ V průběhu 14 let vzrostou náklady na vývoj na sedminásobek.

Absolutní i relativní růst nákladů na vývoj není ovšem stejný pro všechny kategorie vojenské techniky. Mezi leteckou, kosmickou a raketovou technikou na jedné straně, zbraněmi, tankovou, automobilovou a ženijní technikou na straně druhé, mohou být značné rozdíly. K této otázce však nejsou v dostupných pramenech téměř žádné údaje. Výjimkou je informace o všeobecném růstu podílu nákladů na vývoj na celkových pořizovacích nákladech v první polovině 60. let v USA, Francii a Velké Británii. U dělostřeleckých zbraní činil podíl nákladů na vývoj 10 % pořizovacích nákladů, u letadel 25 až 30 %, u mezikontinentálních řízených střel 60 %. V SRN byly v roce 1988 uvedeny tyto údaje o poměru mezi náklady na vývoj a na výrobu:

- protitankový raketový komplet MILAN 1 : 10,
- protitankový raketový komplet HOT 1 : 6,
- letecká PLRS krátkého doletu dosahu ASRAAM (projekt) 1 : 2,5 až 1 : 3,3.

■ Vývoj celkových nákladů na výzkum a vývoj a celkových nákladů na výrobu vojenské techniky

Rychlejší růst nákladů na vývoj jednotlivých typů vojenské techniky se promítá do poměru mezi výdaji na výzkum, vývoj, hodnocení a zkoušky a výdaji na nákup (výrobu) ve vojenských rozpočtech. V roce 1988 byly v SRN zveřejněny výsledky porovnání rozpočtových výdajů na výzkum, vývoj a výrobu konvenční vojenské techniky, avšak bez upřesnění, na které období se porovnání vztahuje.

V USA dosahoval poměr výdajů na VVV k výdajům na výrobu (nákup) daleko větších hodnot a perspektivně se počítá s dalším růstem. Ve stálých cenách rozpočtového roku 1991 vyjádřený ukazatel poměru výdajů na VVV k výdajům na výrobu se pohyboval v období let 1984 až 1990 na úrovni 30 až 47, 5 %. V rozpočtovém roce 1990 byl na úrovni 44,6 % a v rozpočtovém roce 1991 překročil hodnotu 50 % (dosáhl 54,3 %). Návrh vojenského rozpočtu USA na rok 1992 a 1993 předpokládal 63 % pro rok 1992 a 71,3 % pro rok 1993, tj. téměř dvojnásobek hodnoty tohoto ukazatele v SRN.

Navržené relativní zvýšení výdajů na VVV v návrhu rozpočtu na rok 1992 odůvodnil ministr obrany Cheney takto: "Návrh rozpočtu odráží **důraz na zachování technické převahy ozbrojených sil USA.**" Výdaje na výrobu (nákup) vojenské techniky měly být podle návrhu rozpočtu na úrovni rozpočtového roku

1991 (63,4 mld. USD), ale o 18 mld. USD menší než v roce 1990. V souladu s tím bylo navrženo zrušit 13 zbrojních projektů a žádný další nezahajovat.

Na strmý relativní růst výdajů na VVV upozornil počátkem roku 1992 ministr pozemního vojska USA Stone ve své zprávě pro vojenský výbor sněmovny. V polovině 80. let, kdy zvyšování vojenského rozpočtu USA dosáhlo vrcholu, byl poměr mezi výdaji pozemního vojska na VVV a výdaji na výrobu přibližně 1 : 3, v roce 1990 se přiblížil k poměru 1 : 2, v návrhu rozpočtu pozemního vojska na rok 1993 **směřuje k hodnotě 1 : 1**. Pro pozemní vojsko je v návrhu rozpočtu požadováno 5,4 mld. USD na VVV, což představuje téměř 80 % plánovaných výdajů na nákup (výrobu) vojenské techniky. V posledních 30 letech nebyla relativní výše výdajů na nákup (výrobu) tak nízká, podle názoru ministra pozemního vojska USA nebezpečně nízká.

Relativní zvyšování výdajů na VVV zdůvodnilo ministerstvo obrany USA zásadami nové zbrojní politiky, vyhlášenými počátkem roku 1992. Patří k nim mj. rozšíření **výzkumu moderních technologií pro aplikace v budoucích zbraňových systémech**, rozšíření vývoje a hodnocení ověřovacích modelů (demonstrátorů) a prototypů využívajících moderní technologie. Naproti tomu **výroba nových zbraňových systémů využívajících nové technologie se má zahajovat jen pro splnění těchto podmínek:**

- důkladné vyzkoušení a osvědčení technologie a s ní spojených podsystémů,
- omezení technických, výrobních a provozních rizik na minimum,
- nákladově efektivní výrobní program,
- prokázání absolutní potřeby nového zbraňového systému.

-RH-

REORGANIZACE OZBROJENÝCH SIL ŠPANĚLSKA A NIZOZEMÍ

ŠPANĚLSKO

Současná strategická koncepce NATO, schválená schůzí Severoatlantické rady v listopadu roku 1991 v Římě, vyžaduje zásadní změny úkolů a organizace vojenských sil spojenců Aliance.

Španělské ozbrojené síly přijaly v této souvislosti dokument "Ozbrojené síly v roce 2000", známý jako FAS 2000.

Cílem tohoto plánu je mj. omezit početní stavy vojsk, výzbroje, náklady na

budování infrastruktury válčiště a uvolnit tak finanční prostředky potřebné na postupnou profesionalizaci armády, modernizaci bojové techniky a reorganizaci španělských ozbrojených sil tak, aby jejich konečná struktura odpovídala plně novým požadavkům NATO.

Připravovaná opatření zahrnují možné využití ozbrojených sil při anti-terroristických a protidrogových operacích, dále jejich pomoc civilnímu obyvatelstvu při živelných pohromách a také plnění úkolů, vyplývajících z účasti Španělska při mírových iniciativách OSN.

Počítá se s nasazením ozbrojených sil při regulaci každoroční pracovní migrace statisíců obyvatel severní Afriky do Evropy přes Španělsko a zpět, pokud by narušovala obranný systém státu.

Podle plánu FAS 2000 se mají celkové počty ozbrojených sil do roku 2000 snížit z 257 000 v roce 1992 na 180 000 vojáků. Zároveň se vzájemný poměr počtů vojáků v základní službě a vojáků z povolání změní v roce 2000 na 50 : 50, oproti poměru 60 : 40 v roce 1992.

Největší redukce počtů postihne pozemní vojsko, které má mít v roce 2000 cca 110 000 vojáků. Ještě v roce 1990 měl tento druh vojska celkem 230 000 mužů. Zároveň bude pozemní vojsko - shodně s nově přijatou strukturou ozbrojených sil NATO - reorganizováno na **silly rychlé reakce, hlavní obranné síly a posilové složky.**

Nejvyšší prioritu má výstavba sil rychlé reakce, které budou tvořit výhradně profesionálové, zařazení do brigád s nejvyšším stupněm bojové pohotovosti. Tyto jednotky musí být schopny v nejkratší možné době a úměrně reagovat na jakékoli vojenské ohrožení.

S těmito silami je zároveň počítáno při plánovaném rozšíření španělského podílu na mírových a humanitárních akcích OSN.

Síly rychlé reakce budou složeny z jednoho výsadkového útvaru, několika útvarů rychlé pěchoty, speciální jednotky národních legií a zvláštního útvaru vojenského letectva, jehož vrtulníky mají zabezpečit taktický manévr pozemních jednotek.

V případě nutnosti může být tato sestava doplněna aeromobilní a horskou brigádou i dalšími speciálními útvary pozemního vojska, vojenského letectva a vojenského námořnictva.

Priorita těmto silám je dána i při modernizaci bojové techniky. Do jejich výzbroje jsou zařazovány vrtulníky CH-47C, připravuje se zavedení vrtulníků SUPER PUMA, modernizují se vrtulníky BO-105 vybavené řízenými střelami HOT atd. Pozemní techniku představují obrněné transportéry M113, kolové OT BMR-600, tanky M60A3, modernizované tanky AMX-30 a modernizované samohybné houfnice M109A5.

Účinnost protivzdušné obrany bude zvýšena nákupem pozemních PLŘS HAWK a MISTRAL i modernizací 35mm a 40mm protiletadlových kanónů. PLŘS ROLAND a APSIDE byly do výzbroje zavedeny již v roce 1990.

Do roku 1996 mají být zakoupeny řízené střely TOW 2, MACAM a lehké útočné zbraně ALCOTAN. Jednotky pěchoty budou vybaveny novými prostředky pro noční vidění, lehkými kulomety ráže 5,56 mm AMELI a granátomety LAG-40.

Výcvik, výstavba a přezbrojení španělských sil rychlého nasazení mají být dokončeny v roce 1997.

NIZOZEMÍ

Podobně jako ostatní členské státy NATO zahájilo i Nizozemské království, v souladu s novou vojenskostrategickou koncepcí Aliance, proces početního snižování a reorganizace ozbrojených sil.

Cílem těchto opatření je armáda sice početně menší, ale bojeschopnější, pružná a připravená účinně zasáhnout jak při obraně vlastního území, tak při plnění společných úkolů Aliance.

Určitým problémem jsou finanční prostředky, potřebné k uskutečnění zahájených změn. Od roku 1991 do roku 1995 je totiž plánováno (a zatím dodržováno) snižování výdajů vojenského rozpočtu přibližně o 2 % ročně. Uvážíme-li pokračující inflační tlaky, je pokles reálné kupní síly vojenského rozpočtu mnohonásobně vyšší. Finanční prostředky uvolněné snižováním početních stavů jednotek a personálu nizozemských ozbrojených sil budou k reorganizaci využity, ale k pokrytí celkových požadavků nestačí.

Počty příslušníků ozbrojených sil se mají do roku 2000 v porovnání s rokem 1990 snížit u pozemního vojska o 35 %, u vojenského letectva o 30 % a u vojenského námořnictva o 25 %.

V nizozemských ozbrojených silách tak v roce 2000 dosáhne celkové snížení počtu 40 000 příslušníků (u toho 19 000 vojáků základní služby, 14 500 vojáků z povolání a 6500 civilních zaměstnanců).

Redukce postihne i počty bojové techniky pozemního vojska, které mají být do roku 2000 nižší u tanků o 50 %, obrněných transportérů a dělostřeleckých systémů o 40 % než v roce 1990.

Těžiště změn nizozemských ozbrojených sil je v pozemním vojsku, které by mělo mít v cílovém roce této reorganizace celkem pět mechanizovaných brigád, jednu lehkou a jednu aeromobilní brigádu.

Největší pozornost při reorganizaci pozemního vojska je věnována výstavbě jednotek, které budou plnit úkoly v rámci aeromobilní divize rychlé reakce NATO spolu s útvary ozbrojených sil Velké Británie, Německa a Belgie.

Nizozemské síly rychlé reakce bude představovat aeromobilní brigáda, jejímž základem budou:

- dva pěší prapory,
- jeden prapor námořní pěchoty,
- dvě kombinované protiletadlové baterie typu TRIAD (vyzbrojené PLŘS PATRIOT, HAWK a STINGER),
- vybrané speciální jednotky.

Dále bude mít tato brigáda k dispozici tři letky letounů F-16, zatím blíže neurčený počet bitevních a dopravních vrtulníků a nově vyvinuté obojživelné dopravní prostředky.

V případě potřeby bude doplněna i částí sil vojenského námořnictva a velko-kapacitními dopravními letouny.

Vzhledem k tomu, že nizozemská vláda v příštích letech předpokládá zvýšit svůj podíl na činnosti mírových sil OSN, bude aeromobilní brigáda sil rychlé reakce organizována a vybavena tak, aby byla připravena plnit i tuto roli.

Nizozemských ozbrojených sil se dotýká také rozhodnutí skupiny pro jaderné

plánování NATO z října roku 1992, které rozhodlo o snížení počtu jaderných zbraní krátkého doletu v Evropě o 80 %.

To znamená vyřazení hlubinných jaderných pum z výzbroje nizozemského vojenského námořnictva a zastavení dalšího vývoje řízených střel LANCE a jaderného dělostřelectva.

-KR-

Literatura:

- **Armed Forces Journal International**; January 1993, s. 19 až 26.
- **NATO's Sixteen Nations**; č. 8/1991, str. 9 až 12, 14 až 17, 30 až 35.
- **Jane's Defence Weekly**; č. 16/1991, str. 653 až 656.

EKOLOGIE A OZBROJENÉ SÍLY

ÚVI Praha vydal v roce 1992 informační zprávu č. 804 zpracovanou p. Hanou Škorpíkovou s názvem Ekologie v ozbrojených silách USA. Otázka ekologie je důležitá i v naší armádě. Právě z těchto důvodů redakce časopisu po redakčním zpracování a zkrácení předkládá čtenářům informace, jak se s touto závažnou problematikou vyrovnávají v ozbrojených silách USA. Tento článek může posloužit každému čtenáři, a to nejen v armádě při zpracovávání ekologických programů místních nebo i centrálních.

VLIV ČINNOSTI OZBROJENÝCH SIL NA ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ

Ve Spojených státech amerických se již delší dobu aktivně uskutečňují národní ekologické programy. Podle názoru předních amerických odborníků, a to nejen vojenských, je nanejvýš nezbytné, aby byly řešeny i otázky podílu vojenského sektoru na těchto programech. V současnosti existují dva hlavní směry uskutečnění tohoto složitého procesu. Je to především snaha o snížení negativního vlivu vojenského sektoru ekonomiky z vojenské činnosti na životní prostředí, dále snížení jeho náročnosti na zdroje. K řešení pak využítí vědeckotechnického a ekonomického potenciálu, včetně konverze vojenské výroby pro cíle ochrany životního prostředí.

Za nejsložitější úkol je považována ochrana životního prostředí během vojenskoprůmyslové činnosti. Výroba, zkoušky a udržování konvenčních, chemických, biologických a jaderných zbraní má značný vliv na znečišťování ovzduší i půdy, kam pronikají různé toxické, radioaktivní a jiné nebezpečné látky. Zároveň se vyčerpávají půdní, lesní i vodní zdroje. V posledních letech se ukazuje, že i **odzbrojení a likvidace jsou spojeny se značným ekologickým rizikem.**

Soudobé ozbrojené síly vyžadují pro svou činnost mnohem větší prostory než dříve. Odborníci zjistili, že každých sto tisíc vojáků v průběhu cvičení v terénu využívá až 55 tis. km² prostoru (pevniny, vodních ploch a vzdušného prostoru). Pro srovnání lze uvést, že za druhé světové války se tato potřeba odhadovala pouze na 3 tis. km². V celosvětovém měřítku se rozloha území s dislokovanými vojsky rovná přibližně rozloze Francie. V USA se rozloha pozemků vyvlastněných pro potřeby ozbrojených sil odhaduje na 100 000 km² a přibližně stejné plochy má k dispozici vojenský průmysl. Ještě více vojenskou činností je zatížen vzdušný prostor.

Výrazně se zvýšila spotřeba deficitních surovin. Při cvičném letu letounu F-16 se spotřebuje 3,4 t pohonných hmot. Podíl energie spotřebované pro vojenské účely se v celosvětovém měřítku odhaduje na 3 až 8 % její celkové spotřeby. Podíl samotného ministerstva obrany USA činí 2 až 3 % roční poptávky po energii a 2 až 4 % celkové poptávky po ropě. Vojenský sektor spotřebuje 9 % celé světové hutní produkce. Na konstrukci a rozvinutí jedné mobilní balistické řízené střely se podle amerických údajů spotřebuje 4,5 tis. t oceli, 2,2 tis. t cementu, 50 t hliníku, 12,5 t chromu, 750 kg titanu a 120 kg berylia.

Vojenský sektor se podle odhadu podílí 6 až 10 % na celkovém znečištění životního prostředí. V důsledku objednávek ministerstva obrany se odhaduje, že roční produkce toxických odpadů se pohybuje od 400 000 do 500 000 tun. Toto množství značně převyšuje celkové množství toxických odpadů produkovaných pěti největšími americkými chemickými firmami.

Vojenskoprůmyslové komplexy USA, které vyrábějí jaderné zbraně zabírají pozemky o rozloze 10 000 km². Od 40. let vydaly USA více než 300 mld. USD na projektování, zkoušky a výrobu jaderných hlavic. Od té doby na výrobě 60 tis. jaderných hlavic pracovalo více než 100 podniků ve 32 státech USA. Polovina ze 600 000 dělníků, které společnosti zaměstnávaly, bylo vystaveno zvýšenému radioaktivnímu záření. Nelze přitom opomenout, že výroba kilogramu plutonia produkuje průměrně 1300 l vysoce radioaktivních kapalných odpadů. Jaderné reaktory vojenského sektoru produkují v USA 99 % všech odpadů s vysokým a přibližně 75 % odpadů s nižším stupněm radioaktivity.

Ministerstvo obrany obhospodařuje na 200 vojenských objektů s 900 000 ha lesních pozemků. Z tohoto důvodu se již od roku 1960 na tyto objekty zpracovávají zvláštní plány využití a ochrany lesních zdrojů. Zákon o dotacích, schválený v roce 1961 povoluje kompenzovat výdaje na vedení lesního hospodářství na pozemcích resortu ministerstva obrany částečným prodejem lesů.

Existují další programy ochrany přírody. Jeden z nich je založen na zvláštním zákonodárném dokumentu schváleném již v roce 1960, která zavazuje ministerstvo obrany spolu s ministerstvem vnitra (odpovídajícím za využití přírodních zdrojů) k přijímání opatření na ochranu fauny a vodního hospodářství na území spravovaném ministerstvem obrany. Některé programy zabezpečují realizaci protierozních opatření a ochranu původního fondu zejména ve výcvikových prostorech rozmístěných v pouštních oblastech.

Při vojenských cvičeních a při plnění výcvikových úkolů se využívá i jiných území. Mezi ministerstvem obrany a ministerstvem zemědělství, v jehož rámci působí tzv. lesní služba, byla v roce 1988 podepsána generální dohoda o využití národních lesů (tj. třetina lesního fondu země, prakticky všechny lesy ve federálním vlastnictví) pro vojenské účely. Dohoda předpokládá provádění ekologické expertízy plánovaných vojenských cvičení a rozděluje povinnosti v oblasti ochrany přírody, včetně inspekci. Pro plnění těchto úkolů byla na ministerstvu obrany vytvořena zvláštní pracovní skupina.

Neustále se zvyšuje význam ekologického plánování při nákupech zbraní. Při zpracování návrhů nákupu zbraňových systémů se povinně vyžaduje analýza možných ekologických dopadů jejich výroby, využití a plán k jejich snížení.

Agentura ministerstva obrany pro logistiku (Defense Logistics Agency) začala

od března roku 1987 realizovat nový program redukce čerpání zdrojů, jehož hlavním úkolem je maximální využití ekologicky málo nebezpečných nebo bezpečných technologií a materiálů při výrobě vojenské techniky. Konkrétně se jedná o snížení použití azbestu, freonu, těžkých kovů a některých přísad do pohonných hmot.

Ekologické programy druhů ozbrojených sil

Jednotlivé druhy ozbrojených sil USA přijímají různá opatření pro ekologickou bezpečnost:

Pozemní vojsko má k dispozici 4,8 mil. ha státního půdního fondu a navíc si v USA a jiných zemích pronajímá 6 mil. ha. Na těchto pronajatých pozemcích se nachází 1381 objektů. Vedení pozemního vojska oficiálně přijalo následující závazky:

- omezit na minimum nežádoucí dopady činnosti ozbrojených sil na životní prostředí a na lidské zdraví,
- zajistit vyhodnocování ekologických faktorů jako součást rozhodovací činnosti,
- uvést do původního stavu pozemky a vodní plochy poškozené vojenskou činností,
- realizovat programy recyklace materiálů, úspor přírodních zdrojů, předcházení a snižování stupně znečištění.

Pro splnění těchto úkolů byl vypracován Program zabezpečení ekologických cílů, jehož podstata spočívá v uvedení činnosti pozemního vojska do souladu se schválenými zákony o ochraně přírody. Součástí velitelství pozemního vojska je oddělení pro ekologické zákonodárství (Environmental Law Division), které každoročně organizuje kurzy k ekologickým otázkám pro právní zástupce vojenských objektů. Za nejdůležitější opatření se však považuje schválení směrnice o provádění ekologické expertízy rozhodnutí přijímaných v pozemním vojsku (v roce 1988).

Pro ekologickou expertízu byla v ozbrojených silách USA významným impulsem sovětsko-americká smlouva o likvidaci řízených střel středního a krátkého dosahu. Likvidace řízených střel PERSHING si vyžádala pečlivé technologické zpracování při respektování geografických a dalších faktorů. Byl vypracován speciální program výběru ekologických bezpečných míst pro jejich likvidaci metodou "statického odpálení" (tj. výbuchu střely zbavené elektroniky a jiného zařízení).

Likvidace technických produktů a v poslední době i chemických zbraní se provádí na atolu Johnson v Tichém oceánu. Tam se dříve skladovaly chemické látky a zbraně vyvezené z Okinawy. Podle zvláštního zákonodárného dokumentu je přeprava těchto zbraní do USA zakázána. Závěr o ekologické expertíze k likvidaci chemických zbraní na atolu byl zveřejněn již v roce 1983 a rozhodnuto o ní bylo v roce 1986.

Ekologické expertízy se využívá i při vyhodnocování vlivu zdrojů elektromagnetického záření na životní prostředí, např. generátorů elektromagnetického impulsu, používaných k modelování účinků jaderných výbuchů na elektronická

a další komunikační zařízení. Ekologická expertíza se u těchto zařízení provádí od roku 1987.

Činnost zaměřená na ochranu životního prostředí v místech dislokace vojenských objektů má nejrůznější charakter. Agentura pro toxické a nebezpečné materiály např. od roku 1976 provádí registraci a průzkum míst skladování nebezpečných látek. Činnost koordinuje s federální Agenturou pro ochranu životního prostředí. Z 2000 sledovaných objektů bylo zjištěno více než 2600 zdrojů nebezpečného znečištění, jiné (asi 270) byly zahrnuty do Národního prioritního seznamu a určeny k přednostní asanaci. Příslušná opatření jsou financována ze zvláštního fondu ministerstva obrany.

Od roku 1987 pracuje v pozemním vojsku speciální tým na problému snížení využívání nebezpečných materiálů. Byl stanoven úkol do roku 1992 snížit jejich používání ve srovnání s rokem 1985 o 50 %, včetně využití metod recyklace. Celková produkce nebezpečných odpadů se v samotném pozemním vojsku odhaduje na 102 tis. t ročně, z toho 90 % připadá na průmyslové podniky. Mezi tyto odpady patří různé druhy rozpouštědel, akumulátory a usazeniny obsahující těžké kovy.

Vysoce efektivní program se realizuje v Redstownském vojenském objektu ve státě Montana, který je součástí správy pozemního vojska pro raketovou techniku a současně vědeckovýzkumným střediskem pevných a kapalných paliv a podnikem vyrábějícím raketová paliva. Speciální vědecký program umožnil vyhodnotit praktickou efektivnost některých nových postupů bezpečné likvidace paliva (např. pro řízené střely PERSHING-2 a TITAN-4), obnovy a recyklace jeho jednotlivých složek.

Podobný program byl realizován v hlavním středisku bojových vozidel ve státě Alabama, kde se produkovalo značné množství toxických odpadů. Některá technologická řešení umožnila snížit v odpadních vodách např. obsah kadmia o 30 % a kyanidových sloučenin o 70 %. Celkové množství odpadních vod se podařilo snížit o 40 %.

Vojenské letectvo má více než 100 hlavních objektů rozmístěných zpravidla v malých městech, které zajišťují zaměstnanost většiny jejich obyvatelstva. Na počátku 70. let bylo ve vojenském letectvu zřízeno oddělení ochrany životního prostředí. K jeho úkolům patří zpracování, koordinace a kontrola opatření pro předcházení znečištění a pro využití přírodních zdrojů. V této oblasti jsou uskutečňovány dva komplexní programy, a to pro plánování využití území s přihlédnutím k ekologickým faktorům a pro obnovu životního prostředí.

Ekologickými problémy se ve vojenském letectvu zabývá více než 800 vojenských a civilních odborníků. Mimo to asi 1500 osob obsluhuje zařízení na ochranu životního prostředí.

Vojenské letectvo spolu s NASA a Federální správou pro letectvo pracuje na vývoji bezdymového leteckého motoru. Od roku 1987 se realizuje program sledování míst koncentrace přírodního radioaktivního prvku - radonu. Uskutečňuje průzkum produkce nebezpečných odpadů na 96 základnách, z toho na 44 byla provedena opatření pro ekologickou očistu půdy. Na tyto účely bylo vydáno více než 500 mil. USD.

Vzhledem k tomu, že na leteckých základnách jsou prováděny inspekce místními

orgány ochrany přírody, byl ve vojenském letectvu vypracován a schválen Program plnění požadavků federální a místní administrativy na ekologickou bezpečnost. Pracuje se také na speciálním komplexním Programu pro typizovanou leteckou základnu, který má přispět k předcházení konfliktním vztahům s místním obyvatelstvem, k respektování ekologických zásad a zajištění efektivního řízení leteckých základen při dodržování ekologických norem.

* * *

V souvislosti s tím, že se v poslední době v USA zintenzivňují opatření na ochranu přírody, se pokládá za nevyhnutelné posílit tzv. **ekologizaci vojenské činnosti**. Hlavní ekologické programy ministerstva obrany byly vypracovány poměrně nedávno a jejich plnění se již uskutečňuje. Většina vojenských programů je zaměřena na nápravu nedostatků v opatřeních pro ekologickou bezpečnost ve vojenském sektoru USA a na odstranění určitého zaostávání za federálními ekologickými programy. Z toho vyplývá i úsilí o realizaci ekologických programů v těsném kontaktu a koordinaci se všemi orgány ochrany životního prostředí.

-MW-

Ondřej MÉZL - Andrej GAK

Československý legionář, účastník historických bojů za první světové války, které vedly k obnovení československé samostatnosti a nezávislosti, se narodil 2. prosince 1887 v Klopotovicích u Tovačova.

Na začátku první světové války přešel v dubnu 1915 se svojí rotou do ruského zajetí, ve kterém dobrovolně vstoupil do 1. srbské dobrovolnické divize. V jejích řadách se zúčastnil bitvy u Dobrudže a v prosinci 1916 potom přešel do Čs. vojska na Rusi, kde byl ustanoven velitelem roty u Čs. střeleckého pluku 6 "Hanáckého". Bojoval u Zborova

i Bachmače, podobně jako později na magistrále od Čeljabinska až po Vladivostok. Podplukovník Mézl se do vlasti vrátil až v roce 1920 jako velitel praporu a současně zástupce velitele pluku.

Stal se důstojníkem z povolání. Nejprve působil ve funkci velitele hraničářského praporu 4 a poté převzal pěší pluk 1. Odtud odešel do Bělehradu, kde byl jmenován československým vojenským atašé. Po ukončení válečné školy byl ustanoven velitelem pěší brigády, v roce 1933 pak velitelem horské brigády. Při reorganizaci Československé armády v roce 1935 převzal nejdříve 12. pěší divizi, ale téměř vzápětí byl ustanoven velitelem IV. sboru. Během následujícího roku se opět vrátil na Slovensko; tentokrát ve funkci velitele VI. sboru. Po vídeňské arbitráži zde organizoval evakuaci Košic, která byla nejen přesně připravena, ale na rozdíl od civilní evakuace proběhla poměrně hladce. Aby umožnil záchranu státního (československého) majetku *"vzal jsem i tuto do vojenských rukou, takže se mi podařilo ji zvládnout"*. O situaci, ve které se tehdy nacházel, svědčí nejen hlášení: *"Abych zdůraznil obtíže, na které zde narážím, podotýkám, že jsme narazil na*

sabotáž ve zdejších úřadech, které již začaly předávat Maďarsku, takže jsem byl nucen vzít řízení města po stránce správní i bezpečnostní do svých rukou a dosadit do nejdůležitějších úřadů důstojníka jako komisaře..." Přesto dokázal ještě organizovat pomoc při evakuaci Čechoslováků z Podkarpatské Rusi.

Když mu v Protektorátě Čechy a Morava hrozilo zatčení (manželka byla později odvezena do koncentračního tábora), odešel v lednu 1940 do Francie. Vzhledem k svému dřívějšímu působení byl ještě v dubnu odeslán do Bělehradu jako československý vojenský zmocněnec pro Balkán a Střední východ. Od března 1941 zastával funkci velitele Československé vojenské mise na Blízkém a Středním východě se sídlem v Jeruzalémě. Tehdy si zvolil své krycí jméno a příjmení - Andrej Gak (jedná se o zkratku z ruského slova Gadžurek).

V těchto funkcích významným způsobem ovlivnil vznik čs. vojenské jednotky na Středním východě, která se tam tehdy začala organizovat. Mimo to mu až do začátku roku 1941 svým způsobem podléhala i Východní skupina československé armády za hranicemi, na kterou se přejmenoval Československý legion v Polsku, když byl v září 1939 zajat jednotkami Rudé armády. Historiografie je generálu Mézlvi v tomto směru ještě dlužna objektivní zhodnocení, protože dosud se ve velké míře věnovala jen činnosti vlastní jednotky, respektive jejího velitele - pozdějšího generála Karla Klapálka, obdobně jako v případě generála Píky a Ludvíka Svobody ve vztahu k Československé vojenské jednotce v SSSR.

V kontextu s tím není bez zajímavosti i skutečnost, že na vojenské poradě u prezidenta dr. Edvarda Beneše 30. července 1941 generál Sergej Ingr informoval přítomné: *"Kdyby to byla smíšená brigáda, což bychom po mém soudu u Rusů celkem snadno mohli dosáhnout, myslím, že by přicházel v úvahu generál Gak, který je na Blízkém východě a vlastně nyní svoji povinnost skončil a není tam pro něho upotřebení, odpovídající jeho hodnotě. Kdyby SSSR k přidělení Gaka nedal souhlas, nebo kdyby tam byla organizována jen menší jednotka, pak by přicházel v úvahu plukovník Kratochvíl, případně by to mohl být i podplukovník Svoboda, který je tam."*

Nakonec generál Mézl zůstal ve své funkci až do léta 1943, kdy se československá vojenská jednotka ze Středního východu přesunula do Velké Británie. Byl potom jmenován opět velitelem československé vojenské mise, tentokrát u generála D. Eisenhowera. Ovšem na prvním zasedání Vojenské rady 5. dubna 1945 v Košicích bylo jednomyslně přijato usnesení, *"aby generál Gak byl okamžitě odvolán z funkce zástupce československé armády u nejvyššího velitele spojeneckých vojsk na Západě a dán do penze"*.

V roce 1948 generál Mézl odešel i s rodinou do exilu, nejprve do Velké Británie a po čtyřech letech všichni emigrovali do Spojených států amerických. Závěr svého života tak prožil ve slunné Kalifornii, kde se stal členem řady krajanských spolků, jako odbočky Čs. národní rady americké T. G. Masaryka v Los Angeles, České katolické misie sv. Cyrila a Metoděje, Sokola. Zde také 6. září 1968 v North Hollywoodu zemřel. **Hodnost divizního generála**, kterou mu ministr národní obrany armádní generál Ludvík Svoboda správním rozhodnutím odňal (současně i všechna československá vyznamenání) **mu byla vrácena in memoriam rozkazem ministra obrany č. 0129/1991.**

PhDr. Zdeněk Vališ

OBSAH

SLOVO VYDAVATELE	3
Podplukovník PhDr. Jan Eichler, CSc. NATO a evropská bezpečnost	4
Podplukovník Antonín Svěrák Aktuální otázky transformace Severoatlantické aliance	11
Ing. Milan Štembera, CSc. Vojenskopolitické aspekty sil rychlého zásahu NATO a Západoevropské unie	19
Plukovník v zál. Ing. Stanislav Kočíř, CSc. Současná strategie národní bezpečnosti USA a SDI	25
Plukovník gšt. Václav Báča Odzbrojovací proces v Evropě a jeho kontrola	31
Plukovník Ing. František Valach, CSc. Alianční politika	34

K VÝSTAVBĚ ARMÁDY

Ing. Jaroslav Němec Přístupy využitelné při tvorbě a realizaci bezpečnostní politiky České republiky	40
Plukovník prof. Ing. Karel Novotný, CSc. Výchozí podmínky pro bezpečnost našeho státu	51
Plukovník Ing. Jiří Vlasák Proč vojsko územní obrany?	66
Plukovník doc. Ing. Václav Maryška, CSc. Na cestu nové české armády	76
Plukovník v zál. Ing. Evžen Holas, CSc. Kvantifikace pojmu obranná dostatečnost	82
Plukovník doc. Ing. Stanislav Schorm, CSc. Možné uspořádání soustavy výcviku a vzdělání v Armádě České republiky	88
Plukovník doc. Ing. Jaroslav Komárek, CSc. Válečné hry a některé problémy jejich využití	98

Plukovník Ing. Václav Svoboda K některým problémům informatizace v resortu obraný a Armádě ČR	102
---	-----

Podplukovník Ing. Emil Dračka, CSc. plukovník doc. Ing. Jaroslav Sigmund, CSc. Vztah chemického a chemického technického zabezpečení v podmínkách nové organizační struktury orgánů velení	109
---	-----

TEORIE VOJENSTVÍ

Plukovník John A. Warden Pojem letecké převahy	114
--	-----

NÁZORY ČTENÁŘŮ

Plukovník v zál. Ing. Milan Sládeček, CSc. plukovník v zál. Ing. Karel Štěpánek Jaká by měla být Armáda České Republiky	122
Ještě jednou k problému divize, nebo brigáda	130

INFORMACE

Spolupráce států NATO ve vojenském výzkumu a vývoji	134
Reorganizace ozbrojených sil Španělska a Nizozemí	147

EKOLOGIE

Ekologie a ozbrojené síly	151
----------------------------------	-----

PERSONÁLIE

Ondřej Mézl - Andrej Gak	156
---------------------------------	-----

Vydává Ministerstvo obrany České republiky - Hlavní operační správa GŠ AČR

Adresa (pro poštovní styk):
Redakce časopisu VOJENSKÉ ROZHLEDY
pošt. úřad 61/20
160 01 Praha 6 - Dejvice

Umístění redakce: Tychonova 1, Praha 6.

Je rozeslán podle rozdělovníku.

Tiskne Vojenský zeměpisný ústav, Praha.

Plk. Ing. Robert Kraus (šéfredaktor), telefon (330) 45 311, 45 317,
Miroslav Weiner, prom. ped. (zástupce šéfredaktora), telefon (330) 45 315,
pplk. Ing. Richard Hašek (redaktor publicista), telefon (330) 45 316,
Jaroslava Matušková (tisková redaktorka), telefon (330) 45 318.

Redakční rada: plk. gšt. Ing. Pavel Jandáček - předseda redakční rady, genmjr. Ing. Emil Antušák, genmjr. Ing. Oldřich Bárta, plk. Ing. Miloslav Fikar, Ing. Josef Fučík, genmjr. PhDr. Tibor Hochsteiger, CSc., genmjr. Ing. Karel Hrubý, plk. Ing. Ladislav Klíma, CSc., genmjr. Ing. Miroslav Kostelka, plk. gšt. Ing. František Kozák, plk. Ing. Karel Kuba, pplk. Ing. Petr Lužný, plk. Ing. Zdeněk Mrázek, plk. prof. Ing. Karel Novotný, CSc., pplk. Ing. Jaroslav Paleček, genmjr. Ing. Miroslav Petr, PhDr. Antonín Rašek, Ing. Milan Štembera, CSc., plk. gšt. Ing. Miroslav Šustr, genmjr. Ing. Jan Vintr.

Ročník II. (XXXIV). Toto číslo bylo dáno do tisku 22. 2. 1993. MKČR 6059, MIČ 47751.